बेथानचोक गाउँपालिका

आवधिक योजना

२०७८/७९-२०८२/८३

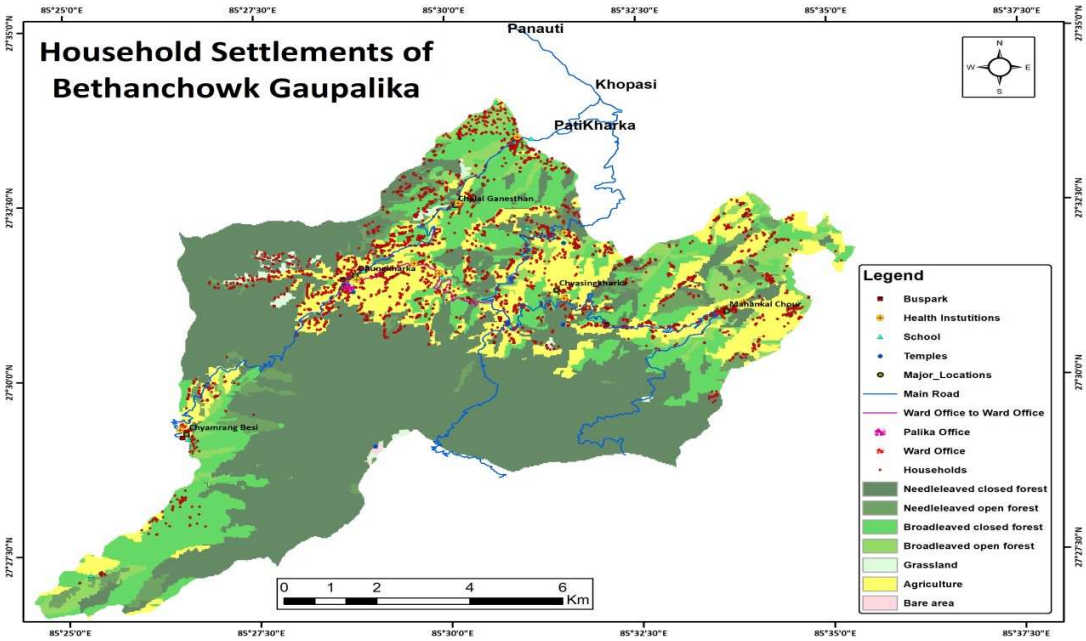

बेथानचोक गाउँपालिका

काभ्रेपलाञ्चोक

विषय सूची

विवरण	पेज नं.
परिच्छेद १ : परिचय	**१**
१.१.पृष्ठभुमि	१
१.२. गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति	२
१.३. योजना तर्जुमाका उद्धेश्यहरु	६
१.४. विधि र प्रक्रिया	६
१.५. तर्जुमाका आधारहरु	९
१.६. आवधिक योजनाका सिमाहरु	९
परिच्छेद २ : समष्टिगत योजना	**१०**
२.१. पृष्टभुमि	१०
२.२. योजना खाका	१०
२.३.१. दीर्घकालिन सोच	१०
२.३.२. रणनीतिक लक्ष्य	१०
२.३.३. क्षेत्रगत उद्धेश्यहरु	११
२.३.४. रणनीति र कार्य नीतिहरु	११
२.३.५. अपेक्षित उपलव्धी	१४
परिच्छेद ३ : समष्टिगत योजनाका लागि आर्थिक स्रोत व्यवस्थापन	**१६**
३.१. गउँपालिकाको आय व्ययको प्रवृति र प्रक्षेपण	१६
३.२. लगानीको आवश्यकता र स्रोतको अनुमान	१७
३.३. राजश्व र अन्य स्रोत परिचालन नीति	२०

३.३.१. आन्तरिक स्रोत परिचालन २०

३.३.२. अन्तर सरकारी स्रोत परिचालन २०

परिच्छेद ४ आर्थिक क्षेत्र ३९

४.१. कृषि तथा पशुपन्छी विकास ३९

४.१.१. हालको अवस्था ३९

४.१.२. प्रमुख समस्या ४०

४.१.३ अवसर र चुनौतिहरु ४०

४.१.४. सोच ४१

४.१.५.लक्ष्य ४१

४.१.६. उद्धेश्यहरु ४१

४.१.७. रणनीति र कार्य नीति ४१

४.१.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ४२

४.१.९. अपेक्षित उपलब्धि ४३

४.२. पर्यटन विकास तथा अतिथि सत्कार क्षेत्रको व्यवसायिकरण ४३

४.२.१. हालको अवस्था ४३

४.२.२. प्रमुख समस्या ४४

४.२.३ अवसर र चुनौतिहरु ४५

४.२.४. सोच ४५

४.२.५.लक्ष्य ४६

४.२.६. उद्धेश्यहरु ४६

४.२.७. रणनीति र कार्य नीति ४६

४.२.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ४७

४.२.९. अपेक्षित उपलब्धि ४८

४.३. लघु उद्यमशिलता विकास र युवा स्व-व्यवसाय प्रवर्धन **४८**

४.३.१. हालको अवस्था ४८

४.३.२. प्रमुख समस्या ५०

४.३.३ अवसर र चुनौतिहरु ५०

४.३.४. सोच ५१

४.३.५.लक्ष्य ५१

४.३.६. उद्धेश्यहरु ५१

४.३.७. रणनीति र कार्यनीति ५१

४.३.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ५२

४.३.९. अपेक्षित उपलब्धिहरु ५२

४.४. वित्तीय संस्था र सहकारी क्षेत्र परिचालन **५२**

४.४.१. हालको अवस्था ५२

४.४.२. प्रमुख समस्या ५३

४.४.३ अवसर र चुनौतिहरु ५३

४.४.४. सोच ५४

४.४.५.लक्ष्य ५४

४.४.६. उद्धेश्यहरु ५५

४.४.७. रणनीति र कार्यनीति ५५

४.४.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ५६

४.४.९. अपेक्षित उपलब्धिहरु ५६

४.५. आपूर्ति अवस्था **५६**

४.५.१. हालको अवस्था ५६

४.५.२. प्रमुख समस्या ५८

४.५.३ अवसर र चुनौतिहरु ५८

४.५.४. सोच ५८

४.५.५.लक्ष्य ५८

४.५.६. उद्धेश्यहरु ५८

४.५.७. रणनीति र कार्य नीति ५९

४.५.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ५९

४.५.९. अपेक्षित उपलब्धिहरु ५९

४.६. खाद्य सुरक्षा र गरिबी निवारण ५९

४.६.१. हालको अवस्था ५९

४.६.२. प्रमुख समस्या ६०

४.६.३ अवसर र चुनौतिहरु ६०

४.६.४. सोच ६०

४.६.५.लक्ष्य ६०

४.६.६. उद्धेश्यहरु ६१

४.६.७. रणनीति र कार्य नीति ६१

४.६.८. कार्यक्रम र आयोजनाहरु ६१

४.६.९. अपेक्षित उपलब्धिहरु ६१

४.७. श्रम तथा रोजगार / वैदेशिक रोजगार ६१

४.७.१. हालको अवस्था ६१

४.७.२. प्रमुख समस्या ६२

४.७.३ अवसर र चुनौतिहरु ६३

४.७.४. सोच ६३

४.७.५.लक्ष्य ६३

४.७.६. उद्धेश्य ६३

४.७.७. रणनीति र कार्य नीति ६३

४.७.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ६४

४.७.९. अपेक्षित उपलब्धिहरु ६४

परिच्छेद ५ : सामाजिक विकासक्षेत्र ६५

५.१. शिक्षा ६५

५.१.१. हालको अवस्था ६५

५.१.२. प्रमुख समस्या ६६

५.१.३ अवसर र चुनौतिहरु ६६

५.१.४. सोच ६६

५.१.५.लक्ष्य ६६

५.१.६. उद्धेश्यहरु ६७

५.१.७. रणनीति र कार्यनीति ६७

५.१.८. प्रमुख कार्यक्रम र आयोजनाहरु ६७

५.१.९. अपेक्षित उपलब्धिहरु ६८

५.२. स्वास्थ्य र पोषण ६८

५.२.१. हालको अवस्था ६८

५.२.२. प्रमुख समस्या ६९

५.२.३ अवसर र चुनौतिहरु ६९

५.२.४. सोच ६९

५.२.५.लक्ष्य ६९

५.२.६. उद्धेश्यहरु ७०

५.२.७. रणनीति र कार्य नीति ७०

५.२.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ७१

५.२.९. अपेक्षित उपलब्धि ७१

५.३. खानेपानी, सरसफाई र स्वच्छता ७१

५.३.१. हालको अवस्था ७१

५.३.२. प्रमुख समस्या ७२

५.३.३ अवसर र चुनौतिहरु ७२

५.३.४. सोच ७३

५.३.५.लक्ष्य ७३

५.३.६. उद्धेश्यहरु ७३

५.३.७. रणनीति र कार्य नीति ७४

५.३.८. प्रमुख कार्यक्रम र आयोजनाहरु ७४

५.३.९. अपेक्षित उपलब्धि ७४

५.४. लैगिक समानता, समावेशिकरण र सामाजिक संरक्षण ७४

५.४.१. हालको अवस्था ७४

५.४.२. प्रमुख समस्या ७५

५.४.३ अवसर र चुनौतिहरु ७५

५.४.४. सोच ७७

५.४.५.लक्ष्य ७७

५.४.६. उद्धेश्यहरु ७७

५.४.७. रणनीति र कार्य नीति ७८

५.४.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ७९

५.४.९. अपेक्षित उपलब्धि ८२

५.५. खेलकुद, कला, सम्पदा, संस्कृति र भाषा ८२

५.५.१. हालको अवस्था ८२

५.५.२. प्रमुख समस्या ८३

५.५.३ अवसर र चुनौतिहरु ८३

५.५.४. सोच ८४

५.५.५.लक्ष्य ८४

५.५.६. उद्धेश्यहरु ८४

५.५.७. रणनीति र कार्यनीति ८५

५.५.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ८५

५.५.९. अपेक्षित उपलव्धिहरु ८५

५.६. जनसंख्या र बसाइँ सराइ ८५

५.६.१. हालको अवस्था ८५

५.६.२. प्रमुख समस्या ८७

५.६.३ अवसर र चुनौतिहरु ८७

५.६.४. सोच ८८

५.६.५.लक्ष्य ८८

५.६.६. उद्धेश्यहरु ८८

५.६.७. रणनीति र कार्य नीति ८८

५.६.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ८८

५.६.९. अपेक्षित उपलव्धि ८८

परिच्छेद ६ : भौतिक पूर्वाधार विकास र आवास व्यवस्थापन ८९

६.१. मापदण्डयुक्त सडक र पुलहरु ८९

६.१.१. हालको अवस्था ८९

६.१.२. प्रमुख समस्या र चुनौतिहरु ९०

६.१.३. सोच ९१

६.१.४.लक्ष्य ९१

६.१.५. उद्धेश्यहरु ९१

६.१.६. रणनीति र कार्यनीति ९१

६.१.७. प्रमुख कार्यक्रम र आयोजनाहरु ९२

६.२. सिंचाई ९३

६.२.१. हालको अवस्था ९३

६.२.२. प्रमुख समस्या ९३

६.२.३ अवसर र चुनौतिहरु ९३

६.२.४. सोच ९४

६.२.५.लक्ष्य ९४

६.२.६. उद्धेश्यहरु ९४

६.२.७. रणनीति र कार्य नीति ९४

६.२.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ९४

६.२.९. अपेक्षित उपलब्धि ९५

६.३. ऊर्जा ९५

६.३.१. हालको अवस्था ९५

६.३.२. प्रमुख समस्या ९६

६.३.३ अवसर र चुनौतिहरु ९६

६.३.४. सोच ९६

६.३.५.लक्ष्य ९६

६.३.६. उद्धेश्यहरु ९६

६.३.७. रणनीति र कार्य नीति ९७

६.३.८. प्रमुख कार्यक्रम र आयोजनाहरु ९७

६.३.९. अपेक्षित उपलब्धि ९७

६.४. भू-उपयोग तथा भूमि व्यवस्थापन ९७

६.४.१. हालको अवस्था ९७

६.४.२. प्रमुख समस्या ९८

६.४.३ अवसर र चुनौतिहरु ९८

६.४.४. सोच ९९

६.४.५.लक्ष्य ९९

६.४.६. उद्धेश्यहरु ९९

६.४.७. रणनीति र कार्यनीति १००

६.४.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु १००

६.४.९. अपेक्षित उपलब्धि १००

६.५. सूचना तथा सञ्चार १०१

६.५.१. हालको अवस्था १०१

६.५.२. प्रमुख समस्या १०१

६.५.३. अवसर र चुनौतिहरु १०१

६.५.४. सोच १०२

६.५.५.लक्ष्य १०२

६.५.६. उद्धेश्यहरु १०२

६.५.७. रणनीति र कार्यनीति १०२

६.५.८. प्रमुख कार्यक्रम र आयोजनाहरु १०२

६.५.९. अपेक्षित उपलब्धि १०३

६.६. आवास र बस्ती व्यवस्थापन १०३

६.६.१. हालको अवस्था १०३

६.६.२. प्रमुख समस्या १०४

६.६.३. अवसर र चुनौतिहरु १०४

६.६.४. सोच १०४

६.६.५.लक्ष्य १०४

६.६.६. उद्धेश्यहरु १०४

६.६.७. रणनीति र कार्यनीति १०५

६.६.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु १०५

६.६.९. अपेक्षित उपलव्धि १०५

परिच्छेद ७ : वन, वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन १०६

७.१. वन तथा वातावरण संरक्षण र सम्बर्धन १०९

७.१.१. हालको अवस्था १०९

७.१.२. प्रमुख समस्या र चुनौतीहरु ११०

७.१.३. चुनौती तथा अवसर ११०

७.१.४. सोच ११०

७.१.५. लक्ष्य ११०

७.१.६. उद्धेश्यहरु १११

७.१.७. रणनीति र कार्यनीति १११

७.१.८. प्रमुख कार्यक्रम र आयोजनाहरु : १११

७.१.९. अपेक्षित उपलव्धि १११

७.२. विपद् व्यवस्थापन ११२

७.२.१. हालको अवस्था ११२

७.२.२. प्रमुख समस्या ११२

७.२.३ अवसर र चुनौतिहरु ११२

७.२.४. सोच ११३

७.२.५.लक्ष्य ११३

७.२.६. उद्धेश्यहरु ११३

७.२.७. रणनीति र कार्यनीति ११४

७.२.८. प्रमुख कार्यक्रम र आयोजनाहरु ११४

७.२.९. अपेक्षित उपलब्धि ११४

७.३. स्वास्थ्य विपद् (कोभिड संक्रमण) व्यवस्थापन ११५

७.३.१. हालको अवस्था ११५

७.३.२. प्रमुख समस्या ११५

७.३.३ अवसर र चुनौतिहरु ११५

७.३.४. सोच ११५

७.३.५.लक्ष्य ११६

७.३.६. उद्धेश्यहरु ११६

७.३.७. रणनीति र कार्य नीति ११६

७.३.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु ११६

७.३.९. अपेक्षित उपलब्धि ११६

परिच्छेद ८ : संघीय सुशासन, सार्वजनिक सेवा र मानव अधिकार ११७

८.१. मानव अधिकार र संघीयताको सवलीकरणका लागि नीतिगत व्यवस्था ११७

८.१.१. हालको अवस्था ११७

८.१.२. प्रमुख समस्या ११८

८.१.३ अवसर र चुनौतिहरु ११८

८.१.४. सोच ११९

८.१.५.लक्ष्य ११९

८.१.६. उद्धेश्यहरु ११९

८.१.७. रणनीति र कार्य नीति ११९

८.१.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु १२०

८.१.९. अपेक्षित उपलब्धि १२०

८.२. गाउँपालिकाको संस्थागत संरचनामा विकास तथा सुधार १२०

८.२.१. हालको अवस्था १२०

८.२.२. प्रमुख समस्या १२०

८.२.३ अवसर र चुनौतिहरु १२१

८.२.४. सोच १२१

८.२.५.लक्ष्य १२१

८.२.६. उद्धेश्यहरु १२१

८.२.७. रणनीति र कार्यनीति १२१

८.२.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु १२१

८.२.९. अपेक्षित उपलब्धि १२१

८.३. सुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहिता १२१

८.३.१. हालको अवस्था १२१

८.३.२. प्रमुख समस्या १२१

८.३.३ अवसर र चुनौतिहरु १२२

८.३.४. सोच १२२

८.३.५.लक्ष्य १२२

८.३.६. उद्धेश्यहरु १२२

८.३.७. रणनीति र कार्यनीति १२३

८.३.८. प्रमुख कार्यक्रम र आयोजनाहरु १२४

८.३.९. अपेक्षित उपलब्धि १२४

परिच्छेद ९ : योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मुल्याङ्कन **१२५**

९.१. योजना तर्जुमा १२५

९.२. आयोजना वैक १२८

९.३. संस्थागत कार्यान्वयन र समन्वय व्यवस्था १३०

९.४. अनुगमन तथा मुल्याङ्कन १३३

९.५. वार्षिक समीक्षा १३५

परिच्छेद १० : योजना नतिजा खाका **१३६**

१०.१. एकीकृत नतिजा खाका १३६

१०.२. विषयगत तर्कवद्ध खाका १३९

१०.३. योजनाको लगानी र अनुमानित वजेट १४६

परिच्छेद ११ : अनुसुचिहरु **१४६-२०७**

अनुसुचि : १. आयोजना वैक र कार्यक्रम / आयोजना सुचि

अनुसुचि : २ योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मुल्याकंन निर्देशिका

अनुसुचि : ३ सुचक एवम् तथ्याङ्क मानक

अनुसुचि : ४ गरिवी अवस्थाका आधरमा घरधुरी वर्गीकरण मापदण्ड

अनुसुचि : ५ बेथानचोक गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरुका नामावली

अनुसुचि : ६ विषयगत समितिका पदाधिकारीहरुको नामावली

अनुसुचि : ७ आवधिक योजनामा सहजीकरण गर्ने विज्ञ

सन्दर्भ सामाग्रीहरु **२०८-२०९**

बेथानचोक गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

ढुंखर्क, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल

बेथानचोक गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
ढुंखर्क, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल
२०७३

पत्र संख्याः- ०७८/०७९

चलानी नं.:-

मितिः- २०७८/०५/२९

मन्तव्य

संघिय सरकारले तय गरेको पन्धौं योजना दिगो विकासको लक्ष्यहरु, वागमती प्रदेश सरकारले तर्जुमा गरेको पहिलो आवधिक योजनाका विकासका चालकहरु र वेथानचोक गाऊँपालिकाले निर्माण गरेको दिर्घकालिन एकिकृत विकास गुरुयोजनाले अख्तियार गरेको नीति तथा कार्यक्रमहरुलाई आधार बनाएर वेथानचोक गाँऊपालिकाले पहिलो आवधिक योजना तर्जुमा गर्न लागेको छ। स्थानिय तहको संस्थागत विकास एवं आर्थिक संवृद्धिको खाका सहितको समग्र विकासका सुचकहरु तयार गर्न वागमती नीति तथा योजना आयोग र प्रदेश सुशासन केन्द्रले आवधिक योजना निर्माण गरि सहयोग गरेको छ।

आवधिक योजनाले विकासका परिसूचकहरूमा पृथक तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण, तद्अनुरुप क्षेत्रगत/विषयगत विकासका लक्ष्यहरु प्रक्षेपण गर्न, योजनाहरूको तर्जुमा र आवधिक अनुगमन गर्न सहयोग गर्ने नै छ त्यसका साथै आगामी दिनमा गाउँपालिकाका उपलब्धि तथा कमी कमजोरीहरूलाई केलाउन समेत मद्धत पुग्ने छ। आवधिक योजनाले नीतिगत आधार तयार गर्ने र गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, गरिबी, पूर्वाधारको विशिष्टता अनुरुप कार्य योजना तयार गर्न र आर्थिक समृद्धिको खाका कोर्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने अपेक्षा गर्दछु।

नेपाल सरकारले तय गरेका दीर्घकालीन लक्ष्य, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा जनाएका प्रतिवता, दिगो विकास लक्ष्य, नेपाल पक्ष भएका अन्य अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता, नागरिकका विकासको चाहना, निर्वाचित जनप्रतिनिधि, तथा विभिन्न सरोकारवालाले दिएका सुझाव र प्रदेश सरकारले निर्देश गरेका नीति तथा कार्यक्रमलाई आधार मानि यो योजना तयार गरिएको छ। योजना तर्जुमा गर्ने क्रममा जनप्रतिनिधिहरू, सम्वन्धित सरोकारवालाहरूले योजना तर्जुमा क्रममा पुऱ्याउनु भएको योगदान प्रति धन्यवाद दिन चाहन्छु। यस प्रक्रिया प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने ईकोनोमिक भिजन प्रा.लि.को सहयोग प्रसंशनिय छ। यस योजनालाई वस्तुगत र तथ्यपरक बनाउन सहयोग गर्नुहुने यस पालिकाका उपाध्यक्षज्यू, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतज्यू लगायत सम्पूर्ण कार्यपालिका सदस्यहरु, राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरु र विज्ञ टोलीलाई समेत प्रशंसा गर्न चाहन्छु।

२०७८/५/२९

प्रेम बहादुर तिमल्सिना
अध्यक्ष

प्रेम बहादुर तिमल्सिना
अध्यक्ष

बेथानचोक गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

ढुंखर्क, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल

बेथानचोक गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
ढुंखर्क, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल
२०७३

पत्र संख्याः- ०७८/०७९

चलानी नं.:-

मितिः- २०७८/०५/२९

शुभकामना

वेथानचोक गाँऊपालिकाले पहिलो आवधिक योजना निर्माण गर्न लागेको छ । विभिन्न स्तरमा गरिएको छलफल, अर्न्तक्रिया र प्रस्तुतिकरणमा आफु स्वयम् पनि सुचकहरु तयार गर्न, लक्ष्य निर्धारण गर्न र विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुका प्राथमिकता निर्धारण गर्न प्रक्रिया सहभागी भएको छु । संघिय सरकारले तय गरेका दीर्घकालीन लक्ष्य, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा जनाएका प्रतिबता, दिगो विकास लक्ष्य, नेपाल पक्ष भएका अन्य अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता, नागरिकका विकासको चाहना, निर्वाचित जनप्रतिनिधि, तथा विभिन्न सरोकारवालाले दिएका सुझाव र प्रदेश सरकारले निर्देश गरेका नीति तथा कार्यक्रमलाई आधार मानि यो योजना तयार गरिएको छ ।

आवधिक योजनाले विकासका परिसूचकहरूमा पृथक तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण, तदअनुरुप क्षेत्रगत/विषयगत विकासका लक्ष्यहरु प्रक्षेपण गर्न, योजनाहरूको तर्जुमा र आवधिक अनुगमन गर्न सहयोग गर्ने नै छ त्यसका साथै आगामी दिनमा गाउँपालिकाका उपलब्धि तथा कमी कमजोरीहरूलाई केलाउन समेत मद्धत पुग्नेछ ।

योजना तर्जुमा गर्ने क्रममा जनप्रतिनिधिहरू, सम्वन्धित सरोकारवालाहरूले योजना तर्जुमा क्रममा पुऱ्याउनु भएको योगदान प्रति धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस प्रक्रिया प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने ईकोनोमिक भिजन प्रा.लि.का विज्ञहरुका सहयोग प्रसंशनिय छ । यस योजनालाई वस्तुगत र तथ्यपरक बनाउन सहयोग गर्नुहुने पालिकाका अध्यक्षज्यू, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतज्यू लगायत सम्पूर्ण कार्यपालिका सदस्यहरु, राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरुलाई समेत प्रशंसा गर्न चाहन्छु ।

सरिता लामिछाने
उपाध्यक्ष

सरिता लामिछाने
उपाध्यक्ष

बेथानचोक गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
ढुंखर्क, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल

पत्र संख्याः- ०७८/०७९

चलानी नं.:-

मितिः- २०७८/०५/२९

दुई शब्द

योजनालाई विकासको आधारशिलाको रुपमा हेर्ने गरिन्छ । यदि हामिले वस्तुपरक हिसावले योजना बनाउन सकेको खण्डमा जनताका वास्तविक आवश्यकता सम्बोधन गर्ने सम्भावना रहन्छ। यसै सन्दर्भमा विकासका परिसूचकहरुको पृथक तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण, तदअनुरुप आवधिक योजनाहरूमा वेथानचोक गाउँपालिकाको प्रक्षेपण, योजनाहरूको तर्जुमा, आवधिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरूको अभावले विगतका उपलब्धि, प्रतिफल तथा कार्यक्रमका कमी कमजोरीहरूलाई केलाउन निकै कठिन भएको छ । आवधिक योजनाको अभावमा यस गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, गरिवी, पूर्वाधारको विशिष्टता अनुरुपको नीति र सो अनुसारका कार्य योजना विगतमा बन्न सकेनन् । अव आवधिक योजनाले प्राथमिकताको रुपमा छरिएर रहेका तथ्याङ्कको सङ्कलन तुलनात्मक विश्लेषण गरि राष्ट्रिय नीति र आवधिक योजनासँग तालमेल हुनेगरी विकास नीतिका आधारहरूको तय गर्ने छ ।

पन्ध्रौ पञ्च वर्षिय योजना र वागमती प्रदेश सरकारले घोषणा गरेका नीति तथा कार्यक्रम र पहिलो आवधिक योजनालाई आधार मानेर वेथानचोक गाँऊपालिकाको पहिलो आवधिक योजना तयार गरेको छ । विभिन्न स्तरमा गरिएको छलफल, अर्न्तक्रियाका आधारमा सुचकहरु तयार गर्न, लक्ष्य निर्धारण गर्न र विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुका प्राथमिकता निर्धारण गरिएको छ । संघिय सरकारले तय गरेका दीर्घकालीन लक्ष्य, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा जनाएका प्रतिबता, दिगो विकास लक्ष्य, नेपाल पक्ष भएका अन्य अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता, नागरिकका विकासको चाहना, निर्वाचित जनप्रतिनिधि, तथा विभिन्न सरोकारवालाले दिएका सुझाव र प्रदेश सरकारले निर्देश गरेका नीति तथा कार्यक्रमलाई आधार मानि यो योजना तयार गरिएको छ ।

योजना तर्जुमा गर्ने क्रममा जनप्रतिनिधिहरू, सम्वन्धित सरोकारवालाहरूले योजना तर्जुमा क्रममा पुऱ्याउनु भएको योगदान प्रति धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस प्रक्रिया प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने ईकोनोमिक भिजन प्रा.लि.का विज्ञहरुका सहयोग प्रसंशनिय छ । यस योजनालाई वस्तुगत र तथ्यपरक बनाउन सहयोग गर्नुहुने यस पालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्षज्यू लगायत सम्पूर्ण कार्यपालिका सदस्यहरु, राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरुलाई समेत प्रशंसा गर्न चाहन्छु ।

राजेन्द्र भण्डारी
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

राजेन्द्र भण्डारी
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

परिच्छेद १

परिचय

१.१.पृष्ठभुमि

नेपालको संविधान २०७२ ले सङ्घीयताको गुह्य अवधारणाका रुपमा रहेको सन्निकटताको सिद्धान्त अनुरुप स्थानीय तहलाई एकल र साझा अधिकारको व्यवस्था गरी राज्य सेवामा विविधिकरण गरिएको छ । संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहका ऐन, नीति, कार्यविधि र योजनाहरुले स्थानीय, प्रदेश, र संघ सरकारहरुको समन्वय, सहकार्य र साझा अधिकारको कार्यान्वयन विधिहरुको बारेमा स्पष्टता गर्दै स्थानीय शासन पद्धतिलाई सुदृढ गरी स्थानीय तहमा विधायिकी, कार्यकारिणी र न्यायिक अभ्यासलाई संस्थागत गर्न अधिकार तथा कर्तव्यहरुको प्रस्ताव गरेको छ । तीनवटा तहहरुको बिच हुने सहकारीता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्धन गर्ने र स्थानीय तहबाट प्रवाह हुने सेवाको गुणस्तरीयता, पारदर्शिता, उत्तरदायित्व र जनसहभागिता सुनिश्चित गर्नु रहेको छ । सङ्घीय शासनको अभ्यासले राज्यका सेवाहरुलाई नजिक भएर तुरुन्त प्रदान गर्ने क्षमता, चुस्त र दुरुस्त नागरिकलाई प्रदान गर्दै सरकारको सन्निकटता र आफ्नोपनको महसुस गर्ने वातावरण दिन सक्नु पर्दछ ।

स्थानीय शासन संचालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ६ को दफा २४ अन्तर्गत गाउँ तथा नगरको आवधिक तथा गुरुयोजना निर्माण गरी नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी आर्थिक विकास तथा गरिबी निवारणमा प्रत्यक्ष योगदान पुग्ने, उत्पादनमूलक तथा छिटो प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने, जनताको जीवनस्तर, आम्दानी र रोजगार बढ्ने, स्थानीय बासिन्दाहरुको सहभागिता जुट्ने, स्वयं सेवा परिचालन गर्न सकिने तथा लागत कम लाग्ने, स्थानीय स्रोत, साधन र सीपको अधिकतम प्रयोग हुने र दिगो विकास, वातावरणीय संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्न सघाउ पुऱ्याउने गरी एकीकृत विकासको योजना तयार गर्न निर्देशन गरेको छ । आवधिक योजना निर्माण गर्दा सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिन अनुरोध गरेको छ । गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले योजना तर्जुमा गर्दा योजनाको सम्भाव्यता अध्ययनको आधारमा स्रोत साधनको पूर्वानुमान, आयोजनाको प्रमाणिकरण, योजना कार्यन्वयन तालिका र अनुगमन तथा मूल्याङ्न योजना समेत तयार गर्न, संयूक्त लगानी वा सार्वजनिक निजी साझेदारीमा योजना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न सक्ने गरी योजना निर्माण गर्न प्रेरित गरेको छ । योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय बुद्धिजिवी, विषय विज्ञ, अनुभवी, पेशाविद्, सीमान्तकृत तथा लोपोन्मुख समुदाय, महिला, बालबालिका, दलित युवा, अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक लगायतका अन्य सरोकारवालाहरुको अधिकतम सहभागितामा र गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले सङ्घीय र प्रदेशस्तरको आयोजना कार्यान्वयनमा समन्वय, सहजीकरण र सहयोग गर्न आग्रह गरेको छ ।

राष्ट्रिय विकासको सैद्धान्तिक आधारको रुपमा समाजवाद उन्मुख आर्थिक विकासलाई आमनागरिकको लगानी र उत्पादनको उपभोग तथा वितरणमा सामाजिक न्यायको सिद्धान्तलाई अवलम्बन गर्नुका साथै वातावरणमैत्री दिगो विकासलाई आधार मानिएको छ । योजनाका अर्न्तनिहित सार वस्तु स्वरुप दिगो र एकीकृत विकास, न्यायपूर्ण र समानतामा आधारित विकासको प्रतिफल वितरण, निजी, सामाजिक सुरक्षा र आर्थिक विकासका लागि सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारी विकासमा पहल गर्ने अवधारणाका रुपमा तोकिएको छ । राष्ट्रिय पूँजि निर्माण गर्न आन्तरिक पूँजिको बृद्धि र बाह्य पूँजि लगानीको लागि आवश्यक पूर्वाधार तयार गरी संयुक्त लगानीका अवसरले राष्ट्रको आर्थिक बृद्धि हुने सोच केन्द्रीय सरकारको छ । यसरी हुने आर्थिक समृद्धिसँगै राष्ट्रले सामाजिक सुरक्षा बहनको क्षेत्र व्यापक बनाउने र त्यसका आधारमा बिपन्न, गरिब, असहाय, बृद्ध, बालबालिका, पछाडि पारिएको वर्ग, क्षेत्र र लिङ्ग, लोपुन्मुख जातजाति आदिमा राज्यले सामाजिक सुरक्षा सुविधामा बृद्धि गर्ने सोच राखेको छ । राज्यले उद्यमीहरुलाई लगानीको अवसर सिर्जना गर्ने, वित्तीय स्रोत जुटाइदिने र सबै प्रकारका सेवा, उत्पादन र व्यापार क्षेत्र परिचालन गरी सामाजिक रुपान्तरण गर्न खोजको अवस्था छ ।

सुशासनको मुख्य तत्वहरु भित्र जनउत्तरदायित्व, पारदर्शिता, जवाफदेहिता, विधिको शासन, समावेशीकरण, सहज र शीघ्र सार्वजनिक सेवा प्रवाह पर्दछन् । हरेक स्थानीय सरकारले सुशासनका यी विषयहरुलाई आफ्ना काम कार्वाही र सेवाप्रवाहमा अवलम्बन गर्ने र त्यसको उपयुक्त अनुगमनको व्यवस्था गरिनु पर्दछ । हरेक स्थानीय सरकारले सुशासनका तत्वहरुलाई काम कार्वाही, योजना र सेवाप्रवाहमा अवलम्बन गर्न त्यसको उपयुक्त अनुगमनको सूचाङ्क तयार पारी लागु गर्ने गरी वागमती प्रदेशले पहिलो आवधिक योजना निर्माण गरि स्थानीय तहहरुले गर्ने विभिन्न स्थानीय कार्यसूचीहरु तयार गरेको छ । संविधानमा उल्लेखित मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, अधिकार क्षेत्रहरुको वाँडफाँड र स्थानीय सरकार संचालन ऐन, अन्तर सरकारी वित्तीय व्यवस्थापन ऐन, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्तीय आयोग ऐन र स्थानीय तहको योजना तर्जुमा कार्यविधि एवं दिग्दर्शन २०७५ लाई यस आवधिक योजना निर्माण गर्न आग्रह गरिएको छ । पन्ध्रौं पञ्चवर्षीय योजना र वागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनामा प्रस्तुत भएका मार्ग चित्र तथा सूचकहरुलाई यस आवधिक योजनाले पछ्याउनु बेथानचोक गाँउपालिकाको दायित्व हुन आउछ । त्यसै गरी देशले प्रतिवद्धता जाहेर गरेको दिगो विकासका लक्ष्यहरु र राजनीतिक दलहरुका घोषणा पत्र तथा प्रतिवद्धताहरुलाई यस आवधिक योजनामा ग्रहण गरिनु पर्दछ ।

१.२. गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति

भौगोलिक रुपमा बेथानचोक गाँउपालिका २७ डिग्री ५३ मिनेट २४ सेकेण्ड देखि २७ डिग्री ५८ मिनेट १२ सेकेण्डसम्म उत्तरी अक्षांश र ८४ डिग्री २१ मिनेट ३६ सेकेण्डदेखि ८४ डिग्री २७ मिनेट ३६ सेकेण्डसम्म पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको र देशको राजधानी काठमाण्डौबाट पुर्वतर्फ ४५ किलोमिटरको दूरीमा काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लामा पर्दछ । महाभारत पर्वत श्रृङ्खलामा अवस्थित जिल्लाको दक्षिण पश्चिम भेगमा रहेको यस

गाँउपालिकाको पूर्वमा काभ्रे जिल्लाको रोशी गाँउपालिका, पश्चिममा ललितपुर जिल्लाको महाँकाल गाउपालिका, उत्तरमा काभ्रे जिल्लाको पनौती र नमोवुद्ध नगरपालिका र दक्षिणमा काभ्रे जिल्लाको खानीखोला गाउँपालिका यस गाउपालिकाका सिमानाहरु हुन । राज्यको पुनसंरचना गर्दा साविकका पाँचवटा गाउँ विकास समितिहरुबाट छ वटा वडामा विभक्त यस पालिकाका साविकको च्याम्राङ्गवेशी गा.वि.स. हालको वडा नं. १, ढुङ्खर्क गा.वि.स.लाई वडा नं. २ र ३, चलालगणेस्थान गा.वि.स. वडा नं. ४, च्यासिङ्गखर्क गा.वि.स. वडा नं. ५ र भुग्देउमहाँकाल गा.वि.स. वडा नं. ६ खण्डमा समेट्दा हालको कूल क्षेत्रफल १०१ वर्ग कि.मि. रहेको छ । साविकको ढुङ्खर्क गा.वि.स.को कार्यालयलाई गाउँपालिकाको केन्द्र मानिएको छ । बेथानचोक गाउपालिकाको नामाकरण साविक ढंङ्खर्क गा.वि.स.को वडा नं. १ स्थित समुन्द्री सतहबाट करिव ३०१८ मिटर (हालको श्रोत नक्शा अनुसार ३८०० मिटर) अग्लो स्थानमा रहेको बेथानचोक नारायण मन्दिरको नामबाट नामाकरण गरिएको हो । यस गाउपालिकाको औषत लम्बाई १७ कि.मी, औषत वर्षा १८४१ मिलिमिटर, औषत सामेक्षित आर्द्रता ६० प्रतिशत र हावापानी समशितोष्ण किसिमको रहेको छ । गाँउपालिकाको सबैभन्दा उच्च स्थान बेथानचोक नारायण मन्दिरबाट पूर्वमा मकालु हिमालदेखि पश्चिममा धौलागिरी हिमालसम्मका हिमालय श्रृङ्खला देख्न सकिन्छ । यस स्थानबाट ८ हजार मिटर भन्दा अग्ला ८ वटा हिमाललगायत ५० वटाभन्दा बढी चुचुराहरु देख्न सकिन्छ । हालको वडा नं. ३ मा रहेको यस स्थानमा पुरानो किम्बदन्ति अनुसार यस क्षेत्रभित्र मट्टितेल, नुन, फलाम खानीहरु रहेको भनाई छ । वडा नं. ५ अन्तर्गत रहेको च्यासिङ्खर्कमा रहेको चौकी, कामी डाँडामा एक सुरुङ्ग किल्ला रहेको छ जो नेपाल अंग्रेजको ऐतिहासिक लडाईमा नेपाली फौजले जङ्गली अरिङ्गाल, सिङ्गुसहरुलाई सङ्गालेर राखेको र अंग्रेजको फौजलाई जैविक तथा मानवीय धराप प्रयोग गरी सुरुङ्गमा खस्ने व्यवस्था मिलाइएको थियो । हाल यस स्थानमा पहरा खोपेर महाँकालको मन्दिर राखिएको छ । यस गाउँपालिकाको वडा नं. २ को बाघद्धारमा एक प्राकृतिक मार्ग रहेको छ । जसको किम्बदन्ति अनुसार धर्म वा पाप गर्ने मानिसहरु उक्तद्धारबाट छिर्न सक्ने वा नसक्ने विश्वास छ । प्राकृतिक सुन्दरताले भरिपूर्ण महाभारत पर्वत श्रृंखलामा पर्ने बेथानचोक गाउँपालिकामा धेरै महत्वपूर्ण जडिबुटीहरु पाइन्छन् । खासगरी ढुङ्खर्क, भुग्देउ, च्यासिङ्खर्क, चलालगणेस्थान क्षेत्रमा पाइने केही महत्वपूर्ण जडिबुटीहरुमा लौठसल्ला, ठिङ्ग्रेसल्ला, विस्वामा, अर्घेली, झ्याउ, सुगन्धवाल, चिराइतो, मजिठो, कुरिलो आदि पर्दछन् । तामाङ, बाहुन, क्षेत्रीको मुख्य बसोवास रहेको यस गाउपालिकामा अन्य आदिबासी, जनजाति, दलित आदि जातजातिको बसोवास रहेको छ ।

हालै यस गाउँपालिकाले गरेको घरधुरी सर्भेक्षण अनुसार ४१४८ घरधुरी रहेको र कूल जनसंख्या २२७७५ रहेको पाइन्छ । यस मध्ये महिला ११३८९ र पुरुषको जनसंख्या ११३८६ रहेको छ । जनघनत्व २२५ जना प्रतिवर्ग कि.मि. रहेको घरधुरी सर्भेक्षणका नतिजाबाट देखिन्छ । गाउँपालिकामा जम्मा १० भन्दा बढी जातजातिहरुको बसोवास रहेको छ । जस अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा घरधुरीको ५३.६ प्रतिशत (२२२४) तामाङ, ब्राम्हण २३.७ प्रतिशत (९८५), क्षेत्री ८.३ प्रतिशत (३४८) र नेवार ७.१ प्रतिशत (२९६) लगायत जाति रहेका छन् । यी चार जातिहरुले बेथानचोकको कूल घरधुरीको करिब ९२.७ प्रतिशत हिस्सा

राख्दछन् । यसैगरी मगर ३.३ प्रतिशत, कामी २.१, दमाई १.३ प्रतिशत, घर्ती (भुजेल) ०.३१ प्रतिशत, राई ०.०७ प्रतिशत, सार्की १ घर अर्थात ०.०२ र अन्य ०.०४ प्रतिशत रहेको छ ।

बेथानचोक गाउँपालिकाको कूल भू-भाग मध्ये ५८ % हिस्सा वन क्षेत्रले ओगटेको छ भने कृषि भूमिको रुपमा प्रयोग भएको ४२ % भू-भाग छ । वनको झाडी, बुट्यान, खरबारी चरन क्षेत्रले ४.३३ % हिस्सा ओगटेको छ । खोला, नाला, खोल्सा लगायत सिमसार क्षेत्रको रुपमा ३.९ % क्षेत्रफल रहेको छ ।

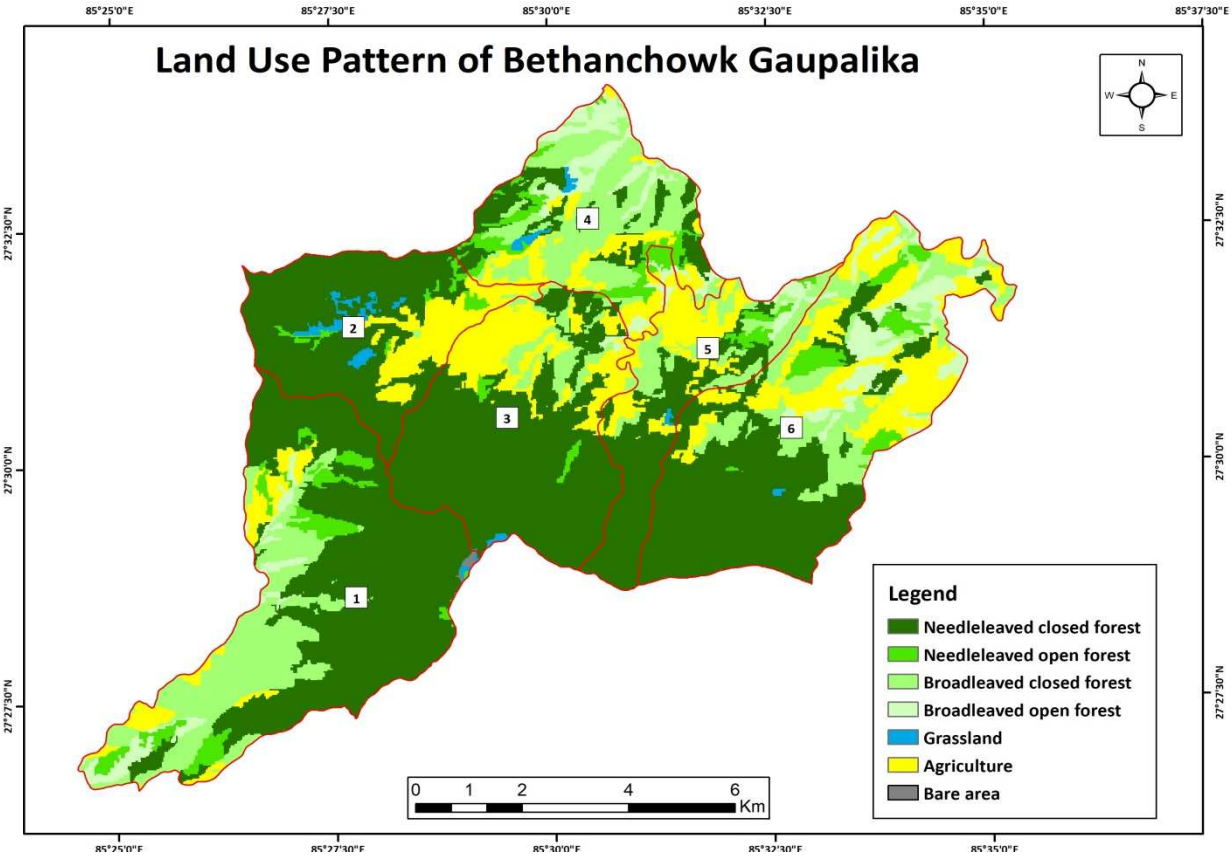

१.२.१. वडाहरुको तुलनात्मक अवस्था

बेथानचोक गाउँपालिकाका वडाहरुको तुलनात्मक लेखाजोखा गर्न सरोकारवालाहरुसँग विविध चरणमा छलफल तथा परामर्शलाई पूर्णतः सहभागिमूलक बनाइएको छ । निर्वाचित जनप्रतिनिधि, विभिन्न राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरु, सचेत नागरिक, विषयगत रुपमा जानकार र अनुभवी व्यक्तित्व, कर्मचारी, शिक्षक, व्यवसायी, कृषक आदिसँग विभिन्न चरणमा छलफल, अन्तरक्रिया र सुझाव सङ्कलनको कार्य गरिएको थियो । उनीहरुका धारणा, अपेक्षा र सुझावहरुलाई ध्यानमा राखेर योजनामा समावेश गरिएको छ । समग्र गाउँपालिकाको तथ्याङ्क र वडास्तरमा गरिएको सामुदायिक मुख्य सूचनादाताहरुसँग गरिएको छलफलको आधारमा समग्र वडाको अवस्थालाई १० वटा मूल सूचकहरुमा राखि तुलना गरिएको छ । हरेक सुचकलाई १० अंक भारमा राखि सर्वाधिक उत्तम अवस्थालाई अंक १ र सबै भन्दा खराब अवस्थालाई १० अंक प्राप्त गर्ने

गरी छलफलबाट अंक प्रदान गर्ने सहमति गरियो । १० वटा सुचकहरुको कूल योगलाई १०० अंक भारमा गणना गरी वडाहरुको अवस्था तुलना गरिएको छ । सूचक नं. १ अन्तर्गत वर्ष दिनभरी मोटर बाटोको पहुँच भएका वडा केन्द्र र वडा अन्तर्गत २० मिनेटको पैदल यात्राबाट मोटर बाटोसम्मको पहुँच नपुगेका वडाको जम्मा घरधुरीको संख्या प्रतिशतको आधारमा तय गरिएको हो । सूचक नं. २ ले पालिकाको कूल घरधुरी (जनसंख्या) मध्ये उक्त वडाले ओगट्ने हिस्सालाई हिसाबमा राखिएको हो । सूचक नं. ३ अन्तर्गत बहुआयामिक गरिबीको अवस्थामा रहेको जनसंख्या, दलित घरधुरी संख्या र एकल महिला, बालबालिका र ७५ वर्ष नाघेका नागरिकहरु घरमुली भएका घर संख्याहरुलाई हिसाब गरी राखिएको हो । सुचक नं. ४ र ५ मा शिक्षा र स्वास्थ्य सेवा अवस्थाको तुलनात्मक विकासको अवस्थालाई राखिएको हो । ६ नं. मा प्राकृतिक प्रकोप र बिपद् जोखिमको अवस्था (पहिरो, बाढी, जनावरको आक्रमण, आगजनी आदि) लाई राखिएको हो । ७ नं. मा वडाहरुमा खानेपानीको आपूर्ति र सरसफाईको अवस्था राखिएको छ । ८ नं.मा भूकम्पपछि पुर्ननिर्माण भएका संरचना र आवास घरहरुको अवस्थाबारेमा स्थानीयको मुल्याङ्कन राखिएको छ । ९ नं. मा जीविकोपार्जनको लागि बहुपक्षीय अवसर र अवस्थाको बारेमा कृषि, पशुपालन, बागवानी, लघुउद्यम विकास आदिको बारेमा स्रोत नक्साका आधारमा तयार गरिएको हो । १० नं. मा वडाहरुमा रहेका सामुदायिक वन, धार्मिक वनसम्मको विवरणहरु र प्राप्त हुने रोयल्टी लगायतका आधारमा अंक प्रदान गरिएको हो । समग्रमा सबै वडाको अवस्थालाई तुलनात्मक लेखाजोखा वा तुलना गर्न र योजनाका प्राथमिकता निर्धारण गर्न सकियोस् भनी विभिन्न दशवटा सूचक वा अवस्था राखी तुलनात्मक अवस्था हेर्न सकियोस् भनी तल तालिकामा राखिएको हो ।

क्र.स	सूचकहरु	वडाहरु / १० पूर्णाङ्कमा						औसत
		१	२	३	४	५	६	
१	वस्तीहरुसँग सडक सञ्जाल पहुँच र विस्तार	७	३	४	३	५	६	४.६
२	कूल पालिकाको जनसंख्याको आयतन	५	७	६	१०	८	९	७.५
३	गरिब, दलित र विस्थापितको जनसंख्या	४	४	४	५	४	४	४.१
४	शिक्षा सेवाको विस्तार र पूर्वाधार	४	३	२	२	४	५	३.३
५	स्वास्थ्य सेवाको विस्तार र पूर्वाधार	६	३	३	४	४	४	४
६	प्राकृतिक प्रकोप र विपद् जोखिमको अवस्था	८	४	४	४	५	५	५
७	खानेपानी र ऊर्जाको आपूर्तिको अवस्था	३	२	३	५	४	६	३ .८
८	मापदण्डमा आधारित आवास व्यवस्थापन र विस्तार	४	४	३	४	६	५	४.३
९	जीविकोपार्जनको लागि बहुपक्षीय अवसर र अवस्था	३	३	३	५	४	५	३.८
१०	सामुदायिक वन, सहकारी लगायतको लगानी अवस्था	५	३	३	४	३	२	३.३
	जम्मा कूल योगफल	४९	३६	३५	४६	४७	५१	
	विकासको प्राथमिकता	II	IV	IV	III	III	I	२६.८

तालिकामा दिइएको समग्र अङ्कमा सबैभन्दा राम्रो अवस्थाको वडालाई कम अङ्क र सबैभन्दा खराब अवस्थाको वडालाई वढि अङ्क प्राप्त भएको छ । वडाहरुको विश्लेषण गर्दा ६ वटा वडाहरु मध्ये सबैभन्दा राम्रो अवस्था क्रमश वडा नं. २ र ३ रहेका छ भने वडा नं. ६ र १ उस्तै अवस्था छ भने सबैभन्दा बढी

अङ्कल्याई विकासको पहिलो प्राथमिकतामा परेका छन् । वडा नं. ४ र ५ ले उस्तै स्तरको विकास पथमा अगाडि बढेका देखिन्छन् । औषत सूचाङ्कका आधारमा हेर्दा निजी तथा सहकारीको लगानी, जनसंख्या शिक्षा र विपद् तथा प्राकृतिक प्रकोपको जोखिमलाई सम्बोधन हुने कार्यक्रमहरुले प्राथमिकता पाउने छन् । समग्र देशको विकासको अवस्थालाई हेर्दा यस गाउँपालिकाको हालसम्मका उपलब्धिहरु औषत कै हाराहारीमा छन् । समग्रमा लगानी गर्ने एजेन्सीहरुको परिचालन गर्ने वातावरण निर्माण गर्न सके गाउँपालिकाको विकासको गतिले काँचुली फेर्दछ । गाँउपालिकाले एकीकृत आवधिक विकासको योजना बनाउँदा यस कुरामा जोड दिइएको छ ।

१.३. आवधिक योजना तजुर्माका उद्धेश्यहरु

नागरिकका मौलिक हक, संवैधानिक व्यवस्था अनुरुप प्रत्यायोजित एकल तथा साझा अधिकारहरु, दिगो विकासका लक्ष्यहरुको स्थानीयकरण, दिगो राष्ट्रिय विकासका लक्ष्यहरु र वागमती प्रदेशबाट प्रस्तावित विकासका प्रमुख चालकहरुलाई स्थानीय तहमा व्यवस्थित र योजनावद्ध कार्यान्वयन गर्नु मुख्य उद्धेश्य रहेको छ । त्यसै गरी बेथानचोक गाँउपालिकाले लिएको दीर्घकालीन सोच **"दिगो पूर्वाधारयुक्त, सामाजिक न्याय र वातावरणीय सन्तुलनमा आधारित आर्थिक संवृद्ध बेथानचोक"** लाई संस्थागत कार्यान्वयन गर्नु विशिष्ट उद्धेश्य रहेको छ ।

१.४. योजना निर्माण विधि र प्रक्रियाहरु

बेथानचोक गाउँपरिषद्द्वारा पालिकाको समग्र विकासका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुलाई प्राथमिकता र रणनीतिक तवरबाटसंचालन गर्न कार्यपालिकालाई निर्देशित गरेको पृष्ठभुबिाट योजना निर्माणको प्रक्रिया सुरु भएको छ । प्रदेश नीति तथा योजना आयोग र प्रदेश शुसासन केन्द्रबाट प्राप्त सुझाव र सिफारिशलाई समेत ग्रहण गर्दै योजना निर्माण विधिलाई अवलम्बन गरिएको छ । गाउँपालिका अध्यक्षको नेतृत्वमा वीसवर्षे एकीकृत विकास गुरुयोजना निर्माण भई सकेको र उक्त योजनाले तोकेका रणनीतिक स्तम्भहरुको गाउँपालिकालाई प्राप्त स्रोत र साधनहरुका आधारमा कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा विधिहरुका प्रयोग गरिएका छन् । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, नियमावली, कार्यविधि, स्थानीय आर्थिक कार्यप्रणाली, संघ प्रदेश र स्थानीय तहबीच अन्तरसम्वन्ध तथा संविधानको अनुसूची ८ र ९ ले गरेको व्यवस्थालाई ध्यान दिदै आवधिक योजना तर्जुमाको लागि आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन गर्ने क्रममा सरकारी निकाय, कार्यालयबाट प्रकाशित तथा अप्रकाशित तथ्य, अभिलेख, तथ्याङ्क र अन्य सर्न्दभ सामाग्रीहरुको उपयोग गरिएको छ । यो आवधिक योजना तर्जुमा प्रकृयामा निम्न लिखित विधिहरु अवलम्बन गरिएको छ ।

क. सन्दर्भ ग्रन्थ तथा अभिलेखहरुको अध्ययन

आवधिक योजना निर्माण कार्यको प्रारम्भमा स्थानीय सरकार संचालनसँग सम्बन्धित विभिन्न ऐन, कानुन, गत आ.ब.को नीति, कार्यक्रम तथा योजना, प्रगति प्रतिवेदन आदिको अध्ययन गरियो । विभिन्न देशका नगरपालिकामा कार्यान्वयन भइरहेका आवधिक योजना, पन्ध्रौं पञ्चवर्षीय योजना, दिगो विकास लक्ष्य, प्रदेश सरकारको आवधिक योजना पनि विस्तृत रुपमा अध्ययन गरिएको थियो । त्यसैगरी गाउँपालिकाद्धारा तयार पारिएको आधारभूत तथ्याङ्क तथा घरधुरी सर्वेक्षणको प्रतिवेदन, बेथानचोक गाउँपालिकाको २० वर्षे एकीकृत विकास रणनीतिक योजनालगायतको अध्ययनले यस गाउँपालिकाको अवस्था र तथ्यहरु बुझ्न सहयोग पुऱ्यायो ।

ख. गुरुयोजना निर्माण समितिसँग परामर्श

गाउँपालिकाको योजना निर्माण गर्नको लागि श्री हरि प्रसाद तिमिल्सेनाको संयोजकत्वमा सात सदस्यीय गुरुयोजना निर्माण समिति गठन गरिएको थियो । उक्त समितिमा राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, स्थानीय जानकार व्यक्ति, सामाजिक अगुवा, उद्योगी, व्यवसायी लगायतको सहभागिता थियो । उक्त समितिले योजना निर्माणको विभिन्न चरणमा विज्ञ समूहलाई प्राविधिक एवम् वैचारिक रुपमा सहयोग पुऱ्यायो भने विभिन्न कार्यक्रमको आयोजना गर्न, सुझाब सङ्कलन गर्न र पालिकाबाट अन्यत्र गएर व्यवसाय गरिरहेका नागरिकसँग अन्तरक्रिया गर्न विशेष रुपमा संयोजनकारी भूमिका खेल्यो ।

ग. गाँउपालिका स्तरीय गोष्ठी

सबै निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु, राजनीतिक पार्टीका प्रतिनिधिहरु, कर्मचारीहरु, कार्यपालिका सदस्य, कार्यपालिकाका विषयगत समितिहरुका सदस्यहरुका सहभागितामा गाउँपालिकाको कार्यालयमा विभिन्न चरणमा कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरी पालिकाको सामाजिक तथा प्राकृतिक श्रोतहरुको तथ्याङ्क सङ्कलन विधि तथा तौरतरिकाहरु र योजनाले समेटनु पर्ने मुख्य विषयहरु उपर छलफल गरी खाका तयार गरियो । साथै पालिका स्तरीय गोष्ठीमा प्रदेश स्तरका दलका नेता तथा विज्ञहरुबाट राय, सुझाव संकलन गर्ने काम पनि गरियो ।

घ. वडास्तरीय छलफल

निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुको सहभागितामा सबै वडामा वडास्तरीय भेला आयोजना गरी तयार गरिएको चेकलिस्ट अनुसार वडावासीहरुले भोगिरहेको अवस्था, विकासको चाहना र सम्भावनाहरुको बारेमा छलफल गरी सूचनाहरु सङकलन गरियो । यसैगरी गाउँपालिकाको सामाजिक तथा प्राकृतिक अवस्थाको वस्तुस्थिति पहिचान गर्न जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरुको सहभागितामा सबै वडा तथा टोलहरुमा लक्षित समूहमा छलफल गरेर पालिकावासीहरुका भावना र चाहनाहरु सङकलन गरियो ।

ङ. स्रोत व्यक्तिहरुसँग छलफल

गाउँपालिकामा लामो समयदेखि विभिन्न क्षेत्रहरुमा योगदान दिदै आउनु भएका व्यक्तिहरुसँग प्रत्यक्ष भेटघाट गरी विकासका अवसर तथा सम्भावनाहरुका बारेमा छलफल गरी सल्लाह तथा सुझाबहरु सङ्कलन गरियो । छलफलमा गाउँपालिकाका अध्यक्ष, वडाध्यक्षहरु र गुरुयोजना निर्माण समितिका सदस्यहरुद्धारा आ-आफ्ना विचारहरु राख्ने काम भयो । खासगरी समाजवाद उन्मुख आर्थिक विकास र यसको आधारमा स्थानीय सरकारले लिनुपर्ने सहकारी विकासको ढाँचा, साझेदारिता र ठूला आयोजनाहरुको लगानी जुटाउने सन्दर्भमा सङ्घीय सरकार र प्रदेश सरकारले कसरी सहयोग गर्न सक्छन भन्ने बारेमा छलफल केन्द्रित थियो ।

च. योजना तथा आधारपत्रहरुको पुनरावलोकन

बेथानचोक गाउँपालिकाको आवधिक योजना निर्माण गर्ने क्रममा सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोग, दिगो विकास लक्ष्यहरु तथा स्थानीय निकायका बिगतका विकास योजनाहरुको अध्ययन गरियो । साथै, अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा छोटो समयमा आर्थिक समृद्धि हासिल गरेका केही देश जस्तै रुवाण्डा, युगाण्डा, भुटान, दक्षिण अफ्रिका लगायत देशको आर्थिक विकासका योजनाहरुको अध्ययन गरी नेपालको सन्दर्भमा उपयुक्त हुने सन्देशहरुलाई समायोजन गरिएको छ । पन्ध्रौ योजना, नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम, प्रदेश सरकारको आवधिक योजना, राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डलाई कायम गर्ने सन्दर्भ सामाग्रीको अध्ययन र प्रयोग शुरुदेखि अन्तिमचरणसम्म गरिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले निर्देश गरेका कार्यक्षेत्र र कार्यादेशको अधिनमा रहेर सोको मापदण्ड कायम गर्दै, राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार पारेका आधारपत्र, योजना तर्जुमा निर्देशिका, योजना तथा कार्यक्रम अनुगमन निर्देशिका र मापदण्डहरुको पुनरावलोकन गरिएको छ ।

छ. तथ्याङ्क तथा सूचनाहरुको विश्लेषण

यस आवधिक योजना तर्जुमा कार्यको शुरुदेखि नै गुणस्तर कायम गर्नको लागि विज्ञ टोली संयोजक तथा टोली प्रमुखद्धारा निरन्तर रुपमा अनुगमन गर्ने काम भएको छ । सूचना संकलनको लागि तयार पारिएका फारम, यसको लागि प्रयोग भएका सन्दर्भ समाग्री, कार्यलयबाट सङ्कलित तथ्य र तथ्याङ्कहरुको प्रमाणिकरण, शुद्धिकरण र विश्लेषणका कार्य आवश्यकता अनुसार गरिएको छ । प्रदेश सरकार नीति तथा योजना आयोगबाट उपलव्ध तथ्याङ्कहरुलाई जस्ताका तस्तै अनुकूलता हेरी राखिएको छ ।

१.५. योजना तर्जुमाका आधारहरु

ऋावधिक योजना तर्जुमा गर्दा निम्न वमोजिमको कानुनी तथा नीतिगत आधार लिइएको छ ।

- नेपालको संविधानमा उल्लेखित मौलिक हक, अधिकारको बाँडफाँड अनुसूची, निर्देशक सिद्धान्त

- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, नियमावली र कार्यविधि
- पन्ध्रौ पञ्चवर्षीय योजना र राष्ट्रिय लक्ष्यहरु
- दिगो विकास लक्ष्य र नेपाल सरकारले स्वीकार गरेका सुचकहरु
- वागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना र विकासका प्रमुख चालकहरु
- नेपाल सरकारबाट जारी क्षेत्रगत रणनीति, कार्यविधि र नीतिहरु
- विपद् व्यवस्थापन राष्ट्रिय कार्ययोजना र कार्यविधि
- संघीय र प्रदेश सरकारबाट जारी नीति तथा कार्यक्रम
- गाउँपालिकाबाट जारी वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम
- स्थानीय तहमा सहभागी राजनीतिक दलका घोषणापत्र र प्रतिवद्धताहरु
- सं.रा.संघका विषयगत समिति/महासन्धिहरु उपर सदस्य राष्ट्रको हैसियतमा प्राप्त सिफारिसहरु
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन र अनुगमन एवं मुल्याङ्कन दिग्दर्शन
- स्थानीय नागरिक समाज, अगुवा तथा जनसहभागिताबाट प्राप्त राय, परामर्श र सुझावहरु
- विज्ञहरुका प्रकाशित कृति, अनुभव र ज्ञानहरु

१.६. आवधिक योजनाका सीमाहरु

यस आवधिक योजनामा प्रयोग गरिने तथ्याङ्कहरु सरकारी निकायबाट प्रकाशित तथा अप्रकाशित स्रोतबाट लिइएको छ भने आधार वर्षका तथ्याङ्कका रुपमा उपलव्ध तथ्याङ्कलाई ग्रहण गरी साङ्केतिक प्रतिनिधित्वका रुपमा प्रक्षेपण गर्ने कोशिस गरिएको छ । विशेष गरी प्रदेश सरकारबाट उपलव्ध पालिकाहरुको विवरणलाई तथ्याङ्कको स्रोतमा प्रयोग गरिएको छ भने संघीय सरकारका विषयगत मन्त्रालयबाट प्रकाशित सूचना प्रणालीबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरुलाई विषयगत सूचनाका रुपमा पेश गरिएको छ । पालिकाले तयार गरेको पार्श्व चित्र विवरणहरु र कतिपय अप्राप्त सूचनाहरुलाई समुदायका मुख्य सूचनादाताहरुसँगका छलफलका आधारमा अनुमानका आधारमा राखिएको छ । कतिपय तथ्याङ्कहरुको गुणस्तरीय बनाउन समुह छलफल विधिबाट परीक्षण गरिएको छ भने गाँउपालिका कार्यालयका अभिलेखहरुलाई तथ्याङ्कका रुपमा प्रयोग गरिएको छ ।

वढ्दो कोभिड १९ को संक्रमणका कारण समुदायस्तरको छलफलहरुलाई प्रतिनिधिमूलक रुपमा छलफल गरी समुदायको धारणा र प्राथमिकता तय गरिएको छ । सम्भाव्यता अध्ययनका क्रममा प्रतिनिधिमूलक छलफललाई संक्षिप्त र सटिक रुपमा गरिएकोले निर्देशित सहभागितात्मक लेखाजोखा विधिलाई अख्तियार गरिएको छ ।

परिच्छेद २

समष्टिगत योजनाको अवधारणा

२.१. पृष्टभूमि

संविधानको मर्म अनुसार सरकारले "समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली" को परिकल्पना गरी पन्ध्रौ पञ्चवर्षीय योजनाको निर्माण गरेको छ । उक्त योजनाले गरेको परिकल्पनालाई तीन चरणको लक्ष्यमा विभाजन गरेको छ । जसानुसार प्रथम चरणमा उच्च आर्थिक वृद्धिका लागि आर्थिक, सामाजिक र भौतिक पूर्वाधारका क्षेत्रमा योजना निर्माण गरी फराकिलो आधार पाँच वर्षभित्रमा तयार गर्ने रहेको छ । दोस्रो चरणमा आर्थिक प्रगति र विकासको उपलब्धिहरुलाई न्यायपूर्ण वितरण गर्ने र सुख तथा समृद्धिको अनुभूति नागरिकमा गराउने रहेको छ । तेस्रो चरणमा आर्थिकवृद्धि र विकासका सूचकहरुलाई दिगो, आत्मनिर्भर, स्वतन्त्र र सार्वभौम रुपमा धानिन सक्ने बनाउने लक्ष्य रहेको छ ।

दिगो विकास लक्ष्य नं. १ र २ अन्तर्गतका ६ वटा क्षेत्रहरुका २० वटा सूचकहरुलाई आर्थिक विकास क्षेत्रको सूचकका रुपमा ग्रहण गरिएको छ । आर्थिक क्षेत्रका ६ वटा नतिजा लक्ष्य क्षेत्रहरु क्रमशः गरिबी, मानव विकास, आर्थिक वृद्धि, व्यापार सञ्चिती, रोजगार, पर्यटन र कृषि तथा पशुपन्छीपालन रहेका छन् । बेथानचोकको आवधिक विकास योजना निर्माणमा उक्त सूचकहरुलाई गाउँपालिकाको आवश्यकताका आधारमा चयन गरिएको छ ।

२.२. योजना खाका

२.३.१. दीर्घकालीन सोच

दिगो पूर्वाधारयुक्त, सामाजिक न्याय र वातावरणीय सन्तुलनमा आधारित आर्थिक संवृद्ध बेथानचोक

२.३.२. रणनीतिक लक्ष्य

सामुदायिक पूँजिको निर्माण गर्दै सामाजिक न्यायमा आधारित विकासको प्रतिफल वितरण

लक्ष्यको परिभाषित सूचकहरु : सामुदायिक पूँजिलाई निम्न सात स्तम्भमा राखिएको छ । (क) मानवीय पूँजि - शिक्षा, स्वास्थ्य, सीप र आत्मासम्मान (ख) सामाजिक पूँजि- नेतृत्व, सामुदायिक सहयोग, समूह र सहकार्य (ग) साँस्कृतिक पूँजि - भाषा, संस्कृति, इतिहास, परम्परा र रहनसहन (घ)प्राकृतिक पूँजि- वन, जैविक विविधता, जमिन र पानी (ङ) वित्तीय पूँजि - आय, लगानी, सम्पति (च) पूर्वाधार पूँजि - बाटो, सार्वजनिक

भवन, खानेपानी एवं ढल, विजुली र सार्वजनिक सञ्चार (छ) राजनीतिक पूँजि - लैङ्गिक समानता, समावेशीकरण, सहभागीता, र गुनासाका सम्बोधन ।

आर्थिक र मानव विकासका अवसरबाट वञ्चित समुह, समुदाय र वर्गलाई संविधानमा उल्लेखित मौलिक हकको न्युनतम प्रत्याभूतिलाई सामाजिक न्यायका आधारमा विकासको प्रतिफल वितरण मानिएको छ ।

२.३.३. क्षेत्रगत उद्धेयहरु

१. आर्थिक विकासका लागि लगानी, अवसर र सुरक्षा वढाउने

२. सामाजिक विकासका लागि सार्वजनिक उत्तरदायित्व अभिवृद्धि

३. आधारभूत भौतिक पूर्वाधार विकास गरी यातायात र सञ्चारको पहुँच विस्तार

४. वातावरणीय संरक्षण र विपद् व्यवस्थापनको दिगो उपायको अख्तियार

५. जमिनको प्रभावकारी प्रयोग र भू-उपयोग व्यवस्था

६. संस्थागत विकास, सुशासन र सार्वजनिक सेवामा क्षमता अभिवृद्धि

७. सामाजिक न्यायबाट सीमान्त समूह, समुदाय र वर्गको सुरक्षा र संरक्षण

२.३.४. रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. आर्थिक विकासका लागि लगानी, अवसर र सुरक्षा वढाउने	
१.१. कृषिको व्यवसायिक विकास १.२. पशुपन्छी, मत्स आदि पालनमा स्तरोन्नति १.३. पर्यटन र अतिथि सत्कार उद्योग १.४. लघु उद्यमशिलता र युवा स्वरोजगार १.५. सुरक्षित श्रम तथा रोजगार १.६. वित्तीय संस्था र सहकारीको परिचालन	▪ व्यवसायिक उत्पादन समूह गठन र परिचालन ▪ व्यवसायिक सीप विकास ▪ जमिनको चक्लावन्दि र पकेट क्षेत्रको विस्तार ▪ बजारको माग अनुसारको उत्पादन सहयोग र उच्च मूल्यका बाली प्रर्वधन ▪ उत्पादित वस्तुको प्रोसेसिङ्ग,प्याकिङ्ग र ग्रेडिङ्ग प्रविधि ▪ पर्यटन क्षेत्र विस्तार र गन्तव्य स्थलहरुको विकास ▪ मौलिक संस्कृति एवं प्रविधिको संरक्षण ▪ साहसिक खेल, यात्रा तथा वातावरणीय संरक्षण ▪ लघु उद्यमशिलताको विकास ▪ सुरक्षित श्रम तथा रोजगार/वैदेशिक रोजगार ▪ गरिबी र उत्पादनका आधारमा अनुदान ▪ गरिबीका आधारमा लक्षित वर्ग किटान ▪ एक टोल एक वचत समूह र सबै घरधुरी सहकारीमा

	आवद्ध ▪ सहकारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि
२. सामाजिक विकासका लागि सार्वजनिक उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गर्ने	
२.१. स्वास्थ्य, दीर्घ र सक्रिय जीवन, नागरिकको सरोकार २.२. सवैका लागि गुणस्तरीय र अनिवार्य शिक्षा २.३. सबैका लागि स्वच्छताको अवसर र सफा पिउने पानी २.४. युवाहरुको लागि जीवन उपयोगी सीप, क्षमता विकासमा लगानी २.५. लैगिक समानता र समावेशीकरण २.६. शिक्षामा विशेष र खास समूहका नागरिकहरु (अपाङ्गता, जोखिम अवस्थाका बालबालिका संरक्षण र सुरक्षामा प्राथमिकता २.७. वाल, महिला, फरक शारिरीक क्षमता भएका नागरिक मैत्री शिक्षण २.८.राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक जीवनमा सवै नागरिकद्धारा सार्वभौम समानता र सुरक्षाको अनुभुति	▪ आधारभूत रुपमा सामान्य चिकित्सा सेवाको शिघ्र र प्रभावकारी सेवा प्रदान गर्ने ▪ निदानात्मक, उपचारात्मक, प्रवर्धनात्मक र प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवा ▪ जीवनपथको अवधारणा अनुरुप बहुपक्षीय पोषण नीतिको कार्यान्वयन गरी समग्र विकास ▪ परिवार व्यवस्थापन सेवालाई थप विस्तार गर्ने ▪ सीमान्त एवं गरिबीको अवस्थामा रहेका समुदायलाई दीर्घजीवन सहयोग ▪ अस्पतालमा जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य, मातृशिशु स्वास्थ्य र दुर्घटनाबाट हुने चोट पटक उपचारलाई विशिष्ट सेवा (जेरियाटिक केयर र अर्थोपेडिक सेवा) का रुपमा स्तरोन्नती गर्ने ▪ सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षाका अवसर ▪ नतिजामा केन्द्रित शिक्षण विधि र जीवन उपयोगी शिक्षा ▪ स्वस्थ्य, सक्रिय, श्रृजनशील र सिपालु युवापनको अवसर ▪ सबैका लागि स्वच्छताको वातावरण र रोग संक्रमणको जोखिमबाट सुरक्षाको अनुभूति ▪ सबैमा लैङ्गिक समानता, जातीय समावेशिकरणको सहज पहुँच ▪ विशेष समूह, वर्ग र समुदायको विशेष संरक्षण, सहभागीता र सुरक्षालाई विकास योजनामा प्राथमिकता
३. आधारभूत भौतिक पूर्वाधार विकास गरी यातायात र सञ्चारको पहुँच विस्तार	
३.१. बस्तीस्तरसम्मका सडक सञ्जालहरुको विस्तार अभिछिन्न र दिगो सडक ३.२. विद्युत र सञ्चार सञ्जालमा पहुँच विस्तार ३.३. सुरक्षित आवास ३.४. भूमिको समुचित उपयोग	▪ सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारसँगको साझेदारिता ▪ गाउँपालिका भित्र निर्माण हुने सडकहरुलाई मापदण्डका आधारमा निर्माण (क.३० मिटर, ख.१६ मिटर, ग.१० मिटर, घ. ८ मिटर र ङ. ६ मिटर चौडाईका सडकहरु) ▪ सडकका स्तरोन्नती र सुरक्षित यातायात ▪ आवास तथा बस्तीहरुको उत्थानशीलता ▪ सबै घरमा विद्युत ऊर्जाका अवसर ▪ सबै बस्तीहरुमा इन्टरनेट सेवाको विस्तार ▪ पालिकाका सबै अभिलेखहरु डिजिटल प्रणालीमा ▪ जमिनको एकीकृत विकासका लागि निजी क्षेत्र र सहकारीहरुसँग साझेदारिता ▪ जमिन एकीकरणको सम्भाव्यता, वातावरणीय प्रभाव र स्रोतसाधनको लेखाजोखा ▪ जनसहभागिताका आधारमा शहरी विकास ▪ प्रविधि मैत्री सेवा प्रवाह प्रणाली संयन्त्र निर्माण
४. वातावरणीय संरक्षण र विपद् व्यवस्थापनको दिगो उपायको अख्तियार	
४.१. सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिसँगको साझेदारिता ४.२. कृतिम सिमसार क्षेत्रको विस्तार गर्ने	▪ गैह्र काष्ठजन्य पदार्थहरुको व्यावसायिक उत्पादनमा जोड दिने ▪ जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने

४.३. शुष्म जलाधार व्यवस्थापन ४.४. जलवायु अनुकूलन विधिद्धारा व्यवस्थापन ४.५. विपद् व्यवस्थापन र प्रतिकार्य	▪ पर्यटन व्यवसायसँग समन्वय विस्तार ▪ परम्परागत रुपमा अभ्यास गर्दै आएका वर्षे पानी संकलन पोखरीहरुको सुधार र संरक्षण ▪ विपद् पूर्वतयारी योजना निर्माण ▪ विपद् व्यवस्थापन मैत्री पूर्वाधार निर्माण ▪ स्वास्थ्य विपद् व्यवस्थापन ▪ विपद्का समयमा गर्नु पर्ने उद्धार खोज कार्यका लागि विपद् व्यवस्थापन समितिको संस्थागत क्षमता विकास
५. जमिनको प्रभावकारी प्रयोग र भू-उपयोग	
५.१. वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन ५.२. जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्धन ५.३. वैज्ञानिक भू-उपयोग ५.४. भूमि बैंकको व्यवस्थापन	▪ सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिसँगको साझेदारिता ▪ कृतिम बाँधको निर्माण गरी पोखरी निर्माण ▪ उपयोगका आधारमा जमिनको चक्लावन्दि ▪ बाँझो जमिनको उपयोग
६. संस्थागत विकास, सुशासन र सार्वजनिक सेवामा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	
६.१. कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था र अध्यावधि ६.२. सेवाप्रदायकहरुको संस्थागत संरचनामा सुधार ६.३. सुशासन, जवाफदेहिता र पारदर्शिता	▪ ऐनहरुको निर्माण र संशोधन गर्ने ▪ नियमावली र निर्देशिकाहरु निर्माण गर्ने ▪ नीतिहरुको निर्माण र अध्यावधी गर्ने ▪ कार्यकारिणी समिति अन्तर्गतका उप-समितिको कार्यसम्पादन निर्देशिका तयार गर्ने ▪ गाँउपालिकाको सेवाहरु चुस्त र दुरुस्त ▪ डिजिटल तथ्याङ्कको व्यवस्थापन ▪ कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि ▪ सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण ड्यास बोर्डमा प्रदर्शन ▪ साप्ताहिक कार्य सम्पादन र खर्चको अवस्थालाई ड्यास बोर्डमा प्रदर्शन गर्ने ▪ सार्वजनिक लेखा, जेण्डर परीक्षण
७. सामाजिक सुरक्षा र सुरक्षणलाई सर्वोपरि प्राथमिकता	
७.१. लैङ्गिक समानता र समावेशीकरण ७.२. राष्ट्रिय एकता र जातीय भेदभावको अन्त्य ७.३. वालवलिकाको वचाऊ, संरक्षण र सहभागिता ७.४. जातिय पहिचानको संरक्षण र प्रवर्धन ७.५. फरक शारिरीक क्षमता भएका र यौन अल्पसंख्यक नागरिकको सुरक्षा र संरक्षण ७.६. सामाजिक सुरक्षा भत्ताको व्यवस्थापन र वीमा योजना संचालन	▪ लैङ्गिक रुपमा सारभूत समानता कायम गर्ने ▪ महिलामाथि हुने सवैप्रकारका हिंसाको अन्त्य गर्ने ▪ घरेलु हिंसा प्रभावितको सुरक्षा र संरक्षण ▪ जातीय छुवाछुत तथा भेदभाव प्रति शून्य सहनशीलता कायम गर्ने ▪ बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरु माथि हुने उपेच्छा, हिंसा, दुव्यर्वहार र शोषण प्रति शून्य सशनशिलता ▪ जेष्ठ र अपांगताका नागरिकहरुको हेरचाह, स्याहार सुसार र उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने ▪ जातीय छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धका नीति, ऐन र सामाजिक जागरणका कार्यक्रम तय गर्ने । ▪ जनजाति र दलितको सशक्तीकरणका लागि अभियान ▪ बाल संरक्षण समितिको सबलीकरण ▪ स्कूलमा आधारित बालक्लव परिचालन ▪ जेरियाटिक केयर र अर्थोपेडिक सेवा सहित स्वास्थ्य उपचार ▪ जेण्डर अडिट

	▪ सङ्घीय सरकारबाट उपलब्ध सामाजिक सुरक्षा प्राप्त गर्ने नागरिकको अनुगमन गरी थप व्यवस्थाको आवश्यकता ठहर भएका नागरिकका लागि थप भत्ताको व्यवस्थापन

२.३.५. अपेक्षित उपलब्धिहरु (प्रभावस्तरमा)

नेपालको संविधानले तोकेका आर्थिक समृद्धि र सामाजिक न्यायमा आधारित विकासको सोचलाई अङ्गीकार गर्दै, दिगो विकास लक्ष्य नं. १, सबै किसिमको गरिबीको अन्त्य, लक्ष्य नं. २ भोकमरीको अन्त्य र दिगो कृषिको प्रवर्द्धन एवं खाद्यसुरक्षा, लक्ष्य नं. ८ सबैका लागि समावेशी तथा दिगो आर्थिकवृद्धि र उत्पादनशील रोजगारी प्रवर्द्धन अन्तर्गत गरी १३ वटा प्रभाव तहका सूचकहरु हासिल गर्ने गरी आवधिक योजनामा २० वटा सूचकका आधारमा कार्यक्रम तयार गरिएको छ । हालको राष्ट्रिय, प्रादेशिक अवस्था र निम्न अनुसारको गाउँपालिकाको आवधिक लक्ष्यहरुलाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.स	सूचकहरु	ईकाई	राष्ट्रिय	प्रदेश	गाउँपालिका	लक्ष्य
१	समग्र आर्थिक वृद्धि दर*	प्रतिशत	६.८	६.३	६.७	७.१
२	बहुआयामिक गरिबीको रेखामुनीका जनसंख्या*	प्रतिशत	२८.९	१२.२	९.१	७.१
३	प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय *	युएस डलर	१०४७	१७६७	२०२१	२०२५
४	निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनिको जनसंख्या *	प्रतिशत	१८.७	१५.३	६.७	३.१
५	मानव विकास सूचाङ्क*		०.५७	०.५६	०.५९	०.६९
६	कूल कृषि उत्पादकत्व	मे.ट.प्रतिहे.	२.९	२.८	३.१	४.१
७	तरकारी उत्पादकत्व (ताजा)					
८	व्यावसायिक कृषि र पशुपालन फर्म	संख्या			६३८	१२००
९	श्रम सहभागिता दर	प्रतिशत	३८.५	४२.५	४१.७	५०.१
१०	रोजगारीमा औपचारिक क्षेत्रको हिस्सा	प्रतिशत	३६.५		२१.१८	३१.५
११	अपेक्षित औषत आयु	वर्ष	७०.५	७०.५	७१.८	७५.८
१२	स्वास्थ्य संस्थामार्फत प्रसुति सेवा	प्रतिशत	६३.३		२८.८	३५

१३	चारपटक गर्भवती जाँच गर्ने महिला	प्रतिशत	५६.३		४९.७	
१४	५ वर्ष मुनिका बच्चाको एआरआई सहित निमोनियाबाट प्रभावित	प्रतिशत	१९	१६	१४.४	१०
१५	सम्पूर्ण खोप प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	८६		४९.३	५५
१६	साक्षरता दर (१५ वर्षमाथिको उमेर समूह)	प्रतिशत	५९.६	७४.८	८८.१	९२.१
१७	माध्यामिक तहमा खुद भर्ना दर	प्रतिशत	७१	८८	८७.२	८९.२
१८	व्यावसायिक शिक्षामा कूल भर्ना दर	प्रतिशत	३.७	४.१	२.२	४.२
१९	उच्च शिक्षामा कूल भर्ना दर	प्रतिशत	९.५	१७.०	१३.४	२३.४
२०	उच्च मध्यमस्तरको खानेपानीमा पहुँच	प्रतिशत	२०	३७	४१.२	५५.५
२१	हरेक घरमा धारा र चर्पी	प्रतिशत	८७.७	९१	९४	१००
२२	सडकबाट ३० मिनेट भन्दा वढि पैदल यात्रामा घर पुग्ने परिवार	प्रतिशत			१३.६	३.६
नोट:* सूचकहरुलाई वागमती प्रदेश सरकारले गरेका प्रक्षेपणका आधारमा अनुमानित हुन् ।						

परिच्छेद ३

समष्टिगत योजनाका लागि आर्थिक स्रोत व्यवस्थापन

३.१ गउँपालिकाको आय व्ययको प्रवृति र प्रक्षेपण

बेथानचोक गाउँपालिकाको आधार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा जम्मा रु. ५२,८९,८७,९२० बजेट प्रस्तावित गरिएको थियो । जसमा चालु खर्च तर्फ रु. २८,०५,२८,७९७ र पूँजिगत रु. २४,८४,५९,१२३ विनियोजन गरिएको थियो । कूल विनियोजन गरिएको रकम मध्ये आर्थिक विकासका क्षेत्रमा लक्षित रु. ५३५,२५,५०८ पूर्वाधार तर्फ रु. १४,४४,०२,७०७ सामाजिक विकास तर्फ रु. १८,२०,९६,९०८ र सुशासन एवं अन्तर सम्वन्धित विधा तर्फ रु. १३६,००,००० वितरण गरिएको थियो । सर्वाधिक विनियोजन सामाजिक विकासका क्षेत्रमा विनियोजन गरिएको छ ।

कूल आर्थिक स्रोतका हिसाबले गत दुई आर्थिक वर्षमा प्राप्त भएका आर्थिक स्रोतको विवरण यस प्रकार रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्रस्तावित अनुमानित आय-व्ययको विवरण यस प्रकार छ ।

आर्थिक वर्ष २०७७ /७८			
क्र.स.	**स्रोत विवरण**	**आय (रु.)**	**व्यय (रु.)**
१.१	संघीय सरकारबाट प्राप्त समानीकरण अनुदान	८,०८,००,०००	८,०८,००,०००
१.२	संघीय सरकारबाट प्राप्त शसर्त अनुदान	१६,१४,००,०००	१६,१४,००,०००
१.३	संघीय सरकारबाट प्राप्त समपुरक अनुदान	१६,१८,५०४	१६,१८,५०४
२.१	प्रादेश सरकारबाट प्राप्त समानीकरण अनुदान	१९,१२,०००	१९,१२,०००
२.२	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त शसर्त अनुदान	१,४४,६३,०००	१,४४,६३,०००
२.३	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त विशेष अनुदान	३०,००,०००	३०,००,०००
२.४	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त समपुरक अनुदान	३,२०,७२,९६५	३,२०,७२,९६५
३.१	राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त प्रदेश सरकार	१,३०,१९,०००	१,३०,१९,०००
३.२	राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त संघीय सरकार	५,१२,१२,८६०	५,१२,१२,८६०
४	आन्तरिक आय स्रोतबाट प्राप्त	१५,५०,२८,०९५	१५,३४,०९,५९९
	जम्मा	**५२,८९,८७,९२०**	**५२,८९,८७,९२०**

आर्थिक वर्ष २०७६ / ७७ मा प्रस्तावित आय-व्यय र खर्चको विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७६/७७			
क्र.स.	**स्रोत विवरण**	**आय (रु.)**	**व्यय (रु.)**
१.१	संघीय सरकारबाट प्राप्त समानीकरण अनुदान	७,६२,००,०००	७,६२,००,०००
१.२	संघीय सरकारबाट प्राप्त शसर्त अनुदान	१४,९४,८७,०००	१४,९४,८७,०००
१.३	संघीय सरकारबाट प्राप्त समपुरक अनुदान	३०,००,०००	३०,००,०००
२.१	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त समानिकरण अनुदान	९८,९९,०००	९८,९९,०००
२.२	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त शसर्त अनुदान	१,२०,०१,०००	१,२०,०१,०००
२.३	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त समपुरक अनुदान	२,२६,००,०००	२,२६,००,०००
३.१	राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त प्रदेश सरकार	१,१८,३५,०००	१,१८,३५,०००
३.२	राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त संघीय सरकार	५,८३,४२,९४०	५,८३,४२,९४०
४	आन्तरिक आय स्रोतबाट प्राप्त	१३,४२,९३,५५८	१३,४२,९३,५५८
	जम्मा	**४७,७९,५८,४९८**	**४७,७९,५८,४९८**

तुलनात्मक रुपमा हेर्दा अघिल्ला आर्थिक वर्ष २०७६ /७७ भन्दा पछिल्लो आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा करिव साडे दुई करोड रुपैयाले आयमा वृद्धि भएको छ भने आन्तरिक आयमा वृद्धिबाट वजेटका आयतनमा वृद्धि भएको देखिन्छ ।

३.२. लगानीको आवश्यकता र स्रोतको अनुमान

क. मध्यम कालिन वजेटको खाका र स्रोत अनुमान

तिन वर्षिय खर्च अनुमान र स्रोत प्रक्षेपण											
	वजेट अनुमान				स्रोत			स्रोत प्रक्षेपण			
आ.व.	कुल वजेट	चालु	पुजीगत	वितिय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	पहिलो आ.व.	दोस्रो आ.व.	तेस्रो	
२०७४/७५	2679,81,332	१२९२५१८८०	१३८७२९४५२	ने.							
२०७५/७६	४७,७९,५८,४९८	२७७२१५९२८	२००७४२५६९	ने.							
२०७६ /७७	५२,८९,८७,९२०	३०६८१२९९३	२२२१७४९२६	ने.							
२०७७	५६६१०२०००	३२८३३९१६	२३७७६२८४	ने.				५६६१०२०००	६३४०३५०००	७०७	

/७८									

ख. स्रोतका आधारमा खर्च अनुमान र प्रक्षेपण

		गत तिन आर्थिक वर्ष			अनुमान र प्रक्षेपण			रु,000
क्र. स	बिवरण	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८0	२०८0/८१	कुल अनुमान
१	**संघीय सरकारको अनुदान**	**२२५६२२**	**२८७०२९**	**२९५०३०**	**३२३७३३**	**३६२५८१**	**४०४६६६**	**१८९८६६१**
१.१	वित्तिय समानिकरण	११७१११	७६२००	८०८००	८९९४४	१००७३७	११२४३०	
१.२	सशर्त अनुदान	१०८५११	१४९४८७	१६१४००	१७९३३८	२००८५९	२२४१७३	
१.३	राजस्व वाँडफाँड	१३०८१	५८३४२	५१२१२	५८२१३	६५१९९	७२७६६	
१.४	बिशेष अनुदान	०		०	०	०	०	
१.५	समपुरक अनुदान	०	३०००	१६१८	१९७८	२२१५	२४७३	
२	**प्रदेश सरकारको अनुदान**	**२०३१**	**५६३३५**	**६४४६६**	**७१२२६**	**७९७७३**	**८९०३३**	**३६२८६४**
२.१	समानिकरण अनुदान	०	९८९९	१९१२	३१००	३४७२	३८७५	
२.२	सशर्त अनुदान	०	१२००१	१४४६३	१५९०३	१७८११	१९८७९	
२.३	राजस्व वाँडफाँडको रकम	२०३१	११८३५	१३०१९	१४४३९	१६१७२	१८०४९	
२.४	बिशेष अनुदान	०		३०००	३०००	३३६०	३७५०	
२.५	समपुरक अनुदान	०	२२६००	३२०७२	३४७८४	३८९५८	४३४८०	
३	**बैदिशक अनुदान**	०		०	०	०	०	
४	**बैदिशक ऋण**			०	०	०	०	
५	**आन्तरिक श्रोत ***	**२७२४६**	१३४२९३	**१५५०२८**	**१७११४३**	**१९१६८०**	**२१३९२९**	**८९३३१९**
	अल्या ९५७	०	०	०	०	०	०	
	कूल जम्मा रकम	**२५४८९९**	**४७७६५७**	**५१४५२४**	**५६६१०२**	**६३४०३५**	**७०७६२८**	**३१५४८४५**

वेथानचोक गाँऊपालिकाको चालु आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा जम्मा रु. ५२,८९,८७,९२० वजेट प्रस्तावित गरिएको थियो । जसमा चालु खर्च तर्फ रु. २८,०५,२८,७९७ र पुजीगत रु. २४,८४,५९,१२३ विनियोजन गरिएको थियो । कुल विनियोजन गरिएको रकम मध्ये आर्थिक विकासका क्षेत्रमा लक्षित रु. ५३५,२५,५०८ पुर्वाधार तर्फ रु. १४,४४,०२,७०७ सामाजीक विकास तर्फ रु. १८,२०,९६,९०८ र सुशासन एवं अन्तर सम्वन्धित विधा तर्फ रु. १३६,००,००० वितरण गरिएको थियो । सर्वाधिक विनियोजन सामाजीक विकासका क्षेत्रमा विनियोजन गरिएको छ ।

तुलनात्मक रुपमा हेर्दा अघिल्ला आर्थिक वर्ष २०७६ /७७ भन्दा पछिल्लो आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा करिव साडे दुई करोड रुपैयाले आयमा वृद्धि भएको छ भने आन्तरिक आयमा वृद्धिवाट वजेटका आयतनमा वृद्धि भएको देखिन्छ । समग्रमा गत आर्थिक वर्षमा गाउँपालिकाले अनुमानित गरेको वार्षिक वजेट ४७६५.७ हजारका आधारमा जम्मा पाँच वर्षका लागि जम्मा २३८२८.५ हुन आउछ । तर यस आवधिक योजना अनुसार विकास वजेट जम्मा २१४९४ लाख पहिलो पाँच वर्षका लागि विनियोजन गरिएको छ भने करिव १० प्रतिशत सामान्य वजेटका रुपमा विनियोजन गरी वजेटलाई सन्तुलन कायम गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

गाउँपालिकाको वजेटको अवस्थालाई हेर्दा पहिलो आर्थिक वर्षका लागि सबै भन्दा वढि रकम विनियोजन गर्नुमा भौतिक पूर्वाधार क्षेत्रमा गर्नु पर्ने लगानीका कारण हो भने दोश्रो आर्थिक वर्षीय योजनाले आधारभूत रुपमा भौतिक पूर्वाधारका कामहरु निर्माण गरी सक्ने लक्ष्य लिइएको छ । अतः अघिल्ला दुई वर्षीय योजनाका तुलनामा पछिल्ला दुई वर्षीय योजनाहरुमा क्रमशः वजेटका विनियोजन घट्दै गएको छ । संघीयताको अवधारणा अनुसार केन्द्रीय सरकारबाट प्रदान गरिने वजेटको दर कम हुन जाने अनुमानका साथ पनि पछिल्ला वर्षहरुमा वजेटका आकारहरुलाई खुम्च्याइएको हो । वजेट शीर्षकका आधारमा सवै भन्दा धेरै सडकहरुको स्तर उन्नती र निर्माणमा विनियोजन गरिएको छ उक्त रकमबाट २७२ कि.मि. बाटो निर्माण गरिने लक्ष्य लिइएको छ । त्यसै गरी कूल वजेटको दोश्रो ठूलो रकम कृषि, बागवानी र पशुपालनको व्यवसायिक विकासमा १४७५८ हजार रुपैँया विनियोजन गरिएको छ । आम नागरिकको आर्थिक संवृद्धिको आधारको रुपमा रहेको यस क्षेत्रको पुरक कार्यक्रमका रुपमा अन्य कार्यक्रमहरु पनि तर्जुमा गरिएको छ । आर्थिक संवृद्धिको अर्को क्षेत्रका रुपमा रहेको पर्यटन प्रवर्धन र सत्कार उद्योगलाई ३८४७ हजार रुपैँया विनियोजन गरी तेस्रो नम्बरमा राखिएको छ । चौथो नम्बरमा २२२४ हजार रुपैँया विनियोजन गरी शिक्षाको गुणस्तरीयता अभिवृद्धि गरी कर्मठ जनशक्ति तयार गर्ने योजना गरिएको छ । पाँचौं रोलमा २०२० हजार रकम विनियोजन गरी स्वस्थ्य जनशक्ति तयार गर्ने र नागरिकको आयु वृद्धिका कार्यमा खर्च गर्ने योजना राखिएको छ । छैठौं नम्वरमा उद्योग व्यवसाय प्रवर्धन र उद्यमशीलताको विकासका लागि रु. १५२६ हजार खर्च गर्ने योजना छ । केही शीर्षकहरुका थोरै वजेटहरु विनियोजन गरी निजी तथा सहकारी क्षेत्रका रकमहरुलाई लगानी गर्ने वातावरण तयार गर्न प्रोत्साहित गरिएको छ । चौथो र पाँचौ आर्थिक वर्षीय योजनाहरुमा ती क्षेत्रहरुमा साझेदारिता कोषका आधारमा वजेटको आयतन वढ्न सक्ने अनुमान मात्र गरिएको छ ।

३.३. राजश्व र अन्य स्रोत परिचालन

यस गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक तथा सामाजिक विकासका निमित्त आवधिक योजना अन्तर्गतका कार्यक्रमहरुको संचालनका लागि वित्तीयकरण र सहकार्यका रणनीतिलाई अवलम्वन गर्दै सार्वजनिक, नीजि, सहकारी र गैरसरकारी संस्थाहरु लगायत पुरक स्रोतहरुको परिचालन गरिने छ । आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेका आर्थिक तथा सामाजिक विकासका कार्यक्रमहरुका लागि सबै क्षेत्रहरुबाट सम्भाव्य स्रोतहरुको परिचालन गरिने छ । सार्वजनिक क्षेत्र, सहकारी क्षेत्र, निजी क्षेत्र र गैरसरकारी संस्थाहरुबाट यस पालिकालाई देहाय बमोजिमका स्रोत परिचालन गरिने अनुमान गरिएको छ ।

३.३.१. आन्तरिक स्रोत परिचालन

स्थानीय सरकार संचालन ऐन अन्तर्गत स्थानीय सरकारले उठाउन पाउने कर, राजश्व र अन्य सेवाहरुलाई आन्तरिक स्रोतका रुपमा राखिएको छ । कूल वजेट स्रोतको दिगो र भरपर्दो स्रोतका रुपमा आन्तरिक आयलाई लिइएको छ । आर्थिक वर्ष ०७४/७५ मा कूल आन्तरिक राजश्व बाँडफाँडबाट हुने आय रु. २,७२,४६,००० रहेको छ भने अन्य आन्तरिक सेवा शुल्कबाट हुने आय रु. २,७२,४६,००० रहेको छ । राजश्वको बाँडफाँडलाई एक मुष्ठरुपमा राखिएको छ । उक्त आ.व.लाई आधार वर्ष मानि आगामी पाँच वर्षमा आन्तरिक स्रोतको अनुमान निम्न अनुसार गरिएको छ ।

क्र.स.	आन्तरिक स्रोत	आधार वर्ष (रु.)	वार्षिक अनुमानित लक्ष्य (हजारमा)				
			पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ
१	राजश्व बाँडफाड	१,५१,१३,३३२	१६१७१२६५	१७३०३२५४	१८५१४४८२	१९८१०६९५	२११९७२३०
२	अन्य आय	२,७२,४६,०००	२९१४६८०	३११८७०८	३३३७०१७	३५७०६०८	३८२०५५१

३.३.२. अन्तर सरकारी स्रोत परिचालन

क. सार्वजनिक खर्च
वर्तमान अबस्था

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई आर्थिक अधिकार क्षेत्रभित्रका सीमित क्षेत्रमा कर लगाउन, नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट राजस्व बाँडफाँट, अनुदान र ऋण प्राप्त गर्न, निजी क्षेत्रबाट तोकिएको सीमासम्म आन्तरिक ऋण परिचालन गरी सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारका विषयमा एकल कर प्रशासनको माध्यमबाट राजस्व परिचालन गर्ने व्यवस्था रहेको छ । नेपाल सरकारबाट स्थानीय तहलाई समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान गरी चार प्रकारका अनुदान प्राप्त हुने गरेको छ ।

स्थानीय तह गठन भए पश्चात स्थानीय विकास अवधारणा अनुरूपका प्राथमिक कामहरू शुरुवात भएका छन् । आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा स्थानीय रूपमा वित्तीय कारोबार सीमित रहेको थियो भने आ.व. २०७४/७५, आ.व. २०७५/७६ तथा आ.व. २०७६/७७ को लागि पूरा अवधिको बजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिएको छ भने आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को बजेट कार्यान्वयनका क्रममा अन्तिम चरणमा रहेको छ । सेवा प्रवाहको लागि आवश्यक पर्ने नीति, कार्यविधि एवम् कार्य प्रक्रिया सरलीकरणका कार्यहरू भएका छन् । साथै, कार्यपालिकाको कार्य जिम्मेवारी बमोजिम सेवा प्रवाह गर्न आवश्यक पर्ने सँगठन संरचना स्थापना भई सेवा प्रवाह तथा विकास निर्माणका कार्यक्रम कार्यान्वयनमा लगिएको छ । यसै आ.व.मा ध्याङ्लेख गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना तथा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी बजेट र योजनालाई जोड्ने प्रयास गरिएको छ ।

प्रमुख समस्या

योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक पर्ने तथ्याङ्कको पर्याप्तता नहुँदा आधारवर्षको अवस्था, समग्र पालिका स्तरीय आर्थिक अवस्थाका परिसूचकहरू जस्तै कूल गार्हस्थ उत्पादन, बचत तथा लगानी आदि विश्लेषण गर्न कठिनाइ हुनु र यथार्थपरक बजेट निर्माणमा समस्यादेखिएको छ । कुशल बजेट विनियोजन र दक्ष एवम् प्रभावकारी कार्यान्वयनमा कमी रहेको छ । पूँजिगत खर्च लक्ष्यभन्दा कम हुनु, रोजगारी र आयमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने परियोजनाहरूमा विनियोजनमा कमी, निर्धारित समय, लागतमा र गुणस्तरीय हिसाबले आयोजना कार्यान्वयन हुन नसक्नु आदि यहाँका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती

१. संघीयता नयाँ अभ्यास र शासकीय स्वरूप भएकोले स्रोतको बाँडफाँटमा तीनवटै सरकारका बीचमा समानतार सन्तुलन कायम नहुनु ।

२. सार्वजनिक खर्चलाई दिगो र लाभकारी प्रतिफल आउने परियोजनामा विस्तार गर्नु ।

३. गाउँपालिकाभित्रका सीमान्तकृत समूह र भौगोलिक क्षेत्रको समन्यायीक विकास गर्नु।

४. नागरिकको आधारभूत आवश्यताका रूपमा रहेका शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी, न्यायमा पहुँच, वातावरणीय स्वच्छताको परिपूर्ति गर्नु ।

५. दक्ष, विषयविज्ञ, तथा उत्प्रेरित जनशक्तिको व्यवस्था गरी पालिकाको प्रशासनिक तथा विकास कार्यका लागि आवश्यक मानवस्रोतको परिचालन गर्नु ।

६. साविकको एकीकृत ढाँचाको सूचना तथा तथ्याङ्कहरू प्रशोधन तथा नयाँसंरचना अनुसारको खण्डीकृत तथ्याङ्क प्राप्त गर्नु ।

अवसर

१. पालिकाहरूका बीचमा विकास निर्माण, लगानी अभिवृद्धि, सुशासन प्रवर्धनमा प्रतिस्पर्धात्मक वातावरणर हुनु ।

२. लामो समयदेखिको राजनीतिक संक्रमणको अन्त्य हुनु ।

३. योजना छनौट, बजेट विनियोजन क्षमतामा सुधार हुँदै जानु ।

४. तीनै तहका सरकार सहकार्य र समन्वय गर्दै "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" बनाउने राष्ट्रिय संकल्पप्रति प्रतिबद्ध रहनु ।

५. स्थानीय सरकार स्थापना पश्चात् तीन आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भई सार्वजनिक खर्च विनियोजनमा अनुभव प्राप्त हुनु ।

६. लगानी सहजताका लागि नेपाल सरकारबाट हालसालै एकल विन्दु सेवाबाट सेवा प्रवाहको थालनी गरिनु तथा जनप्रतिनिधिहरूमा विकासप्रतिको उत्कट चाहना र प्रतिबद्धता हुनु ।

सोच

"सुव्यवस्थित, योजनाबद्ध एवम् नतीजामुखी सार्वजनिक खर्च प्रणाली"

लक्ष्य

उपलब्ध स्रोत साधनको कुशल परिचालन र दक्षता पूर्ण विनियोजनबाट प्रभावकारी सार्वजनिक सेवाप्रवाह, दिगोतथा उच्च आर्थिक विकास हासिल गर्ने ।

उद्देश्य

१. उपलब्ध सीमित स्रोतलाई गाउँपालिकाको समृद्धि हासिल गर्न सघाउने क्षेत्रमा विनियोजन गर्नु ।

२. सामाजिक न्याय सहितको आर्थिक समृद्धि हासिल गर्नु ।

३. पालिकामा रोजगारी सिर्जना र उत्पादकत्व बृद्धि गर्नु ।

४. प्रभावकारी सार्वजनिक सेवा प्रवाहको विकास गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: उपलब्ध सीमित स्रोतलाई गाउँपालिकाको समृद्धि हासिल गर्न सघाउने क्षेत्रमा विनियोजन गर्नु ।	
१.१: सार्वजनिक खर्चको मितव्ययी, दक्षतापूर्ण तवरले आर्थिक, सामाजिक विकास तथा पूर्वाधार निर्माणमा उपयोग गर्ने ।	१. सार्वजनिक खरिद कानुनको परिपालनामा जोड दिइनेछ । २. बजेट प्रणालीका सबै प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउन दक्षमा नवसंसाधन विकासमा जोड दिइनेछ ।
१.२: नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा गौरवका आयोजना तथा ठूला पूर्वाधार निर्माणमा वैदेशिक ऋण परिचालन गर्ने ।	१. ठूला पूर्वाधार निर्माण तथा गौरवका आयोजनामा वैदेशिक ऋण परिचालन गरिनेछ
उद्देश्य २: सामाजिक न्याय सहितको आर्थिक समृद्धि हासिलगर्नु ।	
२.१: पूर्वाधार विकास तथा सामाजिक क्षेत्रमा लगानी गर्दा समाजका सबै वर्ग र क्षेत्रमा समन्यायीक वितरण गर्ने ।	१. सार्वजनिक निर्माण र सामाजिक क्षेत्रबाट प्राप्त लगानीको प्रतिफल समाजका सबै वर्ग र क्षेत्रमा समन्यायीक वितरण हुने प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
२.२: मूल प्रवाहमा आउन नसकेका नागरिकलाई सामाजिक संरक्षणका माध्यमबाट मूल प्रवाहीकरण गर्ने ।	१. आर्थिक र सामाजिक रूपले पछाडि परेका नागरिकलाई सामाजिक संरक्षणका कार्यक्रम मार्फत् संरक्षण गरिनेछ ।
उद्देश्य ३ : पालिकामा उत्पादनशील रोजगारी सिर्जना र उत्पादकत्व बृद्धि गर्नु ।	
३.१: रोजगारीका अवसरको सिर्जना, उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि एवम् पूँजि निर्माण हुने गरी स्रोतको महत्म परिचालन गर्ने ।	१. कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा रोजगारमूलक उद्योग स्थापनामा जोड दिइनेछ । २. कृषि प्रशोधन र खनिज जन्य उद्योगको स्थापना र विस्तारमा जोड दिइनेछ ।
उद्देश्य ४: प्रभावकारी सार्वजनिक सेवा प्रवाहको विकास गर्नु ।	

४.१: मध्यमकालीन खर्च संरचना र प्रभावकारी मध्यमकालीन खर्च समीक्षाको व्यवस्था गर्ने ।	१. मध्यमकालीन खर्च संरचनाका आधारमा मात्र पालिकाका सम्पूर्ण सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन हुने सुनिश्चितता गरिनेछ । २. हरेक तीनवर्षमा मध्यमकालीन खर्च समीक्षा अनिर्वाय गर्नुपर्ने प्रावधान गरिनेछ ।
४.२: हरेक सार्वजनिक खर्च तथा सेवा प्रवाह सार्वजनिक सुनुवाई मार्फत अनुमोदन गर्ने ।	१. हरेक उपभोक्ता समिति तथा ठेकदारले योजनाको समाप्तिसँगै खर्चको विवरण सार्वजनिक सुनुवाई मार्फत अनुमोदन गर्ने अनिवार्य प्रावधान राखिनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धि

सार्वजनिक खर्च प्रणाली थप व्यवस्थित एवम् सुदृढ भएको हुनेछ । पालिकाको स्रोत साधनको विनियोजन र राजस्व परिचालन क्षमता सुदृढ भएको हुनेछ । उपलब्ध सीमित स्रोत र साधनको लगानी उत्पादन मूलक क्षेत्रमा केन्द्रित भएको हुनेछ ।

ख. राजस्व

वर्तमान अबस्था

आर्थिक ऐन २०७५ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ मा घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, घर बहाल कर, सम्पत्ती कर, भूमि कर, व्यवसाय कर, विज्ञापन कर र मनोरञ्जन करका क्षेत्रमा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रतो किएकोछ । यसका साथै गैरकरका रूपमा सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्कर दण्डजरिवाना सँलग्न गरिएको र स्थानीय कानुन बमोजिम स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारभित्रका कर उठाउन पाउने व्यवस्था रहेकोछ । कर तथा गैर करका आधार कमजोर रहेको, कर सङ्कलन गर्ने आफ्नै संयन्त्र स्थापित भइन सकेको अवस्थामा राजस्व सङ्कलन गर्ने व्यवस्थित पद्धति विकास भइसकेको छैन । वैज्ञानिक कर प्रणालीको विकास गरी राजस्व सङ्कलन र परिचालन गर्ने कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउन आवश्यक रहेकोछ ।

प्रमुख समस्या

राजस्व सङ्कलन गर्न नीतिगत व्यवस्थामा अष्पस्टता रहेको, कर तथा गैर करको आधार पर्याप्त रुपमा विस्तार हुन नसकेको, एउटै प्रकृतिका कर प्रदेश र स्थानीय तह दुवैका साझा क्षेत्राधिकारमा रहनु राजस्व सुधारमा देखिएका मुख्य समस्याहरू हुन । त्यसै गरी ढुङ्गा, गिटी, बालुवा जस्ता प्राकृतिक स्रोतको कर सङ्कलन हुन

नसकेको, करका सम्बन्धमा जनचेतनाको कमी रहेको, पर्याप्त र दक्ष जनशक्तिको कमी हुनु आदि यस गाउँपालिकाका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती

१. कर तिर्नुपर्ने सबै नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउनु ।

२. कर तथा गैर कर राजस्वको प्रभावकारी परिचालन गर्नु ।

३. कर तथा गैर करको आधार विस्तार गर्नु ।

४. छरिएर रहेका राजस्व सङ्कलन गर्नेसंयन्त्रबाट आशातित करसङ्कल नगर्नु ।

५. गाउँपालिकाको कर तथा गैर कर राजस्व परिचालनका आधार कमजोर रहनु ।

६. छिमेकी स्थानीय तहको कर प्रणालीसँग समानता कायम गर्नु ।

अवसर

१. तीनै तहका सरकारबाट समन्वय र सहकार्यमा राजनीतिक प्रणालीकोसुदृढीकरण गर्दै आर्थिक विकासगर्ने अवसर प्राप्तभएको ।

२. सार्वजनिक वित्तको परिचालनमा सबै पक्षको सक्रिय सहभागिता बढ्दै जानु ।

३. लामो समयदेखिको राजनीतिक संक्रमणको अन्त्यभएको ।

४. विगतमा केन्द्रीकृत रहेका अधिकार विकेन्द्रित भई स्थानीय तहसम्म पुगेको ।

५. करको आधार र दायरा बृद्धि गर्न सकिने सम्भावना रहेको ।

सोच

"प्रभावकारी राजस्व प्रणालीको विकास-ध्याउलेखको सबल अर्थतन्त्र निर्माणको आधार"

लक्ष्य

पालिकाका सामाजिक विकासका कार्यक्रमहरू आन्तरिक स्रोतबाट परिचालन गर्न सक्ने अवस्थाको सिर्जना गर्ने ।

उद्देश्य

१. राजस्व परिचालन प्रणालीलाई प्रगतिशील, कुशल, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।

२. राजस्व सुधार कार्य योजना निर्माण र कार्यान्वयन गरी राजस्व बृद्धि गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: राजस्व परिचालन प्रणालीलाई कुशल, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।	
१.१:संघीय र प्रदेश सरकारसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्दै गाउँपालिकाको प्रभावकारी राजस्व परिचालनमा जोड दिने ।	१. नेपाल सरकारसँगको सहकार्यमा राजस्व सङ्कलन तथा परिचालनलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन कर परिचालन सम्बन्धमा स्पष्ट नीति तथा कानुनी व्यवस्था गरिनेछ । २. राजस्व परिचालनका लागि प्रदेश सरकारसँग समन्वय रसह कार्य गरिनेछ ।
१.२: कर प्रणालीमा संस्थागत रसंरचानागत रूपमा विकास गर्दै आधुनिकीकरण र प्रगतिशील बनाउने ।	१. राजस्व सङ्कलन प्रणालीका सबै प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउन दक्ष जनशक्ति विकासमा जोड दिइनेछ । २. नवीनतम विधि, प्रविधि र उपकरणको प्रयोग गरी कर प्रणालीलाई आधुनिकीकरण गरिनेछ ।
उद्देश्य २: राजस्व सुधार कार्य योजना निर्माण र कार्यान्वयन गरी राजस्व बृद्धि गर्नु ।	
२.१: कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थापन गर्ने ।	१. मौजुदा आर्थिक ऐन नियमलाई आवश्यक परिमार्जन गरी व्यवहारि कर प्रभावकारी बनाइनेछ । २. सम्पत्ति कर जस्ता नयाँ करहरू सम्बन्धी कानुन बनाइनेछ । ३. कर निर्धारण, कर असुली, कर छुट, कर अनुपालन सम्बन्धी स्थानीय नीति गत एवम् कानुनी व्यवस्थाको सन्दर्भमा आवश्यक आर्थिक ऐन, नियमावली, विभिन्न कार्यविधिहरू समयमै तयार गरी गाउँसभाबाट पारित गराई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
२.२: प्रभावकारी सँगठनात्मक व्यवस्था, दक्ष जनशक्ति र उपयुक्त पूर्वाधारसहितको व्यवस्था गर्ने	१. राजस्व सम्बन्धी उपयुक्त सफ्टवेयर, कम्प्युटर र सूचना प्रणालीसहितको अलग राजस्व शाखा व्यवस्था गरिनेछ ।

	२. राजस्व सम्बन्धी आवश्यक दक्षजनशक्तिको व्यवस्था गर्ने र भएका जनशक्तिलाई उचित तालिम दिई दक्ष र प्रभावकारी बनाइनेछ । ३. वडा कार्यालयहरूको समेत राजस्व सङ्कलन क्षमता अभिवृद्धि गरी वडा कार्यालयहरू मार्फत राजस्व सङ्कलनको प्रभावकारी प्रणालीको व्यवस्था गरिनेछ ।
२.३: करसँग सम्बन्धित ृत तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित र वर्गीकृत गर्ने ।	१. कर सङ्कलनको निम्ति सहजतालाई समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाको प्रोफाइल अद्यावधिक गरिनेछ । २. सम्भावित विभिन्न कर, शुल्क तथा दस्तुरका दायरा तथा दरहरूको वर्गीकृत विवरण तयार गरी आवधिक रूपमा अद्यावधिक गरिनेछ । ३. राजस्वका विभिन्न स्रोतहरूको प्राथमिकीकरण र नयाँस्रोतहरूको पहिचान गर्ने र विद्यमान स्रोतहरूको दायरा विस्तार गरिनेछ ।
२.४: करदाताहरूलाई कर/शुल्कको महत्व, कर व्यवस्था सम्बन्धमा सचेचना बृद्धि गर्ने ।	१. विभिन्न छलफल, गोष्ठी, सञ्चार माध्यम मार्फत करदाताहरूमा कर सम्बन्धी जनचेतना फैलाइनेछ (कर शिक्षा प्रदान गर्ने) । २. मोबाइल एप, वेबसाइट आदिको माध्यमबाट कर व्यवस्था सम्बन्धी सूचना दिइनेछ । ३. उत्कृष्ट करदातालाई सम्मान गरिनेछ । ४. करको दर निर्धारण गर्दा सरोकारवाला मुख्य करदाताहरूसँग छलफल गरिनेछ ।
२.५: सरल, चुस्तदुरुस्त कर असुली प्रणाली व्यवस्थित गर्ने ।	१. वडामा कर सङ्कलन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । २. करदाताहरूलाई स्वयं कर घोषणाको सुविधा प्रदान गरिनेछ । ३. समयमै कर तिर्नेलाई करछुटको व्यवस्था र ढिलो गरिएमा जरिवानाको व्यवस्था गरिनेछ । ४. कम्प्युटर कृत विलिङ प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ ।

	५. उत्कृष्ट रूपमा राजस्व सङ्कलन गर्ने वडालाई प्रोत्साहित गरिनेछ । ६. कर दायित्व र सेवा प्रवाहलाई एक आपसमा जोडिनेछ ।
२.५: पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम राख्ने ।	१. गाउँपालिकाले गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवा प्रदान गरिनेछ । २. आय-व्ययको विवरण आवधिकरूपमा प्रकाशन गरिनेछ । ३. सङ्कलित राजस्व रकमबारे आवधिक रूपमा सार्वजनिक गरिनेछ । ४. राजस्व उत्पत्तिलाई पनि बजेट विनियोजनको एकआधारको रूपमा लिइनेछ ।
२.७: सरोकारवाला निकायसँग आवश्यक समन्वय गर्ने ।	१. राजस्व बाँडफाँड हुने राजस्वका शीर्षकहरूमा संघीय तथा प्रदेश सरकारसँग भरपर्दो र प्रभावकारी समन्वय गरिनेछ । २. करदाता सम्बन्धी तथ्याङ्क प्राप्ति र कर असुलीको सन्दर्भमा अन्य सम्बन्धित निकायहरूसँग पनि समन्वय गरिनेछ ।
२.८: राजस्व अभिवृद्धि गर्ने खालका आयमूलक कार्यक्रम र पूर्वाधार विकासमा जोडदिने ।	१. वार्षिक कार्यक्रममा स्थानीय आर्थिक विकासका लागि व्यवसायमूलक तथा आयमूलक कार्यहरूमा योगदान पुऱ्याउने कार्यक्रमहरूलाई समावेश गरिनेछ । २. निजी क्षेत्रको लगानी र उद्यमशीलता प्रति जोड दिइनेछ । ३. राजस्वअभिवृद्धि गर्ने खालका पूर्वाधारहरूको विकास गरिनेछ । ४. हाटबजार/स्टलहरू निर्माण र सञ्चालन गरिनेछ । ५. सडक लगायतका पूर्वाधार निर्माण र स्तरोन्नति गरिनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धि

करदाताको सङ्ख्यामा उल्लेख्य बृद्धिभई गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र तथा बजेटमा राजस्वको यागेदानको अनुपातमा बृद्धि भएको हुनेछ । कर प्रणालीमा विद्युतीय प्रविधिको प्रयोग गरी पारदर्शी, कम खर्चिलो र प्रभावकारी भएको हुनेछ ।

ग. सार्वजनिक ऋण

हालका अबस्था

गाउँपालिकाको चालु तथा पूँजिगत खर्च व्यवस्थापनका लागि प्रदेश तथा संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान मात्र पर्याप्त नभएकोले थप स्रोतको माग हुनगएको छ । नयाँ संरचनाको विकाससँगै सार्वजनिक खर्चको आवश्यकता बढ्दैगएको छ । सामाजिक तथा भौतिक पूर्वाधारमा लगानीको मागलाई सम्बोधन गर्न सार्वजनिक वित्तको प्रचुरता हुनु आवश्यक रहेकोछ । स्थानीय निकायले राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको सिफारिसमा मात्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने व्यवस्थारहेको छ । आयोगले प्रदान गरेको सीमाभित्र रही आन्तरिक ऋण परिचालन गर्न नीतिगत तथा संरचनात्मक व्यवस्थान भइसकेकोले परिचालन हुन कठीनाइरहेको छ । यस अर्थमा पालिकाले आन्तरिक राजस्व, अनुदान तथा राजस्व बाँडफाँटबाट नपुग हुने रकम आन्तरिक ऋणवा नेपालसरकारसँग लिने ऋणमा निर्भर रहन्छ ।

प्रमुख समस्या

गाउँपालिकाको क्रेडिट रेटिङ नहुनु, आन्तरिक ऋण परिचालनलाई निश्चित क्षेत्रमा लगानी गर्ने गरी मापदण्ड नहुनु, संस्थागत संयन्त्रको आधारभूत तहको अवस्था समेत नहुनु, गाउँपालिका स्तरमा सार्वजनिक ऋणको परिचालन र व्यवस्थापन सम्बन्धी नीतिगत स्पष्टता भइनसक्नु तथा वित्तीय क्षेत्रलाई ग्रामीण क्षेत्रसम्म विस्तार गर्न नसक्नु सार्वजनिक ऋणको परिचालन र व्यवस्थापनका लागि समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

चुनौती

१. नेपाल सरकारको स्वीकृति र अन्य प्रक्रिया पूरा गरी सार्वजनिक ऋण परिचालन गर्नु ।

२. सार्वजनिक ऋणलाई प्रभावकारी ढङ्गबाट पूर्वाधार, रोजगार र उत्पादनमा परिचालन गरी दिगो, उत्पादन मुखी र उच्च प्रतिफलमुखी बनाउनु ।

३. ऋणको साँवा व्याज भुक्तानीको सुनिश्चितता गर्नु ।

अवसर

१. पालिकाले विकास निर्माणका लागि ऋण परिचालन गर्न सक्ने गरी घाटा बजेट तर्जुमा गर्न सक्ने व्यवस्था हुनु ।

२. राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले ऋण परिचालनमा सहजीकरण गर्नु ।

३. पर्यटन, पूर्वाधार तथा ऊर्जा विकासमा लगानीको आधार हुनु ।

४. दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य ।

सोच

"उत्पादन मूलक पूर्वाधार विकास र सबल अर्थतन्त्र निर्माणका निम्ति सार्वजनिक ऋण सदुपयोग"

लक्ष्य

पर्यटन पूर्वाधार र ऊर्जा विकास तथा उत्पादनको क्षेत्रमा लगानी बृद्धि गर्न सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी परिचालन गर्ने ।

उद्देश्य

१. सार्वजनिक ऋणलाई गौरवका आयोजनाको पूर्वाधार विकास र उत्पादनका क्षेत्रमा परिचालन गरी आर्थिक बृद्धिमा योगदान पुऱ्याउनु ।

२. सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी परिचालन गरी पूँजि निर्माणमा बृद्धि तथा रोजगारको सिर्जना गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: सार्वजनिक ऋणलाई गौरबका आयोजनाको पूर्वाधार विकास र उत्पादनका क्षेत्रमा परिचालन गरी आर्थिक बृद्धिमा योगदान पुऱ्याउनु ।	
१.१: ऋणलाई प्रभावकारी परिचालन गर्न नेपाल सरकारसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।	१. नेपाल सरकारसँग समन्वय गर्दै ऋण परिचालनका विभिन्न उपकरण प्रयोग गरी आन्तरिक ऋण परिचालन गरिनेछ । २. ठूला पूर्वाधार र गौरवका आयोजनामा वैदेशिक ऋण परिचालन गरिनेछ ।
१.२: केन्द्र र प्रदेश सरकारको प्राथामिकतामा परेका क्षेत्रमा सार्वजनिक ऋणलाई परिचालन गर्ने ।	१. सार्वजनिक ऋणलाई उच्च प्रतिफलका पूर्वाधार र उत्पादनका क्षेत्रहरूमा परिचालन गरिनेछ । २. सार्वजनिक ऋणको लागत लाभ विश्लेषण गरी

	साँवा व्याज भुक्तानी सुनिश्चित हुने क्षेत्रमा परिचालन गरिनेछ ।
उद्देश्य २: सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी परिचालन गरी पूँजि निर्माणमा बृद्धि तथा रोजगारको सिर्जना गर्नु ।	
२.१: सार्वजनिक ऋणको परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानुन र संस्थागत संरचना तयार पार्ने ।	१. नेपाल कानुनसँग तादात्म्यता हुने गरी सार्वजनिक ऋण सम्बन्धी गाउँपालिकाको नीति, संस्थागत संरचना र कानुनको निर्माण गरिनेछ ।
२.२: रोजगारी र आयआर्जनका अवसरमा बृद्धि हुने गरी सार्वजनिक ऋणको परिचालन गर्ने ।	१. रोजगारी र आय आर्जनका अवसर बृद्धि हुने गरी सार्वजनिक ऋणको परिचालन गरिनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धि :

योजनाको अन्त्यमा सार्वजनिक ऋणको व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानुन बनेको हुनेछ । सार्वजनिक ऋण निश्चित सीमाभित्र रहेर परिचालन भएको हुनेछ । सार्वजनिक ऋणको परिचालन प्राथमिकता प्राप्त र उत्पादनका क्षेत्रमा गरिएको हुनेछ ।

घ. सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारी

वर्तमान अबस्था

सार्वजनिक क्षेत्रले गाउँपालिकाको सामाजिक आर्थिक विकासमा नीति नियमको निर्माण गर्ने, नियमन गर्ने, निजीक्षेत्र र सहकारी क्षेत्र आकर्षित नभएको क्षेत्रमा लगानी केन्द्रित गर्ने, लगानी मैत्री वातावरणको सिर्जना गर्ने, उत्पादित वस्तुहरूको बजार व्यवस्थापन गर्न सघाउने जस्ता भूमिका खेल्न आवश्यक देखिन्छ ।

नेपाल सरकारको समष्टिगत आर्थिक नीतिमा आर्थिक विकासको लागि सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहकार्य र साझेदारी गर्ने परि कल्पना गरिएको छ । निजीक्षेत्रले सार्वजनिक क्षेत्रले निर्माण गरेका नीति नियमको परिधिभित्र रही उत्पादन मूलक क्षेत्रमा लगानी गर्ने, उत्पादन कार्यमा स्थानीय स्रोत, साधनर जनशक्तिको अधिकतम परिचालन गरी आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माण गर्नमा सहयोगी भूमिका खेल्ने अपेक्षा गरिएको छ । त्यस्तै, सहकारीक्षेत्रलेआफ्ना सदस्यहरूलाई उत्पादन मूलक क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गरी उत्पादन र उत्पादकत्वबृद्धि गर्न सघाउने अपेक्षा गरिएकोछ ।

प्रमुख समस्या

अपेक्षा अनुसार उत्पादनको क्षेत्रमा लगानी गरी उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन नसक्नु, ठूला परियोजनामा लगानी गर्न स्रोतको कमी हुनु, निजी क्षेत्र बजार प्रणालीले अपेक्षा गरेअनुरूप प्रतिस्पर्धी रूपमा व्यवसाय गर्ने संस्कृतिमा कमी हुनु ,कम नाफा हुने सोचेर लगानीकर्ताहरू ग्रामीण क्षेत्रमा उपस्थिति बढाउन अनुत्प्रेरित रहनु, लगानीकर्ताहरू औद्योगिक उत्पादनभन्दा आयातित सामग्रीको व्यापारमा आकर्षित रहनु तथा साझेदारीका क्षेत्रहरू पहिचान गर्न नसक्नु यस गाउँपालिकाका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती

१. सार्वजनिक, सहकारी र निजीक्षेत्रलाई प्रतिस्पर्धीभन्दा परिपूरकको रूपमा सहकार्य गर्ने संस्कारको विकास गर्नु ।

२. सैद्धान्तिक रूपमा सरकारी, निजी र सहकारी क्षेत्रका बीचमा साझेदारी, समन्वय, सहकार्य गर्नु ।

३. सहकारीको सिद्धान्त बमोजिम बचत र लगानी गर्ने वातावरणको सिर्जना गर्नु ।

४. बृहत् परियोजनामा आवश्यकता अनुसारको लगानी गर्ने वातावरण सिर्जना हुनु ।

५. तीन तहका सरकारी संरचनाहरूबाट बजार अनुगमनलाई व्यवस्थित गर्नु ।

अवसर

१. अर्थतन्त्रका तीन सरोकार वालाबीच सहकार्य हुँदै जानु ।

२. गाउँपालिका केन्द्रसम्मआर्थिक केन्द्रको विकास र विस्तार हुँदैजानु।

३. युवापुस्तामा उद्यमशीलता प्रतिसकारात्मक धारणाको विकास हुँदैजानु ।

४. निजी क्षेत्रले नाफामूलक मात्र नभई विस्तारै सामाजिक उत्तरदायित्व वहनलाई समेत अवलम्बन गर्ने संस्कारको शुरुवात हुनु ।

५. उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्न चाहिने ऊर्जाको उपलब्धता बढ्दैजानु ।

सोच

“दिगो विकास तथा समृद्धिको लागि सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारी“

लक्ष्य

निजी तथा सहकारी क्षेत्रको पूँजिलाई उत्पादन मूलक क्षेत्रमा आकर्षित गरी ध्याङलेख गाउँपालिकाको समृद्धि हासिल गर्ने ।

उद्देश्य

१. लगानी मैत्री वातावरण सिर्जना गरी निजी क्षेत्र र सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादन तथा वितरणको क्षेत्रमा लगानी गर्न उत्प्रेरणा जगाउनु ।

२. सहकारी क्षेत्रलाई वित्तीय पारदर्शिता प्रवर्द्धन गर्दै ग्रामीण क्षेत्रको पूँजि परिचालन तथा समूह लगानीमा प्रोत्साहन गर्नु ।

३. निजी क्षेत्र आकर्षित नहुने पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा सरकारी लगानी केन्द्रित गर्नु ।

५. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य१: लगानी मैत्री वातावरण सिर्जना गरी निजी क्षेत्र र सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादन तथा वितरणको क्षेत्रमा लगानी गर्न उत्प्रेरणा जगाउनु ।	
१.१: प्रदेश तथा संघीय सरकारको सहकार्यमा लगानी मैत्रीनीति, कानुन र संस्थागत प्रबन्धगर्ने ।	१. निजी तथा सहकारी क्षेत्रका लगानी आकर्षण गर्न कानुनी व्यवस्था गरिनेछ । २. गाउँपालिकामा समेत लगानीकर्तालाई आकर्षित गर्न एकद्वार प्रणालीबाट सेवाप्रवाह गर्ने संस्थागत प्रबन्ध गरिनेछ ।
उद्देश्य २: सहकारी क्षेत्रलाई वित्तीय पारदर्शिता प्रवर्द्धन गर्दै ग्रामीण क्षेत्रको पूँजि परिचालन तथा समूह लगानीमा प्रोत्साहन गर्नु ।	
२.१: सरकारी, निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रतिस्पर्धाभन्दा परिपूरकको रूपमा लगानी गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने ।	१. सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई निजी र सहकारी क्षेत्रको परिपूरकको रूपमा लगानी गरिने छ । २. सहकारी क्षेत्रलाई ग्रामीण क्षेत्रको पूँजि परिचालन तथा समूह लगानी गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
२.२: सहकारी क्षेत्रको पूँजिलाई उत्पादन मूलक क्षेत्रमा लगानी गर्न उत्प्रेरित गर्ने ।	१. सहकारी क्षेत्रमा संकलित बचतलाई एकीकृत गर्दै उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

उद्देश्य ३: निजीक्षेत्र आकर्षितन हुने पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा सरकारी लगानी केन्द्रित गर्नु ।	
३.१: निजी क्षेत्र आकर्षित नहुने ठूला पूर्वाधार क्षेत्रमा सरकारी लगानी केन्द्रित गर्ने ।	१. सरकारी लगानीलाई ठूला पूर्वाधार निर्माणमा केन्द्रित गरिनेछ । २. निजी क्षेत्रको औद्योगिकीकरणका लागि सडक पहुँच मार्ग, विद्युत, पानी जस्ता आधारभूत संरचनाको निर्माण गरिनेछ ।
३.२: आर्थिक विकास र समृद्धिको संबाहकको रूपमा निजीक्षेत्रलाई लगानी गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।	१. निजी क्षेत्रको लगानी बृद्धि गर्न सरकारको तर्फबाट पूर्वाधारका क्षेत्रमा लगानी गरी वातावरण सिर्जना गरिनेछ । २. निजी क्षेत्रको लगानीलाई सहयोग पुग्ने गरी सार्वजनिक, निजी साझेदारीको अवधारणा अनुरूप परिपूरक लगानी गरिनेछ ।
३.३: लगानी मैत्री वातावरण निर्माण गर्न विभिन्न सुविधाहरूको व्यवस्था गर्ने ।	१. लगानीकर्ताहरूका लागि प्रोत्साहन तथा पुरस्कारको व्यवस्था गरिनेछ । २. लगानीकर्ताहरूका लागि सहजकर्जा उपलब्ध गराउन पहल गरिनेछ ।

६. अपेक्षित उपलब्धि

निजी क्षेत्र व्यवसायि कर सामाजिक संस्थागत उत्तरदायित्व वहन प्रति उत्प्रेरित भएको हुनेछ । योजनाको अन्त्यमा सार्वजनिक, निजी र सहकारीक्षेत्रका बीचमा नतिजा मुखी साझेदारी एवम् सहकार्य भएको हुनेछ । सार्वजनिक क्षेत्रबाट नीति विधि तर्जुमा गरिएको हुनेछ । सरकारका तीनै तहकाबीचमा सघन समन्वयबाट बजारको सुव्यवस्थित रूपमा नियमनबाट स्वस्थ बजारको विकास भएको हुनेछ । बचत परिचालन सुदृढ गरी उत्पादनशील रोजगारी सिर्जना भएको हुनेछ ।

ङ. अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरण

बर्तमान अबस्था

प्रदेश तथा संघीय सरकारले आर्थिक, सामाजिक, भौतिक विकासमा समानता कायम गर्न आयोजना तथा कार्यक्रमहरू सशर्त अनुदानको रूपमा हस्तान्तरण गर्ने कार्यको समेत सुरुवात भएकोछ । नेपाल सरकारले संविधानले तोकेको स्थानीय निकायको खर्च जिम्मेवारी पुरा गर्न वित्तीय समानीकरण अनुदान प्रदान गर्ने गरेकोछ । यसका साथै पालिकाको माग बमोजिम सहलगानीमा आयोजना सञ्चालन गर्न समपूरक अनुदान प्रदान गरिएकोछ । राष्ट्रिय औषतभन्दा कम सामाजिक विकास भएका क्षेत्रमा आधारभूत सुविधा पुऱ्याउन

खानेपानी, शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता क्षेत्रमा विशेषअनुदानको रूपमा समेत कम प्राप्त हुने गरेकोछ । यी चार प्रकारका अनुदानहरू गाउँपालिकाको आयका प्रमुखस्रोतको रूपमा रहेकाछन् ।

प्रमुख समस्या

आवश्यकता पहिचान गर्न कठिनाइ रहेकाले आवश्यकताको मात्रा र राजस्वक्षमता अनुरूप सशर्त र समपूरक अनुदान प्राप्त नभई नेपालस रकारको क्षमता अनुसारको अनुदान प्राप्त हुनु, विशेष अनुदानप्रदान गर्नको लागि वस्तुगत अवस्था विश्लेषण गर्न सूचना/तथ्याङ्कको अभाव रहनु, अनुमानको आधारमा समानीकरण अनुदान उपलब्ध गराइनु, स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने अनुदानहरू आवश्यकता अनुरूप भन्दा क्षमता अनुरूप प्रदान गर्ने बाध्यता मौजुदा रहनु साथै समपूरक र विशेष अनुमानको निम्ति उपयुक्त परियोजना छनौट र समयमै परियोजनाको माग हुन नसक्नु यस गाउँपालिकाका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारी कार्य विस्तृतीकरण गरी प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न अनुदान हस्तान्तरणको वैज्ञानिक पद्धतिको विकास गर्नु ।

२. एउटै कार्य क्षेत्र तथा कतिपय कार्य जिम्मेवारीमा दोहोरोपना रहेकाले कार्य जिम्मेवारी अनुरूप अनुदान वितरणलाई आवद्धता गर्नु ।

अवसर

१. स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकतामा रही आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गरी कार्यान्वयनका लागि अनुदान प्राप्त गर्ने ।

२. मुलुकको संघीय संरचना अनुरूप स्थानीय निकायको वित्तीय क्षमता र कार्यजिम्मेवारीलाई आधारमानी नेपाल सरकारबाट अनुदान हस्तान्तरण हुने ।

३. सरकारका बीचमा आयोजना एवम् सहलगानीका माध्यमबाट सहकार्य गर्ने ।

४. विकास निर्माण र सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सुधार गर्न सहयोग हुने किसिमले संघ तथा प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहमा वित्तीय हस्तान्तरण हुने ।

सोच

"समृद्धिमा प्रभावकारी एवम् समतामुलक अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरणको परिचालन"

लक्ष्य

वित्तीय हस्तान्तरणका माध्यमबाट प्राप्त सबैप्रकारका अनुदानको प्रभावकरी उपयोग गरी गाउँपालिकाको विकास गर्नु ।

उद्देश्य

प्रदेश तथा संघीय सरकारबाट प्राप्त वित्तीय हस्तान्तरणको रकम त्यसका मर्म र उद्देश्य अनुरूप गाउँपालिकाको समृद्धिमा उपयोग गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: प्रदेश तथा संघीय सरकारबाट प्राप्त वित्तीय हस्तान्तरणको रकम गाउँपालिकाको समृद्धिमा उपयोग गर्नु ।	
५.१.१: आर्थिक तथा सामाजिक विकासका सूचना तथा तथ्याङ्क विकास गरी वित्तीय हस्तान्तरण प्राप्तिको प्रयासका लागि उपयोग गर्ने ।	१. आर्थिक तथा सामाजिक विकासका सूचना तथा तथ्याङ्क प्रणाली विकास गरी वित्तीय हस्तान्तरणको लागि उपयोग गरिनेछ । २. आयोजना बैंक तयार गरी प्रदेश तथा संघीय सरकारसँग उपयुक्त अनुदान माग गर्न सक्ने सूचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
५.१.२: नेपाल सरकारबाट प्राप्त वित्तीय हस्तान्तरणको रकम उद्देश्य अनुरूपको आयोजना तथा कार्यक्रममा लगानी गर्ने ।	१. नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदानको रकम माग भएको कार्य क्षेत्र र प्रदान गरिएका आयोजना कार्यक्रम विशेषमा उपयोग गरिनेछ ।
५.१.३ गाउँपालिकाका आर्थिक सामाजिक विकासका सूचक अद्यावधिक गरी अनुदान हस्तान्तरणको प्रक्रियामा सहजीकरण गर्ने ।	१. स्थानीय तहलाई प्राप्त हुने वित्त हस्तान्तरण प्रक्रियालाई वैज्ञानिक बनाउन गाउँपालिकासँग सम्बन्धित आर्थिक सामाजिक विकासका सूचक अद्यावधिक गरिनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकालाई उपलब्ध भएको वित्तीय हस्तान्तरणको समुचित सदुपयोग भएको हुनेछ ।

परिच्छेद ४

आर्थिक विकास क्षेत्र

४.१. कृषि, बागवानी, पशुपन्छी विकास र व्यवसायिकरण

४.१.१. हालको अवस्था

कृषि, बागवानी र पशुपन्छीपालन पेशाको दृष्टिकोणबाट हेर्दा बेथानचोक गाउँपालिका पनि नेपालका अन्य क्षेत्रभन्दा खासै फरक छैन । यस पालिकाभित्र अधिकांश कृषकहरुले कृषि तथा पशुपालनलाई निर्वाहमुखि व्यवसायको रुपमा प्रयोग गर्दै आएका छन् । विगत एक दशकदेखि दुग्ध उत्पादनलाई कृषि पेशाभित्रको आम्दानीको स्रोतका रुपमा विकास हुदै आएको छ । निजी क्षेत्रको संलग्नतामा लगभग ४० वटा जति गाई, कुखुरा र बाखा फर्महरुको स्थापना गरी पशुपन्छीपालनमा दर्ता गरेका छन् । व्यावसायिक पशुपालन व्यवसायलाई अगाडि बढाई राखेको छ । चिसो हावापानीका कारण यहाँ उत्पादन हुने मकैलाई स्वाद र पौष्टिकताका आधारमा विशेष महत्वपूर्ण मानिएको छ । आलुको उत्पादन निक्कै हुने गर्दछ भने स्थानीय बजारमा यहाँको उत्पादनको निक्कै माग पनि रहेको उत्पादकहरु बाताउँछन् । ताजा तरकारीको उत्पादन अहिले फस्टाउँदो व्यवसाय रहिआएको छ । पालिकाका केही तरकारी उत्पादनमा केहि विषादि र रासायनिक मलको प्रयोग भए पनि अधिकांश उत्पादन र वालीलाई प्राङ्गारिक उत्पादन मान्न सकिन्छ । विषादिको कम प्रयोग भएकै कारण परम्परागत मौरी पालनको अभ्यास प्रसस्त देख्न सकिन्छ । समग्रमा दुग्ध उत्पादन, ताजा तरकारी उत्पादन, फलफूल, मकै र आलु उत्पादनलाई व्यावसायिक रुपमा अगाडि बढाउन किसानहरुले प्रयत्न गरिरहेको अवस्था छ ।

कृषि, बागवानी र पशुपन्छी व्यवसायको वडागत विवरण

वडा नं.	वडाको कूलघरधुरी	जम्मा जनसंख्या	व्यावसायिक घरधुरी	प्रतिशत
१	३००	१७००	६२	२०.६
२	६३२	३३३१	१४४	२२.७
३	६०९	३०३०	१३०	२१.३
४	१०४६	५२५०	१६१	१५.३
५	७६१	४६७२	१२६	१६.५
६	८००	४७९२	१५	१.८
जम्मा	**४१४८**	**२२७७५**	**६३८**	**१५.३**

४.१.२. प्रमुख समस्या

आम मानिसको धारणामा कृषि, बागवानी तथा पशुपन्छीपालनलाई पेशा तथा व्यावसायका रुपमा भन्दा पनि निर्वाहमुखि अर्थोपार्जनको माध्यम मानिएको छ । यातायात र सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रमा आएको प्रगतिका कारण बेथानचोकको उत्पादन लागत, वस्तुको गुणस्तर, वस्तुको बजार प्रतिस्पर्धा र उत्पादनमा संलग्न जनशक्तिको सीप र प्रविधिले विश्व बजारलाई प्रतिस्पर्धा गर्न सकिराखेको छैन । वास्तवमा आम मानिसमा रहेको ज्ञान सीप र क्षमताको व्यवसायका रुपमा पनि कृषि तथा पशुपन्छीपालन नै रहेको छ । कृषकले बजारको माग र आपूर्तिको आधारमा उत्पादन गर्न भन्दा मौसम अनुकूलताका आधारमा उत्पादन गर्ने गरेको पाइन्छ । विशेष गरी अन्न, तरकारी र नगदेवालीको उत्पादनलाई क्षमतावान कृषकले बजारको अत्यधिक मागलाई अवसरको रुपमा लिने र सोही अनुसार उत्पादन चक्र निर्माण गरी योजनाबद्ध उत्पादन गर्न सकेको पाइदैन । कृषि, बागवानी तथा पशुपन्छीपालनको व्यावसायिक विकासका रुपमा केही फर्महरु स्थापना गरिएका छन् र व्यावसायिक उत्पादनमा प्रयास गरिरहेको अवस्था छ । प्रधानमन्त्री कृषि योजनालगायत विगतका कृषि विकासका योजनाहरुको प्रभाव रहेको देखिन्छ । हाल गाउँपालिकाले दर्ता गरेको कृषि, बागवानी र पशुपन्छी व्यवसायको संख्या जम्मा २१ वटा रहेको छ । वडागत रुपमा अध्ययन गर्दा निम्नप्रकार रहेको छ ।

४.१.३. अवसर र चुनौतीहरु

राष्ट्रिय योजना आयोगले प्रकाशन गरेको पन्ध्रौं पञ्च वर्षीय योजनाको आधारपत्रमा समग्र निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसंख्या १८.७ प्रतिशत प्रस्तुत गरेको छ, भने औषत प्रदेशको अवस्था १५.३ प्रतिशत रहेको छ । निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसंख्याको जीवननिर्वाहको मूल आधार भनेको साना किसान तथा कृषि मजदुरी रहेको छ । उनीहरुको जीवनस्तर उठाउनको लागि उक्त जनसंख्याको जीवनस्तर उठाउने विशेष योजनाको आवश्यकता पर्दछ । निर्वाहमुखी कृषिमा आश्रित जनसंख्यालाई व्यावसायिक योजना अनुसार कृषि, बागवानी र पशुपन्छीपालनमा अगाडि नबढाई प्रतिव्यक्ति आय वढ्न सक्ने अवस्था छैन ।

भूगोल, हावापानी, वातावरण र जनशक्तिको आधारमा फलफूल (बागवानी) खेतीको सम्भावना रहेको छ । सुन्तला तथा अमिला जातका फलफूल, केरा, नास्पाती, आरुबखडा, आरुचा, आरु, खुर्पानीको लागि प्रख्यात रहेको छ । उच्च मूल्यका फलफूल जस्तै एभोकाडो, किवी, ड्रागनफ्रुट, स्थानीय जातका केरा, अनार र जुनारको उत्पादन बृद्धि गर्न सकिन्छ । बाखा र गाई भैसीपालनको लागि बेथानचोकको हावापानी र भूगोलको अवस्था प्रचुर मात्रामा अवसरको रुपमा रहेको छ । स्थानीय रैथाने जातका कुखुरापालन, मौरीपालन तर्फ रहेको किसानहरुको रुझान र फस्टाउँदै गएको पर्यटन व्यावसायलाई कृषि व्यवसायको मौलिकतामा समेट्न सकिन्छ । त्यसका लागि प्राङ्गारिक खेती, एकीकृत सत्रुजीव व्यावस्थापन, एकीकृत खेती प्रणाली जस्ता विधिहरुको प्रयोग गरिनेछ ।

४.१.४.सोच

बेथानचोक गाउँपालिकालाई शुद्ध र ताजा तरकारी, फलफूल, मासु र दूधका व्यवसायिक उत्पादन गरी आय वृद्धि

४.१.५. लक्ष्य

कृषि तथा पशुपन्छी पालनको व्यवसायिक विकास र क्षमता अभिवृद्धि

४.३.६. उद्धेश्यहरु

क) हरेक वडामा कम्तिमा १० उत्पादन वस्तुहरुको आधारमा पकेट क्षेत्रहरु निर्माण गरिने ।

ख) हरेक उत्पादन समूहको लागि वस्तुको गुणस्तरीय उत्पादनको लागि क्षमता अभिवृद्धि गरिने ।

ग) उत्पादन वस्तुको सहज र गुणस्तरीय रुपमा उपभोक्ता समक्ष पुऱ्याउने बजार श्रृखलाको सबलीकरण ।

घ) प्राङ्गारिक उत्पादन क्षेत्र घोषण गरी, बेथानचोकको आफ्नै पहिचान स्थापित गर्ने ।

४.१.७. रणनीति र कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीति
कृषि तथा बागवानी उत्पादन र व्यावसायिक विकास	▪ व्यावसायिक उत्पादन समूह गठन र परिचालन ▪ कृषिको व्यावसायिक सीप विकास तालिम (कृषक पाठशाला, आइपिएम कक्षा, जैविक विषादी तथा मल उत्पादन आदि) ▪ जमिनको चक्लाबन्दीमा आधारित उत्पादन समूह ▪ उत्पादन समूहका आधारमा पकेट क्षेत्र विस्तार ▪ उत्पादन वस्तुका आधारमा पालिका स्तरका सहकारीता ▪ विऊ, तरकारी र फलफूल उत्पादन सुरक्षा वीमा ▪ उच्च मूल्यका वाली उत्पादनलाई प्राथमिकता ▪ प्राङ्गारिक वस्तु (खेत देखि पेट सम्म स्वास्थ्यमैत्री) उत्पादन ▪ गरिबी र उत्पादनको आधारमा अनुदान

पशुपन्छी, मौरीपालनको व्यावसायिक विकास	▪ व्यावसायिक उत्पादन समूह गठन र परिचालन ▪ व्यावसायिक सीप विकास तालिम (कृषक पाठशाला) ▪ जमिनको चक्लावन्दीमा आधारित उत्पादन समूह ▪ उत्पादन समूहका आधारमा पकेट क्षेत्र विस्तार ▪ उत्पादन वस्तुका आधारमा पालिकास्तरका सहकारीता ▪ पशुपन्छी धन सुरक्षा वीमा ▪ उच्चमूल्यका उत्पादनलाई प्राथमिकता ▪ गरिबी र उत्पादनको आधारमा अनुदान प्रदान गरिने ।
उत्पादित कच्चा वस्तुको ग्रेडिङ्ग, प्याकिङ्ग र प्रोसेसिङ्ग	▪ उच्च मूल्यका बालीको बजार माग अनुसार वस्तुको ग्रेडिङ्ग गर्ने र प्रोसेसिङ्ग प्लान्टका लागि परिमाण तोकिने ▪ सोलार ऊर्जामा आधारित प्रोसेसिङ्ग प्लान्टको स्थापना ▪ प्रोसेसिङ्ग प्रविधिका लागि स्थानीय, जातीय एवं परम्परागत ज्ञान र सीपलाई प्राथमिकता (तरकारी र फलफूलमा केन्द्रित) ▪ पालिकाको ऐतिहासिकता र ब्राण्ड भई सकेका कृषि, बागवानी र दुग्ध उत्पादनको प्रोसेसिङ्गको लागि प्राथमिकता ▪ कोल्डचेन सहितको ढुवानी तथा महानगरहरुमा बिक्री केन्द्र (मार्ट) व्यवस्थापन

४.१.८. प्रमुख आयोजना / कार्यक्रमहरु

- पकेट क्षेत्रको निर्माण र विस्तार
- नश्ल सुधार, गोठ तथा पोषण सुधार
- समूह, सहकारी र बजार श्रृखलाको सबलीकरण
- प्रविधि हस्तान्तरण र सबलीकरण
- वस्तुको उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण, वीमा

४.१.९. अपेक्षित उपलब्धिहरु

क) आधार वर्षको प्रतिव्यक्ति आयमा कम्तिमा पन्ध्र प्रतिशतले वृद्धि हुनेछ ।

ख) योजना अवधि पछि गाउँपालिकाको जम्मा कूल घरधुरी मध्ये २,०७४ (५०%) परिवारको वार्षिक औषत प्रतिव्यक्ति आय नेपालको हालको औषत प्रतिव्यक्ति आयभन्दा बढाएर दोब्बर पुऱ्याउने छ ।

ग) कृषि, बागवानी र पशुपन्छीपालनको व्यावसायिक विकास गरी गाउँपालिकाको कूल परिवार मध्ये हाल प्रतिव्यक्ति प्रतिदिन १ डलर (वार्षिक रु. ४१,२४५) भन्दा कम हुने हालको १५.३ प्रतिशत निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनीरहेका दरमा ७.६ प्रतिशतमा झर्ने छ ।

४.२. पर्यटन विकास तथा अतिथि सत्कार क्षेत्रको व्यवसायिकरण

४.२.१. हालको अवस्था

हिमाली प्राकृतिक सुन्दरता, मौलिक साँस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदा र जैविक विविधता नै नेपालको सम्भावना बोकेका निधी हुन् । यस्ता स्थल र सम्पदाको संरक्षण, प्रवर्द्धन र विविधिकरण गर्दै पर्यटकीय स्थलका रुपमा विकास गरी अर्थतन्त्रमा जोड दिन सक्ने कुरामा विश्वास राख्दै पर्यटन क्षेत्रमा जोड दिइएको हो । पर्यटनका माध्यमबाट रोजगारीका अवसरहरु बृद्धिगरी जनताको जीवनस्तर उकास्ने समग्र लक्ष्य लिईएको छ । हुनतः नेपालको आन्तरिक र वाह्य राजनीतिको प्रत्यक्ष प्रभाव वाह्य पर्यटकहरुको संख्यामा पर्दछ । विगत एक दशकदेखि वाह्य पर्यटनको आगमन दरमा निक्कै आरोह अवरोह रहेको छ । सन् २०१० देखि २०१५ सम्मको समयमा ऋणत्मक बृद्धिदर रहेको आगमन दर सन् २०१५ पछि हालको आ.व.सम्ममा औषत १२ प्रतिशत वृद्धि देखिन्छ । प्रदेश अन्तर्गतको रुटमा बेथानचोकलाई काठमाण्डौ भ्याली पदयात्राभित्र राख्न सकिन्छ । बेथानचोकका ऐतिहासिक कोट, गुफा, झरना, हिउँदमा हिउँ खेल्ने स्थलहरु संरक्षण र विकास गरी आन्तरिक तथा वाह्य पर्यटकहरुका लागि नयाँ गन्तव्यका रुपमा विकास गर्न सकिन्छ ।

१८औं शताब्दीतिर काठमाण्डौ उपत्यकाबाट पनौती हुदै सिमरौनगढ, मिथिला क्षेत्रसँग जोड्ने र भोटसँगका व्यापार गर्ने नाकाका रुपमा बेथानचोक रहेको छ । उक्त समयमा काठमाण्डौं उपत्यका र त्यसका आसपासमा रहेका स-साना रजौटाहरुको भोटदेखि भारतका विभिन्न राज्यहरु समक्ष ओहोर दोहोर गर्ने एक नाकाका रुपमा बेथानचोक रहेको विभिन्न तामाङ्ग संस्कृतिका किम्बदन्तिहरुले बताउँदछन् । पनौती पहिलेदेखि नै काठमाण्डौं उपत्यकामा भोटबाट गरिने आर्थिक कारोबार गर्ने केन्द्र रहेको इतिहासमा उल्लेख छ । इष्टइन्डिया कम्पनीसँग काठमाण्डौका राजा जयस्थिती मल्लले फौजी सहयोग माग गरेको समयमा गोरखाली फौजहरुले अंग्रेज फौजहरुलाई रोक्न सिन्धुली गढी, हरिहरपुर गढीसँगै बेथानचोकमा पनि गढी निर्माण गरेका कुरा बुढापाकाहरुले बताउँदछन् । हालको वडा नं. ५ मा पर्ने गोर्खाली गाऊँ, देशी सिपाहीहरुलाई गाढेको स्थान र बङ्कर वा किल्लाका अवशेषहरुले किम्बदन्तिहरुको पुष्टि गर्दछन् । पनौती पहिलेदेखि नै नेवारहरुको बस्ती

भएको र उनीहरुको भाषा अनुसार ढुँ भन्नाले बाघ र खर्क भन्नाले चौर भन्ने वुझिन्छ । हालको वडा नं. २ र ३ को क्षेत्रलाई बाघ चरन क्षेत्रका रुपमा नेवारहरुले भन्ने गरेको किम्बदन्तिले उक्त समयमा यो क्षेत्रमा जङ्गल रहेको र प्रसस्त बाघ, चितुवाहरु पाइने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

जैविक विविधताको हिसाबले यो क्षेत्र धनी रहेको वातावरणविज्ञहरु बताउँदछन् । महाभारत पर्वत श्रृखलाको उच्च शिखर रहेको यस ईलाकामा विभिन्न प्रजातीका गुराँस, डाँफे, मुनाल आदि चराचुरुङ्गीहरु र वनस्पति एवं पुतलीहरु पाइन्छन् । काठमाण्डौं उपत्यकाबाट सबैभन्दा नजिक राष्ट्रिय पन्छी डाँफे पाइने जङ्गल बेथानचोक रहेको हुँदाँ डाँफे संरक्षण क्षेत्रकारुपमा यहाँका सामुदायिक वनलाई प्रवर्धन गर्न सकिन्छ ।

हालको अवस्थामा नगरकोट, धुलीखेल, नमोबुद्ध र पनौतीसम्ममा आउने पर्यटकलाई ढुङ्खर्क हुँदै बेथानचोकसम्म पुग्ने पर्यटकलाई आर्कषक पदमार्गका रुपमा विकास भईराखेको अवस्था छ । प्राकृतिक रुपमा पश्चिमतिरका धौलागिरीदेखि अन्नपूर्ण, माछापुच्छ्रे, मनास्लु, बुद्ध हिमालदेखि पूर्वका गणेश हिमाल, लाङ्गटाङ्ग हिमश्रृखलाका सबै १६ वटा चुचुराहरु देख्न सकिन्छ भने रोशी र कमला नदीले निर्माण गरेका विशाल फाँटहरु देख्दा मन्त्रमुग्ध हुन सकिन्छ । बेथानचोकदेखिको करिव डेढ घण्टाको पैदलमार्गबाट विभिन्न गुफाहरु र झरनाहरु अवलोकन गर्ने र काठमाण्डौ भ्याली दक्षिण पूर्वी पदमार्ग (फुल्चोकीदेखि नमोबुद्ध, धुलिखेल) का रुपमा विकास गर्न सकिन्छ । नगरकोट, पनौती, धुलिखेल, नमोबुद्धमा आउने वाह्य पर्यटकलाई बेथानचोकको जैविक विविधता अवलोकन गर्ने र जातीय संस्कृतिको अनुभव गर्ने गरी करिडोर बनाउन सकिन्छ भने काठमाण्डौ उपत्यकाका नागरिकलाई विदा मनाउने केन्द्रका रुपमा विकास गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।

४.२.२. प्रमुख समस्या

गैर कृषि व्यवसायको नयाँ रोजगारीको अवसरका रुपमा फस्टाउँदै गएको पर्यटन तथा अतिथि सत्कार उद्योग क्षेत्र विकासमा आवश्यक बेथानचोकको ऐतिहासिक, प्राकृतिक र मौलिक विशेषताहरुलाई उचित संरक्षण, प्रवर्धन र प्रचार भएको छैन । ऐतिहासिक महत्वका सांस्कृतिक सम्पदा र जैविक विविधताहरुको संरक्षण गर्दै पर्यटकहरु समक्ष सूचना प्रवाह हुन सकेको छैन । यसका लागि साँस्कृतिक सम्पदा एवं जैविक विविधताको संरक्षण, अभिलेखन र पर्यटक गाइडहरुलाई अनुशिक्षण गर्न आवश्यक हुन्छ । सघन जैविक खेती र प्राङ्गारिक खेती प्रणालीको व्यावसायिक विकास गर्दै स्थानीय ज्ञान सीप र अनुभवलाई प्रचारप्रसार गर्न भएको छैन । हाल पर्यटन व्यवसायमा संलग्न होटल, लज, गेष्टहाउस, रेष्टुरेण्ट र होमस्टेलाई वातावरणमैत्री विकास गर्नका लागि परिचालन हुन सकेको अवस्था छैन । गन्तव्य बिन्दुहरु, पैदलमार्ग, होमस्टेलाई कृषि संस्कृतिसँग जोड्ने, वन र जलाधार क्षेत्रमा रहेका जैविक विविधतालाई संरचनागत रुपमा संरक्षण, प्रवर्धन र प्रचारप्रसार गर्न आवश्यक छ ।

४.२.३. चुनौती तथा अवसर

नेपालको पर्यटन क्षेत्रको मुख्य कडीका रुपमा रहेको खुम्वु पदमार्गलाई लिन सकिन्छ । भौगोलिक रुपमा काठमाण्डौदेखि खुम्बु तर्फ सडकको आसपासमा रहेको यस बेथानचोकलाई हिम क्षेत्रमा पाइने चराहरु (डाँफे, मुनाल, काडेभ्याकुर आदि) को अवलोकन केन्द्र र हिमश्रृङ्खला र तराईको मैदान भू-भाग एकै स्थानबाट देख्न सकिने विशेष क्षेत्रका रुपमा विकास गर्न सकिन्छ । बेथानचोकमा जैविक विविधता, सांस्कृतिक विविधता र पुरातात्विक महत्वका स्थानहरु छन् । विभिन्न कारणहरुबाट यी सबै स्थानहरुमा पर्यटकको पहुँच पुग्न नसकेको अवस्था छ । पर्यावरणीय सन्तुलन र जैविक विविधताको संरक्षणबाट मात्र बेथानचोकको पर्यटन क्षेत्रको विकास हुन सक्दछ । प्राङ्गारिक (अर्गानिक) खेती, सघन जैविक खेती प्रणालीका माध्यमबाट कृषि तथा वातावरणीय पर्यटन विकास गर्न सकिन्छ । नगरकोट नमोबुद्ध पदमार्गलाई प्रदेशले काठमाण्डौ भ्याली पदयात्राभित्र राख्न प्रस्ताव गरेको सर्न्दभमा बेथानचोकको क्षमतालाई बढाई उक्त पदमार्ग भित्र समेट्ने गरी भौतिक पूर्वाधार विकास गर्नु पर्ने अवस्था छ । पदमार्गका लागि काठमाण्डौ उपत्यकामा आउने वाह्य पर्यटकहरु मध्ये ३० प्रतिशत पर्यटकहरुलाई बेथानचोक गन्तव्यमा आर्कषण गर्न सकेको अवस्थामा करिव एक लाखले कम्तिमा दुई दिन बेथानचोकमा घुम्न सक्ने छन् । दुई दिनको गन्तव्य निर्धारण गर्नका लागि गन्तव्य स्थल वा केन्द्र, पैदल यात्रा र जैविक विविधताको अवलोकन गराउन आवश्यक छ । होमस्टेका सबै बस्तीहरुलाई जातीय संस्कृति, मानव विकास, वातावरणमैत्री पूर्वाधारहरुको विकास गरी जनपर्यावरणमैत्री गाउँका रुपमा रुपान्तरण गर्दै पर्यटन क्षेत्रबाट हुने आयलाई गाउँस्तरसम्म पुऱ्याउन सकिन्छ । हिमाली प्राकृतिक सुन्दरता, मौलिक साँस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदा र जैविक विविधता नै नेपालको सम्भावना बोकेका निधी हुन् । हुनतः नेपालको आन्तरिक र वाह्य राजनीतिको प्रत्यक्ष प्रभाव वाह्य पर्यटकहरुको संख्यामा पर्दछ । विगत एक दशकदेखि वाह्य पर्यटनको आगमन दरमा निक्कै आरोह अवरोह रहेको छ । सन् २०१० देखि २०१५ सम्मको समयमा ऋणत्मक बृद्धिदर रहेको आगमन दर सन् २०१५ पछि हालको आ.व.सम्ममा औषत १२ प्रतिशत वृद्धि देखिन्छ । प्रदेश अन्तर्गतको रुटमा बेथानचोकलाई काठमाण्डौ भ्याली पदयात्राभित्र राख्न सकिन्छ । बेथानचोकका ऐतिहासिक कोट, गुफा, झरना, हिउँदमा हिउँ खेल्ने स्थलहरु संरक्षण र विकास गरी आन्तरिक तथा वाह्य पर्यटकहरुका लागि नयाँ गन्तव्यका रुपमा विकास गर्न सकिन्छ । नयाँ स्थानहरु समक्ष पर्यटकहरुको पहुँच बढाउनका लागि सर्किट प्वाईन्टहरु तय गरी प्याकेज निर्माण गर्ने गरी योजना बनाउन सकिन्छ ।

४.२.४. सोच :

कृषि, संस्कृति र पर्यावरणको अन्योन्याश्रित सम्वन्धलाई जनपर्यावरणमैत्री गाउँमा रुपान्तरण गर्दै परम्परागत सम्पदा, मनोरम प्राकृतिक दृश्य र जैविक विविधतालाई पर्यटन क्षेत्रका रुपमा विकास गर्ने ।

४.२.५. लक्ष्यहरु

काठमाण्डौ उपत्यकामा आउने वाह्य पर्यटकको सम्भावना अनुरुप बृद्धि हुने पदमार्गलाई लक्षित गरी आउने पर्यटकहरु मध्ये १० प्रतिशतको अतिरिक्त गन्तव्यको रुपमा बेथानचोकलाई दुई दिनको पर्यटन स्थलका रुपमा विकास गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

आन्तरिक पर्यटनका पक्षबाट पनि बेथानचोकलाई बिदा मनाउने स्थलकारुपमा विकास गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । पैदल यात्रा गर्ने, प्राकृतिक ध्यान, योग अभ्यास, जैविक विविधता अवलोकन केन्द्र र प्राङ्गारिक कृषि प्रविधि केन्द्रका रुपमा विकास गर्ने अर्को लक्ष्य रहेको छ ।

४.२.६. उद्धेश्यहरु

क) हालका साँस्कृतिक, धार्मिक र पुरातात्विक महत्वका गन्तव्य स्थलहरुको मौलिकता संरक्षण र भौतिक पूर्वाधार विकास

ख) जैविक विविधता र पर्यावरणको महत्व रहेका थप गन्तव्य स्थलहरु सम्मको पहुँचमा विस्तार

४.२.७. रणनीति र कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीति
पर्यटन गन्तव्य स्थलहरुको विकास र विस्तार	▪ हालका साँस्कृतिक, धार्मिक र पुरातात्विक महत्वका गन्तव्य स्थलहरुको मौलिकता संरक्षण र भौतिक पूर्वाधारमा विकास ▪ जैविक विविधता र पर्यावरणको महत्व रहेका थप गन्तव्य स्थलहरुको विस्तार ▪ कम्तिमा तीन दिनको अवलोकन प्याकेजको विकास
जैविक विविधता र पर्यावरणमा आधारित पर्यटन क्षेत्रको विकास	▪ जैविक विविधता र पर्यावरणको महत्व रहेका थप गन्तव्य स्थलसम्मको पहुँच विस्तार ▪ मौलिक तथा पर्यावरणमैत्री गाउँको रुपमा बस्तीहरुको रुपान्तरण
साहसिक यात्रा, खेल तथा मनोरञ्जन क्षेत्र विकास	▪ प्राकृतिक रुपमा रहेका सम्पदाहरुको आधारमा पर्यटकहरुका लागि विभिन्न प्रतियोगिता (टुर्नामेन्ट), क्याम्पको आयोजना गर्न सक्ने गरी भौतिक पूर्वाधार विकास ।

	▪ साहसिक खेल र दृश्यावलोकन स्थालको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने । ▪ निजी एवं सहकारी क्षेत्रहरुसँगको सहकार्यमा पूर्वाधार व्यवस्थापन ।
होटल तथा अतिथि सत्कार उद्योगको मापदण्ड निर्धारण र अनुगमन	▪ होटल, रिसोर्ट र होमस्टे निर्माणको लागि सहजिकरण र साझेदारी गर्ने । ▪ पर्यटन तथा सत्कार उद्योग संचालनको मापदण्ड निर्धारण र अनुगमन

४.४.७. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु :

क) निजी सार्वजनिक साझेदारिताको विकास

ख) धार्मिक, साँस्कृतिक एवं पुरातात्विक सम्पदाको सबलीकरण

ग) पदयात्रा, साहसिक खेल र जैविक विविधता अवलोकन मार्ग तथा स्थलको विकास

घ) कृषि, पर्यावरण र स्थानीय संस्कृतिको सवलीकरण ।

ङ) निम्न अनुसारका करिडोर वा रुटको निर्माण गर्ने ।

- वडा नं. १ महाकाँल, बाघभैरव र महादेव मन्दिरको करिडोर धार्मिक पर्यटनका लागि भने पर्यापर्यटनका लागि फुर्के थलि, रतनडाँडा, कमराङ्ग, गोठडाँडा, लामी डाँडा, ठुलो खोरिया र भालु छाप्रा करिडोरलाई स्किमका रुपमा विकास
- वडा नं.२ बाघद्धार, मुक्तिश्वर महादेव, कृष्ण प्रणामी मन्दिरहरुलाई धार्मिक करिडोरको रुपमा र नाङ्गे चौर, सोला थुम्का, जुवाने थुम्का, मूल डाँडा, वाक्साखोर, खोर्थली चौर, वतासे डाँडा, सिम्थली चौर, वाँदरमुडा चौर, कालापानी, पर्यापर्यटन करिडोरलाई स्किमका रुपमा विकास गर्ने । यस वडामा प्याराग्लाडिङ्गको सम्भावना रहेकोले त्यसको विकास र प्रवर्धन गर्ने ।
- वडा नं. ३ अन्तर्गत बेथानचोक, महाँकाल डाँडा र दमारमा रहेका नारायण मन्दिरहरुको करिडोरलाई धार्मिक पर्यटनका लागि स्किम तयार गर्ने । पर्यापर्यटन करिडोरका स्किम अन्तर्गत नारायणथान डाँडा, देउराली डाँडा, चुली डाँडा, झण्डा गाडे, ठुलो चौर, महाकाल डाँडा र थालीडाँडा प्वाइन्टलाई विकास
- वडा नं. ४ अन्तर्गत गणेशस्थान, कालिथान, तिलेश्वर महादेव, नासुरी महाँकाल, मनकामना, छत्रे वासुकी, पार्वतेश्वर महादेव, बुढा महाँकाल, फुलचोकी मन्दिर, राधाकृष्ण मन्दिर, कपुर महाँकाल र

पाथीभरा मन्दिर करिडोरलाई धार्मिक पर्यटनका लागि गन्तव्य स्थलका रुपमा विकास गर्ने । पर्यापर्यटनका स्किमभित्र गुम्वाडाँडा, साना भञ्जाङ्ग, टावर डाँडा, गोले खल्डा हिले, कोट थरम्की, अमिलो चौर, पटगाऊँ र फुल्चोकि डाँडालाई गन्तव्यका रुपमा विकास

- वडा नं. ५ अन्तर्गत कपेर महाँकाल, शिव विष्णु मन्दिर, कालीदेवी मन्दिरलाई धार्मिक करिडोरका रुपमा विकास गर्ने र पर्यापर्यटन करिडोरका स्किम अन्तर्गत कामी डाँडा, चिसापानी, थली डाँडा, चिलिम डाँडा, चौकि डाँडा र थाम डाँडा प्वाइन्टलाई विकास गर्ने
- वडा नं. ६ अन्तर्गत महाँकाल थान, शिव पार्वती, भुमेस्थान, महाँकाल तावरी र सिउरानीलाई धार्मिक पर्यटनका रुपमा विकास गर्ने । थुम्का डाँडा, ब्राम्हण डाँडा, मैनाडाँडालाई पर्यापर्यटन करिडोरका रुपमा विकास गर्ने
- करिडोर र दूरीका आधारमा हाल रहेका होमस्टे गाउँहरुको विकास र क्रमशः जनपर्यावरणीय गाउँमा रुपान्तरण (वडा नं. ३ वोल्दे, वडा नं. २ गेल्डुङ्ग, बतासेथली वडा नं. १ च्याम्राङ्गवेसी, वडा नं. ४ पार्थली, वडा नं. ५ कामी डाँडा, वडा नं. ६ भञ्जाङ्गमा रहेका होमस्टे गाउँहरु हुन वडा नं. ३ दर्ता भएको होमस्टे हो भने अरुलाई दर्ता प्रक्रियामा लैजान पर्ने
- साहसिक खेल, हिऊँमा आयोजना गरिने खेलकुदको प्रतियोगीता गर्न सक्ने भौतिक संरचनाको विकास गर्ने

४.२.९. अपेक्षित उपलब्धिहरु

क) पर्यटन र अतिथिसत्कार क्षेत्रको व्यावसायिक विकास गरी पाँच वर्षको अवधिमा कम्तिमा ५,००० जना मानिसका लागि थप प्रत्यक्ष रोजगारी सृजना हुनेछ र हालको आयमा बृद्धि हुनेछ ।

ख) औषत वार्षिक १ लाख पर्यटकले बेथानचोकमा औषत एक दिन बिताउने छन् र औषत रु.२०,००० बराबरको खर्च गर्ने छन् ।

४.३. लघु उद्यमशीलता विकास र स्व-व्यवसाय प्रवर्धन

४.३.१. हालको अवस्था :

आमनागरिक आफ्नो जीवनमा सधै खुशी र समृद्धि चाहन्छन् । खुशी र सुखी जीवनका लागि मानिसमा व्यावसायिक क्षमता विकास र व्यावसायको प्रवर्धन हुन सक्ने वातावरणको जरुरत पर्दछ । जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउनको लागि सामान्यतया आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक र प्राविधिक क्षेत्रहरु मध्ये कुनै एक वा धेरै क्षेत्रसँग सम्बन्धित व्यावसायहरु गर्न आवश्यक हुन्छ । मानिसको ज्ञान, सीप, चाहना, दख्खल, रुची, अनुभव र स्रोतको आधारमा व्यावसायको छनौट गर्दछन् । यस उपक्षेत्र अन्तर्गत बेथानचोक गाउँपालिकाको

अवस्था र परिवेश अनुसार व्यापार, लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्योग र वैदेशिक रोजगारीमा संलग्न भई रहेका जनशक्तिको अवस्थामा सुधार र प्रवर्धन गर्न खोजिएको हो ।

नेपाल सरकार, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय, तथ्याङ्क विभाग र आई.एल.ओ.का अध्ययन र अभ्यासका आधारमा तुलनात्मक अध्ययन गर्न सजिलो होस् भनी लघु उद्यम, व्यापार र रोजगारमा जानका लागि तयार भइरहेका युवाहरुको वार्षिक संख्यालाई यहाँ तुलनात्मक रुपमा राखिएको छ । मन्त्रालयले लघु उद्यमका केही सूचकहरु राखेको छ जस अनुसार (क) घर, जग्गा लगायत भौतिक पूर्वाधार बाहेकमा रु.२,००,००० सम्मको लगानी भएको (ख) आफैंले नै व्यवस्थापन हेर्ने (ग) नौं जनासम्म जनशक्ति परिचालन भएको (घ) १० किलोबाट भन्दाकम जलविद्युत आपूर्तिको स्रोतमा संचालन हुने रहेको छ । साना व्यापार भन्नाले वार्षिक रु. पाँच लाखदेखि एक करोडसम्मको व्यापार कारोबारलाई तोकिएको छ ।

काभ्रे जिल्ला दुग्धजन्य व्यवसायको लागि यस प्रदेश कै दोस्रो स्थानमा रहेको छ भने बेथानचोक गाउँपालिका पनि यस जिल्लाको उच्च उत्पादन हुने पालिकामा गणना हुन्छ । दुग्धजन्य पदार्थमा आधारित उद्योगहरुको प्रचुर सम्भावना रहेको हुँदा, औद्योगीकरणको प्रक्रियामा लैजान सकिन्छ । तरकारी र फलफूल उत्पादनमा पनि यो पालिका अब्बल रहेको हुँदा, तिनको व्यावसायिक विकासको लागि सम्भावना रहेको छ । उद्योग व्यवसाय र उद्यमशीलताको तुलनात्मक अवस्था यस प्रकार देखिन्छ ।

क्र.स	सूचकहरु	इकाई	सङ्घीय	प्रदेश	काभ्रे	बेथानचोक
१	लघु तथा साना उद्योग	संख्या	२,६४,०८६	९९,४४२	५,६६७	३१२
२	औषत आम्दानी (वार्षिक)	रु./व्यक्ति	३५,०००	४१,३७३	२२,५०४	३२,६०३
३	साना व्यापार /स्व-रोजगारमा संलग्न	संख्या	७,७९,०००			१,२१३
४	वार्षिक श्रम बजारका लागि तयार युवा	संख्या	५,१२,०००			८४४
६	वैदेशिक रोजगारमा सलग्न	संख्या	३५४,०००			१,१४८
७	औषत रेमिटेन्स (वार्षिक)	रु.	१,१७,५००			२,१५,५००

श्रम बजारका लागि तयार युवा भन्नाले २४ वर्ष उमेर पुरा भएका वा स्नातक तहको शिक्षा आर्जन गरिसकेका उमेर समूहको जनसंख्यालाई भनिएको हो । त्यसैगरी काम वा रोजगारीका लागि कम्तिमा ६ महिनादेखि विदेशमा रहेको जनसंख्यालाई वैदेशिक रोजगारमा संलग्न जनसंख्या मानिएको छ ।

४.३.२. प्रमुख समस्या

विकासको अवधारणा अनुसार कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रलाई प्रथम स्तम्भ, उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्रलाई दोस्रो स्तम्भ र सेवा क्षेत्रलाई तेस्रो स्तम्भका रुपमा विकास गर्नुपर्ने कुरामा विज्ञहरुले जोड दिएको पाइन्छ । अधिकांश स्थानीयतहमा संचालन हुने विकासका परियोजनाहरुले सामाजिक तथा भौतिक पूर्वाधार क्षेत्रहरुलाई मात्र प्राथमिकतामा राखेको र सामाजिक विकास तथा भौतिक पूर्वाधार निर्माणको लागि आवश्यक लघु उद्यम विकास र साना व्यावसायको माध्यमबाट रोजगारी अभिवृद्धि गर्न पेशागत सीप र ज्ञानको विविधिकरण गर्न सकेको छैन । खुल्ला र प्रतिस्पर्धात्मक अर्थव्यवस्थाले विश्वको अर्थराजनीतिमा प्रभाव पारिरहेको अवस्थामा स्थानीय माग र उत्पादनको आधारमा व्यावसायिक विकास गरी आपूर्ति सन्तुलन गर्न नसकेमा त्यसको प्रत्यक्ष असर गाउँमा पर्दछ । योजना बनाउँदा यस्ता विषयमा ध्यान दिन सकिएन भने गरिबीको खाडल गहिरिएर जाने गर्दछ । अहिले देशको अर्थतन्त्रको करिब २३ प्रतिशत हिस्सा रेमिटेन्सले ओगटेको छ भने कूल ग्राहस्थमा चौथो स्थानमा रहि राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा सहयोग गरिरहेको छ । रेमिटेन्सको ठूलो हिस्सा घर घडेरी, शिक्षा र घरायसी प्रयोजनमा प्रयोग भएको छ । रेमिटेन्ससँगै सीप लिएर आउने युवाहरुलाई उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्रमा परिचालन गर्न सकेमा औद्योगिकरणको दिशामा जान सकिने छ ।

४.३.३.चुनौती तथा अवसर

दिगो विकास लक्ष्य नं. ८ अनुसार सबैका लागि समावेशी तथा दिगो आर्थिकबृद्धि, पूर्ण तथा उत्पादनशिल रोजगारी र मर्यादित कामलाई प्रवर्द्धन गर्ने भन्ने रहेको छ । उक्त लक्ष्य अनुसार सरकारको कूलग्राहस्थ उत्पादनमा लघु, साना र मझौला उद्योगहरुको योगदान बढाउने र वेरोजगारी दर घटाउने कुरालाई सूचकको रुपमा लिएको छ ।

विश्व खुल्लाबजारको राप र तापमा पिल्सिएको हाम्रो समाजमा स्वरोजगार, व्यावसाय प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय सरकारले योजनावद्ध विकासको प्रयास गर्न खोजिएको छ । वास्तवमा बेथानचोक गाउँपालिका भित्र व्यक्तिगत तहबाट गरिरहेका आयआर्जनको प्रयासलाई स्थानीय सरकारको तर्फबाट सहयोग, साझेदारी र सहजिकरण गर्न खोजिएको छ । लघुउद्यमको विकासबाट कृषि, बागवानी, पशुपन्छी र मौरीपालनलाई मुल्य थप गर्नको लागि सहयोग गर्नुको अलावा पर्यटन क्षेत्रको लागि आवश्यक वस्तु तथा सेवा आपूर्ति गर्न सहयोग मिल्ने छ । व्यावसायिक प्रवर्द्धनले मानिसहरुको उत्पादन गर्ने क्षमता अभिवृद्धि हुने र स्वरोजगार सिर्जना गर्न सहयोग गर्ने छ ।

४.३.५. सोच

रोजगार तथा व्यावसायको प्रवर्द्धन र उद्योमशिलताको विकास गरी गाउँपालिका भित्र स्वरोजगारको अवसर सिर्जना गर्ने ।

४.३.६. लक्ष्यहरु

हाल आफ्नै रोजगारीमा संलग्न कूल जनसंख्याको ५.३ प्रतिशतलाई वृद्धि गरि ५ वर्षमा २५ प्रतिशत संख्यामा वृद्धि गर्ने र औसत कारोवारलाई हालको अंकमा दोब्बर गर्ने लक्ष्य लिइएकोछ ।

४.३.६. उद्धेश्यहरु

क) हाल गाउँपालिकामा संचालनरत व्यवसाय दर्ता नभएको हुँदा सम्पूर्ण व्यवसायलाई ५ वर्ष भित्रमा दर्ता गरी हालको राजश्वमा ५० प्रतिशतले बृद्धि गर्ने ।

ख) रेमिटेन्सको पैसालाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगानी गरी गाउँको पैसालाई परिचालन गर्ने ।

४.३.७. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
बजारको मागमा आधारित उत्पादन र बजार व्यवस्थापन	▪ उच्च मूल्यका वालीको बजार अध्ययन र सूचना प्रसार ▪ बजार श्रृङ्खलामा आधारित लघु उद्यम विकासमा सहयोग ▪ कृषि, बागवानी तथा पशुपन्छीजन्य उत्पादन संकलन केन्द्र स्थापना
व्यवसायहरुको विकास र पेशाको रुपान्तरण एवं विस्तार	▪ हालको निर्वाहमुखि आर्थिक उपार्जनमा आश्रित परिवारलाई लघु उद्यमशिलतामा रुपान्तरण ▪ साना तथा घरेलु उद्योगमा रहेका व्यवसायको क्षमता अभिवृद्धि गरि कारोवारमा बृद्धि गर्न सहजिकरण ▪ रेमिटेन्स र स्थानीय पूँजिको परिचालन

४.३.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु

क) लघु उद्यम विकास कार्यक्रम

ख) स्थानीय बजारको माग र आपूर्तिको आधारमा व्यवसाय संचालनमा सहजीकरण

ग) प्रविधि हस्तान्तरण र सबलीकरण

घ) लगानीको लागि सहजीकरण

४.३.९. अपेक्षित उपलब्धिहरु

आफ्नो जग्गा उव्जनीबाट वर्षको छ महिनासम्म मात्र खानपुग्ने कूल परिवारले ३०.६ प्रतिशत (१२७२ परिवार) ले आगामी ५ वर्षभित्र उक्त परिवारहरुले लघु उद्यम, व्यवसाय र व्यापारलाई आफ्नो मुख्य आम्दानी गर्ने पेसाका रुपमा अँगाली आफ्नो हालको आम्दानीलाई दोब्बर गर्ने ।

४.४. वित्तीय संस्था र सहकारी क्षेत्र परिचालन

४.४.१. हालको अवस्था

देशको अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउन र लगानीको वातावरण तयार गर्नका लागि वित्तीय परिचालन विना सम्भव छैन । वित्तीय परिचालनको माध्यमका रुपमा निजीक्षेत्रको योगदानलाई विश्वका धेरैजसो देशले स्वीकार गरेका छन् । देशभित्र निजीक्षेत्रको उन्नत विकास नभएसम्म वा वातावरण तयार नभएमा सहकारीलाई अर्को भरपर्दो वित्तीय परिचालनको माध्यम मानिएको छ । नेपालमा वि.सं.२०४८ सालदेखि सहकारीलाई अर्थतन्त्रको एक अवयवका रुपमा लिन थालिएको हो । संविधानले देशको अर्थतन्त्रका तीन खम्वाको रुपमा निजी, सहकारी र सार्वजनिक क्षेत्रलाई मानेको छ ।

सरकारी तथा विकास बैंक, लघुवित्त संस्था, वचत तथा ऋण सहकारीहरुको परिचालनलाई वित्तीय परिचालन उपक्षेत्रमा राखिएको छ । हालसम्म एक बैंकले आर्थिक कारोवार गर्दै आएको छ । त्यसैगरी तीनवटा लघुवित्त संस्थाले लघुवित्तको कारोवार गरेको पाइन्छ । स्थानीयस्तरमा गठन भएका वचत तथा ऋण सहकारीहरु जम्मा २६ वटा रहेका छन् । औषत एक सहकारीमा ३३१ जना शेयर सदस्यहरु रहेका छन् भने नियमित वचत गर्नेको संख्या पनि ४३७ जनाको हाराहारीमा रहेको छ । सहकारीको संस्थागत अवस्था यसप्रकार रहेको छ ।

क्र.स	सूचकहरु	ईकाई	राष्ट्रिय	प्रादेशिक	बेथानचोक
१	वैकिङ्ग कारोवार गर्ने संस्था (बैक, लघुवित्त संस्था)	संख्या	१९,३४७		४
२	ऋणीको संख्या	जना			२२५१
३	जम्मा ऋण प्रवाह रकम	रु. लाख			५७.०८
४	खराब ऋणी संख्या	जना			
५	जम्मा क्रियाशील वचत तथा ऋण सहकारी	संख्या	३३,४८८		२६
६	सहकारीको शेयर सदस्य	संख्या	५४ लाख		८६०६
७	शेयर रकम	रु. लाख	६७०		NA
८	वचतकर्ता	संख्या			११३६९
९	वचत रकम	रु. लाख	२३२०		४८१.५८
१०	जम्मा लगानी ऋणीसंख्या	संख्या			६७१२
११	जम्मा लगानी रकम	रु. लाख	२१०००		४८१.५८
१२	जम्मा सहकारीमा आवद्ध घरधुरी	परिवार			NA
१३	सहकारीको खुद्नाफा	रु. लाख			NA
१४	तरलताको अवस्था	प्रतिशत			NA

४.४.२. प्रमुख समस्या

नेपालको संविधानले सहकारी क्षेत्रलाई देशको अर्थतन्त्रको एक स्तम्भको रुपमा लिएको छ । सहकारी संस्थाहरुले सहकारीको नीति, सिद्धान्त र मान्यता अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्न र व्यवस्थापन गर्न कठिन भइराखेको अवस्था छ । सरकारको केन्द्रीय ट्रेजरीमा रहेका नगदलाई सिधै गाउँमा रहेको गरिबको झुपडीसम्म पुऱ्याउने माध्यमको रुपमा मात्र सहकारीलाई लिएको छैन कि गाउँमा छरिएर रहेका स-साना पूँजिहरुलाई संकलन गर्दै पुनः गाउँमा नै लगानी गर्ने सोचका साथ एक आर्थिक आधारका रुपमा लिईएको छ । विश्वव्यापीकरण र खुल्ला अर्थबजार नीतिका कारण गाउँको आत्मानिर्भरता स्खलन भएको छ । गाउँ अब उपभोक्ताहरुको बस्तीका रुपमा विकास भईरहेको छ । सहकारीले सबैका लागि वित्तीय सेवामा पहुँच पुऱ्याउन सहयोग गरिरहेको छ तर पनि यस क्षेत्रहरुमा तमाम विकृतिहरुका कारण द्रुत गतिमा विकास हुन सकेको छैन । नेपालमा समूहमा आधारित सहकारीको प्रभाव स-शक्तिकरणको एक राम्रो नमूना बनिरहेको अवस्थामा सङ्घीय सरकारको ऐन तथा नीतिहरुले खासै यस दिशामा कार्य गर्न नसकेको अवस्थामा बेथानचोक

गाउँपालिकाले विगत दुई दशकको देशको मौलिक अभ्यासलाई आत्मासात गरेको छ । गाउँमा जानुपर्ने रेमिटेन्स शहरमा केन्द्रित भएको छ । रेमिटेन्सको प्रयोग मूल्य अभिवृद्धि गर्ने क्षेत्रमा भन्दा उपभोग गर्ने क्षेत्रमा भएको छ । त्यो रकमलाई सहकारिताको माध्यमबाट गाउँमा नै परिचालन गर्न सकेको अवस्थामा आर्थिकवृद्धिमा योगदान पुग्न सक्नेछ ।

४.४.३. चुनौती तथा अवसर

दिगो विकास लक्ष्य नं. ८ ले दिगो आर्थिकवृद्धि र उत्पादनशील रोजगारी र मर्यादित कामका लागि तोकिएका दुईवटा सूचकहरुले क्रमशः वित्तीय सेवामा सबैको पहुँच र हरेक ३० मिनेटको पैदल यात्रामा सहकारी सेवाको सुविधालाई सुनिश्तिता गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ ।

वास्तवमा सहकारी ऐन तथा नियमावलीहरुले व्यक्तिगत सदस्यताको आधारमा सहकारीहरुको परिकल्पना मात्र गरेका छन् तर लामो अनुभव र व्यवहारिक अभ्यासका आधारमा समूहमा आधारित वचत तथा ऋण सहकारी नै प्रभावकारी र सामुहिक लाभका लागि उपयोग र नतिजामुखि देखिएको छ । यसको नतिजा र प्रभावकारिताको कारण नै यस्तो सहकारीलाई छलफलमा प्रस्तावित गरिएको हो । कम्तिमा २५ जना व्यक्तिहरुसँग छरिएर रहेको पूँजिलाई संकलन गरी वचत तथा ऋण सहकारीको गठन र परिचालन गर्न सकिने व्यवस्था कानुनमा उल्लेख छ । तर बिपन्न र स्रोतसाधनबाट पछाडि पर्न वाध्य समुदायलाई लक्षित गरी सरल तथा दिगो व्यवस्थापन र सबैको समान पहुँच निर्माण गर्नका लागि हालसम्मको प्रभावकारी सहकारी सञ्चालनको मोडलहरुमा समूहमा आधारित सहकारी नै रहेको पाइन्छ । समूहमा आधारित सहकारीलाई निम्न आधारमा पहिचान गर्न सकिन्छ । किनकी यस्ता सहकारीहरुले समूह-समूहको सहकार्य, समान र निश्चित भूगोलमा बसोबास, वचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने उद्देश्य, सङ्घीय संरचना, सहकारीको सदस्यताका लागि समूहको सिफारिस, समूहको जमानीका आधारमा कारोवार र सामुहिक नीति तथा नियमावलीहरुको निर्माण जस्ता समावेशी लोकतन्त्रको अभ्यास गरिएको छ ।

४.४.४. सोच

सहकारीता मार्फत स्थानीय वित्तीय पूँजि निर्माण गर्ने

४.६.४. लक्ष्यहरु

- बेथानचोक गाउँपालिकाले हरेक वडामा कम्तिमा एक एकवटा वचत तथा ऋण सहकारी परिचालन गरेर सबै परिवारहरुलाई वचत तथा ऋण परिचालनमा आवद्ध गर्दै आर्थिक कारोवारमा संलग्न गर्ने छ ।
- हरेक बस्ती तथा टोलमा समूह गठन र परिचालन गरी वचत परिचालनलाई अभियानका रुपमा वचत तथा ऋण सहकारी कार्यक्रमलाई महिला लक्षित कार्यक्रमको रुपामा लगिने छ ।

- वित्तीय पहुँच अभिवृद्धिका लागि हरेक परिवारको आर्थिक सुरक्षा र वित्तीय स्रोतमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।

४.४.६. उद्धेश्यहरु

गाउँपालिकाका सबै घरधुरीहरुलाई वचत तथा ऋण सहकारीमा आवद्ध गर्न निम्न अनुसार उद्धेश्यका लागि कार्यहरु गरिने छ ।

क) सहकारीको शेयर सदस्य संख्या र रकम, वचतकर्ताको संख्या र रकम, ऋणी संख्या र लगानी रकम, लगानी असुली, व्याज दरका डाटावेश लगत तयार गर्ने ।

ख) डाटावेश विवरणको आधारमा सहकारीहरुलाई आफ्नो सदस्यता र कारोवार बृद्धि गर्न व्यावसायिक योजना निर्माण गर्न सहजिकरण गर्ने ।

ग) सहकारीको संचालक समितिको इच्छा र व्यावसायिक योजनाको आधारमा दुई वर्षसम्म क्षमता अभिवृद्धि गर्न नसक्ने सहकारीहरुलाई आपसी मिलान (मर्जिङ्ग स्किम) गर्ने ।

घ) सहकारीको कारोवार, व्यावसायिक आत्मनिर्भरताका लागि भौतिक पूर्वाधार निर्माणमा सहयोग गर्दै अनलाईन वा मोवाईल सेवामा कारोवार गर्न सक्नेगरी क्षमता अभिवद्धि गर्ने ।

४.६.६. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
▪ स्थानीय पूँजिको संकलन ▪ स्रोत विहिन परिवारका लागि वित्तीय स्रोतमा पहुँच वृद्धि गर्ने ▪ अन्तर सहकारी समन्वय र सहकार्य ▪ व्यवसायहरुको विकास र पेशाको रुपान्तरण एवं विस्तार	▪ हरेक परिवारलाई गरिबीको मापदण्ड अनुसार पाँच वर्गमा विभाजन गर्ने ▪ एक टोल एक वचत समूह र हरेक वडामा एक वचत तथा ऋण सहकारी सेवा केन्द्र अभियान ▪ सबै घरधुरी वचत तथा ऋण सहकारीमा आवद्ध र हरेक व्यावसायी, व्यावसायिक सहकारीमा आवद्ध गर्ने ▪ गरिबीको मापदण्ड अनुसार दिईने अनुदानलाई सहकारीको कोषमा वचत जोड कोषका रुपमा प्रदान । ▪ वचत तथा ऋण सहकारी र विषयगत सहकारीका रुपमा उत्पादन सहकारीलाई परिचालन गरिने । ▪ सहकारीहरुको संस्थागत विकास र स्रोतको लागि सम्बन्ध विस्तार

४.४.८. प्रमुख आयोजान /कार्यक्रमहरु

क) हरेक बस्ती तथा टोलमा महिला आत्मनिर्भर समूहहरुको गठन र परिचालन

ख) समूहलाई वडास्तरको वचत तथा ऋण सहकारीमा आवद्धता र आवश्यकता भएकाहरुको मर्ज

ग) सहकारीको व्यावसायिक योजना निर्माण र डिजीटल अभिलेखनका लागि सहजिकरण

घ) सहकारी सिद्धान्त र अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको आधारमा अनुगमन

घ) गाउँपालिकाका सबै घरधुरीलाई सहकारीमा आवद्ध गर्ने र गरिबी स्तर अनुसार आयआर्जन बृद्धिका लागि गरिने सहयोग सहकारी मार्फत गर्ने ।

४.४.९. अपेक्षित उपलव्धिहरु

पाँच वर्षभित्रमा सबै घरधुरी सहकारीमा आवद्ध हुनेछन् र योजनापछि प्रति परिवार कम्तिमा औषत एक लाख रुपैयाँ बचत गर्नेछन् ।

४.५. आपूर्ति अवस्था

४.७.१. हालको अवस्था

विकासको संरचना र प्रविधिहरुमा आएका प्रगतिहरुले अव बेथानचोक गाउँपालिकाका कुनै पनि बस्तीहरु वाह्य क्षेत्र वा वजारबाट हुने आयात निर्यातबाट अलग रहन सकेको अवस्था छैन । भौगोलिक हिसाबबाट विविधता रहेको यस पालिकाभित्र खाद्यान्नको विनिमय आपसमा आश्रित रहेको अवस्था छ । मुख्य रुपमा लत्ताकपडा, शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चार तथा यातायातका साधनहरु र कृषि तथा पशुपन्छीका लागि चाहिने मल, विषादि, दाना र औषधिहरु नै पालिकाभित्र आपूर्ति हुने प्रमुख वस्तुहरु हुन् । गाउँपालिकाले गरेको सर्वेक्षण अनुसार वार्षिक रु ९१,३४,२२४ बराबरको विऊ विजन खरिद गरिएको थियो भने रु. ८३,७८,४५५ बराबरको रासायिनिक मल किसानहरुले खरिद गरेको वताएका छन् । विषादिको खरिदमा रु. २७,४१,११९ खर्च गरेको छन् । किसानले आफुले कमाएको आम्दानीको करिब १५-२० प्रतिशतको खर्च शिक्षामा हुने, १०-१५ प्रतिशत खर्च स्वास्थ्य उपचारमा र ३०-३५ प्रतिशत खर्च विवाह, चाडवाड आदि सामाजिक र साँस्कृतिक उत्सवहरुमा गरिने वताएका छन् । विशेष गरी कृषि, बागवानी र पशुपन्छीको विकासका लागि हुने आयात निर्यातका अवस्थालाई दृष्टान्त र प्रवृतिका रुपमा प्रस्तुत गर्न उक्त क्षेत्रको निर्यात अवस्थालाई पनि निम्न अनुसार पेश गरिएको छ ।

क्र.स	विवरण	निर्यात अनुमान (रु.)	क्र.स	विवरण	निर्यात अनुमान (रु.)
१	ताजा तरकारी	७,५५,३०,०००	५	अण्डा	६५,००,०००
२	आलु	१२,२५,५०,०००	६	कुखुरा मासु	४,००,००,०००
३	दूध	३७,६०,००,०००	७	वाख्रा मासु	७०,००,०००
४	खुवा	८,१०,००,०००	८	भैसी, वङ्गुर मासु	५४,५०,०००

स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने कच्चा पदार्थको बजार मूलतः वनेपा र काठमाण्डौं नै हो । तरकारी, मासु, दूध र अण्डाको बजार प्रतिस्पर्धा चितवन, धादिङ र भारतीय आयात वस्तुहरुसँग रहेको छ । विशेष गरी स्थानीय अन्नको उत्पादन स्वादिलो र पोसिलो भएको हुँदा स्थानीय खपत नै हुने गरेको छ भने भारतीय बजारका चामलहरु औषत मासिक दुई टनका आयात हुने अनुमान छ । खुवा लगायतका दुग्धजन्य उद्योग स्थानीय कच्चामा आधारित निर्यातको सम्भावना बोकेको उद्योग रहेको छ ।

अन्य निर्यात वस्तुहरुमा निर्माण सामाग्रीहरु ढुङ्गा, गिटी, वालुवा र माटो दोस्रो स्थानमा रहेका छन् । त्यस्तै खोटेसल्ला, उत्तिस लगायतका नरम काठहरुको निर्यातलाई तेस्रो स्थानका रुपमा लिईएको छ ।

क्र.सं.	विवरण	निर्याता	कैफियत
१	बालुवा	१० टिपर	दैनिक तथा विकास निर्माण कार्य गर्न
२	ढुङ्गा,गिटी	५० टिपर	दैनिक (बेथानचोक गाउँपालिकामा बार्षिक रुपमा ढुङ्गा गिटीबाट रु. ६ करोड देखि ११ करोड राजस्व संकलन हुन्छ)
३	काठ	३ टिपर	दैनिक नरम खालका काठहरु (७ लाख अनुमानित)
	स्रोत : स्थानीय प्रमुख सुचनादाताको छलफलबाट		

निर्यात हुने सबै सामाग्रीहरुको मुख्य माग हुने बजार भनेका बनेपा र काठमाण्डौ नै हुन् । तरकारी, दुग्धजन्य पदार्थ, खोलाजन्य निर्माण सामाग्रीहरु (जस्तै ढुङ्गा, गिटी, वालुवा) र वनजन्य पैदावारहरु मुख्य निर्यात वस्तुहरु रहेका छन् । आयात हुने वस्तुहरुमा दैनिक उपभोग हुने तयारी सामाग्रीहरुका अलावा खाद्यान्नमा चामल, तेल, दाल र तयारी खाजा आदि रहेका छन् । वढ्दो सडक सञ्जालको विस्तारका कारण अटोमोवाईल, पार्टस, इन्धन र मर्मत केन्द्रहरुका संचालनमा आयात वढ्दो अवस्थामा रहेको छ । कृषि, बागवानी, पशुपन्छीका लागि आवश्यक विऊ, विषादी, मल, दाना र औषधिहरुमा आयात वढ्दो छ भने आयातित नश्लको विकासले स्थानीय रैथाने नश्ल विस्थापनमा परेको अवस्था छ ।

४.७.२. प्रमुख समस्या

आयात निर्यातको असन्तुलनका कारण गाउँको शहरप्रतिको परर्निभरतामा वृद्धि हुदै गइराखेको अवस्था छ । आयात क्षेत्रको प्रमुख समस्या भनेको गाउँबाट हुने पूँजिको पलायन नै हो । वित्तीय स्रोतको सङ्कुचनका कारण गाउँका आर्थिक गरिविधिहरु क्रमश शहरकेन्द्रित हुदै गएका छन् । गाउँका मुद्रा पुनः शहरतिर नै फर्केको अवस्था छ । रैथाने नश्ल तथा जातहरुको विस्थापनका कारण कृषि, बागवानी तथा पशुपन्छी पालन क्षेत्रमा संक्रमणको जोखिम फराकिलो हुदै गईरहेको छ । निर्माण सामाग्रीका खानी तथा नदिजन्य वस्तुको अत्यधिक र भाँडभैलो तरिकाले दोहन हुँदाँ वातावरणीय असन्तुलन मात्र नभई विपद्को जोखिम उच्च रहेको छ ।

४.७.३. अवसर र चुनौती

४.७.४. सोच

कृषि, बागवानी, पशुपन्छी विकास र पर्यटन क्षेत्रका निर्यात वस्तुमा जोड दिदै वित्तीय सन्तुलन

४.७.५. लक्ष्य

कृषि, बागवानी र पशुपन्छी विकासका लागि आयात गर्नुपर्ने वस्तुमा आत्मनिर्भर भई उत्पादनमा निर्यातले मुद्रा सञ्चितको अवस्था

४.७.६. उद्धेश्यहरु

- निर्यातका वस्तु उत्पादनको सम्भाव्यता अध्ययन र प्रर्वधन
- वस्तु उत्पादनमा मुल्य प्रवर्धन गर्ने अवसरको खोजी
- लघु उद्यमशीलता विकासमा वन तथा कृषि क्षेत्रको उत्पादनमा जोड्दै जाने प्रविधिमा विकास

४.७.७. रणनीति र कार्य नीति

रणनीति	कार्यनीति
▪ कृषि, जडिवुटी र वनजन्य पैदावारमा आधारित उद्योगको विकास ▪ पशुपन्छीजन्यबाट उत्पादित कच्चा पदार्थको प्रसोधन व्यवसायमा जोड	▪ गउँपालिकाभित्र औधोगिक ग्रामको स्थापना ▪ गउँपालिकाभित्र लघु र घरेलु व्यवसाय स्थापनालाई प्रोत्साहन दिने नीति, ऐन र कार्यक्रमको व्यवस्था ▪ सहकारी, निजी र सार्वजनिक साझेदारिताको प्रर्वधन ▪ युवाहरुका लागि सीप र उद्यमशीलता विकास गर्ने क्षमता अभिवृद्धि

▪ अन्तर सहकारी समन्वय र सहकार्य	▪ विप्रेषणको परिचालनमा जोड ▪ वित्तीय पहुँचमा सर्वसाधरणको पहुँच

४.७.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु

क) हरेक बस्ती तथा टोलमा उत्पादन समूहहरुको गठन र परिचालन

ख) समूहलाई पालिका स्तरको उत्पादन सहकारीमा आवद्धता र आवश्यकता भएकाहरुको मर्ज

ग) व्यावसायिक योजना निर्माण र डिजीटल अभिलेखनका लागि सहजिकरण

घ) औधोगिक ग्रामको स्थापना

घ) युवा तथा आप्रवासन फर्केका नागरिकहरुको क्षमता विकास

४.५.९. अपेक्षित उपलव्धि

बेथानचोक गाउँपालिकाको मुद्रा सञ्चितिमा वृद्धि हुनेछ ।

४.६. खाद्य सुरक्षा र गरिबी निवारण

४.६.१. हालको अवस्था

खाद्य सुरक्षा र गरिबी मानव विकास सूचकका सर्वाधिक प्रयोग गरिने सूचक हुन् । खाद्यान्न उत्पादन र उपभोगको अवसरलाई यी दुई सूचकहरुले महत्व राख्ने त छदैँछ त्यो भन्दा पनि यी सवाल विकासका प्रमुख एजेण्डा पनि हुन् । बेथानचोक गाउँपालिकाले उपलव्ध गराएको पालिकाको विवरण अनुसार पालिकाभित्रका कूल घरधुरी ४१४८ घरधुरी मध्ये आफ्नो खेतको अन्न उत्पादनबाट छ महिना सम्म पनि खान नपुग्ने परिवारको संख्या १२७२ रहेको छ भने बाँकी २८७६ परिवारले मात्र आफुले उत्पादन गरेको अन्न वर्षदिन भरि खान सक्ने हैसियत राख्दछन् । आफ्नो जमिनको उत्पादनले आधावर्ष पनि खान नपुग्ने परिवारका करिव आधा हिस्सा जनसंख्याको वा १५.३ प्रतिशत जनसंख्या निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनी रहेका छन् । बालबालिकाको पोषणको प्रतिवेदन अनुसार पाँचवर्ष मुनिका जम्मा १९०१ बालबालिका मध्ये ६८२ बालबालिकाका शारीरिक वृद्धि अनुगमन गरिएको थियो जसमा ७४ जनामा कुपोषणको तिनै किसिमका लक्षण देखियो । विशेष गरी पानीजन्य संक्रमणबाट हुने रोगहरु आऊँ, पखाला, लुतो, खटिराबाट बालबालिकाको शारीरिक वृद्धि विकासमा

कति प्रभाव पारेको नतोकिए पनि उक्त संख्याका बालबालिका कुपोषणको शिकार हुनुलाई बालस्वास्थ्यका हिसाबबाट समस्याका रुपमा लिन आवश्यक छ ।

४.६.२. प्रमुख समस्या

खाद्य असुरक्षा र गरिबीका प्रमुख समस्यालाई व्यक्तिका दैनिक आय, रोजगारी, बजार भाऊ, जमिनको वितरण र जमिनको उत्पादकत्वको सापेक्षमा विश्लेषण गर्ने प्रचलन रहेको छ । बेथानचोक पालिकाका नागरिकलाई प्राप्त हुने आय आर्जन र रोजगारीका अवसरलाई गैह्र कृषि क्षेत्रको योगदान र जमिनको वितरण र उत्पादकत्वलाई कृषि क्षेत्रको योगदानका रुपमा लिईन्छ ।

४.६.३. अवसर र चुनौतीहरु

मुख्य रुपमा बेथानचोक पालिकाभित्र भईरहेको जग्गाको खण्डिकरण र कृषि योग्य जमिनमा हुने गैह्र खाद्यान्न बालीको उत्पादनलाई प्रमुख समस्या र चुनौतीका रुपमा लिइएको छ । जमिनका खण्डिकरण नरोकिए पनि गैह्र कृषिक्षेत्रको योगदानलाई खाद्य सुरक्षा र गरिबी निवारणको अवसरका रुपमा प्रयोग गर्नुको विकल्प रहेन । मानव स्रोतको विकास गरी रोजगारीका अवसरहरु सृजना गर्दै लघु उद्यमलाई विकास गर्नु चुनौतीका रुपमा रहेको छ । कृषिको औधोगिकरण नै लघुउद्यम विकासको अवसरका रुपमा बेथानचोकमा रहेको छ ।

४.६.४. सोच

निरपेक्ष गरिबीका रेखामुनि रहेका जनसंख्यालाई आय आर्जनको अवसर प्रदान

४.६.५. लक्ष्य

गाउँपालिकाको कूल जनसंख्याको १३.५ प्रतिशत निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनी रहेका जनसंख्यालाई कम्तिमा दैनिक १ डलर आय गर्न सक्ने क्षमता र अवसर प्रदान गर्ने लक्ष्य रहेको छ ।

४.६.६. उद्धेश्यहरु

- खाद्य सुरक्षा र गरिबी निवारणलाई आर्थिक क्षेत्र विकासको क्रसकटिङ्ग सवालका रुपमा स्थापित गर्ने
- रोजगारका अवसरहरु सृजना हुने आयोजनाहरुलाई प्राथमिकतामा राख्ने
- गरिबी र खाद्य सुरक्षाको जोखिममा रहेका घरधुरीहरुलाई जोखिमका आधारमा अनुदान वा प्रत्यक्ष काममा संलग्न गराउने

४.६.७. रणनीति र कार्य नीति

रणनीति	कार्य नीति
▪ हरेक परिवारलाई गरिबी र खाद्य सुरक्षाका आधारमा वर्गीकरण गरि प्रत्यक्ष रोजगार वा अनुदानको व्यवस्था ▪ गरिबलाई वित्तीय पहुँचको अवसर ▪ युवा स्व-रोजगारी	▪ कामका लागि नगद कार्यक्रम ▪ एक घर एक रोजगार ▪ विऊ पूँजि वितरण ▪ परम्परागत सिपविकास ▪ लघु उद्यमशिलताको विकास

४.६.८. प्रस्तावित कार्यक्रमहरु

- ❖ गरिब लक्षित कार्यक्रम जस्तै गरिबसँग विशेश्वर कार्यक्रम
- ❖ युवा स्वरोजगार कार्यक्रम
- ❖ लघु उद्यम विकास कार्यक्रम
- ❖ महिला शसक्तिकरण कार्यक्रम

४.६.९. अपेक्षित उपलब्धिहरु

निरपेक्ष गरिबीका रेखामुनी रहेको जनसंख्यालाई ७.३ प्रतिशतमा झरेको हुनेछ ।

४.७. श्रम तथा रोजगार/वैदेशिक रोजगार

४.७.१. हालको अवस्था :

प्रत्येक नागरिकलाई रोजगारीको प्रत्याभूति गर्न संविधानमा रोजगारीको हकलाई मौलिक हकको रुपमा उल्लेख गरिएको छ । यसको साथै सबै नागरिकले स्वदेश वा वैदेशिक रोजगारीको छनौट गर्न पाउने अधिकारको पनि संविधानमा सुनिश्चित गरिएको छ । स्वदेशमा सीमित रोजगारी अवसर, युवा जनशक्तिको बढ्दो आकार, परम्परागत जीवन प्रणालीमा युवाहरुको घट्दो रुचि लगायतका कारणले नेपाली युवाहरु वैदेशिक रोजगारीमा जाने क्रम बढ्दो छ । जसले अल्पकालीन रुपमा बेरोजगारीको समस्या न्यूनीकरण गर्न मद्दत पुग्नुका साथै प्राप्त विप्रेषणले मुलुकको अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउन महत्वपूर्ण योगदान गरिरहेको छ । देशको ५६ प्रतिशत घरधुरीले विप्रेषण प्राप्त गरिरहेको सन्दर्भमा यस क्षेत्रको प्रभावकारी व्यवस्थापनका लागि विगतका योजनाहरुले समेट्न नसकेको कुरा यथार्थ हो । हाल यस पालिकाले आफ्नो आवधिक योजना निर्माण गरिरहेको सन्दर्भमा वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, व्यवस्थित एवं उपलब्धिमूलक बनाउन र वैदेशिक

रोजगारबाट प्राप्त ज्ञान, सीप, पूँजि तथा अनुभवलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालनका लागि प्रोत्साहन गर्न सुरक्षित वैदेशिक रोजगारीको सवाललाई आवधिक योजनामा समेटी त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु महत्वपूर्ण कार्य हनेछ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस गाउँपालिकाभित्र कूल ३६०१ घरधुरीमा १६,७७७ जनसंख्या रहेकोमा उक्त जनसंख्या मध्ये ६५.५३ प्रतिशत आर्थिक रुपले सक्रिय छन् । काभ्रे जिल्लाको कूल जनसंख्य मध्ये ३.८ प्रतिशत बैदेशिक रोजगारमा गएको देखिएकाले सोही अनुपातमा यस पालिकाबाट पनि बैदेशिक रोजगारमा गएको अनुमान गर्न सकिन्छ । उक्त जनगणना भन्दा दश वर्षअघि अर्थात २०५८ सालमा अनुपस्थित (विदेशमा बसोवास गर्ने) संख्या २ हजार २५८ जना मात्र थियो । अनुपस्थित व्यक्तिहरुको अनुपस्थितिको कारण हेर्दा सबैभन्दा बढी निजी नोकरीमा ६७.२१ प्रतिशत, संस्थागत नोकरीमा १०.९२ प्रतिशत, अध्ययनमा ८.७३ प्रतिशत र बाँकी अन्य देखिएको छ । यसैगरी अनुपस्थित व्यक्तिहरु गएको राष्ट्र हेर्दा सबैभन्दा बढी मध्यपूर्वमा ४४.४५ प्रतिशत, आसियानमा २६.६५ भारतमा १०.९२ प्रतिशत, अन्य एशियनमा ३.५२ प्रतिशत र बाँकी अन्यमा देखिन्छ । महिलाहरु सबैभन्दा मध्यपुर्वका राष्ट्रमा गएको पाइन्छ जसमा ४८.१७ प्रतिशत रहेको छ । त्यही अनुपातमा बेथानचोक गाउँपालिकाले पनि प्रतिनिधीत्व गरेको देखिन्छ ।

४.७.२. प्रमुख समस्या

जनसंख्या उमेर समूहको आधारमा नियाल्दा १५–३४ वर्ष समूहका ३५.०७ प्रतिशत देखिन्छ भने ३५-५९ वर्ष उमेर समूहका २४.४१ प्रतिशत रहेका छन् । आर्थिक रुपमा सक्रिय जनशक्तिलाई स्थानीय स्तरमा पर्याप्त रोजगारीको अवसर प्राप्त नहुँदा यस पालिकाबाट वैदेशिक रोजगारमा जाने प्रवृत्ति बढ्दो छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार जिल्लामा अनुपस्थित (विदेशमा बसोवास गर्ने) जनसंख्या १४ हजार ५३१ जना रहेको देखिन्छ जसमा पुरुषको संख्या १२,५६५ र महिलाको संख्या १,९६६ रहेको छ । युवा अवस्थाका जनशक्ति विदेशमा पलायन हुने र गाउँमा उत्पादक उमेर ढल्किएका जनशक्तिहरु रहँदा उपभोगको संस्कृतिले मुद्रा सञ्चिति पुनः पलायन हुने अवस्था छ । युवा जनशक्ति बाहिर रहँदा परिवारमा विचलनको अवस्था देखिएको छ । आप्रवासनपछि फर्केको अवस्थामा रेमिटेन्सको सदुपयोग उत्पादनशिल क्षेत्रमा भन्दा घर, जग्गा र विलासिताका सामाग्रीमा प्रयोग भईरहेको अवस्था छ ।

४.७.३. अवसर र चुनौतीहरु

यस पालिकामा युवा र आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको बाहुल्यता रहेको छ । जसको परिचालन मार्फत नगरपालिकाले स्थानीय विकासका कार्यलाई तिब्रत्तर रुपमा अगाडी बढाउन सक्दछ । त्यसैले यो संख्या आफैमा एउटा महत्वपूर्ण अवसरको रुपमा लिन सकिन्छ ।

त्यसको अलवा विदेशमा आर्जित विप्रेषण र सिकेको सीप आफ्नो थात्थलोमा प्रयोग गर्न सकेमा आर्थिक विकासमा योगदान पुग्नुका साथै उत्पादन एवं रोजगारको अवसर समेत विस्तार हुने अवसर देखिन्छ । अर्को तर्फ बढ्दो बसाइँसराइ र वैदेशिक रोजगारीमा जाने प्रवृत्तिले स्थानीय स्तरमा जनशक्तिको कमी, पारिवारीक र सामाजिक समस्या र परनिर्भरता बढिरहेको छ । गाउँमा बढी रहेको विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक क्षेत्रमा उपयोग हुन नसक्दा उपभोग बढ्दो छ । अन्तर्राष्ट्रिय बजारसँग प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष जनशक्तिको विकास गरी वैदेशिक रोजगारमा पठाउन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारको क्षेत्रमा ठगी लगायतका घटनाहरु बढ्नु, पारिवारिक तथा सामाजिक पुनः एकिरकणका सवालहरु सम्बोधन नहुनु साथै वैदेशिक रोजगारको दिगो विकल्प दिनु नसक्नु नगरपालिकाको लागि चुनौती देखिन्छ ।

४.७.४. सोच

सुरक्षित र सम्मानयुक्त श्रम तथा रोजगार/वैदेशिक रोजगार

४.७.५. लक्ष्य

सीप र प्रविधि युक्त श्रम तथा रोजगार/वैदेशिक रोजगार, सुरक्षित कमाई/विप्रेषण

४.७.६.उद्धेश्य

श्रम बजारको माग अनुसारको सीप र आप्रवासन पूर्वको पूर्ण सूचनाहरु सहितको सुरक्षित रोजगार

४.७.७. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
▪ सूचना केन्द्रको संचालन ▪ बजारको श्रम माग अनुसार सीप विकास ▪ विप्रेषणको परिचालन विशेष योजना ▪ सरोकारवालाहरुसँगको समन्वय तथा सहकार्यमा सुरक्षित वैदेशिक रोजगार सम्बन्धिको सेवाहरु प्रवाह	▪ स्थानीय तहमा स्वरोजगार तथा रोजगार सृजना हुने खालका कार्यक्रमहरु प्राथमिकताका साथ संचालन गर्ने ▪ वैदेशिक रोजगारमा जाने व्यक्तिहरुको यात्रालाई सुरक्षित, मर्यादित र उपलब्धिमूलक बनाउन सुरक्षित वैदेशिक रोजगार सम्वन्धी व्यापक सूचना प्रवाह, सीप तालिम प्रदान ▪ पालिकाभित्र प्राप्त विप्रेषणलाई आयमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्नका लागि वित्तीय साक्षरता कक्षा संचालन गर्दै उद्यम विकासमा सहयोग गर्ने

४.७.८. प्रमुख आयोजना/कार्यक्रमहरु :

- ❖ रोजगार सूचना केन्द्र (स्वदेश तथा वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी) व्यवस्थापन तथा संचालन,
- ❖ सचेतनामुलक (रिटर्नी स्वयंसेवक परिचालन/अन्तरक्रिया/होर्डिङबोर्ड/जानकारीमुलक पर्चा विकास तथा वितरण) कार्यक्रम संचालन,

- वैदेशिक रोजगारमा गएका व्यक्ति तथा तिनका परिवारका लागि मनोसामाजिक परामर्श सेवा,
- विप्रेषणको उत्पादनमूलक (उद्यमशीलता) उपयोगको लागि कार्यक्रम संचालन ,
- वैदेशिक रोजगार बोर्डबाट प्रदान गरिने आर्थिक सहायता सम्बन्धिका सेवाहरु प्रवाहमा सहजिकरण गर्ने,
- ठगी लगायतका समस्याहरुमा न्यायमा पहुँचका लागि आवश्यक सहजिकरण गर्ने,
- वैदेशिक रोजगारबाट फर्केर आएका व्यक्तिहरुलाई उद्यम विकासका लागि सहजिकरण तथा सहयोग कार्यक्रम,
- वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएर आएका व्यक्तिहरुको ज्ञान, सीप, पूँजिलाई व्यवस्थापन तथा संस्थागत विकास गर्ने ।
- मनोसामाजिक परामर्श सेवालाई पालिकाको स्वास्थ्य शाखा अन्तर्गत आन्तरिकीकरण गर्दै सो सम्बन्धी सेवालाई दिगो रुपमा प्रवाह गर्ने ।

४.७.९. अपेक्षित उपलब्धि

वैदेशिक रोजगारमा संलग्न (महिला, पुरुष, विपन्न वर्ग सहित) कामदार तथा तिनका परिवारको वैदेशिक रोजगारबाट आर्थिक लाभ वृद्धि हुनका साथै वैदेशिक रोजगारबाट उत्पन्न नकारात्मक प्रभावहरु पनि न्यूनिकरण हुनेछन् ।

परिच्छेद ५

सामाजिक विकास क्षेत्र

५.१. शिक्षा

५.१.१. हालको अवस्था

शिक्षाको अवसरलाई समावेशी, समानता र न्यायिक समताको आधारमा सबैको पहुँचमा पुऱ्याई आर्थिक, सामाजिक रुपान्तरणको संवाहकका रुपमा विकास गर्ने राष्ट्रिय उद्देश्य रहेको छ । विद्यालय शिक्षालाई अनिवार्य एवं निःशुल्क बनाउने र उच्च शिक्षालाई अनुसन्धानात्मक र प्रवर्तनात्मक बनाउने कुरा पन्ध्रौं पञ्चवर्षीय योजनाको आधारपत्रमा उल्लेख छ । प्राविधिक शिक्षा मार्फत सक्षम जनशक्ति उत्पादन गर्दै शिक्षालाई प्रतिस्पर्धी बनाउने कुरामा जोड दिईएको छ । निजी वा कम्पनी ऐन अन्तर्गत स्थापित संस्थागत विद्यालयहरुलाई गुठी वा सहकारी मार्फत संचालन गर्ने र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई मूलधारको शिक्षामा विकास गर्न खोजिएको छ । संघीय, प्रादेशिक र पालिकाको शैक्षिक अवस्था झल्काउन तल तालिकामा तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.स	सूचकहरु	सङ्घीय स्तर	प्रदेश स्तर	बेथानचोक
१	साक्षरता प्रतिशत		७४.८	८२.९
२	१५-२५ वर्ष उमेर समूहको साक्षरता दर	८५ %	९३	९२.१
३	भर्ना दर-पूर्व प्राथमिक तथा बालशिक्षा	८४.९ %	८३.५	८८.२
४	भर्ना दर-आधारभूत तह बालशिक्षाको पछि	६६.३ %	९५.८	८७.१
५	भर्ना दर-माध्यामिक तह	४३.९ %	४८.२	३७.३
६	स्कूल टिकाउ दर-आधारभूत तह	७७ %		८९.२
७	स्कूल टिकाउ दर-माध्यामिक तह	४८ %	८०	५२.३
८	माध्यामिक तहमा प्राविधिक शिक्षामा सहभागी संख्या			४३२
९	माध्यामिक तहको प्राविधिक शिक्षामा छात्रा संख्या			२२२
१०	एसईईको नतिजा (माध्यामिक तह) मा विद्यार्थीले हासिल गर्ने औषत हासिल प्रतिशत			६६
११	उच्च माध्यामिक शिक्षा बोर्डको परीक्षा नतिजामा हासिल गरेको विद्यार्थीको नतिजा			७०
१२	विद्यार्थीलाई प्रत्यक्ष प्रदान गरिएको सहयोग बजेट (प्रति लाख)			११२
१३	राष्ट्रिय मापदण्ड पुरा गर्ने स्कूल संख्या			५

५.१.२. प्रमुख समस्या

निजीस्तरमा संचालन भएका स्कूलहरुले अंग्रेजी माध्यमबाट दिईने शिक्षालाई आधार बनाई कतिपय अभिभावकहरुले आफ्ना बच्चाको शिक्षाको लागि बसाइँ सरेका र अन्यत्र बसोवासको बन्दोवस्त गरेको पाइन्छ । पालिकाभित्र हाल एक सामुदायिक कलेज र ९ सामुदायिक मा.वि. रहेका छन् भने २१ वटा आधारभूत विद्यालय छन् । जसमा ११ वटा आधारभूत विद्यालयका विद्यार्थीको संख्या ५० भन्दा पनि कम र भर्ना दर साह्रै कम प्रतिशत रहेको छ । तुलनात्मक रुपमा सामुदायिक विद्यालयको औषत सिकाई दर त्यति उत्साहजनक देखिदैन । अभिभावकहरुको चाहना र प्रतिस्पर्धात्मक श्रम बजारमा अंग्रेजी माध्यमको माध्यमिक तहको माग देखिएको हुँदाँ नमुना स्कूलहरुमा नेपाली र अंग्रेजी माध्यमबाट शिक्षण विधि संचालन गरिने पर्ने देखिन्छ । माध्यमिक तहलाई प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षामा जोड दिनु पर्ने माग छ ।

५.१.३. चुनौती तथा अवसर

बेथानचोक गाउँपालिकाको समग्रमा विद्यायल शिक्षाको चुनौती भनेको संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयको स्तर र मापदण्डलाई समान गर्ने र व्यावसायिक एवं प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्नु रहेकोछ । पालिकाले संस्थागत विद्यालयलाई सहकारी मार्फत संचालन गर्ने र सामुदायिक विद्यालयलाई निश्चित मापदण्डका आधारमा संचालन गर्न निम्न अनुसारका सूचकहरु आधार मानेको छ । यी सूचाँकको आधारमा हरेक वर्ष कम्तिमा एक वडामा दुई विद्यालयलाई नमुना विद्यालयको रुपमा स्तरोन्नती गर्ने योजना राखेको छ । सामुदायिक विद्यालयहरुको स्तरोन्नती गर्न र शिक्षाको गुणस्तरीयता कायम गर्न विद्यालयका, भौतिक, शिक्षण व्यवस्थापन, समुदायको सहभागिता र शिक्षण सहयोगी क्रियाकलापहरुलाई सुधार गर्नु पर्दछ । समग्र रुपमा विद्यालयको विकासलाई शिक्षा उपक्षेत्रको विकासको प्रारम्भिक कडीका रुपमा ग्रहण गरिएको छ ।

५.३.४. सोच

सबैको लागि अनिर्वाय माध्यामिक शिक्षा र गुणस्तरीय शिक्षण पद्धति

५.३.५. लक्ष्यहरु

समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न सबै तह र विधामा सिकाई उपलब्धि व्यवस्थापकिय सुधार गर्ने र हालको १५ वर्ष मुनिका जनसंख्याको साक्षरतादरमा वृद्धि गर्ने

५.३.६. उद्धेश्यहरु

(क) विद्यालय शिक्षालाई सुलभ र प्रभावकारी वनाउने

(ख) सामुदायिक विद्यालयहरुको हालको नतिजामा सत् प्रतिशत सुधार ल्याउने

(ग) विद्यालय उमेरका समुहले अनिवार्य माध्यमिक स्तरको पढाईमा भर्ना पाउने

(घ) माध्यामिक विद्यालय पुरा गर्ने पच्चिस प्रतिशत विद्यार्थी ले व्यावसायिक शिक्षाको प्राप्त गर्ने

५.३.७. रणनीति र कार्य नीति

रणनीति	कार्यनीति
सबैका लागि अनिवार्य माध्यमिक शिक्षा गुणस्तरीय सिकाई पद्धति	- नमूना विद्यालयमा रुपान्तरण (लगानी, प्रक्रिया, उपलब्धि र विद्यार्थीको संख्या लगायत सूचकहरुको आधारमा) - स्कूल मिलान, आवश्यक शिक्षक दरबन्दी आपूर्ति र साझा कक्षा पद्धति - थोरै विद्यार्थी भएका स्थानबाट यातायातको व्यवस्था - असहाय, गरिब र जेहेन्दार विद्यार्थीका लागि छात्रवृति र छात्रावास - शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण र शिक्षण विधि अनुगमन - प्राविधिक तथा व्यावसायिक विशेष शिक्षण कार्यक्रम - स्कूल व्यवस्थापन सबलीकरण - विषयगत वा विधा अनुसार शिक्षक शिक्षण सेमिनार
विद्यार्थी भर्ना, टिकाउ र सिकाई दरलाई बढाउने	- पूर्व प्राथमिक शिक्षा अनुभव सहित विद्यालय भर्ना अभियान - विद्यालयका लागि खाजा तथा यातायात व्यवस्था - बालमैत्री शिक्षण विधिको अनुसरण - अपाङ्गतामैत्री कक्षा निर्माण र शिक्षण विधिको अनुसरण - पढाई सीप प्रवर्धन र आईसिटी विधिको प्रयोग

५.३.८. प्रस्तावित प्रमुख कार्यक्रमहरु

- बृहत् सूचकहरुमा आधारित स्कूल सुधार कार्यक्रम
- व्यावसायिक र प्राविधिक माध्यमिक शिक्षा
- निर्धारित मापदण्डका आधारमा बालमैत्री शिक्षण विधि अवलम्वन
- प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाको अनुभव सहित सत् प्रतिशत विद्यार्थी भर्ना
- विशेष सामाजिक र शारीरिक अवस्थाका बालबालिकाका लागि विशेष सहयोग कार्यक्रम (खाजा, ड्रेस, छात्रवृत्ति, यातायातका साधन आदि)
- गाउँपालिका स्तरीय परीक्षा बोर्ड परिचालन गरी शिक्षण विधि र नतिजाको स्तरीकरण

५.१.९. अपेक्षित उपलब्धिहरु

बेथानचोक गाउँपालिकाले विद्यालयको गुणस्तरीयता अभिवृद्धिका लागि राष्ट्रिय मापदण्ड र सूचकहरुका अनुसार सुधार हुनेछ ।

५.२. स्वास्थ्य र पोषण

५.२.१. हालको अवस्था

नेपालको संविधान २०७२ मा आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई निःशूल्क दावी गर्न सक्ने गरी मौलिक हकका रुपमा व्यवस्था गरिएको छ । संविधानले परिकल्पना गरेको लोककल्याणकारी राज्यको अवधारणाले नागरिकको स्वास्थ्य तथा पोषण स्थितिमा सुधार गर्नका लागि लगानी गर्नु पर्ने कुरालाई केन्द्रित गर्दछ । दिगो विकास लक्ष्य नं.२ ले उन्नत पोषणको सुनिश्चित गर्ने र लक्ष्य नं. ३ अन्तर्गत सबै उमेर समूहका व्यक्तिहरुको लागि स्वस्थ्य जीवनको सुनिश्चितता गर्दै समृद्ध जीवन प्रवर्धन गर्ने भनी तोकिएको छ । तुलनात्मक रुपमा बेथानचोक गाउँपालिकाको समग्र अवस्थालाई निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.स	सूचकहरु	ईकाई	सङ्घीय	प्रदेश	गाउँपालिका
१	जन्मदाको अपेक्षित आयु	वर्ष	७०.५	७०.५	७३.८
२	मातृ मृत्युदर (प्रतिलाख जन्म)	जना	२०८	२३.९	०
३	५ वर्ष मुनिका वच्चाको एआरआई सहित निमोनियाबाट प्रभावित	प्रतिशत	१९	१६	१४.४
४	५ वर्ष मुनिकाको झाडा पखाला	प्रतिहजार	३७५		५४९
५	२ वर्ष मुनिकाको कम तौल	प्रतिशत	३.५		०.४
६	स्वास्थ्य संस्थामार्फत प्रसुति सेवा लिने	प्रतिशत	६३.३		२८.८
७	चार पटक गर्भवती जाँच गर्ने महिला	प्रतिशत	५६.३		४९.७
८	सम्पूर्ण खोप प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	८६		४९.३
९	अस्पतालमा सेवा लिने वार्षिक जनसंख्या	जना			६६६२
१०	स्वास्थ्य वीमा लिने जनसंख्या	जना			
११	जनसंख्या र स्वास्थ्यकर्मी अनुपात	जना			१:२०४७
१२	कूल प्रजनन दर	प्रतिशत	२.३		२.१

५.२.२. प्रमुख समस्या

सबैवर्ग तथा समुदायका व्यक्तिलाई स्वास्थ्य सेवाका पहुँचमा ल्याउन नसक्नु, स्वास्थ्य सेवा लिने अभ्यास कम देखिनु, संक्रमण र महामारीजन्य रोगहरुको समुचित नियन्त्रण नहुनु, प्राकृतिक विपद् र दुर्घटना वा चोटपटकबाट समग्र स्वास्थ्यमा पर्ने जोखिम न्यूनिकरण गर्ने प्रयास अव्यवस्थित बसाइँ सराइ र आश्रित जनसंख्याको बढ्दो अनुपात स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रमा देखा परेका प्रमुख समस्याहरु हुन । स्वास्थ्य सेवाहरुलाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी वनाउन प्रविधिमैत्रि जनशक्ति परिचालन सकिएको छैन ।

नागरिकले संवैधानिक हक अन्तर्गत प्राप्त गर्ने स्वास्थ्य सेवाप्रति उत्तरदायी एवं प्रयाप्त जनशक्ति विकास गर्न नसक्नु, आवश्यकता अनुसार आधुनिक उपकरण र विशेषज्ञहरुको अभाव, विश्वव्यापी रुपमा परिवर्तन हुदै आएको खानपान तथा जीवनशैलीबाट उत्पन्न समग्र स्वास्थ्य हक वढ्दै जानु अर्को समस्याका पाटाहरु हुन ।

५.२.३. चुनौती तथा अवसर

निःशूल्क र गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई स्थानीय तहबाट सर्बसुलभ रुपमा प्रदान गर्न, गरिब तथा सीमान्तकृत समुदायलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्दै स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न र स्वास्थ्य उपचारमा लाग्ने खर्च घटाउनु पहिलो चुनौती भएको छ ।

५.२.४. सोच

स्वास्थ्य उपचार तथा सेवालाई राज्य सेवाको प्रमुख लोककल्याणकारी दायित्व क्षेत्रमा रुपान्तरण गरी मानवीय स्वास्थ्यप्रति जिम्मेवार हुने र सेवाको गुणस्तरीय सुनिश्चिता ।

५.२.४ लक्ष्य

मानव स्वास्थ्यका लागि आवश्यक निदानात्मक, प्रवर्द्धनात्मक, पुर्नस्थापनात्मक र उपचारात्मक स्वास्थ्य सेवालाई सबै नागरिकका पहुँचमा सुनिश्चित गर्नु योजनाको मुख्य लक्ष्य रहेको छ ।

५.२.५. उद्धेश्यहरु

स्वास्थ्य तथा पोषण उपक्षेत्रका उद्देश्यहरु निम्नानुसार रहेको छ ।

- सामान्य चिकित्सा सेवाको शीघ्र र प्रभावकारी सेवा प्रदान गर्ने
- जीवनपथको अवधारणा अनुरुप बहुपक्षीय पोषण नीतिको कार्यान्वयन गरी समग्र विकास र परिवार व्यवस्थापन सेवालाई थप विस्तार गर्ने

- अस्पतालमा जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य, मातृशिशु स्वास्थ्य र दुर्घटनाबाट हुने चोट पटक उपचारलाई विशिष्ट सेवा (जेरियाटिक केयर र अर्थोपेडिक सेवा) का रुपमा स्तरोन्नती गर्ने
- स्वास्थ्य सूचना प्रणाली र स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई प्रविधि मैत्री बनाउदै एकीकृत गर्दै तुरुन्त प्रतिकार्य योजनाको कार्यान्वयन गर्ने संयन्त्र निर्माण गर्ने
- निजी तथा सहकारी क्षेत्रको संलग्नतामा संचालनमा रहेको अस्पताल, पोलीक्लिनिक आदिलाई मापदण्ड अनुसार संचालन गर्न सहजिकरण गर्ने
- आयुर्वेदिक र प्राकृतिक चिकित्सा पद्धतिलाई योजनाबद्ध विकास गरी बेथानचोकलाई प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्रका रुपमा विकास गर्ने

५.२.७. रणनीति र कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीति
औषत आयु दर बृद्धि (मातृमृत्यु र शिशुमृत्यु दर शून्यमा झरेको हुनेछ)	- सुनौला हजार दिन संरक्षण (बाल बचाउ) - मातृ शिशु स्वास्थ्य तथा पोषण अभिबृद्धि - स्वास्थ्य उपचार वीमा - महिला स्वास्थ्य अभिवृद्धि (प्रजनन स्वास्थ्य, पोषण र परिवार नियोजन सेवा) - घरमा हुने सुत्केरी प्रतिशत सुन्यमा झार्ने
स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अभिवृद्धि	- सत् प्रतिशत खोप - प्रवर्धनात्मक र निदानात्मक सेवाको सवलीकरण - सामुदायिक क्लिनिकको सेवा स्तरोन्नति - स्वास्थ्य चौकीको स्तरोन्नति - सामुदायिक औषधिको सचालन
१५ शैयाको अस्पतालको व्यवस्था	- अस्पतालन सेवाको स्तरोन्नति - ल्याव सेवा - जेरियाटिक केयर र अर्थोपेडिक सेवा

५.२.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु

- सबै स्वास्थ्य चौकीमा सुत्केरी सेवा (शून्य होम डेलीभरी गाउँपालिका घोषणा)
- सबैका लागि सधै पूर्ण खोप
- प्रभावकारी सुनौला हजार दिनका कार्यान्वयन
- सबैका लागि सहज स्वास्थ्य सेवा
- अस्पतालको सेवामा स्तरोन्नतीका लागि प्रविधि, उपकरण र भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्थापन

५.२.९. अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकामा पूर्णखोप, जिरो होम डेलिभरी र अति कुपोषणमुक्त क्षेत्र घोषणा हुनेछ र दीर्घजीवनका लागि उपचार वीमा हुनेछ ।

५.३. खानेपानी, सरसफाई र स्वच्छता

५.३.१. हालको अवस्था

आधारभूत खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता सुविधा सबै नागरिकलाई प्रदान गर्नु लोककल्याणकारी राज्यको अर्को मौलिक जिम्मेवारी हो । नेपालको संविधान २०७२ ले खानेपानी तथा सरसफाईलाई मौलिक हक र मानव अधिकारको रुपमा स्वीकार गरेको छ । खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रको सुधारबाट मात्र बालमृत्युदर कम गर्न तथा सरदर आयु बृद्धि गर्न सहयोग गर्दछ । नागरिकको समग्र स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार भई उत्पादनशिल समयमा वृद्धि भएको तथा सामाजिक रहनसहन र बालबालिकाको विद्यालय उपस्थिति दरमा अनुकूल सुधार गर्न योगदान गर्न सक्दछ । बेथानचोक गाउँपालिकाको कूल घरधुरी मध्ये करिव ३.२ प्रतिशत घरधुरीमा अझै खानेपानीको सुविधा पुग्न सकेको छैन । खानेपानीको पहुँच भएका घरधुरीहरुमा खानेपानीको निरन्तर आपूर्ति र प्रयाप्त परिमाण सेवा (प्रतिव्यक्ति ४५ लि.) का विषयमा स्पष्ट मापदण्ड तयार गर्न सकिएको छैन । खानेपानीको रासायनिक र जैविक तत्वको जाँच हुन सकेको छैन । बजार र बस्तीहरुमा ढल निकासको व्यवस्था नाजुक रहेको छ ।

क्र.स	सूचक	सङ्घीय	प्रदेश	पलिका
१	आधारभूत खानेपानीमा पहुँच हुने घरधुरी प्रतिशत	८७.७	९१	९७.३
२	मध्यमस्तर सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच घरधुरी प्रतिशत	२०	३७	४१.२
३	चर्पीको प्रयोग गर्ने घरधुरी संख्या प्रतिशत	८३	९१	९४
४	खानेपानीको मुहान, जलभण्डार र शुष्म जलाधार संरक्षणका क्रियाकलाप संख्या			
५	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन स्किम संख्या			१
६	प्रतिव्यक्ति प्रतिदिन उपलब्ध हुने पानी (लि)	४५ लि.		
७	खानेपानीको सुधार वा प्रशोधन गरिएको अनुपात	१५ %		८%
८	खानेपानी तथा सरसफाईमा स्थानीय समुदायको उपभोक्ता समितिको संख्या			२१

५.३.२. प्रमुख समस्या

जनसंख्या बसाइँसराइको चाप र जनसंख्या वृद्धिसँगै बस्ती तथा शहरमा प्रदुषण वढ्दो छ । पर्यावरणीय असन्तुलन, प्लाष्टिकजन्य फोहरले शहरलाई कुरुप बनाउँदै गएको अवस्था छ । फोहरमैलाको विसर्जन र पुनः प्रयोग प्रणालीलाई कार्यान्वयन गर्न नसक्नु समग्र शहरी विकासको विकराल समस्याको रुपमा रहेको छ । बेथानचोक सहित काभ्रे जिल्ला खुल्ला दिसा मुक्त क्षेत्र घोषणा भईसकेको छ । समग्र सरसफाई योजनाको कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अवस्था विद्यमान छ । खानेपानीको स्वच्छता र पानी जाँच गरी खानेपानी आपूर्ति हुन सकिरहेको छैन । खानेपानीको ट्रिटमेन्ट प्लानको योजना बनाउन आवश्यक देखिन्छ । बस्ती तथा बजारको ढल निकासको बृहत योजना र डिपिआर निर्माण गर्नु पर्दछ । खानेपानीलाई स्वच्छ र मध्यम स्तरको पिउनयोग्य मापदण्डको आपूर्ति हुन सकेको छैन भने आयोजनाको लाभग्राहीमा दोहोरोपना देखिन्छ । आयोजनाको प्रभावकारीता र दुरगामी प्रभावलाई आधार मानी अबका खानेपानीका आयोजनाको तर्जुमा गरिनु पर्दछ ।

५.३.३. चुनौती तथा अवसर

राष्ट्रिय तथ्याङ्कलाई आधार मान्ने हो भने ९० प्रतिशत जनसंख्याले आधारभूत खानेपानीको लाभ लिएको देखिए पनि मध्यमस्तरको खानेपानी आयोजनाबाट लाभलिने जनसंख्या जम्मा २० प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको कुरा पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्रमा उल्लेख छ । दिगो विकास लक्ष्य नं. ६ ले सबैका लागि सरसफाई तथा खानेपानीको उपलब्धता र दिगो व्यवस्थापनको प्रत्याभूति गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । खानेपानीको अवस्थालाई हेर्दा पानीको ट्रिटमेन्ट र रसायनिक तथा जैविक जाँच गरी प्रारम्भिक स्वच्छताको सुनिश्चितता गर्न सकिएको छैन । खानेपानी निरन्तर आपूर्ति र गुणस्तरीयता कायम गर्नु यस उपक्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् । त्यसैगरी ढल निकासलाई सिधै खोलामा मिसाईएको अवस्था छ तिनीहरुको ट्रिटमेन्ट गरिएको छैन । जनस्वास्थ्यको प्रमुख सरोकारको विषय भएको खानेपानी, सरसफाई र स्वच्छतालाई अभियान सञ्चालन गर्ने गरी जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहेको छ ।

५.३.४. सोच

बेथानचोक गाउँपालिकाले एक घर एक धाराको राष्ट्रिय प्रतिवद्धतालाई पूर्णरुपमा कार्यान्वयन गर्दै हाल आपूर्ति गर्दै आएको खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छतालाई मध्यमस्तरको गुणस्तर सुनिश्चिता

५.३.५. लक्ष्य

खानेपानी उपभोक्ता समिति र गाउँपालिकाको समन्वय र सहकार्यमा (खानेपानी बोर्ड) मार्फत मध्यम स्तरमा खानेपानीको स्तरोन्नती गर्ने ।

५.३.६. उद्धेश्यहरु

क) गाउँपालिकाको कूल घरधुरी ४१४८ मध्ये ३५८७ परिवारको घरपहुँचमा रहेको खानेपानी सेवालाई सवैमा पुऱ्याउने । एक घर एक मिटर सहित धाराको आपूर्ति गर्ने ।

ख) खोला लगायतका खुल्ला स्रोतलाई दोस्रो विकल्पका खानेपानीको स्रोतका रुपमा १०६८ घरधुरीले प्रयोग गरेकामा उक्त परिवारलाई दिगो व्यवस्था गर्ने ।

ग) खुल्ला दिशामुक्त पछि अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरुप सत् प्रतिशत स्वच्छता अभियान संचालन

घ) सबै स्कूलहरुमा ईन्सीलेटर सहित पूर्णरुपमा सुरक्षित फोहर विर्सजनको व्यवस्था

ड.) मा.वि. स्कूलहरुमा छात्राहरुलाई निःशुल्क सेनेटरी प्याड वितरण सहित आराम कक्षको व्यवस्था

च) ढलहरुको ट्रिटमेन्ट पछि मात्र खोलाहरुमा विर्सजन

५.३.७. रणनीति र कार्य नीति

रणनीति	कार्यनीति
सबैको लागि सधैं स्वच्छ पिउने पानी	- खानेपानी तथा सरसफाई बोर्ड परिचालन - एक घर एक धारा, आवश्यकता अनुसार सबै सार्वजनिक निकाय पानी - पिउने पानीको शुद्धिकरण र नियमित जाँच
फोहरमुक्त बस्ती, स्वस्थ्य रहने बानी	- खुल्ला दिशा मुक्त पालिका हरेक घरमा हात धुने स्थान - पालिकामा फोहरहरुको पुनः प्रयोगको लागि प्लान्ट - सफा र अपाङ्गतामैत्री सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्थापन

५.३.८. प्रस्तावित कार्यक्रमहरु

- ❖ खानेपानीको वृहत योजना (सवैका लागि सधैं स्वच्छ पानी)
- ❖ खुल्ला दिशामुक्त बस्ती र वृहत स्वच्छता अभियान
- ❖ स्वच्छ पिउने पानी प्रवाह गर्न खानेपानीको मुहान संरक्षण सुद्धिकरण

- सार्वजनिक, सामुदायिक र सार्वजनिक स्थलमा इन्सुलेटर सुविधा सहितको शौचालय निर्माण
- टोल विकास संस्थाद्धारा सरसफाई अभियान

५.३.९. अपेक्षित उपलब्धि

राष्ट्रिय मापदण्डका आधारमा पूर्ण सरसफाई र स्वच्छता घोषणा गरिने छ ।

५.४. लैगिक समानता, समावेशीकरण र सामाजिक संरक्षण

५.४.१. हालको अवस्था

मानव अधिकारको विकास र परिभाषा अनुसार नागरिकका आर्थिक, सामाजिक र साँस्कृतिक अधिकारलाई सकारात्मक अधिकारको सूचीमा राखी राज्यले नागरिकको सुरक्षा र संरक्षणका लागि विशेष भूमिका खेल्नु पर्ने कुरा उल्लेख गरिन्छ । नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ अन्तर्गत मौलिक हकको व्यवस्था गरी समानता, जातीय छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धको हक, शोषण विरुद्धको हक, महिलाको हक, बालबालिकाको हक, दलितको हक, जेष्ठ नागरिकको हक, सामाजिक न्यायको हक र सामाजिक सुरक्षाको हकका लागि राज्यले विशेष व्यवस्था गर्ने प्रतिवद्धता उल्लेख गरिएको छ । संविधानको भाग ४ मा उल्लेखित राज्यको निर्देशक सिद्धान्तहरु अन्तर्गत सामाजिक न्याय र समावेशिकरण सम्बन्धि नीतिले असहाय अवस्थामा रहेका नागरिक, जोखिममा परेका, सामाजिक र पारिवारिक बहिष्करणमा परेका तथा हिंसा पीडित महिलाको पुनर्स्थापना, संरक्षण गर्ने कुरालाई जोड दिएको पाइन्छ । हाल महिला र पुरुषको श्रमशक्ति सहभागिता दर क्रमशः २६.३ र ५३.८ प्रतिशत तथा बेरोजगारी दर १३.१ र १०.३ प्रतिशत रहेको छ । महिलामाथि हुने व्यवहारगत विभेद हट्न नसक्नु, अशिक्षा, हानीकारक अभ्यास, लैङ्गिक विभेद तथा हिंसालाई बढावा दिने सामाजिक संरचना, सोच, मूल्य मान्यता, प्रथा कायमै रहनु सामाजिक समस्याहरु हुन् । लैङ्गिक समानता प्रष्ट्याउने पर्याप्त खण्डिकृत तथ्याङ्कको कमि हुनु र सामाजिक रुपमा बहिष्करण र जोखिम अवस्थामा परेका समूह तथा वर्गलाई सुरक्षा र संरक्षण दिन सक्ने प्रभावकारी कार्यक्रम कार्यान्वयन हुन नसक्नु प्रसाशनिक समस्याहरु हुन् । आर्थिक तथा सामाजिक जीवनमा सारभूत लैङ्गिक समानता कायम गर्नु, राज्यका सबै तह र निकायहरुमा लैङ्गिक दृष्टिकोणलाई मूलप्रवाहिकरण गरी लैङ्गिक उत्तरदायी शासन लागु गर्नु र लैङ्गिक भूमिकामा परिवर्तन ल्याउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

दिगो विकास लक्ष्य नं. १० अन्तर्गत आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक समावेशीकरण प्रवर्धन गर्ने, आर्थिक र सामाजिक नीति अपनाउने कार्यमा राज्यको भूमिकालाई तोकिएको छ । लक्ष्य नं. १६ ले सबै प्रकारका हिंसा, शोषण, यातना र दुरुपयोगको नियन्त्रणका लागि प्रभावकारी, जवाफदेही र पारदर्शी नीति, कानुन र निकायहरुको स्थापना गर्ने कुरा उल्लेख छ ।

क्र.स	सूचक	ईकाई	राष्ट्रिय	प्रदेश	पालिका
१	लैङ्गिक सूचंक	अनुपात	०.९४	०.९३	
२	महिलाको साक्षरता दर	प्रतिशत	५७.७		
३	जेष्ठ नागरिकको सेवा लिने संख्या	जना		८३,५३९	६८४
४	अपाङ्गता भएका नागरिकको सेवा लिने संख्या	जना		४१,७७२	१०२
५	घरेलु हिंसामा दर्ता भएका मुद्धा	संख्या		२,९०४	२५
६	अनाथ तथा जोखिम अवस्थामा रहेको बालबालिकाको उद्धार संख्या	जना		९३३	४३
७	राजनीति क्षेत्रमा महिलाको सहभागिता दर	प्रतिशत			
८	शिक्षिका र महिला कर्मचारी संख्या	जना			८७
९	हिंसा पिडित महिलाको पुनर्स्थापना र न्यायमा पहुँचका लागि सहजीकरण	संख्या, सेवा केन्द्र		२,९०४ (१४)	
१०	प्रत्यक्ष लैगिंक उत्तरदायी, वजेट विनियोजन	प्रतिशत	२९	३८	३९
११	सबै किसिमका जातीय विभेदको अन्त्य	संख्या			

५.४.२. प्रमुख समस्या

समाजको वर्ण व्यवस्था प्रणाली र पितृ सत्तात्मक सामाजिक संरचनाका कारण लिङ्ग, जात र उमेरका आधारमा नागरिकहरु माथि विभेद र उत्पीडनको अवस्था कायम छ । सिमान्त समूह र वर्गको उत्थान र सशक्तिकरणका लागि उनीहरुको अवस्था र स्थानमा समानुपातिक प्रतिनिधित्वको अवस्था नाजुक रहेको छ । राज्यले उनीहरुको सहभागीता र समावेशिकरणलाई मौलिक हकको व्यवस्था गरे पनि सारभुत रुपमा मौलिक हकको उपभोग गर्न सकिराखेको अवस्था छैन । दिगो विकास लक्ष्य नं. १० मा उल्लेखित लैङ्गिक समानता, बालबालिका र किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, शोषण, दुव्यर्वहार र बेचबिखन तथा ओसारपसारको अन्त्य, भोकमरी अन्त्य गर्ने, जेष्ठ नागरिकका विशेष संरक्षण र सामाजिक सुरक्षाको हक सुनिश्चित गर्नु र अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको सम्मानजनक जीवनयापनको अधिकारको सुनिश्चित गर्ने विषयहरु उल्लेख गरिएको छ । वास्तवमा विकासका कार्यक्रमहरुमा उनीहरुका मुद्धाहरुको सम्वोधन हुन नसकेको अवस्थामा राज्यले प्रतिवद्धता जाहेर गरेका विषयवस्तुहरुको सुनिश्चितताका लागि सकारात्मक विभेदको कार्यक्रमहरुलाई कार्यक्रमको मुल प्रवाहमा प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन सकिराखेको छैन ।

५.४.३. चुनौती तथा अवसर

मानव विकास सूचाङ्क सूचीको पिँधमा रहेका नागरिकहरुको विकास र समृद्धिको अवसर प्रदान गर्न स्थानीय तहको सरकारको विशेष जिम्मेवारीलाई आत्मासात गर्दै विकासको मूलप्रवाहमा प्रवाहिकरण गर्न विशेष योजनाको आवश्यकता रहन्छ । विविध कारणबाट सीमान्तकृत वर्ग वा समूहको खाद्य सुरक्षा र उन्नत पोषण प्राप्त गर्ने विषयलाई विभिन्न परिमाणत्मक सूचकहरुमा राखी योजना तर्जुमा गरिएको छ । महिलाका प्रसुतिका कारण हुने मृत्युलाई शून्य बनाउने र रक्त अल्पताको समस्याबाट मुक्त गर्नु चुनौती र अवसर रहेको छ । जातीय भेदभाव र बाल दुव्यर्वहारप्रतिको शून्यसहनशिलतालाई पालिकाले कठोर रुपमा अवलम्वन गर्नेछ । बालमैत्री र अपाङ्गतामा रहेका नागरिकमैत्री शासन पद्धति र भौतिक पूर्वाधारलाई क्रसकटिङ्ग सवालका रुपमा स्वीकार गरिएको छ । राज्यले ती खास समुह वा वर्गको अवस्था र स्थानमा सुधार गर्ने संवैधानिक र नीतिगत लक्ष्य लिइरहेको परिप्रेक्षमा व्यवहारिक प्रयोग वा अभ्यासलाई अवसरका रुपमा लिइएको छ । बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुसाँस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त विशेषतालाई आत्मसात् गरी विविधतावीचको एकता, सामाजिक साँस्कृतिक ऐक्यवद्धता, सहिष्णुता र सद्भावलाई संरक्षण एवं प्रवर्धन गर्नु चुनौती पनि रहेको छ ।

५.४.४. सोच

वर्गीय, जातीय, लैङ्गिक, खास उमेर समुह, फरक क्षमताका आधारमा हुने विभेद र सबै प्रकारका हिंसाहरुको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामुलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण

५.४.५. लक्ष्य

नेपालको संविधानको प्रस्तावना खण्डमा गर्ने सङ्कल्प र मौलिक हकका रुपमा रहेको सामाजिक समावेशिकरण र लैङ्गिक समानता सुनिश्चितता ।

५.४.५. उद्धेश्यहरु

- महिला किशोरी र बालिका बिरुद्धमा हुने सबै प्रकारका भेदभावलाई अन्त्य गर्ने ।
- मानव बेचबिखन, यौन लगायत अन्य शोषण सहित सार्वजनिक र निजी जीवनक्षेत्रमा महिला बालबालिका र किशोरीमाथि हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गर्ने ।
- बाल विवाह, जातीय भेदभाव लगायत हानीकारक प्रथाहरु अन्त्य गर्ने ।
- राजनीतिक, आर्थिक र सार्वजनिक जीवनका सबै निर्णायक तहमा महिलाहरुको पूर्णप्रभावकारी नेतृत्व, सहभागिता तथा समान अवसर सुनिश्चित गर्ने ।

- लैङ्गिक समानता र समावेशीकरण नीति निर्माण गरी महिलाको समान तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सहित सारभूत समानता कायम गर्ने ।
- महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव, हिंसा र शोषणको अन्त्य गर्ने ।
- बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको अधिकार संरक्षण गर्ने र उपेच्छा, हिंसा, दूव्यर्वहार, शोषणको अन्त्य गर्ने ।
- बाल एवं अपाङ्गता रहेका नागरिकमैत्री वातावरण तयार गर्ने ।
- जेष्ठ नागरिकको जीवन सम्मानित, सुरक्षित र व्यवस्थित बनाई उनीहरुको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई सामाजिक समृद्धि सदुपयोग गर्ने ।
- सामाजिक क्षेत्रका सेवा तथा सुविधाहरु सबै जातजाति, महिला, बालबालिकाहरु मैत्री हुनेछन् ।
- जातीय भेदभाव र छुवाछुत विरुद्धमा शून्य सहनशिलताको नीति अख्तियार गर्ने ।

५.४.७. क्षेत्रगत रणनीति र कार्यनीतिहरु

लैङ्गिक समानता, जातीय समावेशीकरण, जेष्ठ नागरिक, बालसंरक्षण, अपाङ्गता रहेका नागरिकमैत्री वातावरण र सामाजिक बहिष्करण, हिंसा एवं उपेच्छाबाट प्रभावितहरुको संरक्षण र सुरक्षा गर्न स्थानीय तहको जिम्मेवारी ग्रहण गर्न निम्न रणनीति तथा कार्यनीति अख्तियार गरिएको छ ।

रणनीति	कार्यनीति
लैङ्गिक रुपमा सारभूत समानता कायम गर्ने	• महिला माथि हुने हिडंसाबाट पीडितका लागि पुनर्स्थापना, पुर्नमिलन र न्यायिक निरुपणका लागि पहुँच अभिवृद्धि गर्ने संयन्त्र निर्माण • लैङ्गिक उत्तरदायी योजनाको तर्जुको अभ्यास गर्ने • लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको सार्वजनिक परीक्षण गर्ने संयन्त्र • लैंगिक समानता तथा सशक्तिकरण मापन गर्ने तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्ने • स्थानीय सरकारको विभिन्न तहमा महिलाको सहभागिता बृद्धि गर्ने • लैङ्गिक समानता सम्बन्धी नीति तर्जुमा, विद्यमान नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने ।
जातीय छुवाछुत तथा भेदभाव प्रति शून्य सहनशिलता कायम गर्ने	• जातिय छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धका नीति, ऐन र सामाजिक जागरणका कार्यक्रम तय गर्ने । • जनजाति र दलितको सशक्तिकरणका लागि अभियान
बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरु माथि हुने उपेच्छा, हिंसा, दुव्यर्वहार र शोषणप्रति शून्य सशनशिलता	• बाल संरक्षण समितिको सबलीकरण • स्कूलमा आधारित बालक्लव परिचालन • बाल हेल्पलाईन र खोजतलास सेवा संचालन गर्ने । यस हेल्पलाईनमा महिलामाथि भएका हिंसालाई समेत सूचना गर्न सक्ने

	। ● बाल श्रमको अन्त्य गर्ने ● बाल संरक्षण गृह र बाल सुधार गृह संचालन हेतु समन्वय गर्ने
जेष्ठ नागरिकको हेरचाह, स्याहार सुसार र उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने	● जेष्ठ नागरिकको दिवा सेवा केन्द्र संचालन गर्ने ● जेष्ठ नागरिकको जीवन सहज, सुरक्षित एवं उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने ● जेरियाटिक केयर र अर्थोपेडिक सेवा सहित स्वास्थ्य उपचार
सामाजिक सुरक्षा भत्ताको व्यवस्थापन र वीमा योजना सञ्चालन	● सङ्घीय सरकारबाट उपलब्ध सामाजिक सुरक्षा प्राप्त गर्ने नागरिकको अनुगमन गरी थप व्यवस्थाको आवश्यकता ठहर भएका नागरिकका लागि थप भत्ताको व्यवस्थापन ● सामाजिक सुरक्षा भत्ताका सेवाग्राहीका लागि जीवन तथा स्वास्थ्य वीमाको व्यवस्था

५.४.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु

बेथानचोक पालिकाले लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणका सबैलाई सबै विकासको आयोजना तथा कार्यक्रमहरुमा क्रसकटिङ्गका रुपमा स्वीकार गरेको छ । जसअन्तर्गत आर्थिक, लैङ्गिक र भूगोलको हिसाबले पछाडि पर्न बाध्य भएका समूह, वर्ग वा समुदायलाई विशेष प्राथमिकतामा राखिने नीति बनाईने छ । बेथानचोक पालिकाले लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणका लागि निम्न अनुसारका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने छ ।

१. लैङ्गिक संवेदनशिल योजना निर्माण र सार्वजनिक परीक्षण

क) पालिकाका निर्वाचित महिला जनप्रतिनिधिहरुमध्येबाट एक जना संयोजक र तीन सदस्यहरु हुने गरी जेण्डर अडिट समिति सवलिकरण ।

ख) पालिकाले निर्माण गरिने योजनालाई लैङ्गिक संवेदनशिलता परीक्षण लैङ्गिक तटस्थता,लैङ्गिक उत्तरदायीत्व, महिलाहरुको विशेष समस्या र आवश्यकताका आधारमा कार्यक्रम तर्जुमा र बजेटको विनियोजन लेखाजोखा ।

२. लैङ्गिकमैत्री सार्वजनिक सेवाको प्रवाह

क) पालिकाकाले संचालन गर्ने सेवा प्रदायक निकायमा संलग्न कर्मचारीहरु मध्ये ४० प्रतिशत संख्या महिलाको आरक्षण ।

ख) हरेक सेवा प्रदाय निकायमा एक जेण्डर फोकल अधिकारीद्धारा महिला सेवाग्राहीको गुनासो सुन्ने र यौन दुर्व्यवहार लगायतका उजुरीहरुको कार्वाही व्यवस्था

ग) सार्वजनिक सेवा प्रवाहस्थलमा महिलाका आत्मासम्मान र गरिमालाई होच्याउने वा ठेस पुग्ने गरी कुनै पनि शव्द, चित्र वा इसाराहरुलाई राख्न प्रतिबन्ध

घ) कार्यक्रमको तर्जुमा, छनौट, अनुगमन र मुल्याङ्कन गर्दा महिला लाभग्राहीको संख्या र अवस्थामा हुने सुधारलाई अनिवार्य प्राथमिकतामा राख्ने व्यवस्था ।

ङ.) महिला स्वास्थ्य, आर्थिक समृद्धि, सहभागिता र क्षमता विकासका लागि कम्तिमा ती शीर्षकमा विनियोजन बजेटको २५ प्रतिशत रकम विनियोजन ।

च) पालिकाभित्रका कुनै पनि भौतिक संरचना, फर्निचर, सामाग्री माहिला मैत्री बनाइने तथा खरिद ।

३. जातीय भेदभाव मुक्त क्षेत्रको घोषणा

क) जातीय, लैङ्गिक, धार्मिक र साँस्कृतिक सहिष्णुता सहितका समाज व्यवस्था निर्माण गर्न पालिकाको सधै प्रयास ।

ख) बेथानचोक पालिकाले कुनै किसिमको जात, वर्ग र उत्पत्तिका आधारमा भेदभाव गरिने अभ्यासलाई प्रतिवन्ध ।

ग) जातीय भेदभाव हुने गरी आयोजना गरिने कार्यक्रममा पालिकाले कुनै पनि हालतमा बजेट विनियोजन नगर्ने नीतिगत व्यवस्था ।

४. हिंसा प्रभावित महिला र वेसहारा बालबालिकासँग उपाध्यक्ष अभियान

क) लिङ्गका आधारमा तथा महिला भएका कारण उनीहरुमाथि गरिने भेदभाव, उपेच्छा, बहिष्करण र हिंसालाई पालिकाले सहन गर्ने छैन । त्यस्ता कारणबाट परिवार वा समुदायबाट बिस्थापित नागरिकका पुर्नस्थापना ।

ख) हिंसा प्रभावित महिला तथा बालबालिकाहरु वा घरपरिवार विहिन वा हराएका बालबालिकाका लागि अल्पकालीन आश्रयका लागि पालिकाले प्रदेश सरकार वा छिमेकी स्थानीय सरकारहरुसँगको समन्वयमा सुरक्षावासको व्यवस्था

ग) हिंसा प्रभावित महिलाको पारिवारिक पुर्नमिलन वा सामाजिक पुनर्स्थापनाका लागि कानुनी हकको सुनिश्चित गर्न अदालती कार्यविधि, सामाजिक मनोसामाजिक विमर्श सेवा, सामान्य उपचार एवं औषधि सेवाको व्यवस्था

घ) हिंसा प्रभावितको लागि सुरक्षावास व्यवस्था, कानुनी उपचार, मध्यस्थता, पारिवारिक पुर्नमिलन, सामाजिक पुनर्स्थापना, स्वास्थ्य उपचार र मनोसामाजिक विमर्शको व्यवस्था गर्नका लागि सङ्घीय सरकारले तोकेको मापदण्ड पालना ।

५. बालमैत्री वातावरण निर्माण

बालअधिकारका चार स्तम्भहरुमा *(बाल बचाऊ, बाल विकास, बाल संरक्षण र बाल सहभागिता)* आधारमा योजना निर्माण गर्ने, बजेट विनियोजन गर्ने र बालबालिकाका आवश्यकताहरुलाई उनीहरुको सहभागिताको लेखाजोखा गरी प्राथमिकता निर्धारण

क) बाल संरक्षण :

- पहिलो अभिभावकबाट जोखिममा रहेको अवस्थामा वा नभएको अवस्थामा स्थानीय सरकार बालबालिकाको दोस्रो अभिभावकत्वको ग्रहण
- पालिकाभित्र कुनै पनि बालबालिकालाई उपेच्छा, हिंसा, दुव्यवहार, शोषणबाट जोगाउने स्थानीय सरकारभित्र पालिकास्तरमा बाल संरक्षण समिति र वडास्तरमा बाल संरक्षण समिति गठन र परिचालन
- बालबालिकामाथि हुने हिंसा र शोषणलाई शून्य सहनशिलता रहने नीतिगत व्यवस्था र कार्यान्वयन

ख) बाल सहभागिता :

पालिकाभित्र रहेका सबै स्कूलहरुमा बालबालिकाको सवालमा उनीहरुको कुरा सुनाईको लागि बाल क्लबहरुको गठन र परिचालन

ग) बाल श्रमको उन्मुलन :

- पालिकाले बाल कार्य र बालश्रमको विषयमा जनचेतना जागरणका कार्यक्रमहरु संचालन
- १० वर्षमुनी उमेर समूहका बालबालिकालाई कुनै पनि श्रमजन्य कार्यमा लगाउन प्रतिवन्ध

६. अपाङ्गतामैत्री वातावरण निर्माण

हालको लागि बेथानचोक गाउँपालिकाले निम्न बमोजिमका कार्यहरु गर्नेछ ।

क) सबै किसिमका अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको तथ्याङ्क निकाल्ने र अपाङ्गताको वर्गीकरणको आधारमा सूची तयार गर्ने ।

ख) बहुसंख्याको आधारमा अपाङ्गताभएका विद्यार्थी वा नागरिकलाई भाषा, सङ्केत र स्थानको अनुशिक्षण प्रदान गर्ने ।

ग) पालिकाले निर्माण गर्ने भवनहरु र शौचालयहरुलाई अपाङ्गमैत्री बनाउन नीतिगत निर्णय गर्ने ।

घ) अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको स्वास्थ्य परीक्षण, वीमा र वृत्ति विकासको योजना निर्माण गर्ने ।

ङ.) अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको अध्ययनका लागि विशेष कक्षा र छात्रवृतिको व्यवस्था गर्ने ।

च) अपाङ्गमैत्री सार्वजनिक यातायातको साधन संचालन गर्न सहजिकरण गर्ने र पालिकाभित्रका मूल सडकहरुमा अनिर्वाय रुपमा सडकपेटी वा पैदलमार्ग निर्माण गर्ने नीति वनाउने ।

७. जेष्ठ नागरिकको हेरचाह, स्याहार सुसार र सम्मान

(क) जेष्ठ नागरिक हेरचाह दिवा केन्द्रको स्थापना र परिचालन ।

(ख) जेष्ठ नागरिक उपचार एवम् परामर्श केन्द्र ।

(ग) बृद्ध आश्रम संचालनको लागि समन्वय, सहकार्य र स्रोत व्यवस्थापन ।

(घ) जेष्ठ नागरिकको सम्मान, ज्ञान सीप र अनुभव हस्तान्तरण ।

(ङ) जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य वीमा र विशेष सामाजिक सुरक्षा भत्ता व्यवस्थापन ।

५.४.९. अपेक्षित उपलव्धि

लैगिक सुचाङ्क, वालमैत्रि सुशासन, अपाङ्गमैत्रि पुर्वाधार, सामाजिक समावेशिकरण, जातीय विभेद र घरेलुहिंसाबाट हुने घटनामा कमि आएको अवस्था हुनेछ ।

५.५. खेलकुद, कला, सम्पदा, संस्कृति र भाषा

५.५.१. हालको अवस्था

हरेक मानिसको जीवनको आधार नै युवा अवस्थामा नागरिकले प्राप्त गर्ने अवसर र हासिल गरेको सफलता वा नतिजाहरुबाट तयार हुने गर्दछ । सामाजिक सद्भाव, सृजनशीलता र पहिचानका खातिर खेलकुद, ऐतिहासिक धरोहर, कला, संस्कृति र स्थानीय भाषाको जगेर्ना र प्रवर्धनका कार्यक्रम गर्न आवश्यक हुन्छ । सामाजिक विकासका प्रयासहरुले युवाहरुको मन छुने र क्षमतालाई बढाउन खेलकुदमा स्थानीय सरकारले प्रतियोगिताहरुको आयोजना गर्ने, कवड हल र मैदान बनाउनको लागि लगानी गरेका छन् तर खेलाडीको क्षमता विकास एवं बृत्ति गर्ने योजनाहरु निर्माण गर्न सकिएको छैन । जातीय संस्कृतिका लागि पोसाक, गरगहना, सामुहिक चाडपर्व मनाउन र भाषा एवं साहित्य प्रकाशनका लागि केही काम भईरहेको पाइन्छ । सामाजिक विकासको यो क्षेत्रले उत्साहजनक सरकारी साझेदारीता प्राप्त गर्न सकेको अवस्था छैन ।

क्र.स	सूचकहरु	राष्ट्रिय	प्रदेश	पालिका
१	खेलकुद चौरको मापदण्ड र संख्या			
२	कवडहल संख्या र प्रशिक्षक संख्या			
३	वार्षिक खेलकुद प्रतियोगीता संख्या			
४	व्यावसायिक खेलाडी संख्या			
५	ऐतिहासिक सम्पदाको संरक्षण र अध्ययन			
६	स्थानीय मौलिक भाषामा प्रकाशित कृति संख्या			
७	स्थानीय अध्ययन केन्द्रमा उपलब्ध कृति संख्या			

५.५.२. प्रमुख समस्या

युवा, खेलकुद र संस्कृतिलाई सामाजिक विकासको एक उपक्षेत्रको रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ । युवाको अहिलेको प्रमुख रोजाई भनेको रोजगारी प्राप्त गर्नु र परिवारलाई कृषिमा आधारित निर्वाहमुखी अवस्थाबाट व्यावसायिक एवं सँगठित क्षेत्रमा स्थापित गराउनु रहेको छ । युवाहरुको रोजाईमा वैदेशिक रोजगार पर्नु रहर मात्र होइन वाध्यता पनि छ । युवा तथा किशोर जनशक्ति देश वाहिर रहदा स्थानीय स्तरमा खेलाडीहरुको उत्पादन हुन सकेको छैन । खेलकुदलाई व्यवसायको रुपमा भन्दा मनोरञ्जन र व्यक्तित्व विकासको माध्यमको रुपमा मात्र लिने अभ्यास रहेको छ । विश्व परिवेशमा खेलकुदप्रति आएको धारणागत परिवर्तनले व्यावसायिक खेलको दायरा विकास हुदै गएको पाइन्छ । युवाहरुको व्यावसायिक विकासमा खेलकुदलाई व्यावसायिक धारबाट योजना बनाउनु पर्दछ ।

जातीय पहिचान, भाषिक विकासप्रति नागरिकहरुमा निक्कै संवेदनशिलता बढेको छ । पालिकाभित्र रहेका विभिन्न जातीय समूहलाई सांस्कृतिक विकासका योजनामा आवद्ध गर्दै जातीय सहिष्णुता, पहिचान र

सम्मानको अनुभूती गर्दै राष्ट्रिय एकता र अखण्डतालाई बलियो बनाउनु पर्दछ । जातीय मौलिक संस्कृतिको जगेर्ना गर्ने, भाषा र साहित्यको विकास गर्ने योजनाहरु तय गरिएका छन् ।

५.५.३. चुनौती तथा अवसर

करिब २५ मुनिका धेरै युवाहरुको रोजाईमा खेलकुद क्षेत्रमा सीप, मनमा आँट वा दृढता, हृदयमा विश्वास सृजना हुन सकेको अवस्था छैन । खेलकुदलाई मनोरञ्जन भन्दा पनि व्यावसायिक र विश्व परिवेश अनुरुप प्रतिस्पर्धाको रुपमा जागरण गर्न सक्नु पर्दछ । खेलकुदका लागि आधार तयार गर्न वा भौतिक पूर्वाधार तयार गर्न, प्रशिक्षण कक्षा र प्रतियोगीताहरुको आयोजनालाई अवसरका रुपमा लिइएको छ ।

जातीय पहिचानको राजनीतिक सवालले हरेक जातजातिहरुका आफ्ना इतिहास, भाषा, संस्कृति र सम्पदाहरुप्रति आम नागरिकमा चासो अभिवृद्धि भएको अवस्था छ । बेथानचोकमा जातीय किम्वदन्ति र दूर्गहरुको खोज अनुसन्धान गर्न स्थानीयहरुले चासो राखिराखेको अवस्था विध्यमान छ ।

५.५.४. सोच

बेथानचोक गाउँपालिका आफैमा विविध जातीय समूहको मौलिक संस्कृतिको विकास र समन्वयका विरासतलाई अक्षुण्य राख्दै सामाजिक जीवनका अवसरहरुमा पहुँच स्थापित गर्नु सोच रहेको छ ।

५.५.५. लक्ष्य

खेलकुद, कला, साहित्य, विज्ञान र मौलिक संस्कृतिका विविध क्षेत्रहरुमा उनीहरुभित्र रहेको क्षमता र सम्भावनाहरुलाई व्यवस्थित रुपमा उजागर गर्दै पहुँच स्थापित गर्नु समग्र लक्ष्य रहेको छ ।

५.५.६. उद्धेश्य

युवाभित्र रहेका असिमित सम्भावना र क्षमताहरुको पूर्णरुपमा सम्मान गर्दै, उनीहरुको आत्मसम्मान युक्त प्रतिस्पर्धात्मक रोजगारी र मुख्य उद्देश्य रहेको छ भने अन्य उद्देश्यहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

- हरेक वडाहरुमा एकवटा अध्ययन केन्द्रको स्थापना गर्ने ।
- हरेक वडामा एक-एक वटा कवडहल र खेल चौरको स्थापना गर्ने ।
- स्थानीय ऐतिहासिक, पुरातात्विक र जैविक महत्वका सम्पदाहरुको स्थानीय भाषा (तामाङ्ग, नेवारी, नेपाली) मा खोज अनुसन्धान र अनुवाद गर्ने ।
- जातीय मौलिक संस्कृति संरक्षण र प्रवर्धन गर्नका लागि पुस्तामा हस्तान्तरण गर्ने ।
- बेथानचोकको इतिहास र गौरवको रुपमा रहेका पाटी, पौवा, फलैचा, गुठी, कोटको संरक्षण गर्ने ।

– बेथानचोकको जैविक तथा मानव निर्मित मौलिकतालाई दर्ता गर्ने, अभिलेखन गर्ने र पेटेण्ट अधिकारका लागि जागरण ल्याउने ।

५.५.७. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
अनुशासित र सृजनशिल युवा जनशक्ति तयार	▪ खेलकुदका लागि संरचना निर्माण ▪ कला र साहित्य निर्माणको प्रतिस्पर्धा
मौलिक भाषा र रैथाने प्रविधिको अध्ययन	▪ स्थानीय अध्ययन केन्द्रको निर्माण र सवलीकरण ▪ जातीय म्युजियमको निर्माण
ऐतिहासिक सम्पदाको संरक्षण	▪ ऐतिहासिक सम्पदाहरुको अध्ययन र प्रचार ▪ ऐतिहासिक सम्पदाहरुको पुर्ननिर्माण र संरक्षण

५.५.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु

क) सुरक्षित र सम्मानयुक्त प्रतियोगिता, मेलाहरुको आयोजना र वृत्तचित्र निर्माण

ख) व्यावसायिक खेलकुदको विकासमा पालिकाको साझेदारिता

ग) बेथानचोकको मौलिकता, जातीय संस्कृतिको सम्मान र भाषामा समृद्धता

घ) ओझेलमा परेका ऐतिहासिक सम्पदाहरुको थप अध्ययन र अनुसन्धान

५.५.९. अपेक्षित उपलब्धि

- ऐतिहासिक सम्पदाहरुको अभिलेखालय पालिकामा निर्माण हुनेछ ।
- जिल्लास्तरिय खेलाडीहरु उत्पादन हुनेछ ।

५.६. जनसंख्या र बसाइँ सराइ

५.६.१. हालको अवस्था

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार बेथानचोक गाउँपालिकामा जम्मा ३६०१ घरधुरी र कूल जनसंख्या १६,७७७ रहेको थियो भने हालै यस गाउँपालिकाले गरेको घरधुरी सर्भेक्षण अनुसार ४१४८ घरधुरी रहेको र कूल जनसंख्या २२७७५ रहेको पाइन्छ । यस मध्ये महिला ११,३८९ र पुरुषको जनसंख्या ११,३८६ रहेको छ । यसरि

हेर्दा २०६८ को जनगणना अनुसारको जनघनत्व १६६ प्रतिवर्ग कि.मि. बाट वृद्दि भई २२५ प्रतिवर्ग कि.मि. रहेको हालसालै पालिकाले गरेको घरधुरी सर्भेक्षणका नतिजाबाट देखिन्छ । २०५८ सालको जनगणनाको तथ्याङ्कले औषत परिवार सदस्य संख्या ५.६ रहेको देखाउँछ भने २०७६ सालमा पालिकाले आफैले गरेको जनगणनाका आधारमा पनि औषत संख्या ५.५ रहेको देखिन्छ तर २०६८ सालको जनगणनाले ४.६ मा झरेको पाइन्छ । करिब आठ वर्षको अन्तरालमा करिव ६,००० जनसंख्या बृद्धि भएको देखिन्छ भने वार्षिक ७५० जनसंख्या थपिएको पाइन्छ । जनसंख्याको वृद्धि अनुसारको व्यवस्थापनलाई ध्यानमा राखी भौतिक पूर्वाधारको विकास, विस्तार र व्यवस्थापनमा जोड दिनुपर्ने छ ।

बेथानचोक गाउँपालिकाको जनसंख्याको वृद्धिदरमा उतार चढाव रहेको पाइन्छ । समग्रमा जनसंख्याको वृद्धिको अवस्था तालिकामा दिइएको छ ।

जनसंख्याको वृद्धिको अवस्था चार्ट १

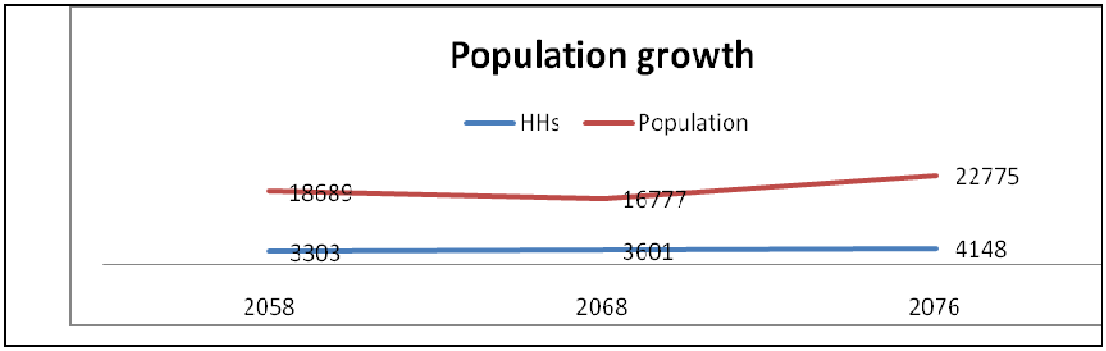

त्यसै गरी वडागत रुपमा पहिलाका पाँचवटा गा.वि.स.हरुलाई मिलाएर निर्माण गरिएको छ वटा वडाहरुका घरधुरी र जनसंख्याका अवस्थालाई हेर्दा वडा नं. ४ सबैभन्दा धेरै जनसंख्या रहेको वडा र वडा नं. १ सबैभन्दा थोरै जनसंख्या रहेको वडाका रुपमा रहेको पाइन्छ । कूल जनसंख्याको वृद्धिदर राष्ट्रिय दर भन्दा कम भने छैन । समग्र जनसंख्या वृद्धिदरका आधारमा पालिकाको जनसंख्या वृद्धि देखिए पनि वडागत रुपमा सन्तुलित अवस्था भने छैन । तलको तालिकाले वडाहरुको जनसंख्या वितरणको अवस्था प्रस्तुत गरेको छ । जम्मा ४,१४८ घरधुरी र जनसंख्या २२,७७५को वितरणलाई कूल रुपमा हेर्ने हो भने वडागत रुपमा वितरण यस प्रकार देख्न सकिन्छ ।

वडागत घरधुरी र जनसंख्याको वितरण चार्ट २

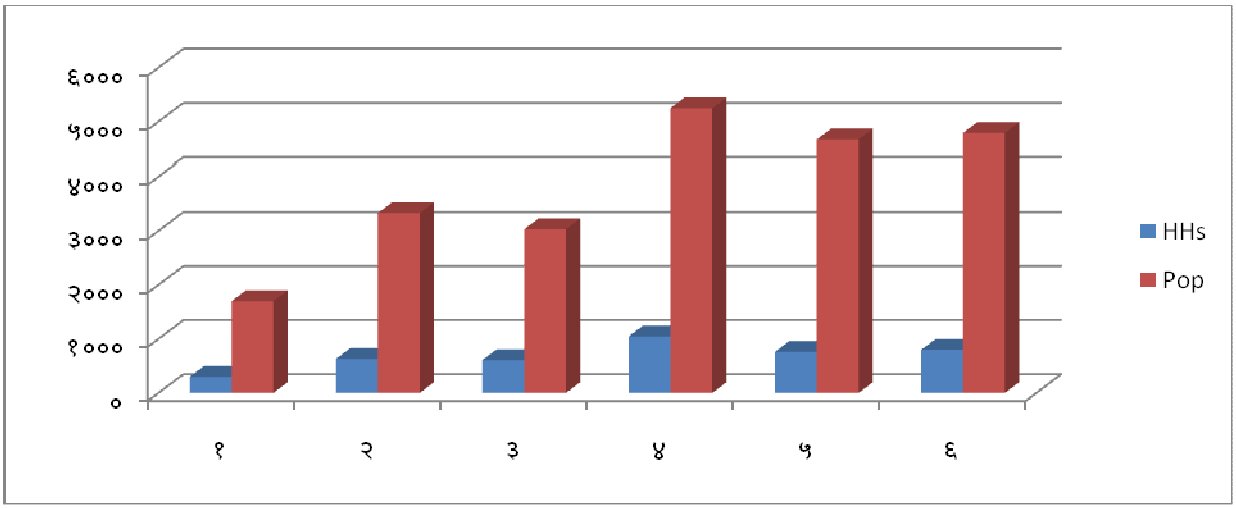

घरधुरी र जनसंख्याका आधारमा वडा नं. ४, ६, ५, २, ३ र १ क्रमशः धेरै जनसंख्याहरु बसोवास गर्ने वडाहरुका रुपमा रहेका छन् । शहरीकरणका हिसाबले तुलनात्मक रुपमा वडा नं. २, ३ र ४ नं. वडाहरुमा भौतिक पूर्वाधारका सुधार गर्न पर्ने अवस्थाका वडाहरु हुन् भने अन्य वडाहरुमा पूर्वाधारमा विकास गर्नु पर्ने वडाहरुमा पर्दछन् ।

५.६.२. प्रमुख समस्या

बेथानचोक गाउँ पालिकाको वडागत अवस्थालाई वडा नं. २, ३ र ४ हरुमा आप्रवासनको चाप वढ्दो रहेको छ भने वडा नं. १, ५ र ६ विस्थापनको समस्याबाट ग्रसित रहेको छ । शहरीकरणको चापमा रहेका वडाहरुमा जनसंख्या वृद्धिका असरहरु देखिन थालेका छन् । बाहिरी जिल्लाबाट आउनेहरुको गन्तव्य स्थान पनि यिनै वडाहरु पर्दछन् । पनौति नगरपालिकासँग जोडिएका वडा तथा बस्तीहरु र गाउँपालिकाको कार्यालय भएको बजार क्षेत्रमा दिनानुदिन मानिसहरु बसाइँ सरी आएको पाइन्छ । बेथानचोकको मुल समस्या भन्नु नै केही वडाहरुबाट बसाइँ सराइबाट जग्गा जमिन वाँझा रहनु, बस्तीहरु खाली हुदै जाने र जेष्ठ नागरिक वा वृद्ध वृद्धाहरुको मात्र बसोवास थिग्रनु रहेको छ ।

५.६.३ अवसर र चुनौतीहरु

गाउँपालिकाले बस्ती छोड्ने घरधुरीहरु र उनीहरुका बाँझा जग्गा जमिनहरुको लगत राख्ने र त्यस्ता जग्गाका लागि अलग मालपोत दर कायम गर्न सक्दछ । त्यस्ता जमिनहरुको एकीकरण गर्दै चक्लावन्दि गरी व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीहरुलाई भाडामा वा शर्तनामाका आधारमा उत्पादन गर्ने प्रयोजनमा प्रयोग गर्न सक्दछ । उव्जाउ जग्गालाई बाँझो छोड्ने जग्गाधनीहरुसँगको सहमतिमा निश्चित दर कायम गरी मुअब्जाको व्यवस्था गरी व्यवसायिक कम्पनीहरुलाई भाडा वा भागाधिकारका हदसम्म कायम गरी चक्लावन्दिमा उपयोग गर्न दिने अवसर रहेको छ ।

५.६.४. सोच

बसाइँ सराइको आयतन वा परिमाणका आधारमा लगत तयार गरी बस्तिको एकीकरण र विकास गर्ने ।

५.६.५. लक्ष्य

आन्तरिक बसाइँ सराइको अवस्थालाई जनसंख्या र छोडिएका खेती योग्य जमिनहरुका समेत लगत तयार गरी व्यवस्थित आप्रासन नीति तथा कार्यक्रमको निर्माण गर्ने ।

५.६.६. उद्धेश्यहरु

- बसाइँ सराइको व्यवस्थित (जनसंख्या, जमिन र पेशा) अभिलेखन गर्ने
- आप्रावासन सम्वन्धि नीति तथा कार्यक्रम निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्ने

५.६.७. रणनीति र कार्य नीति

रणनीति	कार्यनीति
आन्तरिक र वाह्य बसाइँ सराइको आयतन अनुमान	▪ व्यवस्थित अभिलेखन ▪ स्रोतको सम्भाव्यता अध्ययन
आप्रवासनको नीति तथा कार्यक्रम	▪ शहरी विकास र बस्ती विकास कार्यक्रमसँग समन्वय ▪ जमिनको चक्लावन्दि

५.६.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु

- बसाइँ सराइको वस्तुस्थिति सम्बन्धी व्यवस्थित अभिलेखन र अध्यावधिक
- जमिन र बस्ती विकासका लागि गरिने चक्लावन्दि कार्यक्रममा प्राथमिकताका आधारमा समायोजन विशेष कार्यक्रम ।

५.६.९. अपेक्षित उपलव्धिहरु

बसाइँ सराइ सम्वन्धी विशेष अभिलेखन भई प्राकृतिक तथा मानवीय स्रोतको विवरण तयार हुनेछ र यस सम्वन्धी नीति तथा कार्यक्रम अलग वन्ने छ ।

परिच्छेद ६

भौतिक पुर्वाधार विकास र आवास व्यवस्थापन

६.३. सडक, पुलहरुको मापदण्ड सहितको निर्माण

६.३.१. हालको अवस्था

भौतिक पूर्वाधार विकासलाई बेथानचोक गाउँपालिकाको विकासको मेरुदण्डको रुपमा लिईएको छ । १०१ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको यस पालिकाको उत्तरतर्फ पनौती नगरपालिकाको मध्य भाग हुदै राष्ट्रिय अरनीको राजमार्गसँग बनेपामा जोडिन पुग्दछ । दक्षिणतर्फको प्रदेश स्तरको मार्गका रुपमा खानीगाउँ पालिकाका लागि वारपार मार्गको ट्र्याक खोल्ने अवस्थामा रहेको छ । संघीय राजधानी काठमाण्डौबाट पूर्वतर्फ ४५ कि.मि.को दुरीमा रहेको बेथानचोकबाट दक्षिण तराई लगायत प्रदेश नं. ३ का अन्य जिल्लाहरु ललितपुर, सिन्धुली र मकवानपुरका पालिकाहरु जोड्ने छोटा मार्गहरु हुन सक्दछ । बेथानचोक भौगोलिक रुपमा उत्तरभन्दा दक्षिणतर्फ भिरालो र उठेका पहाडहरुले बनेको छ । सडक निर्माण र सञ्चार लाईन विस्तारको हिसाबबाट दक्षिणतर्फ (वडा नं. १, ५ र ६ का केही क्षेत्र) लगानी बढाउनु पर्ने क्षेत्रहरुमा पर्दछन् । यद्यपि काभ्रे जिल्लाका अन्य स्थानीय तह र तराई जोड्ने भूगोलको रुपमा लिन सकिन्छ । वडा केन्द्रहरु जोड्ने, वडा केन्द्र र बस्तीहरु जोड्ने बाटोहरुको अवस्था हिउँदमा मोटर चल्ने र वर्षायाममा बन्द हुने अवस्थाका छन् । बेथानचोक गाउँपालिकाको केन्द्रमा रहेको ढुङ्खर्कसम्म बनेपा पनौतीसम्म जोड्ने सडक कालोपत्रे गरिएको भए पनि अन्य सडकहरुको स्तरोन्नति गर्नु पर्ने अवस्थाका छन् । करिव ८ वटा बस्तीहरु अझै वर्ष दिनभरी नै २० मिनेटको सडक पहुँचमा पुग्न सक्दैनन् । ती बस्ती केन्द्रहरु समक्ष सडक ट्र्याक खोल्न पर्ने अवस्था छ भने अन्य ६० प्रतिशत बस्तीहरुमा वर्षायाममा यातायातका साधन चल्न सक्दैनन् । वडा केन्द्रहरु जोड्ने सडक एकल लेनको (६ मिटर) छन् भने तिनीहरुलाई दुई लेनको बनाउन आवश्यक छ । प्रादेशिक मार्गलाई स्तर (ख) सम्मको मार्ग बनाउनु पर्ने हुँदा यस्ता सडकको विस्तारले राष्ट्रिय महत्व राख्दछ । सडक सञ्जालको दृष्टिकोणबाट बेथानचोकका सबै बस्तीहरु एक आपसमा जोडिएका छन् । गाउँपालिकाभित्रका बस्तीहरु, वडा कार्यालय र ग्रामीण बजार जोड्नको लागि निम्न सडकहरु सञ्चालनमा रहेका छन् ।

क्र.स.	सडक खण्डको नाम
१	खोपासी - चलाल गणेशस्थान - ढुङ्गखर्क - च्याम्राङ्ग बेशी हुँदै खानीखोला मार्ग
२	खोपासी - वल्थली -मदानवास-च्याल्टी-कामीडाँडा-भञ्जाङ्ग हुँदै खानीखोला मार्ग
३	पार्थली - तिप्चोक - पनौती मार्ग
४	भञ्जाङ्ग - भुग्देऊ-मेधंम्शु- रोशी मार्ग
५	च्याल्टी -दमार- खानीखोला मार्ग
६	गेल्दुङ्ग - महाकालस्थान-च्याल्टी-कामीडाँडा-भञ्जाङ्ग हुदै मेधाम्शु जोड्ने रिङ्गरोड मार्ग
७	वल्थली- पौवा -छिर्के -कामीडाडा मार्ग
८	वल्थली - टोड्के - तावरी - भुग्देऊ मार्ग
९	गोल्मकोट - कुन्यो खर्क - धर्मशाला- छत्रे मार्ग
१०	भुग्देऊ - थिङ्गछाप - सिउरानी - वल्थली मार्ग
११	गेल्दुङ्ग - पाट्ने खोला - ठोट्ने खोला मार्ग
१२	पाट्ने खोला - चोरण्डे - वासाखोर हुदै मुसे खोल्सा मेन रोड जोड्ने सडक
१३	गोल्दुङ्ग - कोलकाटे - डाडागाउ सडक
१४	साघुँकोमुख वाँदर मुडा - माथ्लोपति उदाउने ढुङ्गा सडक

६.३.२. प्रमुख समस्या

नेपालको राष्ट्रिय सडक सञ्जाललाई १९ प्रतिशत रणनीतिक र ८१ प्रतिशत स्थानीय तहमा निर्माण गरी बस्तीहरुको सम्बन्ध विस्तार गर्ने गरी दुई किसिमले वर्गीकरण गरेको पाइन्छ । वडा र बस्तीहरुको सञ्जाल निर्माणलाई स्थानीय तहको जिम्मेवारीमा राखिएको छ भने अन्तरप्रदेश एवं अन्तरपालिकाहरुको सडक सञ्जाललाई सङ्घीय र प्रादेशिक सडकका रुपमा वर्गीकरण गरेको पाइन्छ । बेथानचोक गाउँपालिकामा केही नयाँ ट्याक खोल्नका लागि सडकको नयाँ योजना निर्माण गर्न आवश्यक छ भने भएका सडकहरुको गुणस्तर बृद्धि गर्दै स्तरोन्नतिको कार्यक्रम संचालन गर्न त्यति नै आवश्यकता देखिन्छ । केही स्थानहरुमा सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारको अग्रसरता वा पुल तथा कल्भटको निर्माण गर्न आवश्यक छ । माथि उल्लेख गरिएका सडकहरु बेथानचोक गाउँपालिकाको आन्तरिक जीवन्त सडक मार्गको रुपमा छन् र तिनीहरुको स्तरोन्नतीको कार्य भइसकेको छ । सबै वडा कार्यालयसम्म गाउँपालिकाको सम्पर्क अस्थायी सडक सञ्जाल विस्तार भइसकेको छ तर पालिकाले तोकेको चार वर्गका सडकको स्तरलाई स्तरोन्नती गर्न सकिएको छैन ।

चुनौती तथा अवसर

सडकलाई राष्ट्रिय राजमार्गको मापदण्डका आधारमा वर्ग (क), प्रदेश स्तरका राजमार्गका मापदण्डका आधारमा वर्ग (ख), पालिकाका वडा तथा मुख्य बजार जोड्ने सडक सञ्जाललाई वर्ग (ग) र बस्तीहरु

जोड्ने सडक सञ्जाललाई वर्ग (घ) मा राखिएको छ । सडकको कूल डिमार्केशन, सडकको चौडाई र गुणस्तर निर्धारण गरिएको छ । बेथानचोक गाउँपालिकाले (ग) र (घ) मापदण्डका सडकलाई दुई लेन वा २६ फिट र एक लेनको लागि १० फिटको चौडाई हुने गरी मापदण्ड तोक्न आवश्यक छ । हालका बस्तीहरु जोड्ने वर्ग घ र वडा कार्यालय जोड्ने एवं राष्ट्रिय राजमार्ग जोड्ने सडक सञ्जालमा सडकपेटी र अपाङ्गतामैत्री मार्ग निर्माण गर्न सकिएको अवस्था छैन । बाटोका जोखिमहरुलाई कम वा न्यून गर्नुपर्ने थप कार्यहरु गर्न सकिएको छैन ।

६.३.३. क्षेत्रगत सोच

बेथानचोक गाउँपालिकाले परिकल्पना गरेका सडक सञ्जाललाई मापदण्डयुक्त र वातावरणमैत्री बनाउने सोच राखिएको छ ।

६.३.४. लक्ष्य

सडक सञ्जालको लक्ष्य भनेको हरेक नागरिकलाई बढीमा आफ्नो घरबाट २० मिनेटको पैदल यात्रापछि मोटर यात्राको अवसर प्रदान गर्नु रहेको छ ।

६.३.५. उद्देश्य,

सडक सञ्जालको निर्माणका उद्देश्यहरु निम्न अनुसार रहेको छ ।

- बेथानचोक गाउँपालिकामा निर्माण गरिने भौतिक पूर्वाधारलाई मापदण्ड अनुसार बनाउने ।
- बेथानचोक गाउँपालिकामा निर्माण गरिने सडकलाई पाँच किसिमका मापदण्डका आधारमा निर्माण गर्ने ।
- योजनाको अवधिसम्ममा सबै सडकहरुलाई पक्की, पैदल मार्ग र वातावरण मैत्री बनाइने ।

६.३.६.रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारसँगको साझेदारिता	▪ प्रदेश स्तरमार्गको ट्र्याक खोल्न सहजिकरण गर्ने ▪ प्रदेश राजमार्गमा पैदल मार्गको निर्माण गर्ने ▪ अपाङ्ग मैत्री पूर्वाधार निर्माण गर्न सहजिकरण गर्ने
बेथानचोक गाउँपालिकाभित्र निर्माण हुने सडकहरुलाई चार किसिमका मापदण्डमा निर्माण गर्ने (क.३० मिटर, ख.१६ मिटर, ग.१० मिटर, घ. ८ मिटर ड. ६ मिटर चौडाईका सडकहरु)	▪ सबै वडा केन्द्रहरु जोड्ने सडकलाई **स्तर ख** मा निर्माण गर्ने । ▪ बास्ति र उत्पादन केन्द्रहरुलाई राष्ट्रिय र प्रदेश राजमार्गसम्म जोड्ने **स्तर ग** का सडक निर्माण गर्ने ▪ बस्ती र वडा केन्द्रहरुलाई जोड्ने **घ स्तरका** सडक निर्माण गर्ने । ▪ बस्ती र बस्तीहरुलाई जोड्ने **ड. स्तरका** सडकहरु निर्माण गर्ने ।

६.३.७. प्रस्तावित प्रमुख कार्यक्रमहरु

१) स्तर "क" अन्तर्गत ३० मिटर चौडाई र लेन निर्माण कार्यमा सहकार्य गर्ने

२) स्तर "ख" अन्तर्गत १६ मिटर चौडाई र लेन निर्माण गर्ने

३) स्तर "ग" अन्तर्गत १० मिटर चौडाई र लेन निर्माण गर्ने

४) स्तर "घ" अन्तर्गत ८ मिटर चौडाई र लेन निर्माण गर्ने

५) स्तर "ङ." अन्तर्गत ६ मिटर चौडाई गर्ने

विशेष नोटः

वडा अनुसार आएका प्रस्तावहरुलाई माथि सूचीकृत गरिएको छ । समग्र पालिकाका सडकहरुको MPMT गर्नुपर्ने सुझाव दिइएको छ ।

प्रस्तावित सडक सञ्जाल र स्तरोन्नती गर्न पर्ने सडकहरु

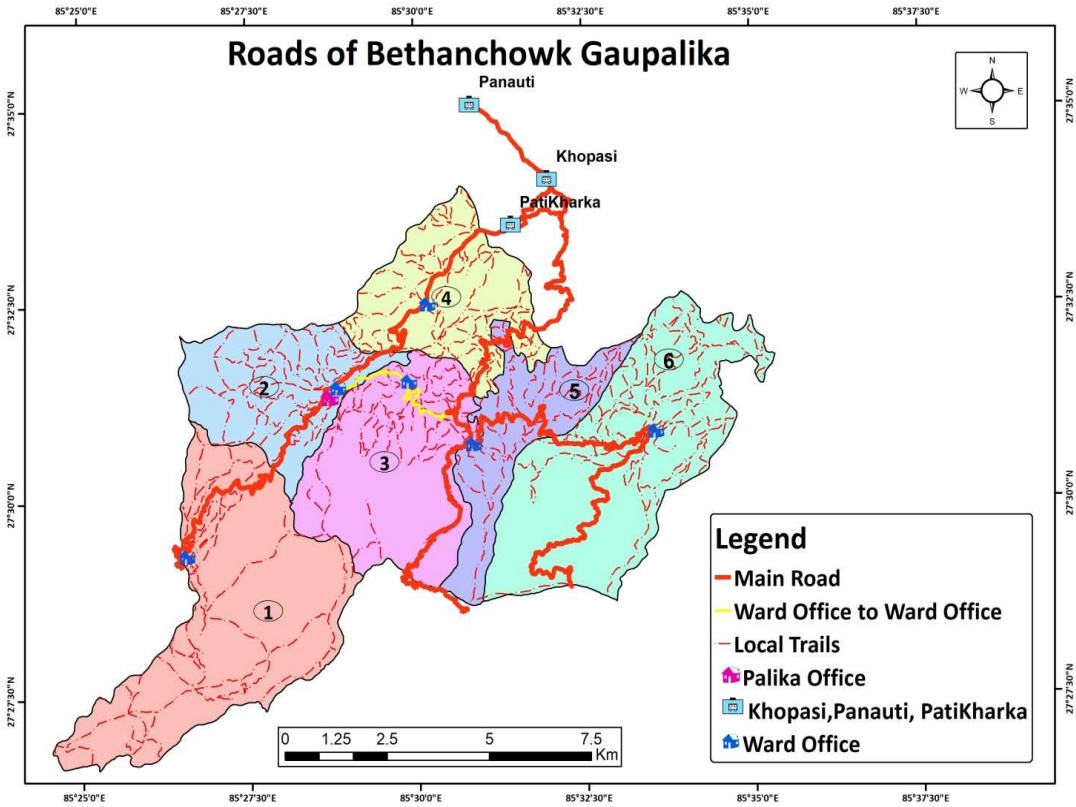

६.४. सिंचाई उपक्षेत्र

६.४.१. हालको अवस्था

बेथानचोक गाउँपालिकाको भूगोल नरम र भू-क्षयको जोखिम युक्त रहेको छ । गाउँपालिकाको भिरालोपन र साना खहरे खोलाहरुको मौजुदा अवस्था रहेको छ । पालिकाको कूल खेतीयोग्य जमिन २३, ५३५ जमिन मध्ये ९,२४९ रोपनी अर्थात ३९ प्रतिशत जमिनमा मात्र सिंचाईको सुविधा उपलव्ध रहेको छ भने बाँकी १४,२८६ रोपनी जग्गामा सिंचाईको अवश्यकता रहेको छ । कूल घरधुरी मध्ये ४०७ घरधुरीले बाह्रै महिनाको सिंचाईको सुविधा प्राप्त गरेका छन् भने २०४३ घरधुरीले वर्षायामका चल्ने तिन महिनाका मौषमी सिंचाई कूलाहरुको प्रयोग गरिरहेको अवस्था छ । नियमित मुहानको पानीलाई सिंचाईको स्रोतको रुपमा प्रयोग गर्ने घरधुरीको संख्या ३१४ रहेको छ भने ३१२ परिवारले जमिनमुनिको पानीलाई लिफ्ट प्रणालीमा प्रयोग गरेका छन् । वारी हिउँदमा गरिने टनेल खेती लगायतका बारीहरुमा थोपा सिंचाईको प्रयोजनका लागि ट्याङ्कीहरुको निर्माण गरी सिंचाई गर्ने प्रचलन वढ्दो रहेको छ ।

६.४.२. प्रमुख समस्या

सिंचाईको प्रमुख समस्या भनेको भूगोलमैत्री कूला, कल्भट र पानी संकलन गर्ने मुहानहरुको निर्माण नहुनु नै रहेको छ । भूगोलका हिसाबले थोपा र पाईप चेकभल्भ नियन्त्रण प्रणालीबाट सिंचाई व्यवस्था गर्नुपर्ने आवश्यकता रहे पनि त्यस दिशामा आयोजनाहरुले ध्यान दिन सकेको देखिदैन । थोपा सिंचाई कृषकस्तरबाट आफ्नो क्षमता र गक्ष्य अनुसारको प्रयासहरु भए पनि पानीको मुहान र पानी संकलनको दिगो व्यवस्था गर्न सकेको अवस्था छैन ।

६.४.३. अवसर र चुनौतीहरु

बेथानचोकका विभिन्न सुष्म र साना जलाधार क्षेत्रबाट निस्कने जरुवा, खोल्सा र खोलाहरु प्रसस्त रहेको छन् । परम्परागत रुपमा संचालन हुदै आएका पानी घट्टाहरुका ग्रामीण विद्युतीकरण कार्यक्रमका कारण विस्थापित भएपनि हाल सिंचाई कूलाका मुहानका रुपमा प्रयोग हुन सक्ने अवसर रहेको छ । वर्षायाममा पानीका मुहानहरुमा पानीको चाप वढने र हिउँदमा सुक्ने वा पानीको परिमाण घट्न जाने हुँदा पानी अविछिन्न वितरण र संकलन स्थलको निर्माण र सुरक्षा चुनौतीका रुपमा रहेको छ । हाल पानीको सिंचाईबाट वाहिर रहेका ६१ प्रतिशत खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाईका लागि कुनै न कुनै माध्यमबाट पानी पुऱ्याउनु प्रमुख चुनौती रहेको छ ।

६.४.४. सोच

सिंचाईको अवसरबाट वन्चित ६१ प्रतिशत खेतीयोग्य जमिनको दरलाई २० प्रतिशतमा झार्ने ।

६.४.५. लक्ष्य

साना, लघु सिंचाई र थोपा प्रणालीमा आधारित गाउँपालिकाको समग्र सिंचाई व्यवस्थापन

६.४.६. उद्धेश्यहरु

- परम्परागत घट्टहरुलाई लघु र साना सिंचाई प्रणालीमा रुपान्तरण गर्ने
- वर्षे पानी संकलनका व्यवस्थाद्धारा थोपा सिंचाईको प्रणाली विकास गर्ने

६.४.७. रणनीति र कार्य नीति

रणनीति	कार्यनीति
सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारसँगको साझेदारिता	▪ सिंचाई गुरुयोजना निर्माण ▪ वातावरण मैत्री पूर्वाधार निर्माण
पाईप प्रणालीद्धारा नियन्त्रित साना सिंचाईलाई प्रवर्धन थोपा सिंचाई कार्यक्रमलाई वैकल्पित सिंचाई प्रणालीका रुपमा विकास	▪ सिंचाई आयोजनाका वर्गीकरण र सञ्जाल विस्तार ▪ पकेट क्षेत्र र कृषि चक्लावन्दि जमिन केन्द्रित आयोजना ▪ जनसहभागितामा आधारित आयोजनाको मोडेल ▪ परम्परागत घट्ट र वर्षे पानी संकलन पोखरीहरुको सुधार र संरक्षण

६.४.८. प्रमुख आयोजना/कार्यक्रम

- बृहत् सिंचाई गुरुयोजना संचालन
- परम्परागत मुहान र घट्ट सुधार कार्यक्रम
- लघु तथा शुष्म वर्षे पानी संकलन पोखरीको पुर्ननिमार्ण
- नयाँ पोखरी निर्माण र थोपा सिंचाईका लागि पाईप वितरण

६.४.९. अपेक्षित उपलब्धि

कूल खेतीयोग्य जमिन मध्ये ५५ प्रतिशत क्षेत्रफलमा सिंचाईको कुनै न कुनै अवसर प्राप्त हुनेछ ।

६.५. ऊर्जा उपक्षेत्र

६.५.१. हालको अवस्था

नेपालका ऊर्जाको अवस्था र बेथानचोकको अवस्थामा खासै फरक छैन । बेथानचोक गाउँपालिकाको कूल घरधुरी ४१४८ मध्ये ४००९ ले बत्ती प्रयोजनका लागि विद्युत ऊर्जाको प्रयोग गर्दछन् । ग्रामीण विद्युतीकरणका हिसाबबाट यो तथ्याङ्कलाई राम्रो मान्न सकिन्छ । खाना पकाउने ऊर्जाका रुपमा ३६७० घरधुरीले अहिलेसम्म दाउराको प्रयोग गर्दछन् भने ४६४ ले एल.पि.ग्याँसको प्रयोग गर्दछन् । गोवरग्याँस, सोलार र अन्य स्रोतका अवस्था नगन्य नै छन् । कृषिमा भइरहेको यान्त्रिकीकरण र सडक सञ्जालको विस्तारका कारण यातायातका साधन र उपकरणको लागि प्रयोग हुने इन्धनको प्रयोग वढ्दो रहेको छ । अत: पेट्रोलियम इन्धनको प्रयोगको ढोका एल.पि. ग्याँसको आयातबाट सुरु भएको पाइन्छ भने परम्परागत रुपमा प्रयोग हुने मट्टितेललाई विद्युतको प्रसारले विस्थापित गरेको पाइन्छ । पेट्रोल र डिजेलको प्रयोग गर्ने सवारीका साधनहरु वढ्दै गए पनि हालसम्म कुनै पेट्रोल पम्प वा ग्याँस स्टेशन स्थापना भएको छैन ।

खाना पकाउने इन्धनको प्रयोग चार्ट नं. ३

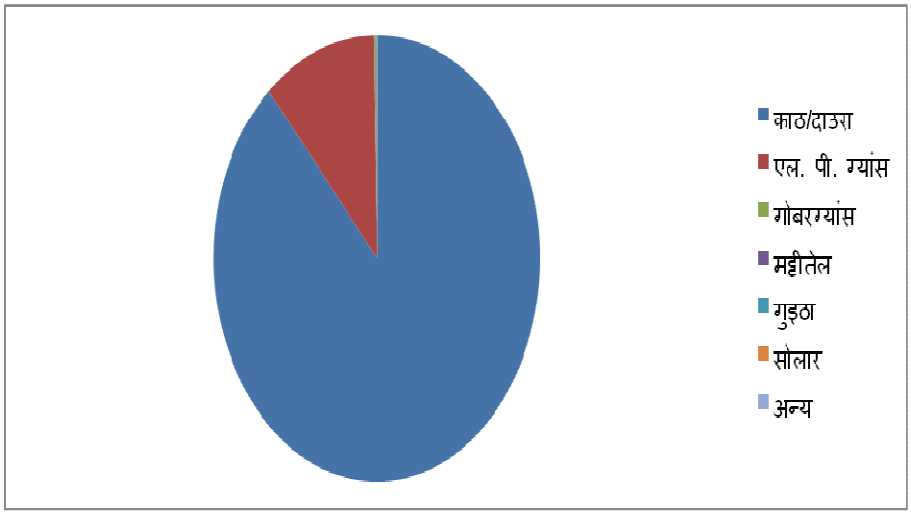

खाना पकाउने इन्धनका रुपमा काठ दाउराको प्रयोग ९० प्रतिशतभन्दा वढि घरधुरीले गर्नुमा यस गाउँपालिकामा पाइने र सस्तो पर्नुले हो । उत्तिस लगायतका चाडै वढ्ने र सजिलै आगो बल्ने यस प्रजातिको उपलव्धता प्रसस्त रहेको छ । चिसो भूगोलमा घर गोठलाई न्यानो वनाउन आगोले सहयोग गर्ने हुँदाँ स्थानीय मानिसहरुको रोजाइमा परेको हो ।

६.५.२. प्रमुख समस्या

घरेलु कार्यका लागि ऊर्जाका रुपमा काठ दाउराको अत्यधिक प्रयोग हुँदा त्यसको प्रत्यक्ष असर जङ्गल र महिलाको स्वास्थ्यमा परेको देखिन्छ । काठमा आधारित उद्योगहरुको स्थापनामा उद्यमीहरुको ध्यान पुग्न नसकेको देखिन्छ । काठको कटानका कारण भू-क्षयको अवस्था रहेको छ । चिसो वातावरणका कारण पहिला निर्माण भएका गोवर ग्याँसको प्रभावकारीता नभएको अर्को सत्य हो ।

६.५.३. चुनौती र अवसरहरु

स्थानीय स्रोतका रुपमा छिटो वढ्ने रुख प्रजातिहरुको प्रसस्त पाइने अवस्था छ । यी स्रोतहरुलाई ब्रिकेट, वायोकोइला लगायत इन्धनहरुको रुपमा प्रयोग गर्न सकेमा हालको दाउरा काठको प्रयोगलाई कम गर्न सकिन्छ । सौर्य ऊर्जाको प्रयोगबाट खाद्यान्न प्रसोधन लगायतका अन्य उपकरणहरुको प्रयोग गर्न सकिने अवस्था छ भने भूगोल हैसियतबाट हावाबाट चल्ने ऊर्जाको सम्भावनालाई अवसरका रुपमा लिन सकिन्छ । परम्परागत रुपमा चल्ने घट्टहरुलाई साना तथा लघु विद्युत निकाली राष्ट्रिय प्रसारणसँग जोड्न वा विक्रि गर्न सम्भावना छ । गाउँपालिकाले आफ्नो ग्रिड खडा गरी आफैले संचालन गर्न पनि सक्दछ ।

६.५.४. सोच

नविकरणीय र बायो ऊर्जाको प्रभावकारी र सस्तो उपभोगको अवस्था

६.५.५. लक्ष्य

हाल घरेलु प्रयोजनमा प्रयोग भएका ऊर्जा (काठ दाउरा) को परिमाण दरलाई घटाउदै जाने

६.५.६. उद्धेश्यहरु

- वन पैदावारमा आधारित ऊर्जामा आधा प्रतिशतले प्रभावकारी आपूर्ति गर्न सक्ने प्रविधिको विकास
- नविकरणीय ऊर्जा विकास गर्ने
- परम्परागत घट्टहरुलाई साना तथा लघु विद्युत उत्पादन विस्तार गर्ने

६.५.७. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
नविकरणीय ऊर्जालाई विस्तार	▪ ब्रिकेट र बायोकोईला उत्पादन प्रविधिको विकास ▪ स्रोतको सम्भाव्यता र बजार अध्ययन
परम्परागत घट्टको लघु विद्युत उत्पादनमा	▪ स्थानीय जनसमुदायसँगको साझेदारिता

रुपान्तरण	▪ ग्रामीण विद्युतिकरण

६.५.८. प्रस्तावित आयोजना / कार्यक्रम

- वन पैदावारमा आधारित ऊर्जामा आधा प्रतिशतले प्रभावकारी आपूर्ति गर्न सक्ने प्रविधिको विकास
- नविकरणीय ऊर्जा क्षेत्रमा विकास र लगानी
- परम्परागत घट्टहरुलाई साना तथा लघु विद्युत उत्पादन

६.५.९. अपेक्षित उपलब्धि

ऊर्जा आपूर्तिमा कम्तिमा ५० प्रतिशतले आत्मा निर्भर हुनेछ ।

६.६ भू-उपयोग तथा व्यवस्थापन

६.६.१. हालको अवस्था

स्थानीय तहले सरकारी जमिनको स्वामित्व हस्तान्तरण र खारेजी गर्न सक्ने अधिकार नभए पनि व्यवस्थापन गर्ने अधिकार राख्दछ । त्यसैगरी दिगो विकास लक्ष्य नं. १५ ले दिगो वन व्यवस्थापन, जैविक विविधताको संरक्षण, मरुभूमिकरण विरुद्ध लड्न र माटोमा आएको ह्रासलाई सुधार गर्ने विषयलाई स्थानीय योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने विषयलाई किटान गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्य नं. ११ ले शहर तथा मानव बसोवासलाई समावेशी, सुरक्षित, उत्थानशील र दिगो बनाउन पुरक १० वटा उद्देश्यहरु निर्धारण गरेको छ । विश्वका साँस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण र सुरक्षणका प्रयासहरुलाई सुदृढ गर्दै सहभागितामूलक एकीकृत र दिगो मानव बस्तीको योजना र व्यवस्थापनको लागि क्षमता बढाउने विषयमा स्थानीय तहलाई आग्रह गरेको छ ।

समग्र रुपमा जमिनको विविध प्रयोगलाई व्यवस्थित गरेर जैविक विविधताको संरक्षण गरी जमिनको उत्पादकत्व वढाउने र मानव बस्तीलाई थप व्यवस्थित गर्न यस क्षेत्रको विकासलाई प्राथमिकतामा राख्ने कोशिस गरिएको छ ।

६.६.२. प्रमुख समस्या

बेथानचोक पालिकाको समग्र भूमिको नक्साकङ्न र व्यवस्थित अभिलेखनको अभाव छ । पहिलेका विभिन्न पाँच स्थानीय निकाय (गा.वि.स.) हरुलाई जोडेर समग्रमा एउटै गाउँपालिकाको निर्माण गरिएको हो । भूगोलको हिसाबले सबै स्थानीय निकायको तथ्याङ्कहरु पालिकामा अभिलेखन गर्न सकिएको छैन ।

बेथानचोकको खेतीयोग्य जमिनको करिव ७ प्रतिशत हिस्सा हाल बाँझो रहन पुगेको छ । जग्गा बाँझो रहनुमा जमिनको उत्पादकत्वमा आएको ह्रास र खेतीभन्दा अन्य व्यवसायबाट हुने लाभको कारण र आधुनिक प्रविधिको व्यवस्थापन नहुनु हो । एकातिर कृषिमा संलग्न जनशक्तिसँग जमिन छैन भने लाभको हिसाबले कृषि उत्पादनमा हुने कम लाभको कारण जमिन बाँझो राख्ने घरधुरीको संख्या दिन प्रतिदिन बढ्दो क्रममा रहेको छ । शहरीकरण र बस्ती विकासको बढ्दो चापले केही निश्चित भू-भागमा कृषि योग्य जमिनलाई गैरकृषि कार्यमा प्रयोग गरिएको छ । परम्परागत सन्तुलनमा रहेको पर्यावरण असन्तुलन बिग्रिन जाँदा त्यसको प्रत्यक्ष असर जैविक विविधतामा पर्न गएको छ । अतः अबको दिगो विकासका प्रयासले व्यवस्थित बस्ती तथा शहर विकास, उत्पादनशील जमिनको कृषि व्यवसायमा प्रयोग र जैविक विविधता संरक्षणका लागि वन तथा सिमसार क्षेत्रका जमिनको संरक्षण गर्न सक्नु पर्दछ ।

६.६.३. चुनौती र अवसर

दिगो विकास लक्ष्य नं. १२ अनुसार जमिनको दिगो उपभोग तथा उत्पादन प्रणालीको सुनिश्चित गर्न विकासोन्मुख देशहरुले दिगो खपत तथा उत्पादन उन्मुख वैज्ञानिक र प्राविधिक क्षमतालाई बलियो बनाउन जोड दिईएको छ । नेपाल सरकारले दिगो विकास लक्ष्यलाई स्थानीयकरण गर्न वन क्षेत्रले कार्वन उत्सर्जन शोषण गर्न सक्ने गरी विकास गरी पर्यावरणीय साझेदारीता विकास गर्ने, माटो जैविक पदार्थलाई संरक्षण गर्ने, उपभोक्ताको तहमा गरिने खाद्यान्न उपभोगका क्रममा हुने नोक्सानी कम गर्ने र प्लाष्टिकजन्य फोहरलाई घटाउने र औद्योगिक क्षेत्र वा निस्कने ठोस फोहर पदार्थ बिसर्जनको व्यवस्थापन गर्ने योजना प्रस्तावित गरेको छ । जमिनको वर्गीकरण तथा संरक्षण योजनाका चुनौतीहरु भनेका जमिनको एकीकरण गर्नु र विकास गर्नु रहेको छ । हाल तीन किसिमका प्रयोजनाका लागि चक्लावन्दि गर्ने कुरामा वडास्तरका छलफलमा सहमति जुटेको अवस्था हो । जस अनुसार (क) व्यवस्थित बस्तीको लागि चक्लाबन्दी (ख) कृषि क्षेत्रको चक्लाबन्दी (ग) वन क्षेत्रको संरक्षण रहेको छ ।

६.६.४. सोच

प्राकृतिक पूँजिको रुपमा रहेको जङ्गल, जमिन, जल र जैविक विविधताको संरक्षण गरी भावी पुस्ताका लागि हस्तान्तरण गर्न र दिगो प्रयोग गर्ने सोच लिइएको छ ।

६.६.५.लक्ष्य

जनसंख्याको वृद्धि र असन्तुलित बसाइँ सराइले प्राकृतिक स्रोतसाधन माथि तीव्र दवाव पर्ने हुँदा जमिनको संरक्षण गरी आफू पछिका सन्तानहरुलाई सुरक्षित वातावरण हस्तान्तरण गर्नु लक्ष्य रहेको छ ।

६.६.६. उद्देश्य

यस उपक्षेत्रका उद्देश्यहरु यस प्रकार रहेको छ ।

क) यस गाउँपालिकाका सबै भू-भागलाई रणनीतिक रुपमा पाँच समूहमा (कृषि, वन, बस्ती, उद्योग र जल वा सिमसार क्षेत्र) विभाजन गरिने ।

ख) कृषि योग्य भूमिलाई बाँझो राखिने छैन र कृषि क्षेत्रमा गैरहाजिर हुने भूमिपतिको जग्गालाई पालिकाले उपभोग प्रयोजनको लागि मात्र ग्रहण गर्ने ।

ग) पालिकामा रहेका सबै वन क्षेत्रको संरक्षण गरी जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने ।

घ) पालिकाको जनसंख्या वृद्धि र बस्ती विस्तारको अनुपातका आधारमा बस्ती विस्तार र शहर विकास क्षेत्रको लागि जमिनको एकीकरण र विकास गर्ने ।

ङ.) जैविक संरक्षण र पर्यावरण सन्तुलनको लागि सिमसार क्षेत्र विस्तार गर्ने ।

६.६.७. रणनीति र कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीति
जमिनको प्रयोग र सम्भावनाको आधारमा वर्गीकरण गर्ने	• जमिनको वर्गीकरण गर्ने सम्बन्धि नीति र कानुन वनाउने • व्यवस्थित बस्ती विकासको लागि चक्लावन्दी गर्ने
जमिनको प्रयोगका आधारमा जमिनको चक्लाबन्दी गर्ने	• कृषि जमिनको चक्लाबन्दी गर्ने • वन संरक्षित जमिनको सीमा निर्धारण गर्ने • सिमसार क्षेत्रको संरक्षण गर्ने
भूमिहीन र सहकारी खेतीको लागि जमिन एकीकरण वा भूमि बैंक	• कृषिमा आधारित तथा भूमिहीनको लागि व्यावसायिक खेतीको लागि जमिनको व्यवस्थापन
	• व्यावसायिक सहकारी खेतीको लागि भूमि बैंकको व्यवस्थापन
वस्ति विकास तथा शहरीकरणका लागि जमिनको एकीकरण	• शहरीकरण र बस्ती विकासको क्षेत्र निर्धारण गर्ने
	• शहरीकरण तथा बस्ती विकासका लागि जमिन विकास गर्ने

६.६.८. प्रस्तावित प्रमुख कार्यक्रमहरु

- जमिनको प्रयोगका आधारमा वर्गीकरण गरी सोही अनुसार संरक्षण गर्ने, सहभागिमूलक किसिमबाट एकीकरण गर्ने र नापजाँच
- प्रयोगमा आधारित बृहत् भूमि वर्गीकरण र संरक्षण कार्यक्रम
- कृषि तथा पशुपालन, बस्ती विकास एवं वजार विस्तार र वन क्षेत्रको किटानी सहितको चक्लाबन्दी
- निर्धारित मापदण्डको आधारमा चक्लाबन्दी खेतको एकीकरण
- कृषि तथा पशुपालन चक्ला अन्तर्गत जग्गाधनीबाट कुतको स्व-निर्धारण गर्ने र कुत समिति को सिफारिस सहित वार्षिक जग्गा भाडा वा कुत तय गर्ने ।
- बस्ती विकास तथा शहरी विस्तारका लागि जमिनको एकीकरण

६.६.९. अपेक्षित उपलव्धि

निर्धारित मापदण्डको आधारमा जमिनका चक्लाबन्दी र जमिनको एकीकरण हुनेछ ।

६.७. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि उपक्षेत्र

६.७.१. हालको अवस्था

नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेको वाक् तथा प्रकाशन स्वतन्त्रताको प्रत्याभूत गर्न, प्रेस स्वतन्त्रताको उपभोग गर्न र सूचना तथा सञ्चारको हकको उपभोग गरी शासन पद्धतिलाई जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउन सूचना तथा सञ्चारको क्षेत्रलाई विकास गर्न यस उपक्षेत्रमा स्थानीय सरकारले लगानी गर्ने छ । विश्वव्यापी रुपमा तीब्र विकास भई रहेको सूचना र सञ्चार प्रविधिलाई सबै नागरिकको पहुँचमा पुऱ्याउन विशेष गरी डिजिटल सेवालाई विस्तार गरिने छ । हाल गाउँपालिकामा टेलिफोन र मोवाईल सेवा लिने जनसंख्यालाई इन्टरनेट सेवामा आवद्ध गरी प्रेस, फिल्म, शिक्षण सामाग्री र सञ्चार जगतको नविनतम् सूचना र शिक्षालाई हातहातमा पुऱ्याउन सहजिकरण गरिने छ ।

६.७.२. प्रमुख समस्या

हाल नागरिकले सिमित रुपमा प्रयोग गर्दै आएको मोवाईल सेवालाई जीवन उपयोगी र सशक्तिकरणको माध्यमको रुपमा प्रयोग गर्न नसक्दा यसको प्रयोगले हानी र जोखिम बढाई रहेको छ । यस्ता साधनलाई सूचना, शिक्षा र सञ्चारको माध्यममा प्रयोग गरी नागरिकको जीवनमा समृद्धि र क्षमता अभिवृद्धिको

अवसरको रुपमा प्रयोग गर्न प्रेरित गरिने छ । आम नागरिकमा प्रविधिको ज्ञान प्राप्त गर्ने स्रोतको रुपमा र विद्यार्थीहरुको लागि शिक्षा आर्जन गर्ने वैकल्पिक माध्यमको रुपमा प्रयोग गरिने छ ।

६.७.३. चुनौती तथा अवसर

नेपालको कूल जनसंख्याको ७२ प्रतिशत जनसंख्याको पहुँचमा टेलिभिजन, ८३ प्रतिशतमा रेडियो र ५५ प्रतिशतको पहुँचमा ब्रोडव्याण्ड फ्रिक्वेन्सी सेवा पुगेको अवस्था छ । कूल जनसंख्याको ३१ प्रतिशतमा डिजिटल साक्षरताको अवस्था रहेको छ । बेथानचोक पालिकाको अवस्था राष्ट्रिय आङ्कडा भन्दा खासै फरक देखिदैन तर ८५ भन्दा बढी स्थानमा ब्रोडव्याण्ड फ्रिक्वेन्सीको उपलव्धता छ । नेपाल सरकारले लिएको डिजिटल नेपालको अवधारणा अनुसार डिजिटल साक्षरता दर बढाउनु चुनौतीका रुपमा रहेको छ । नागरिकमा डिजीटल एवं भर्चुयल प्रणालीमा आर्कषण देखिनुलाई अवसरका रुपमा लिन सकिन्छ । साथै, कृषि, व्यापार र पर्यटन क्षेत्रको विकास र बजार प्रवर्धनको लागि इन्टरनेट र सामाजिक सञ्जालको प्रयोगलाई गाउँपालिकाले उपयोग गरेर समृद्धि हासिल गर्न सक्नेछ ।

६.७.४. सोच

सबै बस्तीहरुमा पालिकाका तथ्याङ्कहरु डिजीटल प्रणालीमा आधारित सूचना, शिक्षा र सञ्चार सेवाहरु उपलव्ध हुने

६.७.५. लक्ष्य

पालिकाका सबै अभिलेखहरु डिजिटल प्रणाली मार्फत आम नागरिकहरुको पहुँचमा रहने ।

६.७.६. उद्धेश्यहरु

बेथानचोक गाउँपालिकाले सञ्चार क्षेत्रको विकासको लागि निम्न उद्देश्यहरु लिएको छ ।

- सबै बस्तीहरुमा इन्टरनेट सेवाको विस्तार गर्ने ।
- पालिकाका सबै अभिलेखहरुलाई डिजिटल प्रणालीमा राख्ने ।
- पालिकाभित्र संचालन हुने एफ.एम., टेलिभिजन, लगायत प्रिन्ट तथा अनलाईन सञ्चारका माध्यमहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने
- पर्यटन, कृषि तथा पशुपालन, लघु उद्यम र अन्य व्यवसायहरुको लागि आवश्यक प्रविधि र सूचनाहरुलाई ई-प्रणालीमार्फत सर्वसाधारणको पहुँचमा पुऱ्याउने ।

६.७.७. रणनीति र कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीति
• निजी साझेदारितामा प्रवर्धन गर्ने । • सञ्चार परिचालन नीति तथा ऐनको व्यवस्थापन गर्ने ।	• पालिकाका सबै अभिलेखहरुलाई डिजिटलाईज • वैदेशिक रोजगारीमा जान चाहनेहरुका लागि सूचना केन्द्रहरुको स्थापना गर्ने । • ई-लर्निङ्ग केन्द्रहरुको स्थापना गर्ने • एफ.एम., टेलिभिजन, लगायत प्रिन्ट तथा अनलाईन सञ्चारका माध्यमहरुको क्षमता अभिवृद्धि

६.७.८. प्रस्तावित प्रमुख कार्यक्रमहरु

- सबै बस्तीहरुमा इन्टरनेट सेवा पुऱ्याउने ।
- ई-सेवा को विस्तार गर्ने ।
- पालिकाका सबै अभिलेखहरुलाई डिजिटल प्रणालीमा राख्ने ।
- अभिलेखहरुलाई डिजिटल प्रणालीमा प्रविष्टीकरण गर्ने ।
- पालिका भित्र संचालन हुने एफ.एम., टेलिभिजन, लगायत प्रिन्ट तथा अनलाईन सञ्चारका माध्यमहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

६.७.९. अपेक्षित उपलब्धि

सत् प्रतिशत नागरिकहरुको सञ्चारमा पहुँच हुनेछ ।

६.८. आवास र बस्ती व्यवस्थापन

६.८.१. हालको अवस्था :

भौगोलिक रुपमा १०१ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएका बेथानचोक गाउँपालिकाको उत्तरतर्फ पनौती नगरपालिकाको मध्य भाग हुदै राष्ट्रिय अरनिको राजमार्गसँग बनेपामा जोडिन पुगेको छ भने दक्षिणतर्फको प्रदेश स्तरको मार्गले खानीगाउँ पालिकाका लागि वारपार मार्गको ट्र्याक खोलेको अवस्थामा छ । संघीय राजधानी काठमाण्डौबाट पूर्वतर्फ करिव ५० कि.मि.को दुरीमा रहेको बेथानचोकबाट दक्षिण तराई लगायत प्रदेश नं. ३ का अन्य जिल्लाहरु ललितपुर, सिन्धुली र मकवानपुरका पालिकाहरु जोड्ने छोटा मार्गहरु खोल्न सक्ने सम्भावना छ । बेथानचोक भौगोलिक रुपमा उत्तरभन्दा दक्षिणतर्फ भिरालो र उठेका पहाडहरुले बनेको

छ । आवाद र बस्ती विस्तारको हिसाबबाट वडा नं. १, ५ र ६ मा केही पातला बस्तीहरु रहेका छन् भने बसाइँ सर्नेको प्रवृति वढ्दो रहेको छ भने वडा नं. १, २, ३ र ४ मा बसाइँ आउने दर वढ्न जाँदा बस्तीहरु वाक्लो हुदै गएको अवस्था छ । सवै वडाहरु गरी कूल ५७ वटा साना ठुला बस्तीहरु रहेका छन् भने औषत प्रति वडा ११.५ बस्तीहरु रहेको पाइन्छ । अतः पुरानो गा.वि.स.मा रहेको एक वडामा १.८ वटा बस्तीहरु रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ ।

२०७२ सालको भूकम्प पछिको विनासले कयौं घरहरुको विनास गरे पछि पुननिर्माण भएका कूल घरहरु मध्ये ३,५९६ घरहरुका भित्ताहरु ढुङ्गा र माटोको जोडाईमा रहेको छन् । करिव १५ प्रतिशत घरहरु पक्कि सिमेन्ट ईट्टा र पिलरहरुको प्रयोग गरि भित्ता निर्माण भएका छन् । हाल सम्म पनि काठ वाँसका भित्ता प्रयोग भएका घरहरुको संख्या २५ रहेको छ । १४५ घरधुरीले भूकम्प पछि तत्काल निर्माण गरिएका जस्तापाताले भित्ता वारी हाली वनाएका अस्थायी आवासमा वसिरहेको पाइन्छ ।

त्यसै गरी हालसम्म पनि पराल, खर आदिको छाना रहेका घरधुरीहरु २७ वटा रहेका छन् भने २३१ घरधुरीहरु परम्परागत रुपमा टायल, स्लेट, झिंगटीहरुका छाना रहेको छन् । जस्ताको छाना प्रयोग गर्ने ३,६५७ घरधुरीहरु रहेका छन् ।

६.८.२. प्रमुख समस्या

गाउँपालिकाका प्रमुख बजार केन्द्रहरु र वडा केन्द्रहरुहरुमा आप्रवासनको चाप वढ्दै गएको भए पनि व्यवस्थित बस्तिहरुको विकास र सडक सञ्जालहरुको योजना निर्माण हुन सकेको अवस्था देखिदैन । हिउँदमा चल्ने सडकहरुले गाँउको उत्पादन र मानिसको यातायातलाई केहि सहज गरेको भए पनि यातायात दर महँगो रहेको छ । भूकम्प पछि निर्माण भएका बस्तीहरुलाई भविश्यमा आई पर्ने जनसंख्याको चापलाई थेग्न सक्ने गरी भौतिक निर्माणको सम्भावनालाई सोच राखी निर्माण गरेको देखिदैन ।

६.८.३. अवसर र चुनौतीहरु

बेथानचोक गाउँपालिकाका वडा नं. २, ३ र ४ हरुमा बस्ती तथा आवास क्षेत्रहरुको विकास क्रमशः हुदै गइराखेको छ जहाँ बसाइँ आप्रावसनको चाप वढ्दो मान्न सकिन्छ । तुलनात्मक रुपमा अन्य वडाहरुमा बसाइँ सराइ गरी जाने क्रम देखिन्छ । तर बाँकी अन्य वडाहरुका वजार केन्द्रहरुमा पनि गाउँबाट आर्कषण वढ्दै गएको अवस्था छ ।

६.८.४. सोच

संविधानमा उल्लेखित सुरक्षित आवास र बसोवास मौलिक हकको प्रत्याभुति

६.८.५. लक्ष्य

सार्वजनिक सडक उपभोग गर्न सक्ने गरी कम्तिमा हरेक नागरिकले आफ्नो आवास वा बस्तीलाई सुरक्षित महसुस गर्ने छ ।

६.८.६. उद्धेश्यहरु

सुरक्षित आवास तथा व्यवस्थित आवास क्षेत्रको विकास गर्ने

६.८.७. अख्तियार गरिएका रणनीति र कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीति
पालिकाका सबै आवास अभिलेखहरुलाई डिजिटल प्रणालीमा राख्ने ।	▪ मापदण्ड अनुसारका निर्माण भएका आवास वा घर र आवास क्षेत्रहरुको अनुगमन र अभिलेखन गर्ने
निजी, सहकारी, सार्वजनिक साझेदारिता	● जमिनको विकास तथा एकीकरणको लागि निजी क्षेत्र, लगानीकर्ता तथा जग्गाधनीहरुको सहकारीहरुसँग साझेदारिता कार्यक्रम संचालन ● शहरी विकासका योजनाहरुमा स्थानीयहरुको जनसहभागिता प्रतिशतको आधारमा योजना कार्यान्वयनको प्राथमिकता निर्धारण

६.८.८. प्रमुख आयोजना तथा कार्यक्रमहरु

—मापदण्ड अनुसारका बाटो, विजुली, सुरक्षा आवास निर्माण

—मौलिक बस्तीहरुको निर्माण

— वृहत् एकीकृत बजार केन्द्रका क्षेत्र निर्माण

— बेथानचोकको मौलिकता झल्काउने घर पाटी पौवा निर्माण

६.८.९. अपेक्षित उपलब्धि

सुरक्षित आवासको संख्यामा वृद्धि हुनेछ ।

परिच्छेद ७

वन, वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन उपक्षेत्र

हालको अवस्था

जैविक विविधताका दृष्टिकोणबाट नेपाल एक सम्पन्न मुलुक हो । नेपालभित्र ११८ किसिमका इकोसिस्टमहरु अस्तित्वमा रहेका छन् । २२,६०० भन्दा बढी सामुदायिक वनहरु र ३५ प्रकारका वन सम्पदाहरु विद्यमान रहेको पाइन्छ । ११,९७१ प्रजातीका वनस्पतिहरु र ११,८६१ प्रजातीका प्राणीहरुले नेपालको जैविक विविधतालाई समृद्ध बनाएको छ । विश्वमा पाइने प्रजातीहरु मध्ये बेथानचोकमा जडीवुटी ७० प्रकार, २ प्रकारका मृग, २ प्रकारका वाँदर, डाँफे मुनाल सहित धेरै प्रकारका चराचुरुङ्गीहरु पाइन्छ । नेपाल सरकारले सन् २०१५ मा सम्झौता गरेको जनवायु परिवर्तन सम्बन्धी पेरिस सम्झौता र क्योटो प्रोटोकलको आधारमा आफ्ना कार्यक्रमहरुलाई कार्यान्वयन र स्थानीयकरण गर्ने बाध्यता छ । स्थानीय तहको सरकारले वन नीति २०७१, जैविक विविधता रणनीति २०१४-२० लाई कार्यान्वयन गर्नु पर्ने हुन्छ । दिगो विकास लक्ष्य नं. १३ ले जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई सम्बोधन गर्न स्थानीय सरकारले गर्ने काम कर्तब्यको बारेमा निर्देश गर्दछ । लक्ष्य नं. १५ ले वनको दिगो व्यवस्थापन, जैविक विविधताको संरक्षण र भू-क्षयको नियन्त्रणको लागि स्थानीय तहले निर्माण गर्नु पर्ने योजना र कार्यान्वयन गर्नु पर्ने कुरा उल्लेख छ ।

बेथानचोक गाउँपालिकाको कूल भू-भाग मध्ये ५८% हिस्सा वन क्षेत्रले ओगटेको छ भने कृषि भूमिको रुपमा प्रयोग भएको ४२ % भू-भाग छ । वनको झाडी, बुट्यान, खरवारी चरन क्षेत्रले ४.३३ % हिस्सा ओगटेको छ । खोला, नाला, खोल्सा लगायत सिमसार क्षेत्रको रुपमा ३.९ % क्षेत्रफल रहेको छ । जैविक विविधताको आधारमा बेथानचोकमा ६२ प्रजातीका चरा, २० थरीका पुतली, ४ थरीका गुराँस, १४ जातका सुनाखरी पाइन्छ । डाँफे, मुनाल र काँडेभ्याकुर प्रजाती सिमित संख्यामा पाइन्छ । यहाँ पाइने गुराँस प्रजातीहरु, उत्तरी धादिङ्ग, अरुण उपत्यका र बेथानचोकमा मात्र पाइन्छ । वि.सं. २०७४ मा बेथानचोक गाउँपालिकाद्धारा तयार पारिएको पार्श्वचित्रमा उल्लेख गरिए अनुसार, कूल ३,७०३ हेक्टर वन क्षेत्रलाई ३२ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिलाई हस्तान्तरण गरिएको छ हालको वडाका हिसाबले हेर्ने हो भने निम्न अनुसार सामुदायिक वनको उपभोक्ताहरु रहेको पाइन्छ ।

वडा नं.	सा.वन उ.स. संख्या	वडा नं.	सा.वन उ.स. संख्या	वडा नं.	सा.वन उ.स. सख्या
१	१	२	७	३	५
४	८	५	४	६	७

सबै भन्दा बढी सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति रहेको वडा नं. ४ मा मात्र ८ वटा समिति रहेका छन् भने कम रहेको वडा नं. १ मा १ वटा समिति छ । वडा नं. २ र ६ मा ७/७ वटा सामुदायिक वन रहेका छन् । बेथानचोक सामुदायिक वनलाई वडा नं. ५ र ३ का बासिन्दाले संयुक्त रुपमा प्रयोग गरिरहेका छन् ।

विपद् व्यवस्थापनका दृष्टिकोणबाट वर्षे पानीको संकलन पोखरी, सिमसार क्षेत्रको जमिनहरुको संरक्षण जस्ता अभ्यासहरु भई राखेको छ । गाउँपालिका भित्र स-साना कृतिम तालहरुको निर्माण गरी, सिमसार क्षेत्रको विस्तार गर्ने, शुक्ष्म जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गर्ने, गरा सुधार कार्यक्रम संचालन गर्ने कार्यहरु भई राखेको अवस्था छ । यस्ता कार्यक्रमहरुले विपद्को जोखिमबाट समुदायलाई सुरक्षा प्रदान गर्न सक्दछ । परम्परागत रुपमा वर्षेपानी संकलन गर्ने पोखरीहरुको पुर्नस्थापना गरी वातावरणीय शुष्कतालाई घटाउने काम भएको देखिन्छ ।

प्रमुख समस्या

यस गाउँपालिकामा ठूलो संख्या र क्षेत्रफल ओगट्ने सामुदायिक वन छन् र जैविक विविधताका हिसाबबाट सम्पन्न
छ । आर्थिक रुपमा सामुदायिक वन, वनबाट उत्पादन हुने काष्ठजन्य र गैह्र काष्ठजन्य पैदावारबाट आम नागरिकले रोजगारी सिर्जना हुने वा गरिबी हटाउने क्रियाकलाप गर्न सकिएको पाइदैन । जनसंख्याको बसाइँ सराइ र कृषि व्यवसाय प्रतिको अरुचिका कारण विशेष गरी पाखो जमिनहरु बाँझो रहने र झाडीका रुपमा रुपान्तरण हुँदै गएको छ । समग्रमा वन क्षेत्रको आयतन बढ्दै गएको छ तर वन पैदावारलाई आय आर्जनसँग जोड्न सकिएको छैन ।

विपद् जोखिमका हिसाबबाट हेर्दा वडा नं. १ मा पहिरो र अन्य क्षेत्रहरुमा आगोलागी, असिना, हावाहुरी, चट्याँङ्ग, भूइचालो र जङ्गली जनावरबाट आतङ्कित हुनुपरेको अवस्था छ । पछिल्लो समयमा जङ्गली जनावरहरु मध्ये वाँदर, वँदेल र दुम्सीको संख्यामा बृद्धि भई कृषि उत्पादन नोक्सानी गर्ने गरेको पाइन्छ । चितुवाको आतङ्क र दुम्सिले खेतवारीमा पुऱ्याउने नोक्सानीको परिमाण पनि ठूलै रहेको छ ।

चुनौती तथा अवसर

वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका चुनौती र अवसरका रुपमा सरकार पक्षभई हस्ताक्षर गरेको दिगो विकास लक्ष्य र जलवायु अनुकूलन सम्बन्धी दस्तावेजलाई स्थानीयकरण गर्ने कार्यक्रमको जनसहभागितामूलक कार्यान्वयन हो । संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको समन्वय र सहकार्यको वातावरण निर्माण गरी वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता, जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन गर्दै आर्थिक विकास तथा उत्पादनको बाँडफाँडलाई सामाजिक न्यायका आधारमा बाँडफाँड गर्नु नै मुख्य चुनौती रहेको छ ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

वातावरणीय न्यायका हिसाबले मानवीय क्रियाकलाप र विकास प्रक्रियालाई जलवायु अनुकूलन गराउदै समुदायमा जोखिम संकटासन्नटा समन क्षमता अभिवृद्धि गर्न वन, वातावरण, जलाधार क्षेत्र संरक्षण गर्दै विपद् व्यवस्थापन गर्ने समग्र लक्ष्य राखिएको छ । समग्र क्षेत्रगत रुपमा वन, जलाधार संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रलाई निम्न अनुसार उद्देश्य राखी विकास गर्न खोजिएको छ ।

- सामुदायिक वनको संरक्षण गर्दै सामुदायिक आय आर्जन बृद्धि गर्ने
- बेथानचोक गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका शुक्ष्म तथा लघु जलाधार क्षेत्रहरुको संरक्षण गर्दै जल उत्पन्न समस्याको न्यूनिकरण गर्ने ।
- कृतिम सिमसार क्षेत्रको विस्तार गर्दै जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने ।
- जलवायु अनुकूलन विधिद्धारा विपद् व्यवस्थापन गर्दै समुदायको जोखिम एवं संकटासन्नटा वहन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

अख्तियार गरिने रणनीति तथा कार्यनितीहरु :

रणनीति	कार्यनीति
सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिसँगको साझेदारिता	▪ गैह्र काष्ठजन्य पदार्थहरुको व्यावसायिक उत्पादनमा जोड दिने ▪ जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने ▪ पर्यटन व्यवसायसँग समन्वय विस्तार गर्ने ▪ लघु तथा शुक्ष्म जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गर्ने
कृतिम सिमसार क्षेत्रको विस्तार गर्ने	▪ परम्परागत रुपमा अभ्यास गर्दै आएका वर्षे पानी सङ्कलन पोखरीहरुको सुधार र संरक्षण ▪ कृतिम वाँधको निर्माण गरी पोखरी निर्माण ▪ पर्यटन व्यवसायसँग समन्वय विस्तार गर्ने ▪ पुराना धारा तथा सिमसार क्षेत्रको संरक्षण
जलवायु अनुकूलन विधिद्धारा विपद् व्यवस्थापन	▪ जैविक विधिद्धारा पहिरो तथा जमिन कटान नियन्त्रण ▪ गरा सुधार र जमिनको चक्लाबन्दी ▪ विपद् पूर्वतयारी योजना निर्माण ▪ विपद् व्यवस्थापन मैत्री पूर्वाधार निर्माण अनुशिक्षण अभियान

७.१. वन तथा वातावरण संरक्षण र सम्बर्धन

७.१.१. हालको अवस्था

बेथानचोक गाउँपालिकाको करिव आधा प्रतिशत भूगोल नीजि, सामुदायिक, कवुलियत र राष्ट्रिय वन क्षेत्रले ओगटेको छ । महाभारत पार्वतिय श्रृखलामा पाइने अधिकांश वनस्पति, जीवजन्तु, पन्छि, सरिसृप र पुतलीहरु यहाँ रहेको वन क्षेत्रमा उपलव्ध रहेको छ । कतिपय जडिवुटीहरुको प्रशोधन र व्यवस्थापनको अभावमा त्यसै खेरगइराखेको अवस्था छ भने उचित संरक्षणको अभावमा लोप हुदै गइराखेको अवस्था छ । साना सरिसृप

जातका प्राणीहरु लेपोन्मुख अवस्थामा छन् भने केही चराहरु अब देखिन छाडेका छन् । जङ्गलमा खानेपानीको अभाव र वातावरणीय प्रदूषणका कारण चराहरुको प्रजनन् क्षमताको अभाव मात्र होइन आगन्तुक चराहरु आउन छोडेको अवस्था छ ।

क्र.स.	शिर्षक	राष्ट्रिय	बेथानचोक
१	वन क्षेत्रले ओगटेको कूल क्षेत्रफल प्रतिशत	४४.७४	५८
२	कृषि तथा पशुपालन भूमि	२१ %	४२ %
३	बाँझो जमिन प्रतिशत	७ %	४.३ %
४	वनस्पति प्रजाती संख्या	११,८६१	१९६
५	सुनाखरी प्रजाती संख्या	१५००	२०
६	गुराँस प्रजाती संख्या	३२	५
७	चरा प्रजाती संख्या	८६२	६२
८	पुतली प्रजाती संख्या	९४५	२१
९	वन्यजन्तुहरु प्रजाती		६५
१०	जटीवुटी प्रजाती		७०

वन तथा वातावरणको क्षेत्र

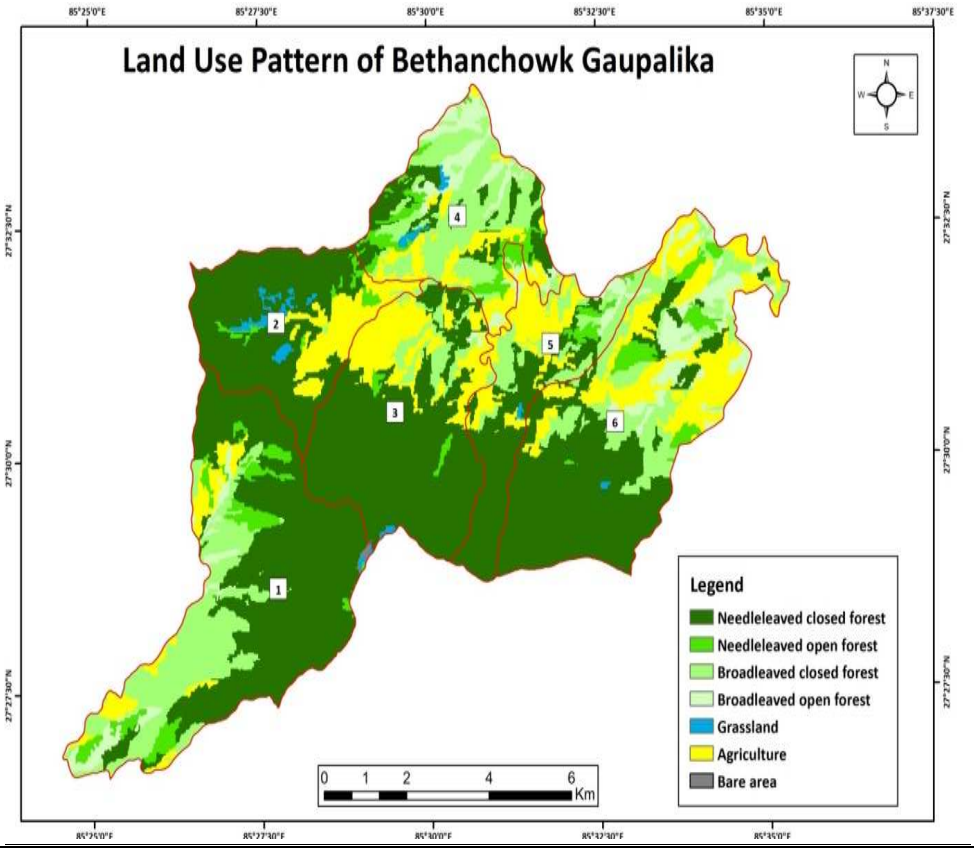

७.१.२. प्रमुख समस्या र चुनौतीहरु

वन तथा वातावरणका हिसाबबाट देखिएको प्रमुख समस्या भनेको वन पैदावारलाई गरिबी निवारणको साधनका रुपमा प्रयोग गर्दै स्थानीय समुदायलाई उद्यमशील बनाउन नसक्नु रहेको छ । कार्बन उत्सर्जनको क्षमता अभिवृद्धि गरे वापत प्राप्त हुने (रेड परीक्षण) रकममा स्थानीय समुदायको पहुँच स्थापना गर्नु र गैरकाष्ठ पैदावर पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न नसक्नु हाल स्थानीय तहमा देखिएका समस्याहरु हुन् । वन क्षेत्रभित्र रहेका पानीका मुहान, पोखरी र सिमसार क्षेत्रको संरक्षण गर्न नसक्नु अन्य कोटीका समस्याका रुपमा लिन सकिन्छ ।

७.१.३. चुनौती तथा अवसर

वन, जैविक विविधता तथा जलाधारको दिगो र सहभागीमूलक व्यवस्थापनबाट वातावरणीय सन्तुलन र दिगो विकास गर्न वनजन्य उद्यम तथा पर्यटनको विकास तथा वनजन्य वस्तु तथा सेवा उत्पादन गर्ने राष्ट्रिय लक्ष्य अनुसार वन क्षेत्रको पूर्णक्षमताको उपयोग हुने गरी वस्तु तथा सेवा विविधिकरण गर्ने चुनौती तथा अवसर रहेको छ । बेथानचोकको एकीकृत विकासका लागि कृषि तथा पशुपालन र पर्यटनको व्यावसायिक विकासमा सामुदायिक वनभित्रको जैविक विविधतालाई परिचालन गरी वातावरण सन्तुलनलाई अछुण्य राख्ने प्रयास गरिएको छ ।

७.१.४. सोच

वन तथा वातावरणको संरक्षण गरी दिगो विकासका अवधारणा अनुसार वन, जैविक विविधता र जलाधारको संरक्षण, पुनर्स्थापना र प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण गर्ने सोच रहेको छ ।

७.१.५. लक्ष्य

वन क्षेत्रलाई जैविक विविधताका आधारमा करिडोरको (जैविक मार्ग) निर्माण गरी मानव तथा वन्यजन्तुको द्वन्द न्यूनिकरण गर्ने र शुक्ष्म तथा लघु जलाधार क्षेत्रहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गर्ने

७.१.६. उद्धेश्यहरु

- सबै संरक्षित क्षेत्र, सामुदायिक वन र समुदायमा आधारित व्यवस्थित वनहरुलाई प्रकृतिमा आधारित पर्यटन गन्तव्य बनाउदै पर्यटकका संख्यामा बृद्धि गर्ने ।
- व्यावसायीकरण हुन सक्ने जडिवुटी एवं गैरकाष्ठ वन पैदावारहरुको पकेट क्षेत्र निर्धारण गरी व्यावसायिक योजना सहित उत्पादन गर्ने ।

- सामुदायिक वन व्यवस्थापन मार्फत वन नर्सरी, कृषि वन र वनजन्य उद्यम विकासमा जोड दिने ।
- कृतिम सिमसार क्षेत्र र वर्षेपानी संकलन पोखरी संख्या बढाउदै जैविक विविधता संरक्षण गर्ने ।

७.१.७. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
▪ सामुदायिक वन उपभोक्ता समितीहरुसँगको साझेदारिता ▪ वन करिडोर जैविकमार्गको निर्माण ▪ सार्वजनिक तथा निजी जग्गामा जल पुनर्भरणका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन	▪ वनको उपभोगका आधारमा वर्गीकरण ▪ वन उपभोक्ता समुह र समितीको क्षमता अभिवृद्धि ▪ पर्यावरण सन्तुलन सम्वन्धि जनचेतना ▪ वन पैदावारको व्यवसायिक विकास

७.१.८. प्रस्तावित प्रमुख कार्यक्रमहरु :

क) वनजन्य उत्पादन पकेट क्षेत्रको निर्माण र विस्तार

ख) सामुदायिक वनको संस्थागत क्षमता विकास

ग) प्रविधि हस्तान्तरण र सबलीकरण

घ) जन पर्यावरणीय सन्तुलन केन्द्रित कार्यक्रम

ड.) वन विनाश हुनबाट बचाउने जस्तै डढेलो, कटान, पहिरो निन्त्रण गर्ने र वृक्षरोपण गर्ने

७.१.९. अपेक्षित उपलव्धि

वन क्षेत्र र जैविक विविधताको अवस्थामा सुधार हुनेछ ।

७.२. विपद् व्यवस्थापन

७.२.१. हालको अवस्था

नेपालको भू-वनोट, भू-धरातल, विषम मौसमी अवस्था, जलवायुमा आएको परिवर्तन र अव्यवस्थित पूर्वाधारको विकास जस्ता कारणबाट उत्पन्न प्राकृतिक र गैर प्राकृतिक विपद्को जोखिम अत्यधिक रहेको छ । नेपाल भूकम्पीय जोखिमका दृष्टिले ११ औं र बाढी पहिरोको दृष्टिकोणबाट ३० औं अति जोखिम मुलुकका रुपमा रहेको छ । औषत वार्षिक ५०० भन्दाबढी विपद्का घटनाहरु नेपालीहरुले व्योहोर्नु परेको छ । २०७२ सालको महाभूकम्प, २०५० सालको बाढी पहिरो र कोशी बाँध भत्किएर पूर्वी नेपाल र भारतको विहार

राज्यमा पुऱ्याएको क्षतिलाई कुनै नेपालीले बिर्सन सक्दैनन् । प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद्का घटनाहरुको कारण नेपालको भौतिक, आर्थिक, सामाजिक विकास प्रगतिमा समेत प्रतिकूल प्रभाव परिरहेको छ ।

प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनिकरण गर्न पूर्वसूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने नीति अवलम्वन गर्दै विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यलाई स्थानीय तहको एकल अधिकार तथा प्रदेश एवं संघसँगको साझा अधिकारका रुपमा लिइएको छ । सरकारले विपद् व्यवस्थापनको योजना निर्माण गर्न र कार्यान्वयनका लागि सेण्डाई फ्रेमवर्क २०१५-३०, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी पेरिस संझौता, कार्ययोजना र दिगो विकास लक्ष्य लगायत अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरुलाई आधार मानिन्छ । विपद् जोखिमसँग सम्बन्धित पर्याप्त सूचना र ज्ञानको कमि हुनु, जोखिम न्यूनिकरण र विकास निर्माणका कार्यहरुमा समन्वय नहुनु र विपद् उत्थानशिल विकास प्रक्रियाको कमजोर अवलम्वन र न्यून मूलप्रवाहिकरण हुनु तत्कालीन समस्या हुन् ।

७.२.२. प्रमुख समस्या

विपद् जोखिमको पहिचान तथा नक्साङ्कन हुन नसक्नु, प्राकृतिक स्रोतका अत्यधिक एवं अव्यवस्थित दोहन हुनु, विकास आयोजनाले पार्ने प्रभाव र असरहरुको आँकलन गरी सम्भावित जोखिमको रोकथामको योजना निर्माण गर्न नसक्नु विपद् व्यवस्थापनका प्रमुख समस्याहरु हुन् । सेण्डाई फ्रेमवर्क अनुसार विपद् उत्थानका लागि लापा कार्ययोजनालाई स्थानीय तहको योजना बनाई कार्यान्वयन गर्न नसक्नु र समुदाय स्तरमा कापा कार्ययोजनाबारेमा जानकारी नहुनु पनि अर्को समस्याका रुपमा लिन सकिन्छ ।

७.२.३. चुनौती तथा अवसर

विपद् जोखिम न्यूनिकरण राष्ट्रिय नीति २०७५, विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनिकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना सन् २०१८-३० लगायतका कानुनी र नीतिगत व्यवस्थाले विपद् व्यवस्थापनका सबैलाई विकास योजनाको प्राथमिकतामा राखेको छ । दिगो विकास लक्ष्य नं. १३ ले जलवायु उत्पन्न जोखिम र प्राकृतिक प्रकोपको समानुकूलन तथा अनुकूलनको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, जलवायु परिवर्तन अल्पिकरण, अनुकूलन, असर न्यूनीकरण र पूर्व सूचनासम्बन्धी शिक्षामा सुधार गर्ने, चेतना अभिवृद्धि गर्ने र त्यस सम्बन्धी मानवीय तथा संस्थागत क्षमताबृद्धि गर्ने कुरालाई तोकेको छ ।

विपद् जोखिमबाट सुरक्षित र उत्थानशिलताका लागि समुदायको क्षमताअभिवृद्धि गर्न सहजिकरण गर्नु नै अहिलेको अवस्थामा पालिकाहरुको चुनौती रहेको छ । विपद् जोखिमको पूर्वानुमान, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य र पुनर्लाभसम्बन्धी क्षमता विकाससँगै विपद् जोखिम संवेदनशील योजना तथा पूर्वाधार निर्माण प्रक्रियाको सुनिश्चित गर्नु अर्को चुनौती रहेको छ ।

७.२.४.सोच

बेथानचोक गाउँपालिकामा रहेका विपद् जोखिम स्थान, समय र सम्भावनालाई नक्साङ्कन गर्दै जोखिम न्यूनिकरणको कार्यमा जनसहभागिता परिचालन गरी समुदायको उत्थानशिल क्षमताअभिवृद्धि गर्ने

७.२.५. लक्ष्य

हरेक वडाहरुमा विपद् पूर्व तयारीका योजना, मानव संसाधन, भौतिक पूर्वाधार र आवश्यक उपकरणहरुको व्यवस्थापन गर्ने, विपद्का समयमा खोज तथा उद्धार कार्यलाई प्रभावकारी र चुस्त दुरुस्त राख्ने, विपद्पछिको समयमा पुनर्लाभ तथा पुनर्स्थापनाको विशेष व्यवस्था गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

७.२.६. उद्धेश्यहरु

- विपद् जोखिमका अवस्थालाई ध्यानमा राखी सूचना, सञ्चार र शिक्षाको अभियान संचालन गर्ने
- फायर लाईन, वन्यजन्तु नियन्त्रण लाईन र पहिरो तथा बाढी प्रभाव लाईनको किटान गर्ने
- विपद्का समयमा एवं आपतकालीन अवस्थामा खोज तथा उद्धार कार्यका लागि आवश्यक दक्ष जनशक्तिहरु (पालिका प्रहरी, अग्नी नियन्त्रक, उद्धारकर्मी आदि) को क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- आपतकालीन सामुहिक आश्रयस्थल, अति आवश्यक सामाग्रीहरुको सञ्चय, उपकरणहरु (वारुण यन्त्र, उद्धार उपकरण, आपतकालीन सञ्चार सामाग्री आदि), खाद्यान्न सञ्चय गर्ने ।
- पुनर्लाभ तथा पुनर्स्थापना कोषको स्थापना र परिचालन गर्ने ।

७.२.७. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
कृतिम सिमसार क्षेत्रको विस्तार गर्ने	▪ परम्परागत रुपमा अभ्यास गर्दै आएका वर्षे पानी सङ्कलन पोखरीहरुको सुधार र संरक्षण ▪ कृतिम वाँधको निर्माण गरी पोखरी निर्माण ▪ पर्यटन व्यवसायसँग समन्वय विस्तार गर्ने ▪ पुराना धारा तथा सिमसार क्षेत्रको संरक्षण
जलवायु अनुकूलन विधिद्धारा विपद् व्यवस्थापन	▪ जैविक विधिद्धारा पहिरो तथा जमिन कटान नियन्त्रण ▪ गरा सुधार र जमिनको चक्लाबन्दी ▪ विपद् पूर्वतयारी योजना निर्माण ▪ विपद् व्यवस्थापन मैत्री पूर्वाधार निर्माण अनुशिक्षण अभियान

७.२.८. प्रस्तावित प्रमुख कार्यक्रमहरु

क) विपद् जोखिम स्थान बोर्ड र क्यालेण्डरको निर्माण र प्रसार

ख) सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरुसँगको साझेदारीता

ग) सामुदायिक भवन, आपत्कालीन सामाग्री संचय, उद्धार सामाग्रीहरुको सुलभ र सहज पहुँच

घ) पालिका प्रहरी वा उद्धार दलको स्थापना र क्षमता अभिवृद्धि

ड.) विपद् प्रभावितहरुका लागि तुरुन्तै पुनर्स्थापना स्किम वा पुनर्लाभ योजनाको कार्यान्वयन

७.२.९. अपेक्षित उपलब्धि

विपद्को जोखिममा कमि आउने छ ।

७.३. स्वास्थ्य विपद् (कोभिड संक्रमण) व्यवस्थापन

७.३.१. हालको अवस्था

विश्वव्यापी संक्रमणबाट बेथानचोक गाउँपालिका पनि अछुतो रहन सकेको छैन । दुई वर्षमा करिव तीन/तीन महिना लकडाउन हुँदा आर्थिक अवस्थामा प्रभावित गरेको छ । यस पालिकामा करिव १०० जना प्रत्यक्ष प्रभावित भएको अनुमान गरिए पनि ५७ जनालाई पालिकाले एम्वुलेन्स लगायतका सेवा प्रदान गरी प्रत्यक्ष सेवा प्रदान गरिएको थियो । संघीय सरकारसँगको समन्वयमा हाल कोरोना विरुद्धका खोपको अभियान संचालन गरिरहेको छ । आवश्यकता अनुसार आइसोलेशन केन्द्र स्थापना र उद्धारका कार्यहरुमा गाउँपालिकाले वजेट सहितको व्यवस्था गरिएको छ ।

७.३.२. प्रमुख समस्या

सबै वर्ग तथा समुदायका व्यक्तिलाई स्वास्थ्य सेवाका पहुँचमा ल्याउन नसक्नु, स्वास्थ्य सेवा लिने अभ्यास कम देखिनु, संक्रमण र महामारीजन्य रोगहरुको समुचित नियन्त्रण नहुनु, समग्र स्वास्थ्यमा पर्ने जोखिम न्यूनिकरण गर्ने प्रयास अव्यवस्थित बसाइँ सराइ र आश्रित जनसंख्याको बढ्दो अनुपात स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रमा देखा परेका प्रमुख समस्याहरु हुन । स्वास्थ्य सेवाहरुलाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी वनाउन प्रविधिमैत्रि जनशक्ति परिचालन सकिएको छैन ।

नागरिकले संवैधानिक हक अन्तर्गत प्राप्त गर्ने स्वास्थ्य सेवाप्रति उत्तरदायी एवं प्रयाप्त जनशक्ति विकास गर्न नसक्नु, आवश्यकता अनुसार आधुनिक उपकरण र विशेषज्ञहरुको अभाव, विश्वव्यापी रुपमा परिवर्तन हुदै आएको खानपान तथा जीवनशैलीबाट उत्पन्न समग्र स्वास्थ्य हक वढ्दै जानु अर्को समस्याका पाटाहरु हुन ।

७.३.३. चुनौती तथा अवसर

निःशुल्क र गुणस्तरीय सर्बसुलभ रुपमा कोभिड संक्रमण प्रतिकार्य सेवा प्रदान गर्न, गरीब तथा सीमान्तकृत समुदायलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्दै स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न र स्वास्थ्य उपचारमा लाग्ने खर्च घटाउनु पहिलो चुनौती भएको छ ।

७.३.४. सोच

कोभिड संक्रामण विरुद्ध स्वास्थ्य विपद् उपचार तथा सेवालाई राज्य सेवाको प्रमुख लोककल्याणकारी दायित्वमा राख्दै सेवामा सुनिश्चिता ।

७.३.४ लक्ष्य

कोरानाबाट प्रभावितहरुको प्रभावकारी उपचार र सत् प्रतिशत खोपको व्यवस्था ।

७.३.५. उद्धेश्यहरु

- पूर्ण खोपको सत् प्रतिशत नागरिकलाई उपलव्ध गर्ने
- प्रभावित उत्पादन क्षेत्रको लागि सहयोग
- स्वास्थ्य सूचना प्रणाली र स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई प्रविधि मैत्री बनाउदै एकीकृत गर्दै तुरुन्त प्रतिकार्य योजनाको कार्यान्वयन गर्ने संयन्त्र निर्माण गर्ने

७.३.७. रणनीति र कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीति
स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अभिवृद्धि	- सत् प्रतिशत खोप - प्रवर्धनात्मक र निदानात्मक सेवाको सवलीकरण - सामुदायिक आईसोलेशनको सेवा स्तरोन्नति - आर्थिक रुपमा प्रभावितलाई सहयोग

७.३.८. प्रमुख आयोजना /कार्यक्रमहरु

- सबै स्वास्थ्य चौकीमा खोप सेवाको घोषणा
- सबैका लागि सहज स्वास्थ्य सेवा
- आपत्कालिन स्वास्थ्य सेवामा स्तरोन्नतीका लागि प्रविधि, उपकरण र भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्थापन

७.३.९. अपेक्षित उपलव्धि

गाउँपालिकामा पूर्णखोप, कोरोनामुक्त क्षेत्र घोषणा हुनेछ ।

परिच्छेद ८

मानव अधिकार, संघीय सुशासन र सार्वजनिक सेवा

८.१ मानव अधिकार र सङ्घीयताको सवलीकरण

८.३.१. हालको अवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूचीमा उल्लेखित प्रावधान र स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुसार स्थानीय तहलाई कानुन बनाउने अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ । हरेक आर्थिक वर्षको लागि आर्थिक विधयेक (ऐन) बनाई स्रोत तथा खर्चको अनुमान परिषद्बाट स्वीकृत गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ भने अन्य ऐनहरुको तर्जुमा गरी शासन व्यवस्थालाई व्यवस्थित गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । स्थानीय तहले निर्माण गर्नुपर्ने ऐनहरुमा (क) स्थानीय कर, सेवा शुल्क, दस्तुर तथा राजश्व दर निर्धारण (ख) सरकारी सम्पतिको सुरक्षा र संरक्षण (ग) स्थानीय तहको नीति, कानुन, मापदण्ड र निर्णय कार्यान्वयन संयन्त्र परिचालन (पालिका प्रहरी संयन्त्र) (घ) सहकारी संस्था दर्ता तथा नियमन (ङ.) सञ्चार प्रतिष्ठान एवं एफ. एम. संचालन (च) स्थानीय सेवा व्यवस्थापन (कर्मचारी सेवा) (छ) भवन तथा पूर्वाधार निर्माण मापदण्ड (ज) विकास आयोजना तथा परियोजनाहरुको तर्जुमा, मापदण्ड र अनुगमन एवं मूल्याङ्कन गर्न (झ) स्थानीय तथ्याङ्क तथा अभिलेखन (ञ) पर्यटन विकास तथा प्रवर्धन (ट) आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा (ठ) आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई (ड) बजार व्यवस्थापन र उपभोक्ता संरक्षण (ढ) वन, वातावरण र जैविक विविधता संरक्षण (ण) सडक तथा बसपार्कको मापदण्ड (त) गाउँ परिषद तथा सभा संचालन (थ) स्थानीय विवाद सहजीकरण, मेलमिलाप र मध्यस्थता (द) कृषि, पशुपन्छीपालन, उत्पादन, वीमा र बजार व्यवस्था (ध) सामाजिक सुरक्षा र लक्षित समूहको पुनर्स्थापना (न) लघु जल विद्युत तथा ऊर्जा व्यवस्थापन (प) विपद् पूर्व तयारी र व्यवस्थापन (फ) खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण (ब) वन्यजन्तु र जलाधार क्षेत्र संरक्षण (भ) भाषा संस्कृति र ललितकला संरक्षण (म) लैंगिक समानता तथा समावेशीकरण (य) खेलकुद विकासलाई सूचीवद्ध गरिएको छ । यसका अलावा निजी तथा सहकारी क्षेत्रसँगको साझेदारिता विकास, गैरसरकारी संस्थाहरुको दर्ता तथा परिचालन र अन्य आवश्यक विषयहरुमा सङ्घीय र प्रदेश कानुनसँग नबाझिने गरी ऐन तथा निर्देशिका निर्माण गर्नु पर्ने विषयलाई यस शीर्षक अन्तर्गत राखिएको छ ।

राज्यको पुनःसंरचनाको चाहनाको आधारमा स्थानीय तहलाई शासकीय अधिकारहरुको व्यवस्था नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार संचालन ऐनले व्यवस्था गरेको छ । संविधानको अनुसूची-८ ले तोकेका एकल अधिकार सूचीको आधारमा ऐन, नियमावली र निर्देशिका तयार गरिन्छ भने अनुसूची- ९ अनुसार संघ, प्रदेश

र स्थानीय तहका साझा अधिकार सूचीको आधारमा एक आपसमा नवाझिने र हस्तक्षेप नहुने गरी कानुन बनाउन सकिन्छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को परिच्छेद १५ को दफा १०२ ले कानुन बनाउने अधिकार र कार्यविधि तोकेको छ भने १०५ ले प्रदेश समन्वय परिषद्को व्यवस्था गरी रणनीतिक साझेदारी र साझा अधिकार क्षेत्रको प्रयोगका लागि समन्वय एवं नीतिगत सामाञ्जस्यता कायम गर्ने विषयलाई तोकेको छ । दफा १०६ ले सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्ने विषयहरु स्पष्ट गरेको छ । उक्त दफा अनुसार माथिका तहले पालिकाको बजेट तथा योजना निर्माण गर्नु अगावै प्राथमिकता, मार्गदर्शन र मापदण्ड तोक्ने, पालिकाको क्षमता अभिवृद्धि गर्न र कार्य सम्पादन एवं क्षमताका आधारमा थप योजना तथा स्रोतको निकासा गरी सहयोग गर्न सक्दछन् ।

आर्थिक ऐनको निर्माण हरेक वर्षको वर्षे अधिवेशनमा पास गर्ने गरिएको छ । लोकतन्त्रको सर्वमान्य सिद्धान्त अनुसार जनप्रतिनिधिहरुको निर्णय विना जनतामा कर, दायित्व वा सेवा दस्तुर तथा राजश्व उठाउन पाइदैन । पालिकाले संसदीय पद्धति अनुसार अर्थ विधेयक उपर छलफल गरी ऐनका रुपमा पारित गरेको छ र अन्य ऐनहरु पनि त्यस्तै प्रक्रियाबाट निर्माण गरिएका छन् ।

८.१.२. प्रमुख समस्या

हाल स्थानीय तहले कानुन, नीति निर्माणका सवालमा झेल्नु परेको समस्याका रुपमा स्थानीय परिवेश अनुसार विधयेक तयार गर्ने दक्ष जनशक्ति उपलव्ध हुन नसक्नु नै हो । दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण गर्न, राष्ट्रिय पञ्च वर्षीय योजना, राष्ट्रिय प्राथमिकताका क्षेत्रहरुलाई योजना तथा नीतिमा समावेश गर्न सकिएको छैन । पालिकालाई प्रदेश सरकारले यस्ता क्षेत्रमा काम गर्न सक्ने क्षमता अभिवृद्धि वा परामर्श सेवाको व्यवस्था गर्न सहयोग गरिरहन सकेको छैन । सङ्घ तथा प्रदेश सरकारबाट प्रदान गर्नु पर्ने मापदण्ड, निर्देशिका र निर्देशनहरुलाई नियमित एवं दोहोरो पृष्ठपोषणका आधारमा आदान प्रदान गर्न सकिएको अवस्था देखिदैन ।

८.१.३. चुनौती तथा अवसर

सङ्घीयताको अभ्यासमा पालिकाको अनुभव नेपालको लागि सुरुवातको अवस्था भएको हुँदा कतिपयमा धारणागत र अभ्यासगत स्पष्टता पाइदैन । दुई वर्षको कार्यकालसम्मको अनुभव र शक्ति विकेन्द्रिकरणमा आधारित स्थानीय सरकार संचालनका अभ्यासका आधारमा संयन्त्र निर्माण भएका छन् । अबको योजनाले सङ्घीयताको भावनाका आधारमा शासन व्यवस्था संचालन गर्न आवश्यक संयन्त्र, जनशक्ति र पद्धति तयार गर्नु आफैमा एक चुनौती र अवसरका रुपमा रहेको छ । दिगो विकास लक्ष्यले प्रभावकारी र जवाफदेहि स्थानीयतहको क्षमता अभिवृद्धिबाट मात्र संयुक्त राष्ट्र संघले परिकल्पना गरेको नतिजा हासिल गर्न सक्दछ

भन्ने स्वीकार गरेको छ । दिगो विकासका लक्ष्यहरु हासिल गर्न सक्ने र व्यवस्थित अभिलेखन तयार गर्न सक्ने संयन्त्र, पूर्वाधार र जनशक्ति तयार गर्नु पनि अर्को चुनौती रहेकोछ ।

८.१.४. सोच

कानुनी शासन, मानव अधिकारको सम्मान एवम् परिपूर्ति र नागरिक स्वतन्त्रताको प्रत्याभूति गर्दै लोकतन्त्रको संस्थागत विकास गर्ने परिकल्पना गरिएको छ । सङ्घीयतालाई सबलीकरण गर्दै नागरिकलाई आफ्ना सार्वभौम र मौलिक अधिकारको प्रयोग गन सक्ने वातावरण सृजना गर्न सार्वजनिक सेवा प्रवाह र पालिकाको संस्थागत विकास ।

८.१.५. लक्ष्य

नागरिकले प्रत्यक्ष लोकतन्त्रको अभ्यासलाई अनुभूत गर्ने अवसर प्राप्त गर्नु र सन्निकटताको शासन पद्धतिबाट राज्यको संरक्षण प्राप्त गर्ने वातावरण तयार गर्ने ।

८.१.६. उद्धेश्यहरु

- विधिको शासनको सबलीकरण गर्ने,
- पालिकाको दैनिक प्रशासन संचालन र सेवा प्रवाहका लागि आवश्यक कानुनको तर्जुमा गर्ने,
- पालिकाका लागि आवश्यक नीतिहरुको तयार गर्ने ।

८.१.७. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था र अध्यावधि	▪ ऐनहरुको निर्माण र संशोधन गर्ने ▪ नियमावली र निर्देशिकाहरु निर्माण गर्ने ▪ नीतिहरुको निर्माण र अध्यावधी गर्ने ▪ कार्यकारिणी समिति अन्तर्गतका उप-समितिको कार्यसम्पादन निर्देशिका तयार गर्ने
अन्तरसमन्वय विस्तार र सबलीकरण	▪ प्रदेश सरकारसँगको समन्वय ▪ सङ्घीय सरकारका निकायहरुसँग समन्वय ▪ अन्य स्थानीय तहहरुसँगको समन्वय ▪ अन्तरशाखा र वडा समन्वय ▪ निजी र सहकारीसँगको साझेदारिता

८.१.८. प्रमुख कार्यक्रमहरु

- ऐन, नीति तथा कार्यक्रमहरु निर्माण प्रक्रियामा सहभागितात्मक छलफल र विज्ञसँगको राय,
- जनप्रतिनिधिहरुलाई संसदिय अभ्यासको क्षमता अभिवृद्धि,
- राजनीतिक सहमति र द्वन्द व्यवस्थापन,
- स्थानीय कानुनको तर्जुमा प्रक्रियामा नागरिकहरुको सहभागिता,
- नागरिकका गुनासोहरुको सिघ्र र न्यायोचित सम्वोधनको संयन्त्र ।

८.१.९. अपेक्षित उपलब्धि

मानव अधिकारको प्रवर्धनात्मक सेवा दिन सक्ने सक्षम संरचनाको व्यवस्था हुनेछ ।

८.२ गाउँपालिकाको संस्थागत संरचनामा विकास तथा सुधार

८.२.१. हालको अवस्था

सन्निकटताको सिद्धान्तमा आधारित सङ्घीय संरचनामा स्थानीय सरकारलाई नागरिकका लागि प्रत्यक्ष सेवा प्रदान गर्ने प्रदायक संरचनाहरुको परिचालन गर्ने जिम्मेवारी रहन्छ । सङ्घीय वा केन्द्रीय सरकारले स्थानीय तहमा रहेका कतिपय संरचनाहरु हस्तान्तरण गरी सकेको अवस्था छ । शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि ज्ञान केन्द्र, सेवा केन्द्र, महिला तथा बालबालिका कार्यालय, खानेपानी तथा सरसफाई कार्यालय, सहकारी कार्यालय, वन तथा भू-संरक्षण कार्यालय, मालपोत तथा नापी कार्यालयहरुका सेवा केन्द्रहरुका भौतिक पूर्वाधारहरु स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गरिसकेको छ वा प्रक्रियामा रहेको अवस्था छ ।

जनशक्तिहरुको पदस्थापना, दरबन्दी मिलान, क्षमता अभिवृद्धि र खर्चको सामान्वीकरणको अभ्यास भई राखेको अवस्था छ भने स्थानीय वा प्रदेश सेवा आयोगहरुले आफ्नो कार्य आरम्भ गरिसकेको अवस्था छैन ।

८.२.२. प्रमुख समस्या

स्थानीय तहका सेवा प्रदायक संयन्त्रहरुको निर्देशिका र नियमावलीहरुको निर्माण र कार्यान्वयन गर्न ढिलाई हुँदा कर्मचारीमा अलमल्लता र निरासा पनि अभिव्यक्त नभएका होईनन् । सेवा प्रदायक संस्थाहरुका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार, औजार, फर्निचर र आवश्यक दरवन्दीहरुको व्यवस्था भइसकेको अवस्था छैन । कर्मचारीका लागि आवश्यक तालिम, अनुशिक्षण र शैक्षिक भ्रमणहरुको व्यवस्था नहुँदा नयाँ संरचनामा प्रभावकारी कार्य सम्पादन हुन नसकेको देखिन्छ ।

८.२.३. चुनौती तथा अवसर

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, नियमावली र निर्देशिकाहरुले स्थानीय समुदायलाई सेवा प्रदान गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारलाई हस्तान्तरण गर्नु आफैमा चुनौती तथा अवसर दुवै हुन् । भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्थापन, विज्ञहरुबाट हुने नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र आवश्यक कार्यक्रम संचालन गर्न चाहिने सामाग्रीहरुको अभाव वा अप्रयाप्ततालाई चुनौतीका रुपमा लिन सकिन्छ ।

८.२.४. सोच

चुस्त संरचना तुरुन्त सेवा प्रदान गर्नका लागि सेवा प्रदायक संयन्त्रहरुको क्षमतालाई यस उपक्षेत्रको सोचका रुपमा लिइएको छ ।

८.२.५. लक्ष्य

गाउँपालिकाको प्रदायक संस्थाका लागि आवश्यक नीति, कानुन, स्रोत, सामाग्रीहरुको आपूर्ति र क्षमता विकास

८.२.६. उद्देश्य

- नतिजामा आधारित जनप्रशासनको अभ्यास गर्ने,
- सेवाग्राहीको सन्तुष्टिका आधारमा मूल्याङ्कन पद्धतिको विकास गर्ने,
- सूचना र सञ्चार प्रविधिमा आधारित अभिलेखन पद्धति अवलम्बन गर्ने ।

८.२.७. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
मानव अधिकारका संरक्षणात्मक र प्रवर्धानात्मक प्रणालीको विकास	▪ मानव अधिकारमैत्रि कानुन, कार्यक्रम र संयन्त्रको निर्माण ▪ लोकतन्त्रको संस्थागत विकास
सेवा प्रदायकको संस्थागत संरचनामा सुधार	▪ वडा समिति र सचिवालय (कार्यालय)को सबलीकरण ▪ शाखाहरुको क्षमता अभिवृद्धि ▪ पालिकाको भौतिक पूर्वाधार विकास ▪ डिजिटल तथ्याङ्कको व्यवस्थापन ▪ कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि ▪ विषयगत समितिहरुको कार्ययोजना
सुशासन, जवाफदेहिता र पारदर्शिता	▪ हटलाईन टेलिफोन सेवा र कल केन्द्र एवं डिजीटल प्लाटफर्म संचालन गर्ने ▪ विभिन्न विधामा उत्कृष्ट कार्य सम्पादन गर्नेलाई पुरस्कृत ▪ सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण ड्यास बोर्डमा प्रदर्शन, ▪ साप्ताहिक कार्य सम्पादन र खर्चको अवस्थालाई ड्यास बोर्डमा प्रदर्शन गर्ने ।

८.२.८. प्रमुख कार्यक्रमहरु

- कर्मचारीको परिपूर्ति र क्षमता अभिवृद्धि,
- कार्यक्रमको आवश्यकता अनुसार प्रविधिको प्रयोग,
- कार्य सम्पादनका आधारमा कर्मचारीको मूल्याङ्कन पद्धति,
- मानव अधिकारको प्रवर्धनात्मक सेवा दिने क्षमताको विकास ।

८.२.८. अपेक्षित उपलब्धि

मानव अधिकारमैत्रि र चुस्त संरचनाबाट प्रभावकारी सेवा प्रदान गर्न सक्ने क्षमताको विकास हुनेछ ।

८.३. सुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहिता

८.३.१. हालको अवस्था

परिवर्तित परिवेश अनुसार शासकीय सुधार गर्दै अधिकाधिक जनपरिचालन र जनसहभागिता जुटाई पालिकाको सेवा प्रवाहलाई स्वच्छ, सक्षम, निश्पक्ष, भ्रस्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र गुणस्तरीय बनाई सहज र सर्बैशुलभ सेवा प्राप्त गर्ने नागरिकका चाहनालाई पुरा गर्नु पर्ने दायित्व पालिकाको रहेको छ । नागरिकले पालिकाका दैनिक प्रशासन कार्य, विकास आयोजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयनदेखि लाभको वितरणसम्मलाई नजिकबाट नियाली रहेका हुन्छन् । पालिकाको नेतृत्वमा रहेका समूहका हरेक सदस्यदेखि कार्यालय सहयोगीसम्मको आचरण, व्यवहार र दैनिक जीवनशैलीसम्मलाई नागरिकहरुले चासोका साथ नियालीरहेको अवस्थामा नेताहरुको पेशागत मर्यादा र आचरणलाई जोगाउन यस किसिमको योजनाको परिकल्पना गरिएको हो । देश विकासको प्रमुख चुनौतीका रुपमा रहेको भ्रष्ट आचरण र आर्थिक अनियमिततालाई स्थानीय तहदेखि नियन्त्रण गर्ने कार्यको अपेक्षा हरेक नागरिकबाट राखिएको छ ।

८.३.२. प्रमुख समस्या

नेपालको शासन व्यवस्थामा भ्रस्टाचार उन्मूलनको प्रयासहरु धेरै पहिलादेखि नै गरिदै आएका हुन् । अन्ततः उन्मूलनका लागि कानुनी व्यवस्था, नेतृत्वको इच्छाशक्ति र नागरिकस्तरबाट प्राप्त हुने हौसला र भरोसाका कारणमात्र त्यस्तो कामको सम्भव हुने अनुभव रहेको छ । भ्रष्ट आचरण र आर्थिक अनियमितताको संस्कृति नै भ्रष्टाचारलाई बढाउने मूलतत्वहरु हुन् । सुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहि हुने प्रयासले त्यस्ता तत्वहरुलाई निर्मुल गर्न सहयोग गर्दछ ।

८.३.३. चुनौती तथा अवसर

नेपालको संविधान, नेपाल पक्ष भई हस्ताक्षर गरिएका अन्तर्राष्ट्रिय अभिलेख तथा दिगो विकास लक्ष्य नं. १६ ले भ्रष्टाचार मुक्त प्रशासनको परिकल्पना गरेको छ । स्थानीय तहको सरकारलाई नागरिकप्रति बढी जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउनु पर्ने विषयप्रति स्थानीय नागरिकदेखि संयुक्त राष्ट्र संघको महासभासम्ममा सर्वसम्मत देखिन्छ । नागरिकको सन्निकटमा रहेको सरकार नै नागरिकको पहिलो अभिभावक भएको हुँदा र प्रत्यक्ष लोकतन्त्रको अभ्यास नागरिकलाई स्थानीय तहको सरकार संचालन प्रक्रियाका गर्न पाउँछन् । नागरिकको चाहना, विश्वास, भरोसा र आशालाई सरकारका तर्फबाट पुरा गर्ने प्रयास गर्नु आफैमा चुनौती तथा अवसरका रुपमा लिन सकिन्छ ।

८.३.४. सोच

सबैको साथ गाउँपालिकाको विश्वास र भ्रष्टाचार विरुद्धको शून्य शहनशीलता ।

८.३.५. लक्ष्य

चुस्त प्रशासन र दुरुस्त शासन भन्ने लक्ष्य लिएको छ ।

८.३.६. उद्धेश्यहरु

- सार्वजनिक लेखा परीक्षण र लक्षित समूहमा परेका प्रभाव (जेण्डर अडिट आदि) परीक्षण गर्ने,
- योजनाको तर्जुमा, अनुगमन र प्रभाव मूल्याङ्कनलाई एक विधाका रुपमा विकास गर्ने,
- पालिकाका लागि आवश्यक नीतिहरुको तयार गर्ने,
- स्रोतहरुको अपचलन र पदीय दुरुपयोगको निगरानी संयन्त्रको विकास

८.३.७. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सेवा प्रदायकको संस्थागत संरचनामा सुधार	▪ शाखाहरुको क्षमता अभिवृद्धि ▪ पालिकाको भौतिक पूर्वाधार विकास ▪ डिजिटल तथ्याङ्कको व्यवस्थापन ▪ कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि
अन्तरसमन्वय विस्तार र सबलीकरण	▪ प्रदेश सरकारसँगको समन्वय ▪ सङ्घीय सरकारका निकायहरुसँग समन्वय

	▪ अन्य स्थानीय तहहरुसँगको समन्वय ▪ अन्तरशाखा र वडा समन्वय
सुशासन, जवाफदेहिता र पारदर्शिता	▪ हटलाईन टेलिफोन सेवा र कल केन्द्र एवं डिजीटल प्लाटफर्म संचालन गर्ने ▪ विभिन्न विधामा उत्कृष्ट कार्य सम्पादन गर्नेलाई पुरस्कृत ▪ सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण ड्यास बोर्डमा प्रर्दशन ▪ साप्ताहिक कार्य सम्पादन र खर्चको अवस्थालाई ड्यास बोर्डमा प्रदर्शन गर्ने ▪ सार्वजनिक लेखा, जेण्डर परीक्षण ▪ आयोजना स्थलमा आयोजना सूचना बोर्ड राख्ने

८.३.८. प्रस्तावित कार्यक्रमहरु

- वैज्ञानिक अभिलेखन प्रणाली,
- सहभागितात्मक विधिद्धारा निर्देशिका र नियमावली निर्माण,
- विज्ञसँगको रायका आधारमा वस्तु तथा सेवाको गुणस्तरको अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- प्रभावकारी र प्रविधियुक्त सार्वजनिक प्रशासन सेवा,
- संझौताका आधारित कार्यसम्पादन प्रणाली,
- त्रैमासिक कार्य सम्पादन समीक्षा,
- त्रैमासिक मिडिया ब्रिफ ।

८.३.९. अपेक्षित उपलब्धि

संघीयताको सिद्धान्त र मान्यताका आधारमा शासन संयन्त्रमा प्रणाली विकास हुनेछ ॥

परिच्छेद ९

योजनातर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

९.१. योजना तर्जुमा

९.१.१ हालको अबस्था

योजनाबद्ध विकासका लागि तथ्यगत अध्ययन, अनुसन्धान र विश्लेषण गर्दै विषयगत समस्या, चुनौती र अवसरहरूको पहिचान गरी त्यसका आधारमा विषय केन्द्रित रणनीति र व्यवहारिक कार्यनीतिसहितको योजना आवश्यक पर्दछ । त्यसैले गाउँपालिकाले पनि पन्ध्रौं योजना तथा वागमती प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाका आधारमा ती योजनाका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू प्राप्ती आधारमा आफ्नो पहिलो पञ्चवर्षीय योजना तयार पारेको छ । योजनाहरूलाई तथ्य र प्रमाणमा आधारित र नतिजामुखी बनाउन हरेक आयोजनाको नतिजा खाका विकास गर्ने र पालिकाले कार्यान्वयन गरेको योजनाको नियमित रूपमा मूल्याङ्कन गरी उपलब्धि सार्वजनिक गर्ने व्यवस्थाको विकास गर्न पनि आवश्यक भएको छ ।

९.१.२ प्रमुख समस्या

सङ्घीय सरकारका राष्ट्रिय योजना आयोग र वागमति प्रदेशका नीति तथा योजना आयोगसँग नियमित रूपमा परामर्श गरी नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने र कार्यक्रमहरूको वर्गीकरण गर्ने वातावरण बन्न नसक्नु र योजना तर्जुमालाई मार्गनिर्देश गर्न आवश्यक खण्डीकृत तथ्याङ्कको उपलब्धता नहुनु पहिला चरणको समस्याका मान्न सकिन्छ । पर्याप्त जनशक्ति, भौतिक संरचना र बजेटको अभाव रहनु र कर्मचारीहरूको स्थायित्व नहुनु र समयमा नै योजनाको तयारी हुन नसक्नु अन्यसमस्याहरू हुन् ।

९.१.३. चुनौती र अवसर

प्रथम पञ्चवर्षीय योजना, वार्षिक विकास कार्यक्रम र मध्यमकालीन खर्च संरचनाबीचको सामन्जस्य कायम गर्दै योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउनु पने अवस्था छ ।

योजना निर्माणको लागि आवश्यक विज्ञ जनशक्तिहरू पालिकास्तरमा नै उत्पादन गरी योजना निर्माणको प्रणालीलाई मजबुत र दिगो बनाउन र नियमित रूपमा विषयगत तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषण गरी योजना छनौट गर्ने प्रणालीको आधारशीला तयार गर्न सकिन्छ । योजना कार्यान्वयन गर्ने निकायको क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गरी योजना कार्यान्वयन गर्नु । यसका अवसरमा योजना तर्जुमाप्रति सबै समुदायको जनचासो र सहभागिता बढ्दै जानु र राष्ट्रिय योजना आयोग तथा प्रादेशिक नीति तथा योजना आयोगको अनुभव

योजना निर्माणमा उपयोग गर्न सक्ने सम्भावनाहरू रहनु रहेका छन् । गाउँपालिकाले पञ्चवर्षीय योजना निर्माण गरी योजनाबद्ध रूपमा विकास निर्माणका कार्यहरू अगाडि बढाउने कार्यको थालनी हुनु र राष्ट्रिय योजना आयोग र प्रदेश नीति तथा योजना आयोग बीच सहकार्य र समन्वय बृद्धि भई स्थानीय तहलाई सहजीकरण गर्ने वातारण बन्न सक्छ।

९.१.४ सोच

"स्थानीय आवश्यकताका आधारमा योजना निर्माण तथा प्राथमिकीकरण गर्ने पद्धतिको विकास"

९.१.५.लक्ष्य

परिणाममुखी योजना निर्माण गर्ने

९.१.६. उद्देश्य

- ❖ तथ्यमा आधारित परिणाममुखी योजना तर्जुमा गर्नु र योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।
- ❖ योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको विकास गर्नु ।

९.१.७. रणनीति र कार्यनीति

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य : वैज्ञानिक तथ्यमा आधारित परिणाममुखी योजना तर्जुमा गर्नु ।	
तथ्यका आधारमा स्थानीय आवश्यकतालाई समेटेर परिणाममुखी नीति तथा योजना बनाउने ।	– योजना निर्माणलाई परिष्कृत र सहभागितामूलक बनाउन, आन्तरिक तथा वाह्य विषयगत अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र, विभिन्न संघसंस्था तथा विज्ञ व्यक्तित्वहरू र विकास साझेदारहरूसँग निरन्तर सहकार्य र समन्वय गरिनेछ । – योजना निर्माणमा उपयोगी हुने तथ्याङ्कहरूको सूची तयार गरी अधिकतम प्रयोग गरिनेछ र उक्त तथ्याङ्क स्थानीयतह, योजनाकार वा सम्बन्धित निकायहरूलाई पनि उपलब्ध गराइनेछ । – योजना निर्माणको लागि राष्ट्रिय योजना आयोग र नेपाल सरकार अन्तर्गतका मन्त्रालय तथा विभागहरूसँग निरन्तर सहकार्य र समन्वय गरिनेछ। – पालिकाको नीति तथा योजना उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगार बृद्धि गर्न तर्फ अग्रसर भएको हुनेछ ।

	– नीति तथा योजना निर्माणलाई सहयोगी हुने विषय तथा मुद्दाहरूमा राष्ट्रिय योजना आयोग, प्रादेशिक नीति तथा योजना आयोग, विकास साझेदार संघसंस्था, विश्वविद्यालयहरू र निजी संघसंस्थाहरूसँग सहकार्य गरी खोजमूलक अनुसन्धान गरिनेछ ।
उद्देश्य : योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।	
विषयगत समितिहरू बनाई तहगत सम्बन्ध तथा अन्तरसरकारी समन्वय कायम गर्ने ।	– अन्तर निकायबीचमा समन्वय गरी आयोजना योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरण गरिनेछ। – विकासलाई मध्यविन्दुमा राखी भौगोलिक र क्षेत्रगत सन्तुलन कायम हुने गरी आयोजनाको पहिचान, छनौट र कार्यान्वयनको लागि व्यवस्था गरिनेछ । – हरेक योजनाको समयतालिका, लागत, अध्ययन, स्थान, सहभागिता, स्रोत, गुणस्तर र परिणामको बारेमा मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ । – योजना कार्यान्वयन गर्ने निकायको संस्थागत सुधार तथा क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गरिनेछ । – योजनाका हरेक चरणका कमजोरी र परिणामलाई यथार्थ विश्लेषण गरी सबै निकायसँग समन्वय र अन्तरसम्बन्ध स्थापना गरिनेछ ।
उद्देश्य : योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको विकास गर्नु ।	
योजना अनुगमन निर्देशिका र सयन्त्र बनाई नियमित समीक्षा गर्ने साथै तेस्रो र स्वतन्त्र पक्षबाट विशेष आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गर्ने ।	– विशेष आयोजनाहरूको तेस्रो पक्षबाट पनि मूल्याङ्कन गराई सुझावहरूलाई योजनातर्जुमा गर्दा समावेश गरिनेछ । – उपलब्धि मापनको लागि परियोजनाको नतिजा सूचकसहितको नतिजा खाका तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

९.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरू

- ❖ योजनाको वर्गीकरण गर्न मापदण्ड
- ❖ अनुगमनको निर्देशिका निमाणा
- ❖ आयोजनाको पहिचान, छनौट र कार्यान्वयन गर्ने उच्चस्तरीय संयन्त्र निमाण
- ❖ राष्ट्रिय योजना आयोग, प्रादेशिक नीति तथा योजना आयोग, विकास साझेदार संघ संस्थाहरूसँग सहकार्य
- ❖ तोकिएका आयोजनाहरूको मूल्याङ्कनकोलागि आफै वा तेस्रो पक्षलाई समावेश गरी मूल्याङ्कन
- ❖ योजना तर्जुमाका सबै चरणमा लाभग्राही र सरोकारवालाको सहभागितात्मक छलपःल

९.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजना तर्जुमा प्रणालीको संस्थागत विकास र नीतिगत व्यवस्था लागु हुनेछ । हरेक आयोजनाको लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सूचकहरू बनेका हुनेछन् । सूचकहरूको आधारमा आयोजनाहरूको कार्यान्वयन गरिएको हुनेछ । विकासको लागि छुट्याइएको बजेटको निश्चित प्रतिशत अध्ययन अनुसन्धानका लागि छुट्याइएको हुनेछ ।

९.२ आयोजना बैंक

९.२.१. हालका अवस्था

आवश्यक आयोजनाहरूको पहिचान गर्दै तिनको प्राथमिकताक्रम निर्धारण गरी वित्तीय अनुशासन कायम गर्न र लगानीका थप अवसर जुटाउन प्रारम्भ देखि नै आयोजना बैंकको अवधारणालाई आत्मसात सोही अनुरूप अयोनना बैकको तयारी गरि स्थानीय माग र आवश्यकता अनुरूप आर्थिक रूपमा संभाव्य, सामाजिक सांस्कृतिक रूपमा ग्राह्य, वातावरणीय रूपमा अनुकुलित र व्यवस्थापकीय रूपमा कार्यान्वयन योग्य आयोजनाहरूको छनौट गर्न र कुशल कार्यान्वयन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न आयोजना बैंकले आवधिक योजना बनाउन सहयोग गदछ।

९.२.२ प्रमुख समस्या

पूर्वतयारी र विश्लेषण विना आयोजनाहरूको छनोट गरी कार्यान्वयन गर्ने परिपाटीले निरन्तरता पाउनु । आवश्यकता, लागत र लाभ विश्लेषण गरी आयोजनाहरूको बैंक बनाउने परिपाटी विकास हुनु पर्नेमा राजनीतिक र प्रशासनिक पहुँच हावी हुनु । संस्थागत संरचना र पर्याप्त जनशक्ति नहुँदा आयोजना बैंक बनाउने कार्यहरू अगाडि बढ्न नसक्नु । अध्ययन र अनुसन्धानको आधारमा आयोजनाहरूको लागत र मुनाफाबारे स्पष्ट हुन नसक्दा अन्तरिक लगानी व्यवस्थापन र लगानी आकर्षित गर्नमा कठिनाइहरू हुनु ।

९.२.३ चुनौती र अवसर

संघीय तथा प्रदेश सरकारसँग तादत्म्यता हुने गरी आयोजनाहरूको बैंक तयार पार्नु र

आयोजना बैंक बनाउनको लागि संस्थागत संरचना निर्माण गर्नु चुनाति छ । लागत र मुनाफा हेरी सरकारी आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्ने परिपाटीको विकास गर्न सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याउने आयोजनाहरूको आयोजना बैंक बनाउनु र सरकारी स्रोतले मात्र विकास गर्न नसकिने पालिकाका गौरवका

आयोजनाहरूको विकासकोलागि निजी क्षेत्र तथा वैदेशिक लगानीकर्ता आकर्षित गर्न सहयोगी हुने गरी आयोजना बैंक बनाउनु खाँचा छन् । आयोजनाहरूको छनौट प्रक्रिया वैज्ञानिक बनाउनु पदछ।

सम्भाव्यता अध्ययनका आधारमा स्थानीय स्तरको आयोजना बैंक बनाउने अभ्यास प्रारम्भ गर्नु र आयोजना बैंक बनाउने कार्यलाई प्राथमिकतामा राख्ने अवसर छ ।आयोजना बैंक बनाएर मात्र बजेट विनियोजन योजना तर्जुमालाई भरपर्दो बनाउन आयोजनाको सूची तयार गर्ने अभ्यासहरूको प्रारम्भ हुनु ।

९.२.४ दीर्घकालीन सोच

"आयोजना बैंक मार्फत रणनैतिक आयोजनाहरूको पहिचान र छनौट"

९.२.५ लक्ष्य

आयोजनाहरूका निर्धारित लक्ष्यहरू तोकिएको गुणस्तर, लागत र समयावधि भित्र सम्पन्न गरी लगानीको उच्चतम प्रतिफल प्राप्त गर्ने ।

९.२.६ उद्देश्य

- बेथानचेक गाउपिलकाको तिब्र विकासकालागि आयोजना बैंक बनाउने आधारशीला निर्माण गर्नु ।
- आयोजना कार्यान्वयन मोडालिटी पहिचान गरी सिफारिस गर्नु ।
- वित्तीय स्रोतको पहिचान गरी प्रभावकारी ढङ्गबाट परिचालन गर्नु ।

९.२.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य : तिब्र विकासका लागि आयोजना बैंक बनाउने आधारशीला निर्माण गर्नु ।	
आयोजना बैंक निर्माणको थप बैज्ञानिक आधार तयार गर्ने ।	– आयोजना बैंक निर्माणको लागि आवश्यक संस्थागत संरचनाको निर्माण गरिनेछ । – आयोजना बैंक निर्माणको लागि आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका तयार पारिनेछ । – आयोजना बैंकमा भएका आयोजनाहरूलाई पारदर्शी र यथार्थपरकढङ्गबाट अभिलेख राख्न र छनौट गरिनेछ । – आयोजना छनौट गर्न सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।

उद्देश्य : आयोजना कार्यान्वयन मोडालिटी पहिचान गरी सिफारिस गर्नु ।	
कार्यान्वयन मोडालिटीको लागि आवश्यक नीति नियम बनाई नियमन गर्ने ।	– परियोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक नीति नियम तयारपारी लागु गरिनेछ। – आयोजना बैंकलाई व्यवस्थित गर्नको लागि आवश्यक सफ्टवेयरको विकास गरी विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गराइने छ ।
उद्देश्य : वित्तीय स्रोतको पहिचान गरी प्रभावकारी ढङ्गबाट परिचालन गर्नु ।	
संघीय तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी आवश्यक वित्तीय स्रोत तथा साधनको पहिचान तथा परिचालन गर्ने	– आयोजना बैंकमा आबद्ध भएका आयोजना सञ्चालन गर्न सार्वजनिक, निजी, सहकारी र सामुदायिक र वैदेशिक लगानीको सम्भावनाहरू पहिचान गरी वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापन गरिनेछ । – आयोजनाहरूको प्रथामिकताको आधारमा आयोजना छनौट गरी मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गरिनेछ । – वित्तीय सुधारका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरी लागु गरिनेछ ।

९.२.८. प्रमुख कार्यक्रमहरू

- ❖ सम्भाव्यता अध्ययन गरी आयोजनाबैंक अनुरूप कार्यक्रहरू तयार
- ❖ आयोजना बैंकसमीक्षा
- ❖ छनौटमा परेका आयोजनालाई आवश्यक बजेट विनियोजन गर्ने र मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गर्ने व्यवस्था
- ❖ आयोजनाको पहिचान, वर्गीकरण, प्राथमिकीकरण, छनौट र मूल्याङ्कनको मापदण्ड बनाई लागु
- ❖ राजस्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा

९.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

बजेट विनियोजन पारदर्शी, समतामूलक र वैज्ञानिक भएको हुनेछ ।आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण र छनौट अध्ययन अनुसन्धान र मापदण्डको आधारमा भएका हुनेछन् ।

९.३. संस्थागत कायान्वयन र समन्वय व्यवस्था

९.३.१. हालका अवस्था

नेपालको संविधानको धारा २३२ मा तीन तहका सरकारहरूको सम्बन्ध सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुने उल्लेख गरेको छ । त्यसैगरी अनुसूची ५ मा नेपाल सरकारले सम्पादन गर्ने एकल अधिकार क्षेत्र भित्रका कार्यहरू, अनुसूची ६ मा प्रदेश सरकारले सम्पादन गर्ने कार्यहरू, अनुसूची ७ मा संघ र प्रदेशले साझा रूपमा सम्पादन गर्ने कार्यहरू, अनुसूची ८ मा स्थानीय तहका एकल अधिकार क्षेत्रभित्रका कार्यहरू र अनुसूची ९ मा तीन तहका सरकारले सम्पादन गर्ने साझा अधिकारका कार्यहरू उल्लेख गरिएको छ । तीन तहका सरकारले कार्यान्वयन गर्ने एकल अधिकार क्षेत्रका कार्यहरूमा प्रष्टता भए तापनि साझा अधिकारभित्रका कार्यहरू कार्यान्वयन गर्ने कार्यहरूमा प्रष्टता आएको छैन । समृद्ध गाउँपालिका निर्माण गर्न बनेका योजनाहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि तीन तहका सरकारहरू बीच मात्र नभई पालिकाभित्रैका सबै वडा कार्यालयहरू तथा विभिन्न सरकारी कार्यालयहरूबीच समन्वय एवम् सहकार्य अत्यावश्यक हुन्छ । तसर्थ सबै तहका सरकारले प्रभावकारी काम सम्पादन गर्न आपसी सामन्जस्य, समन्वय र सहकार्य आवश्यक पर्दछ ।

९.३.२ प्रमुख समस्या

- स्थानीय तहका क्षेत्राधिकारहरू मोटामोटी रूपमा मात्र उल्लेख गरिएको र तोकेर नछुट्याइएको हुँदा कार्य सम्पादन गर्न केही अस्पष्टताहरू रहेको ।
- कार्य विस्तृतीकरणमा केही व्याख्या गरिएको भए तापनि व्याख्या नभएका कैयौं सबालहरू रहेको ।
- कार्यान्वयन चरणमा ती कार्यहरू दोहोरिने, एक अर्काको क्षेत्र अतिक्रमण हुने।तीन तहका सरकारले कार्यन्वयन गर्ने आयोजनाहरूको हालसम्म वर्गीकरण नभएको ।
- योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा थप समस्या पैदा गरेको ।

९.३.३ चुनौती र अवसर

तीन तहका सरकारले कार्यान्वयन गर्ने आयोजनाहरूको वर्गीकरण गरी कार्य प्रष्टता गर्नु र प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू कार्यान्वयनकोलागि स्रोत व्यवस्थापन गर्नु चुनाति रहेके छ। आयोजना कार्यान्वनमा समन्वय र सहकाय प्रभावकरिता ल्याउनु सवैतहका सरकारवाट सहयेग चाहिन्छ ।आयोजनाहरूको वर्गीकरण गरी कार्य प्रष्टता ल्याउन आयोजना वर्गीकरण सम्बन्धी छलफलले नीति निर्माताको ध्यान आकर्षण दिनु पदछ। संघीयता कार्यान्वयनकोलागि कार्यतालिका निर्माण गनु अवश्यक छ।

९.३.४ सोच

सबै तहका सरोकारवाला सरकारहरू तथा सरकारी निकायसँग सहअस्तित्व सहितको सहकार्य

९.३.५ लक्ष्य

सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयको आधारमा समृद्धि हासिल गर्ने ।

९.३.६ उद्देश्य

आयोजना पहिचान, बजेट विनियोजन तथा निर्माणमा सबै तहका सरोकारवाला सरकारहरू तथा सरकारी निकायसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्नु ।

९.३.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
उद्देश्यः आयोजना पहिचान, बजेट विनियोजन तथा निर्माणमा सबै तहका सरोकारवाला सरकारहरू तथा सरकारी निकायसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्नु ।	
तीन तहका सरकारको कार्यक्षेत्र र क्षेत्राधिकार प्रष्ट गर्न आयोजनाहरूको वर्गीकरण गर्न प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गर्ने ।	– ठूला र रणनीतिक आयोजनाहरूको लागि आवश्यक स्रोत बहुपक्षीय समन्वय र सहकार्यमार्फत् व्यवस्था गरिनेछ । – रणनीतिक महत्वका ठूला आयोजनाहरू संघीय तथा प्रदेश सरकारसँगको सहकार्य र समन्वयमा पहिचान, विकास र कार्यान्वयन गरिनेछ । – ज्नतामा सेवाप्रवाह गर्ने साना आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य गरिनेछ ।

९.३.८ प्रमुख कार्यक्रमहरू

- ❖ आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन
- ❖ ठुला आयोजनाहरूको कार्यन्वयन समयन्वय सहजीकरण
- ❖ योजना तर्जुमा गर्न विज्ञहरूको प्राविधिक सहयोग अदानपदान

९.३.९ अपेक्षित उपलब्धि

संघीय तथा प्रदेश सरकारवाट राजस्वको बाँडफाँड, समपूरक, ससर्त र विशेष अनुदान आवश्यकता अनुसार समयमै प्राप्त हुनेछ ।ठुला रणनीतिक आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन गर्ने र कार्यान्वयनकोलागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था हुनेछ ।

९.४. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

९.४.१ हालका अवस्था

अनुगमनले विकास कार्यक्रम र आयोजनाहरूको नतिजा खोज्ने र कार्यान्वयन गर्ने पक्षलाई बढी जिम्मेवार बनाउनुको साथै जवाफदेही पनि बनाउँछ ।अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले कार्यक्रम वा आयोजनाका सबल र दुर्बल पक्ष पत्ता लगाई दुर्बल पक्षलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायको खोजी गर्नुका साथै समीक्षा गरी सूचना सङ्कलन गरी प्रमाणमा आधारित सुधार तथा निर्णय गर्न सहयोग पुर्याउँछ ।

नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको कार्यान्वयनको सुनिश्चिततालागि अनुगमन तथा त्यसबाट प्राप्त नतिजाको विश्लेषणकालागि मूल्याङ्कनको आवश्यकता पर्दछ । विकास आयोजनाहरूबाट, निर्धारित समयावधि भित्र निश्चित उपलब्धि तथा लागत अनुसारको प्रतिफल प्राप्त भए/नभएको यकिन गर्न सशक्त एवम् निष्पक्ष अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको व्यवस्था हुनुपर्दछ । अनुगमन एउटा निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो, जो आयोजना कार्यान्वयनको चरणमा गरिन्छ, यसको मुख्य उद्देश्य चालु परियोजनाको प्रगति र ढिलासुस्तीको बारेमा सरोकारवालाहरूलाई समयमा नै जानकारी गराई परियोजनालाई सही बाटोमा हिंडाउनु हो ।

९.४.२ प्रमुख समस्या

कर्मचारीहरूको स्थायित्व नहुनु, आवश्यक तथ्याङ्क र सूचनाहरू उपलव्ध र व्यवस्थित नहुनु ।सीमित बजेट, तथ्याङ्कको कमजोर आधारहरू, संस्थागत संरचनाहरू व्यवस्थित नहुनु । पर्याप्त जनशक्ति र भौतिक संरचना नहुनु ।

९.४.३ चुनौती र अवसर

सफलतापूर्वक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिको कार्यान्वयन गर्नु नसक्नु र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको स्थापना नगर्नु चुनाति रहेके छ । त्यसै गरी नतिजामूलक तथ्यहरूको पहिचान गरी आयोजनामा समावेश गर्नु अके चुनाति रहेका छन् ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबारे संस्थागत धारण बन्नु र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको लागि संगठन संरचना निर्माण गर्दा महत्त्व दिनु अवसर हुन् ।

९.४.४ सोच

“प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणलीको विकास“

९.४.५ लक्ष्य

नतिजामूखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणलीलाई विकास निर्माण तथा व्यवस्थापनमा संस्थागत एवम् स्थापित गर्ने

९.४.६. उद्देश्य

- ❖ योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
- ❖ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको निर्माण तथा नीतिगत व्यवस्था गर्नु ।

९.४.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य : योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउनु ।	
जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	– अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा काम गर्ने सबै जनशक्तिलाई बलियो साझेदारीको निर्माण, M&E Matrix, Project Performance Information System -PPIS_ Software, M&E data को प्रयोग, अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिनेछ । – अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका बनाई तहगत रूपमा अनुगमन संयन्त्र विकास गर्ने । अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन कोप्रयोगबारे अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। – हरेक वडाले महिनाको एकपटक र कार्यपालिकाले चौमासिक रूपमा कार्यक्रम तथा आयोजनाको कार्यान्वयन प्रगति अनुगमन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ – आयोजनाहरूको हरेक पक्षलाई आधार मानी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने । सार्वजनिक नीति, पञ्चवर्षीय योजना, आर्थिक नीति तथा कार्यक्रम, बजेट तथा आयोजनाको दस्तावेज र अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ । – हरेक आयोजनाको समयमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विश्लेषणको आधारमा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनलाई परिणाममुखी र प्रभावकारी बनाइनेछ ।
उद्देश्यः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको निर्माण तथा नीतिगत व्यवस्था गर्नु ।	
अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकोलागि स्पस्ट नीति बनाई लागु गर्ने ।	– अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन पुनरावलोकन गरी प्रभावकारीढङ्गबाट कार्यान्वयन गरिनेछ । – अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने ।

	– आयोजनागत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन शाखालाई प्रभावकारी बनाइनेछ । – योजना कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई यथार्थपरक र परिणामुखी बनाउने । दिगो विकास लक्ष्यका सूचकहरूको प्रगतिलाई अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा एकीकृत गरिनेछ ।

९.४.८ प्रमुख अयेजना तथा कार्यक्रमहरू

- ❖ आयोजनाहरूको आवश्यक अनुगमन र मूल्याङ्कन
- ❖ निर्देशिका तथा अन्य सामग्रीको विकास
- ❖ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन
- ❖ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तयार
- ❖ सूचकहरूको निर्माण
- ❖ जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि

९.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

आयोजना अनुगमन र मूल्याङ्कनको लागि छुट्टाछुटै निर्देशिका बनेको हुनेछ । हरेको आयोजनाको लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका सूचकहरू बनेका हुनेछन् । सूचकहरूको आधारमा आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गरिएको हुनेछ । विकासको लागि छुट्याइएको बजेटको निश्चित प्रतिशत अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकोलागि छुट्याइएको हुनेछ ।अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट निस्केका परिणामहरू र सिफारिसहरूलाई योजना तर्जुमा समावेश गरिएको हुनेछ ।

९.५ वार्षिक समीक्षा

९.५.१ हालका अवस्था

वर्षिक समीक्षालाई अनुगमन गर्ने एक विधिका रुपमा लिइएको अवस्थामा कार्यक्रम र आयोजनाहरूको नतिजा खोज्ने र कार्यान्वयन गर्ने पक्षलाई बढी जिम्मेवार बनाउनुको साथै जवाफदेही पनि बनाउँछ । कार्यक्रम समीक्षामा आयोजनाका सबल र दूर्बल पक्ष पत्ता लगाई दूर्बल पक्षलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायको खोजी गर्नुका साथै समीक्षा गरी सूचना सङ्कलन गरी प्रमाणमा आधारित सुधार तथा निर्णय गर्न सहयोग गन पदछ।त्रैमासिक र वाषिक समीक्षा एउटा निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो, जो आयोजना कार्यान्वयनको चरणमा गरिन्छ, यसको

मुख्य उद्देश्य चालु परियोजनाको प्रगति र ढिलासुस्तीको बारेमा सरोकारवालाहरूलाई समयमा नै जानकारी गराई परियोजनालाई सही बाटोमा हिंडाउनु हो ।

९.४.२ प्रमुख समस्या

विषय केन्दित छलपःलमा प्रतिनिधिहरु र कर्मचारीहरूको अभ्यास नहुनुमा आवश्यक तथ्याङ्क र सूचनाहरू उपलव्ध र व्यवस्थित नहुनु हो । यस विषयलाइ प्राथिमकतामा नराख्नु अर्को समस्या हो ।

९.४.३ चुनौती र अवसर

समीक्षामा सफलतापूर्वक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिको कार्यान्वयन गर्नु नसक्नु समीक्षा प्रणालीको चुनौती रहेको छ । त्यसै गरी नतिजामूलक प्रस्तावको पहिचान नगरी समीक्षा आयोजना गर्नु अर्को चुनाती रहेको छ ।

९.४.४ सोच

“प्रभावकारी समीक्षा विधिको विकास“

९.४.५ लक्ष्य

नतिजामूखी समीक्षा प्रणलीलाई व्यवस्थापनमा संस्थागत एवम् स्थापित गर्ने ।

९.४.६ उद्देश्य

योजनाहरूको समीक्षालाई प्रभावकारी बनाउनु ।

९.४.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
उद्देश्य :समीक्षालाई प्रभावकारी बनाउनु ।	
समीक्षाका निर्देशिका बनाई तहगत रूपमा समीक्षाका संयन्त्र विकास गर्ने ।	– हरेकवडाले महिनाको एकपटक र कार्यपालिकाले चौमासिक रूपमा कार्यक्रम तथा आयोजनाको कार्यान्वयन प्रगति समीक्षा गर्ने व्यवस्था गरिनेछ
आविधक येजनाका आधारमा प्रभावकारी समीक्षा ।	– सार्वजनिकनीति, पञ्चवर्षीय योजना, आर्थिक नीति तथा कार्यक्रम, बजेट र अवधिक

	आयोजनाको दस्तावेज समीक्षा गरिनेछ । – हरेकसमीक्षाका निणायहरलाइ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विश्लेषणको आधार बनाइनेछ ।

९.४.८ प्रमुख अयेजना तथा कार्यक्रमहरू

- ❖ सूचकहरूको निर्माण
- ❖ त्रेमासिक समीक्षा
- ❖ वाषिक समीक्षा

९.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

सूचकहरूको आधारमा आयोजनाहरूको समीक्षा गरिएको हुनेछ । समीक्षाका निणायहरू र सिफारिसहरूलाई योजना तर्जुमा समावेश गरिएको हुनेछ ।

परिच्छेद १०

योजना नतिजा खाका

१०.१. एकीकृत नतिजा खाका

क्र.स	सूचकहरु	ईकाई	आधार वर्ष	प्रस्तावित लक्ष्य			पुष्टि गर्ने स्रोत	जिम्मेवार निकाय	दि.रा.ल. सकेत	वा.प्र.स. सकेत	दिगो वि.ल. सकेत	जोखिम अनुमान
				पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष						
१	समग्र आर्थिक वृद्धि दर	प्रतिशत	६.७	६.८	६.९	७.१	मानव विकास अध्ययन प्रतिवेदन	संघीय सरकार र वागमती प्रदेश सरकार				
२	बहुआयामिक गरिबीको रेखामुनीको जनसंख्या	प्रतिशत	९.१	८.१	७.१	७.१						
३	प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय	युएस डलर	२०२१	२०२३	२०२४	२०२५						
४	निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनिको जनसंख्या	प्रतिशत	६.७	५.७	४.७	३.१						
५	मानव विकास सूचाङ्क		०.५९	०.६९	०.७०	०.७१						
६	श्रम उत्पादकत्व	प्रति हजार	१५७	१७०	१७२	१७४						
७	कृषि उत्पादकत्व (प्रमुख अन्नबाली)	मे.ट.प्रतिहेक्टर	३.१	३.२	३.८	४.१						
८	व्यावसायिक कृषि र पशुपालन फर्म	संख्या	६३८	८६०	१०६०	१२००						

९	श्रम सहभागिता दर	प्रतिशत	४१.७	४२.५	४५.७	५०.१						
१०	रोजगारीमा औपचारिक क्षेत्रको हिस्सा	प्रतिशत	२१.१८	२३.१	२५.८	३१.५						
११	अपेक्षित औषत आयु	वर्ष	७१.८	७२.८	७३.८	७५.८	गाउँपालिकाको पार्श्व चित्र विवरण	गाउँपालिकाका कार्यसमिति र शाखा कार्यालय				
१२	मातृमृत्यु दर	प्रतिलाख	२३१	२२५	२१५	२००						
१३	बाल मृत्यु दर	प्रतिहजार	२१	१८	१५	१४						
१४	साक्षरता दर (१५ वर्षमाथिको उमेर समूह)	प्रतिशत	८८.१	९०.०	९२.१	९२.१						
१५	माध्यामिक तहमा खुद भर्ना दर	प्रतिशत	८७.२	८८	८९.२	८९.२						
१६	व्यावसायिक शिक्षामा कूल भर्ना दर	प्रतिशत	२.२	४.१	६.२	८.२						
१७	उच्च शिक्षामा कूल भर्ना दर	प्रतिशत	१३.४	१७.०	२१.४	२३.४						
१८	उच्च मध्यमस्तरको खानेपानीमा पहुँच	प्रतिशत	४१.२	४५.२	५०.२	५५.५						
१९	हरेक घरमा धारा र चर्पी	प्रतिशत	९४	९६	९८	१००						
२०	सडकबाट ३० मिनेट भन्दा वढि पैदल यात्रामा घर पुग्ने परिवार	प्रतिशत	१३.६	१०.६	७.६	३.६						

१०.२. विषयगत तर्कवद्ध खाका

आर्थिक विकास क्षेत्र														
कृषि, बागवानी,पशुपन्छी विकास र व्यवसायिकरण उपक्षेत्र														
क्र.स	सूचकहरु	ईकाई	आधार वर्ष	प्रस्तावित लक्ष्य					पुष्टि गर्ने स्रोत	जिम्मेवार निकाय	दि.रा.ल. सकेत	वा.प्र.स. सकेत	दिगो वि.ल. सकेत	जोखिम अनुमान
				पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष						
१	निर्वाहमुखि कृषिमा आधारित परिवार	प्रतिशत	५२	५१	४९	४८	४७	४६						
२	व्यवसायिक कृषि बागवानी पशुपन्छी पालन गरी पाँच लाख भन्दा वढि आम्दानी गर्ने	परिवार	१८०	२००	२२०	२५०	२९०	३२०						
२	वार्षिक ऐ.ऐ व्यवसाय गरी पचत्तर हजार भन्दा वढि आम्दानी गर्ने	परिवार	२०७४	२१५०	२२५०	२३४०	२४००	२५००						

३	वार्षिक भन्दा चालिस हजार भन्दा कम आम्दानी गर्ने	परिवार	६२३	५२३	४२३	३२३	२२३	२००						
४	खाद्यान्नका पाँच वालीको उत्पादकत्व प्रति हेक्टर	मे.टन	१९.३	२०.०	२०.५	२१.०	२१.५	२२.०						
५	ताजा तरकारी उत्पादन प्रति हेक्टर	मे.टन	३१.१	३२.१	३३.१	३४.१	३५.०	३५.५						
६	आलु उत्पादन प्रति हेक्टर	मे.टन	२२.५	२३.०	२३.५	२४.०	२४.५	२५						
७	कूल दूध उत्पादन लिटर दैनिक	हजार	१५०००	१७०००	१९०००	२१०००	२३०००	२५०००						
८	कुखुराको मासु उत्पादन दैनिक	मे.टन	९	१०	१२	१५	१६	१७						
९	वाखाको मासु उत्पादन वार्षिक	मे.टन	७५०	९५०	११००	१३००	१३५०	१४००						
१०	अण्डा उत्पादन गोटा दैनिक	हजार	५०	१००	१५०	२००	२५०	३००						
११	खुवा उत्पादन कि.ग्रा. दैनिक	हजार	५	८	११	१३	१५	१७	गाउपालिकाको पार्श्व चित्र विवरण	गाउँपालिकाका कार्यसमिति र शाखा कार्यालय				
१२	फलफुल उत्पादकत्व प्रति हेक्टर	मे.टन	८.४	९.०	९.४	९.८	१०.०	१०.५						
१३	वेमौसमी तरकारी उत्पादकत्व प्रति हेक्टर	मे.टन	३१.०	३१.५	३२.८	३३.१	३३.५	३४.०						
१४	कृषि फर्म दर्ता	संख्या	२०६	२५०	३५०	५००	५५०	६००						
१५	दुग्ध डेरी उद्योग	संख्या	२७	३०	३५	४०	४१	४२						
१६	व्यवसायिक पशुपन्छी पालन फर्म	संख्या	४३२	४७५	५३५	६००	६५०	७००						

१७	व्यवसायिक कृषक समुह	संख्या	१२६	२२६	३००	३५०	३६०	३७०						
१८	कृषि उपज सङ्कलन / वजार केन्द्र	संख्या	४	६	१०	१२	१२	१५						
१९	टनेलमा खेती गर्ने कृषक	संख्या	२६	५०	७५	१००	१५०	१६५						
२०	२८० घण्टाको प्याकेजमा तालिम लिने कृषक समुह (आईपिएम)	संख्या		१२	२४	५०	१००	१५०						
२१	विशेष पकेट क्षेत्र क्षेत्रफल	हेक्टर	२	४	६	८	१०	१२						
२२	चक्लाबन्दी खेती क्षेत्रफल	हेक्टर	१	४	८	१२	१५	१७						
२३	कृषि तथा पशु प्राविधिक	संख्या	२	४	६	८	९	१०						
२४	ल्याव सेवा लिने कृषक	संख्या		१५०	२५०	३५०	४००	४५०						
ख	**पर्यटन विकास तथा अतिथि सत्कार क्षेत्रको व्यवसायिकरण उपक्षेत्र**													
१	दर्ता भएका फर्म प्रतिष्ठान	संख्या	३	१२	२४	५०	५२	५५						
२	होमस्टे समुह	संख्या	३	५	८	१२	१३	१५						
३	होमस्टे संचालन गर्ने परिवार	संख्या	२९	४५	७२	१००	१२०	१२५						
४	प्रत्यक्ष अतिथि सत्कार र होटल व्यवसायमा संलग्न	व्यक्ति	२७५	३५०	४५०	५५०	६००	६५०						
५	पदमार्गमा संलग्न पर्यटक	जना	३५००	४५००	५५००	७०००	८०००	९०००						
६	साहसिक खेलमा संलग्न पर्यटक	जना		५००	१०००	२०००	३०००	४०००						

७	क्याम्पिङ्ग/पिकनिकमा संलग्न	संख्या	५५०	११००	२२००	३३००	४०००	५०००						
८	ट्रेकिङ्ग/अवलोकन रुट परिक्रमा सर्कल	सख्या	२	२	२	२	२	२						
९	क्याम्पिङ्ग/पिकनिक स्थान सुधार	स्थान	२	२	४	३	५	७						
१०	होटल तथा लज	संख्या	२	३	३	३	३	३						
११	होटल तथा लज कोठा	संख्या	१०	१५	१५	१५	१५	१५						
१२	फार्म हाउस/रिसोर्ट	संख्या	१	३	३	३	४	५						
१३	फार्म हाउस/रिसोर्ट कोठा	संख्या	७	२१	२१	२४	३२	४०						
१४	पर्यटकको औसत बसाइँ	दिन	१	२	२.५	२.५	२.५	२.५						
ग	**लघु उद्यमशिलता विकास र स्व-व्यवसाय प्रर्वधन**													
१	उद्योग तथा व्यवसाय दर्ता	संख्या	३१२	३५०	४००	४५०	४७५	५००						
२	औषत प्रति व्यवसाय आम्दानी (वार्षिक)	रु.	३२,६०३	३५,३७३	३८,५००	३९,५००	४०५००	४१,५००						
३	साना व्यापार /स्व-रोजगारमा संलग्न	संख्या	१२१३	१५३१	१८४१	२०००	२१००	२१५१						
४	वार्षिक श्रम बजारका लागि तयार युवा	संख्या	८४४	९००	९००	९००	९००	९००						
६	वैदेशिक रोजगारमा सलग्न	संख्या	११४८	११४८	११४८	१२४०	१३४८	१४४८						
घ	**वित्तीय संस्था र सहकारी क्षेत्र परिचालन उपक्षेत्र**													

१	वैकिङ्ग कारोवार गर्ने संस्था (बैक, लघुवित्त संस्था)	संख्या	४	५	६	७	८							
२	ऋणीको संख्या	जना	२२५१	२५००	३०००	३५००	४०००							
३	जम्मा ऋण प्रवाह रकम (लाख)	रु.	५७.०८	७५	९०	१००	१२०							
४	खराब ऋणी संख्या	जना												
५	जम्मा क्रियाशिल वचत तथा ऋण सहकारी	संख्या	२६	२७	२८	२८	२८							
६	सहकारीको शेयर सदस्य	संख्या	८६०६	९०००	९५००	९६५०	९७००							
७	शेयर रकम (हजार)	रु.												
८	वचतकर्ता	संख्या	११३६९	१२०००	१३०००	१३५००	१४०००							
९	औषत प्रति व्यक्ति वचत रकम	रु.	४८१.५८	४९५	५१०	५३०	५५०							
१०	जम्मा लगानी गरिएका ऋणी	संख्या	६७१२	७०००	८०००	९०००	९५००							
११	जम्मा लगानी रकम (लाखमा)	रु.	४८१.५८	६००	७००	८००	९००							
१२	जम्मा सहकारीमा आवद्ध घरधुरी	परिवार	३२१०	३३००	३६००	४०००	४५००							
१३	वित्तीय/सहकारी संस्थाका तरलता	प्रतिशत												
ङ	**आपूर्ति अवस्था**													
१	रासायनिक मल वार्षिक आयात	मे.टन	४२५६०	४५०००	४७०००	४८००	४९००							

२	विऊ आयात मुल्य (हजार)	रु.	१२३०	१५००	१७००	१८००	१८५००							
३	विषादी आयात मुल्य (हजार)	रु.	५५०	६००	७००	७५०	८००							
४	उच्च नश्लका लागि विज आयात	गोटा	२५०	५००	६००	७००	८००							
५	उन्नत जातका पशु आयात	गोटा	४४५	५५०	६००	६५०	७००							
६	पशु पन्छिको दाना	मे.टन	७५०	८००	९००	१००००	११०००							
७	पशु पन्छिको औषधि आयात रकम	हजार	३५०	४००	४५०	५००	५५०							
८	यातायातका साधन	गोटा												
९	कृषि यन्त्र तथा उपकरण	गोटा												
१०	मानिसका औषधि आयात रकम	रुपैया												

सामाजिक विकास													
जनसङ्ख्या तथा बसाई सराई	शहरी जनसङ्ख्या	प्रतिशत	०	०	०		०.५						
	जोखिमयुक्त बस्ती पुनर्स्थापना	सङ्ख्या	२	२	२	१	१						
शिक्षा	आधारभूत विद्यालय	सङ्ख्या	३१	३१	३१	३१	३१						
	माध्यमिक विद्यालय	सङ्ख्या	५	५	५	५	६						
	आवासीय विद्यालय	सङ्ख्या	१	१	1	१	२						
	स्नातक तहको पढाइ हुने कलेज	सङ्ख्या	0	0	0	०	१						
	स्नातक तहको विद्यार्थी	सङ्ख्या	0	0	20	०	०						
	बिद्यालय तहको विद्यार्थी	सङ्ख्या	९८६०	९८९०	9920	9950	9980						

	बाल क्लब गठन भएका विद्यालय	सङ्ख्या	२	४	६	१०	१५					
	छात्रा मैत्री विद्यालय	सङ्ख्या	0	0	5	10	15					
	अपाङ्गता मैत्री विद्यालय	सङ्ख्या	0	0	1	2	3					
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	सङ्ख्या	1:40	1:33	1:32	1:30	1:28					
	विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय	सङ्ख्या	1	2	3	4	5					
	कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय	सङ्ख्या	5	8	10	12	15					
	ईन्टरनेट □र शिक्षा सुविधा भएका विद्यालय	सङ्ख्या	2	4	6	182	10					
	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेका विद्यालयहरू	सङ्ख्या	1	1	1	2	2					
	पूर्वप्राथमिक शिक्षामा कुल भर्ना□र	प्रतिशत	95	95	96	97	98					
स्वास्थ्य	प्राथमिक उपचार केन्द्र	सङ्ख्या	0	0	0	1	1					
	बेड	सङ्ख्या	0	0	0	15	15					
	हेल्थ पोष्ट	सङ्ख्या	4	4	5	5	510					
	कोभिड ः १९जनचेतना	सङ्ख्या	५	7	10	10	10					
	सामु□ायिक स्वास्थ्य एकाई	सङ्ख्या	3	3	3	4	4					
	बर्थिङ सेन्टर	सङ्ख्या	3	4	5	6	6					
	बिशेषज्ञ चिकित्सक	सङ्ख्या	0	0	1	2	3					
	मध्यम स्तरको स्वास्थ्य कार्यकर्ता	सङ्ख्या	45	45	50	55	60					
	महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका	सङ्ख्या	103	103	120	140	145					
	सामान्य स्वास्थ्य उपकरण उपलब्ध भएका भवन	सङ्ख्या	5	5	6	7	8					

	आधुनिक उपकरण सहितका स्वास्थ्य भवन	सङ्ख्या	0	0	0	1	1					
	आधारभूत सुविधा सहितका स्वास्थ्य संस्था	सङ्ख्या	3	3	5	7	9					
खानेपानी तथा सरसफाइ	आधारभूत खानेपानीको पहुँच भएको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	88	88	90	95	100					
	स्वच्छ खानेपानीको पहुँच भएको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	85	85	86	88	90					
	पाईपद्वारा वितरित पानी उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	70	75	80	85	90					
	फलस भएका सेफ्टिट्यांकी सहितको शौचालय भएको परिवार	प्रतिशत	30	40	50	55	60					
	साधारण शौचालय भएको परिवार	प्रतिशत	95	97	98	99	99					
	सार्वजनिक शौचालय	सङ्ख्या	0	0	0	1	2					
	खानेपानीको मुहान संरक्षण	सङ्ख्या	40	40	45	48	50					
	एक वडा एक डम्पिङ साइट	सङ्ख्या	0	0	1	2	3					
युवा	उद्यमशीलता विकास तालिम	सङ्ख्या	0	0	100	200	300					
	युवा स्वरोजगार	सङ्ख्या	0	0	50	100	150					
	युवा रोजगारी	प्रतिशत	50	60	70	80	90					
महिला	महिला तथा घरेलु हिंसा	प्रतिशत	20	20	15	14	10					
	उद्यमशीलता विकास तालिम	सङ्ख्या	0	0	50	100	150					
	सार्वजनिक सेवामा महिलाको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	10	10	15	20	25					

बालबालिका	बालमैत्री उद्यान तथा मनोरञ्जन स्थल	सङ्ख्या	0	0	1	2	3					
	बालश्रम	प्रतिशत	-	-	5	2	0					
ज्येष्ठ नागरिक	ज्येष्ठ नागरिक दिवा हेरचाह गृह .care)	सङ्ख्या	0	0	1	2	3					
अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू	अपाङ्गमैत्री सेवा प्रवाही कार्यालय	सङ्ख्या	0	0	1	2	3					
	अपाङ्गमैत्री सार्वजनिक शौचालय	सङ्ख्या	0	0	1	2	3					
खेलकुद	एक वडा एक बहुउद्देश्यीय खेल मैदान	सङ्ख्या	0	0	1	2	3					
	जिल्ला स्तरीय खेल मैदान	सङ्ख्या	0	0	0	0	1					
	प्रतिभावान् खेलाडीको क्षमता प्रबर्धन	सङ्ख्या	0	0	10	20	30					
	खेलकुद प्रशिक्षण	सङ्ख्या	0	0	1	5	10					
सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	बैंक खाता मार्फत सामाजिक सुरक्षा	प्रतिशत	0	0	15	30	50					
	लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण	सङ्ख्या	0	0	1	1	5					
पूर्वाधार विकास												
जलविद्युत	विद्युत उपलब्ध भएका घरधुरी	प्रतिशत	90	95	98	99	99					
	विद्युत उत्पादन	कि.वा.	500	620	500	5000	5000					
नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जा	नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादन	कि.वा.	5	5	50	100	500					
	कालोपत्रे सडक	कि.मि.	0.07	0.09	1	1.5	2					
	ग्राभेल सडक	कि.मि.	४५.५	५२.२७	80	120	150					

	धूले सडक	कि.मि.	२७५.५	३१६.५५	325	330	340					
	नयाँ टयाक	कि.मि.	10		10	5	5					
पुल	पक्की पुल	सङ्ख्या	9	9	11	13	14					
	झोलुङ्गे पुल	सङ्ख्या	75	75	78	80	82					
यातायात व्यवस्थापन	राजमार्ग लगायत महत्त्वपूर्ण बस्तीमा व्यवस्थित बसस्टप निर्माण	सङ्ख्या	0	0	1	1	1					
	वडा केन्द्र तथा मुख्य बस्तीबाट सार्वजनिक यातायात सञ्चालन	सङ्ख्या	0	0	5	8	10					
सञ्चार तथा सूचना प्रविधि	मोबाइल नेटवर्क टावर निर्माण	सङ्ख्या	3	3	5	6	6					
स्थानीय पूर्वाधार	धार्मिक तथा सांस्कृतिक संरचनाको मर्मत संभार	सङ्ख्या	0	0	2	5	10					
	कूवा, हिटी, पाटी, पौवा, सत्तल, चौतारी आदिको मर्मत संभार	सङ्ख्या	0	0	2	1	10					
	सामुदायिक भवन निर्माण	सङ्ख्या	0	0	1	2	3					
	वडा कार्यालय गापा	सङ्ख्या	1	1	2	2	20					
	पालिका भवन	सङ्ख्या	0	0	1	1	1					
विज्ञान तथा प्रविधि	-	-	-	-	-	-	-					
शहरी	ढल व्यवस्थापन भएको घरधुरी	सङ्ख्या	0	0	50	300	500					

विकास	एकिकृत शहरी खानेपानीको सुविधा भएको बस्ती	सङ्ख्या	0	0	0	0	1					
	विद्युत, टेलिफोन, ईन्टरनेट लगायतका सुविधाको बिस्तार	सङ्ख्या	0	0	1	1	10					
आवास तथा बस्ती विकास	भूकम्प प्रतिरोधी भवन	प्रतिशत	0	0	5	8	10					
	पालिकाको माप□णड बमोजिमको व्यवस्थित आवास	सङ्ख्या	0	0	1	2	3					
पुनर्निर्माण	-	-	-	-	-	-	-					
लोकतन्त्र र सुशासन												
सुरक्षा र सुव्यवस्था	प्रहरी चौकी	सङ्ख्या	1	1	1	1	1					
शासकीय सुधार	सार्वजनिक सुनुवाइ	सङ्ख्या	1	1	2	4	5					
	भ्रष्टाचार नियन्त्रण	प्रतिशत	-	-	25	15	0					
	जन गुनासोको सुनुवाइ	प्रतिशत	-	-	25	40	60					
प्रशासकीय सुशासन	नागरिक बडापत्र भएका कार्यालय	प्रतिशत	-	-	25	50	80					
	डिजिटाइज्ड सेवा प्रवाह	प्रतिशत	-	-	25	50	80					
	आवश्यकता अनुरूप कर्मचारीको प□पूर्ति	प्रतिशत	50	50	65	70	80					
	कर्मचारीको क्षमता विकास तालिम	जना	0	0	10	10	10					
	आधारभूत सुविधायुक्त प्रशासकीय कार्यालय	सङ्ख्या	1	1	10	20	30					

अन्तरसम्बन्धित विकास												
तथ्याङ्क प्रणालीको विकास	पालिकाका हरेक आर्थिक तथा सामाजिक विषयगत क्षेत्रको पूर्ण तथ्याङ्क	सङ्ख्या	0	0	1	3	5					
	पालिकाका तथ्याङ्कलाई अद्यावधिक गरी वेब डाटावेसमा प्रविष्टि गर्ने	सङ्ख्या	0	0	1	3	5					
गरिबी निवारण	गरिब परिचयपत्र वितरण	प्रतिशत	0	0	50	75	100					
	बहुआयामिक गरिबी	प्रतिशत	25	23	20	15	10					
	निरपेक्ष गरिबी	प्रतिशत	30	25	20	18	15					
श्रम तथा रोजगारी प्रबर्धन	रोजगारी सम्बन्धी डाटावेस निर्माण	सङ्ख्या	0	0	0	1	1					
	वेरोजगारलाई व्यवसाय सञ्चालन गर्न अनु□ान तथा सहुलियत ऋण	सङ्ख्या	0	0	5	20	50					
	आपतकालीन उद्धारकालागि खुल्ला चौरको व्यवस्थापन	सङ्ख्या	0	0	1	5	5					
	एम्बुलेन्स खरि□	सङ्ख्या	0	0	0	0	1					
	□मकल खरि□	सङ्ख्या	0	0	0	0	1					
	आपतकालीन उद्धारका सामाग्री खरि□ तथा भण्डारण	सङ्ख्या	0	0	1	2	2					
	आपतकालीन उद्धार कोषको स्थापना	सङ्ख्या	0	0	20	50	100					
	विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा	सङ्ख्या	0	0	1	1	1					

	बाढी पहिरो सम्बन्धी पूर्व सूचना दिने यन्त्रको जडान	स्थान	0	0	5	10	15					
वातावरण संरक्षण	बाढी तथा पहिरो नियन्त्रणकालागि तटबन्ध निर्माण	कि.मि.	0	2	5	10	15					
वातावरण संरक्षण	लोपोन्मुख वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षण	सङ्ख्या	0	0	10	15	20					
	वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन .EIA and IEE)	सङ्ख्या	0	0	5	10	15					
सहकारी विकास	कृषि सहकारी विकासकालागि बिउ पूँजी व्यवसथापन	रु लाखमा	0	0	50	100	200					
	सहकारी सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	सङ्ख्या	0	0	1	2	3					
अनुगमन तथा मुल्याङ्कन	पालिकाद्वारा सञ्चालित आयोजनाको तेस्रो पक्ष मूल्याङ्कन	सङ्ख्या	0	0	1	3	5					
	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका तर्जुमा	सङ्ख्या	0	0	1	1	1					
अनुसन्धान तथा विकास	गरिबी नक्साङ्कन	सङ्ख्या	0	0	1	1	1					
	प्राकृतिक स्रोत नक्साङ्कन	सङ्ख्या	0	0	1	1	1					
	मानव स्रोत डाइरेक्ट्री तर्जुमा	सङ्ख्या	0	0	1	1	1					
	विभिन्न क्षेत्रगत निर्देशिकाहरू तर्जुमा	सङ्ख्या	0	0	3	8	15					
	राजस्व सुधार	सङ्ख्या	0	0	1	1	1					

१०. ३. आवधिक योजनाको अनुमानित वजेट र स्रोतलाई मध्यकालिन खर्च संरचनागत योजनामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

परिच्छेद ११ अनुसूचीहरु

(अनुसूची - १)
परियोजना वैक र वडागत आयोजना सूचीहरु

१.१. कृषि, पशुपन्छी विकास र व्यवसायिकरण

वडा नं.	बस्ती वा टोल	प्रस्तावित कार्यक्रम	वार्षिक कृयाकलापहरु	कृयाकलापको वार्षिक संख्या	कैफियत
१.	झिङ्गे, सुकुमफेदी, क्लाङ्गसिं, च्याम्राङ्गवेशी, वाईडाँडा	जमिनको चक्लाबन्दी	आलु, अदुवा कागति, मकै, अलैची, भुईस्याऊ, नास्पति, कफि, ताजा तरकारी, पशुपालन, मौरी पालन	कम्तिमा १० वटा फाँटलाई प्रथम चरणमा	व्यावसायिक कृषिका लागि जमिनको चक्लाबन्दी गर्ने,सहकारी खेतीको अवधारणा अवलम्वन गर्ने,
		पकेट क्षेत्र विकास	-माटो परीक्षण र उपचार -मकै र आलु उत्पादन क्षेत्र -कफि र अदुवा -फलफूल र मौरी -टनेल खेती (तरकारी) -गाई भैसी पालन -वाख्रा कुखुरा पालन	प्रथम चरणमा १० वटा विधामा पकेट क्षेत्र निर्धारण	सिंचाई र कृषि उपकरणमैत्री प्रविधिहरुको प्रयोग गरिने, एक संकलन केन्द्रको व्यवस्था गर्ने,

		व्यावसायिक पशुपन्छीपालन	-गाई भैसी -कुखुरा, लौकाट, टर्की, वट्टाई -वाखा, पाडा, राँगा, वंगुर -माछा -मौरी		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		प्राङ्गारिक एवं व्यावसायिक कृषि उत्पादन	तरकारी जैविक विषादी तथा मल उत्पादन उद्योग गड्यौला मल परम्परागत विऊ संरक्षण		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		चिस्यान केन्द्र स्थापना, कृषि संकलन केन्द्र तथा बजार, प्रशोधन उद्योग	निम्न स्थानहरुमा तरकारी संकलन केन्द्र र सित भण्डारको स्थापना -च्याम्राङ्गवेशी - थलागाउँ -कलाङ्गसीं - माथिल्लो गाउँ -झिगे -सुकुम्फेदी -फुर्केथली दैनिक १५०० लिटर दुध संकलन गर्ने टोलका लागि एक चिलिङ्ग केन्द्र स्थापना -खुवा लगायतका दुग्धजन्य पदार्थहरु (क्याण्डी, चकलेट आदि) उत्पादन तथा प्याकिङ्ग,	प्रति वर्ष एक स्थानमा स्थापना गरिने छ ।	दुध,तरकारी र फलफूलका लागि कोल्ड स्टोर र सित व्यवस्थापन सहित भण्डारण र ढुवानीको व्यवस्थापन गर्ने

		विऊ तथा नश्ल सुधार	विऊ वितरण, गाई कृतिम गर्भाधान सेवा, उन्नत राँगा, वंगुरक तथा वोका वितरण, घाँसको विऊ विचरण,	प्रति वर्ष दुई स्थानका दरले वितरण गर्ने	गाई र वाखाको नश्ल सुधारलाई डाटावेश अनुवांशिक सूचनाा राखिने छ
		कृषि फार्म सहयोग र वीमा कार्यक्रम	पोखरी निर्माण, थोपा सिंचाई, कूलो निर्माण	पहिला तीन वर्ष भित्रमा सबै पकेट क्षेत्रमा विस्तार गर्ने	थोपा सिंचाई कार्यक्रम र पुराना कूलाहरुको मर्मत
		कृषकहरुको व्यावसायिक/ प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि	व्यावसायिक कृषकहरुलाई उत्पादन र व्यवसायीक विकास सम्बन्धि सिप विकास तह १ को प्रशिक्षण प्रदान	पहिलो पाँच वर्ष भित्रमा सबै व्यावसायिक कृषकहरुले आफुले उत्पादन गर्ने विधामा २८० घण्टाको सिप विकास तालिम पाउने छन् ।	उत्पादन समूह र उत्पादन सहकारीका रुपमा विकास गर्ने
		कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र स्थापना	बृहत कृषि तथा पशु विकास सेवा केन्द्र स्थापना -च्याम्राङ्गवेशी	पहिलो तीन वर्षमा स्थापना भई सक्ने छ	प्याथोलोजी, माटो परीक्षण, रोग निदान परीक्षण शाला सहितको सेवा दिने प्राविधिक, औजार र भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने ।
२.	गेलुङ्ग, आहाले, पाटनेखोला, खोरथाली, नयाँ बस्ती र दुलुङ्ग खोला	जमिनको चक्लाबन्दी	आलु, मकै, अलैची, भुईस्याऊ, नास्पति, कागती, आरुवखडा, किवि, यभोकाडो चिया, ताजा तरकारी, पशुपालन, मौरीपालन	कम्तिमा ६ वटा फाँटलाई प्रथम चरणमा	व्यावसायिक कृषिका लागि जमिनको चक्लाबन्दी गर्ने,सहकारी खेतीको अवधारणा अवलम्वन गर्ने,

		पकेट क्षेत्र विकास	-माटो परीक्षण र उपचार -मकै र आलु उत्पादन क्षेत्र -चिया -फलफूल र मौरी -टनेल खेती र तरकारी -गाई भैसी पालन -वाखा, वंगुर पालन -कुखुरा पालन	प्रथम चरणमा ७ वटा विधामा पकेट क्षेत्र निर्धारण	सिंचाई र कृषि उपकरणमैत्री प्रविधिहरुको प्रयोग गरिने, एक संकलन केन्द्रको व्यवस्था गर्ने,
		व्यावसायिक पशुपालन	-गाई भैसी -कुखुरा, लौकाट, टर्की, वट्टाई -वाखा, पाडा, राँगा,वंगुर -माछा -मौरी		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		प्राङ्गारिक एवं व्यावसायिक कृषि उत्पादन	तरकारी जैविक विषादी तथा मल उत्पादन उद्योग गड्यौला मल परम्परागत विऊ संरक्षण		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		चिस्यान केन्द्र स्थापना, कृषि संकलन केन्द्र तथा बजार, प्रशोधन उद्योग	निम्न स्थानहरुमा तरकारी संकलन केन्द्र र सित भण्डारको स्थापना -गेल्ढुङ्ग -दुर्लुङ्ग खोला -खोर्थली -मुल्डाँडा -चोरण्डे -मासरथली दैनिक १५०० लिटर दुध संकलन गर्ने टोलका लागि एक चिलिङ्ग केन्द्र स्थापना -खुवा लगायतका दुग्धजन्य पदार्थहरु (क्याण्डी, चकलेट आदि) उत्पादन तथा प्याकिङ्ग,	प्रति वर्ष एक स्थानमा स्थापना गरिने छ ।	दुध,तरकारी र फलफूलका लागि कोल्ड स्टोर र सित व्यवस्थापन सहित भण्डारण र ढुवानीको व्यवस्थापन गर्ने

		विऊ तथा नश्ल सुधार	विऊ वितरण, गाई कृतिम गर्भाधान सेवा, उन्नत राँगा, वंगुर तथा वोका वितरण, घाँसको विऊ विचरण,	प्रति वर्ष दुई स्थानका दरले वितरण गर्ने	
		कृषिफार्म सहयोग र वीमा कार्यक्रम	पोखरी निर्माण, थोपा सिंचाई, कूलो निर्माण	पहिला तिन वर्ष भित्रमा सबै पकेट क्षेत्रमा विस्तार गर्ने	
		कृषकहरुको व्यावसायिक प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि	व्यावसायिक कृषकहरुलाई उत्पादन र व्यवसायीक विकास सम्बन्धि सिप विकास तह १ को प्रशिक्षण प्रदान	पहिलो पाँच वर्ष भित्रमा सबै व्यावसायिक कृषकहरुले आफुले उत्पादन गर्ने विधामा २८० घण्टाको सिप विकास तालिम पाउने छन् ।	
		कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र स्थापना	वृहत कृषि तथा पशु विकास सेवा केन्द्र स्थापना -गेल्ढुङ्ग	पहिलो तिन वर्षमा स्थापना भई सक्ने छ	
३.	चनौटे, माकालथान, कुनिखर्क,साहेले, वाह्रविसे, गोर्खालीगाउँ, वोल्दे, लप्सीवोट, च्याल्टी डाँडा	जमिनको चक्लाबन्दी	आलु, मकै, कागति, , अलैची, भुईस्याऊ, नास्पति, आरुवखडा, यभोकाडो, किवि, ताजा तरकारी, पशुपन्छीपालन, मौरी पालन	नौं वटा फाँटहरुलाई पहिलो चरणमा चक्लावन्दी गरिने छ र त्यसपछि अन्य बस्तीहरुमा गर्दै लगिने छ ।	व्यावसायिक कृषिका लागि जमिनको चक्लाबन्दी गर्ने, सहकारी खेतीको अवधारणा अवलम्वन गर्ने,

		पकेट क्षेत्र विकास	-माटो परीक्षण र उपचार -मकै र आलु उत्पादन क्षेत्र -मुला -फलफूल र मौरी -टनेल खेती र तरकारी-गाई भैसी पालन -वाखा कुखुरा पालन		सिंचाई र कृषि उपकरणमैत्री प्रविधिहरुको प्रयोग गरिने, एक संकलन केन्द्रको व्यवस्था गर्ने,
		व्यावसायिक पशुपालन	-गाई भैसी -कुखुरा, लौकाट, टर्की, वट्टाई -वाखा, पाडा, राँगा, वंगुर -माछा -मौरी		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		प्राङ्गारिक एवं व्यावसायिक कृषि उत्पादन	तरकारी जैविक विषादी तथा मल उत्पादन उद्योग गड्यौला मल परम्परागत विऊ संरक्षण		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		चिस्यान केन्द्र स्थापना, कृषि संकलन केन्द्र तथा बजार र प्रशोधन उद्योग	निम्न स्थानहरुमा तरकारी संकलन केन्द्र र सित भण्डारको स्थापना -कुनिखर्क -गोर्खाली गाउँ -लप्सीवोट -महाकालथान -चनौटे -वाह्रविसे -साहेले -वोल्दे दैनिक १५०० लिटर दूध संकलन गर्ने टोलका लागि एक चिलिङ्ग केन्द्र स्थापना -खुवा लगायतका दुग्धजन्य पदार्थहरु (क्याण्डी, चकलेट आदि) उत्पादन तथा प्याकिङ्ग,	प्रतिवर्ष एक कृषि उत्पादन संकलन केन्द्र र सित भण्डार स्थापना गरिने छ ।	दूध, तरकारी र फलफूलका लागि कोल्ड स्टोर र सित व्यवस्थापन सहित भण्डारण र ढुवानीको व्यवस्थापन गर्ने

		विऊ तथा नश्ल सुधार	विउँ वितरण, गाई कृतिम गर्भाधान सेवा, उन्नत राँगा तथा वोका वितरण, घाँसको विऊ विचरण,	प्रति वर्ष दुई स्थानका दरले वितरण गर्ने	
		कृषिफार्म सहयोग र वीमा कार्यक्रम	पोखरी निर्माण, थोपा सिंचाई, कूलो निर्माण	पहिला तीन वर्ष भित्रमा सबै पकेट क्षेत्रमा विस्तार गर्ने	
		कृषकहरुको व्यावसायिक/प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि	व्यावसायिक कृषकहरुलाई उत्पादन र व्यवसायीक विकास सम्बन्धि सिप विकास तह १ को प्रशिक्षण प्रदान	पहिलो पाँच वर्ष भित्रमा सबै व्यावसायिक कृषकहरुले आफुले उत्पादन गर्ने विधामा २८० घण्टाको सिप विकास तालिम पाउने छन् ।	
		कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र स्थापना	वृहत कृषि तथा पशु विकास सेवा केन्द्र स्थापना -महाँकालस्थान	पहिलो तीन वर्षमा स्थापना भई सक्ने छ	
४.	पट्काउवेशी, चलाल गणेशस्थान, गुम्वुडाँडा, तिप्चोक, पार्थली, छत्रेवास, वगर	जमिनको चक्लाबन्दी	आलु, मकै, वेसार, कागति, सुन्तला, अलैची, भुईस्याऊ, नास्पति, आरुवखडा, किवी, एभोकाडो, ताजा तरकारी, पशुपालन, मौरी पालन	सात वटा फाँटहरुलाई पहिलो चरणमा चक्लावन्दि गरिने छ ।	व्यावसायिक कृषिका लागि जमिनको चक्लाबन्दी गर्ने, सहकारी खेतीको अवधारणा अवलम्वन गर्ने,

		पकेट क्षेत्र विकास	-माटो परीक्षण र उपचार -मकै र आलु उत्पादन क्षेत्र -फलफूल र मौरी -टनेल खेती र तरकारी -गाई भैसी पालन -वाखा पालन -कुखुरा पालन		सिंचाई र कृषि उपकरणमैत्री प्रविधिहरुको प्रयोग गरिने, एक संकलन केन्द्रको व्यवस्था गर्ने,
		व्यावसायिक पशुपालन	-गाई भैसी -कुखुरा, लौकाट, टर्की, वट्टाई -वाखा, पाडा, राँगा,वंगुर -माछा -मौरी		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		प्राङ्गारिक एवं व्यावसायिक कृषि उत्पादन	तरकारी खेति जैविक विषादी तथा मल उत्पादन उद्योग गड्यौला मल परम्परागत विऊ संरक्षण		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		चिस्यान केन्द्र स्थापना, कृषि संकलन केन्द्र तथा बजार	-पट्गाऊवेशी -पट्गाऊँ डाँडा -धुम्वु डाँडा -पार्थली -तिम्चोक -चलालगणेश स्थान -सलन्दु वगर -दैनिक १५०० लिटर दुध संकलन गर्ने टोलका लागि एक चिलिङ्ग केन्द्र स्थापना -खुवा लगायतका दुग्धजन्य पदार्थहरु (क्याण्डी, चकलेट आदि) उत्पादन तथा प्याकिङ्ग,	प्रति वर्ष एक स्थानमा स्थापना गरिने छ ।	दुध,तरकारी र फलफूलका लागि कोल्ड स्टोर र सित व्यवस्थापन सहित भण्डारण र ढुवानीको व्यवस्थापन गर्ने
		विऊ तथा नश्ल सुधार	विऊ वितरण, गाई कृतिम गर्भाधान सेवा, उन्नत राँगा तथा वोका वितरण, घाँसको	प्रति वर्ष दुई स्थानका दरले वितरण गर्ने	

			विऊ विचरण,		
		कृषिफार्म सहयोग र वीमा कार्यक्रम	पोखरी निर्माण, थोपा सिंचाई, कूलो निर्माण	पहिला तिन वर्ष भित्रमा सबै पकेट क्षेत्रमा विस्तार गर्ने	
		कृषकहरुको व्यावसायिक प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि	व्यावसायिक कृषकहरुलाई उत्पादन र व्यवसायीक विकास सम्बन्धि सिप विकास तह १ को प्रशिक्षण प्रदान	पहिलो पाँच वर्ष भित्रमा सबै व्यावसायिक कृषकहरुले आफुले उत्पादन गर्ने विधामा २८० घण्टाको सिप विकास तालिम पाउने छन् ।	
		कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र स्थापना	वृहत कृषि तथा पशु विकास सेवा केन्द्र स्थापना -चलालगणेश स्थान	पहिलो तिन वर्षमा स्थापना भई सक्ने छ	
५.	मदनवास, मागंला, च्याल्टी, कामीडाँडा, छिर्के, फ्याङ्गखोला, पौवा,	जमिनको चक्लाबन्दी	आलु, अदुवा कागति, अलमकै, औची, भुईस्याऊ, नास्पति, कफि, ताजा तरकारी, पशुपालन, मौरी	सातवटा फाँट तथा क्षेत्रहरुलाई पहिलो चरणमा चक्ला वन्दि गरिने छ ।	व्यावसायिक कृषिका लागि जमिनको चक्लाबन्दी गर्ने,सहकारी खेतीको अवधारणा अवलम्वन गर्ने,
		पकेट क्षेत्र विकास	-माटो परीक्षण र उपचार -मकै र आलु उत्पादन क्षेत्र		सिंचाई र कृषि उपकरणमैत्री प्रविधिहरुको प्रयोग गरिने, एक संकलन

			-चिया -फलफूल र मौरी -टनेल खेती (तरकारी) -गाई भैसी पालन -वाखा कुखुरा पालन -व्यावसायिक च्याऊ		केन्द्रको व्यवस्था गर्ने,
		व्यावसायिक पशुपालन	-गाई भैसी -कुखुरा, लौकाट, टर्की, वट्टाई -वाखा, पाडा, राँगा, वंगुर -माछा -मौरी		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		प्राङ्गारिक एवं व्यावसायिक कृषि उत्पादन	तरकारी खेति जैविक विषादी तथा मल उत्पादन उद्योग गड्यौला मल परम्परागत विऊ संरक्षण		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		चिस्यान केन्द्र स्थापना, कृषि संकलन केन्द्र तथा बजार	-कामीडाँडा, च्याल्टी, भंगाला, मदनवास, पौवा, छिर्के दैनिक १५०० लिटर दुध संकलन गर्ने टोलका लागि एक चिलिङ्ग केन्द्र स्थापना -खुवा लगायतका दुग्धजन्य पदार्थहरु (क्याण्डी, चकलेट आदि) उत्पादन तथा प्याकिङ्ग,		दुध, तरकारी र फलफूलका लागि कोल्ड स्टोर र सित व्यवस्थापन सहित भण्डारण र ढुवानीको व्यवस्थापन गर्ने
		विऊ तथा नश्ल सुधार	विऊ वितरण, गाई कृतिम गर्भाधान सेवा, उन्नत राँगा तथा वोका वितरण, घाँसको विऊ वितरण,		
		कृषिफार्म सहयोग र वीमा कार्यक्रम	पोखरी निर्माण, थोपा सिंचाई, कूलो निर्माण		

		कृषकहरुको व्यावसायिक / प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि	व्यावसायिक कृषकहरुलाई उत्पादन र व्यवसायीक विकास सम्बन्धि सिप विकास तह १ को प्रशिक्षण प्रदान		
		कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र स्थापना	वृहत कृषि तथा पशु विकास सेवा केन्द्र स्थापना -च्याल्टी		
६.	थापाडाँडा, मेदम्शु, भुग्देऊ, थिंछाप, गोलगाऊँ, भञ्जाङ्ग, तावारी, सिउरानी, भञ्जाङ्गखर्क, सिमसिम खोला	जमिनको चक्लाबन्दी	आलु, अदुवा कागति, अलमकै, औची, भुईस्याऊ, नास्पति, कफि, ताजा तरकारी, पशुपालन, मौरी	१० वटा फाँट तथा स्थानहरुलाई पहिलो चरणमा चक्लावन्दि गरिने छ र त्यस पछि क्रमश अन्य स्थानलाई गरिने छ ।	व्यावसायिक कृषिका लागि जमिनको चक्लाबन्दी गर्ने,सहकारी खेतीको अवधारणा अवलम्वन गर्ने,
		पकेट क्षेत्र विकास	-माटो परीक्षण र उपचार -मकै र आलु उत्पादन क्षेत्र -अदुवा र वेसार -फलफूल र मौरी -टनेल खेती र तरकारी -गाई भैसी पालन -वाख्रा र वंगुरपालन -कुखुरा पालन		सिंचाई र कृषि उपकरणमैत्री प्रविधिहरुको प्रयोग गरिने, एक संकलन केन्द्रको व्यवस्था गर्ने,

		व्यावसायिक पशुपालन	-गाई भैसी -कुखुरा, लौकाट, टर्की, वट्टाई -वाखा, पाडा, राँगा -माछा -मौरी		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		प्राङ्गारिक एवं व्यावसायिक कृषि उत्पादन	तरकारी खेति जैविक विषादी तथा मल उत्पादन उद्योग गड्यौला मल परम्परागत विऊ संरक्षण		व्यावसायिक कृषि फार्म विकास, वाषिक ५ लाखभन्दा बढी कारोवार गर्ने ।
		चिस्यान केन्द्र स्थापना, कृषि संकलन केन्द्र तथा बजार	निम्न स्थानहरुमा तरकारी संकलन केन्द्र र सित भण्डारको स्थापना -थापाडाँडा , मेदम्सु, भुग्देउ, गोलगाउँ, भञ्जाङ्ग, तावरी, सिउरानी, थिङ्गछाप, भञ्जाङ्ग खर्क दैनिक १५०० लिटर दुध संकलन गर्ने टोलका लागि एक चिलिङ्ग केन्द्र स्थापना- -खुवा लगायतका दुग्धजन्य पदार्थहरु (क्याण्डी, चकलेट आदि) उत्पादन तथा प्याकिङ्ग,		दुध,तरकारी र फलफूलका लागि कोल्ड स्टोर र सित व्यवस्थापन सहित भण्डारण र ढुवानीको व्यवस्थापन गर्ने
		विऊ तथा नश्ल सुधार	विऊ वितरण, गाई कृतिम गर्भाधान सेवा, उन्नत राँगा तथा वोका वितरण, घाँसको विऊ वितरण,		
		कृषिफार्म सहयोग र वीमा कार्यक्रम	पोखरी निर्माण, थोपा सिंचाई, कूलो निर्माण		

		कृषकहरुको व्यावसायिक / प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि	व्यावसायिक कृषकहरुलाई उत्पादन र व्यवसायीक विकास सम्बन्धि सिप विकास तह १ को प्रशिक्षण प्रदान		
		कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र स्थापना	वृहत् कृषि तथा पशु विकास सेवा केन्द्र स्थापना -भुग्देऊ		

अनुसूची १.२ पर्यटन विकास तथा अतिथि सत्कार क्षेत्रको व्यवसायिकरण

वडागत पर्यटन क्षेत्र विकास कार्यक्रम				
वडा नं.	**बस्ती वा टोल**	**प्रस्तावित मुख्य कृयाकलापहरु**	**कृयाकलापको संक्षिप्त जानकारी**	**कैफियत**
१.	वडा	धार्मिक एवं साँस्कृतिक पर्यटन करिडोर निर्माण	महाकांल, बाघ भैरव र महादेव मन्दिरको करिडोर धार्मिक पर्यटनका लागि पदमार्ग तयार गर्ने नारायणस्थान र कालेश्वर महादेव सम्मका लागि पैदल मार्ग निर्माण गरी प्रचार प्रसार गर्ने ।	
	वडा	पर्यावरणीय (जैविक विविधता) एवं प्राकृतिक संरचनाको अवलोकन करिडोर निर्माण	फुर्केथली, रतनडाँडा, कमराङ्ग, गोठडाँडा, लामी डाँडा, ठुलो खोरिया र भालु छाप्रा करिडोरलाई पर्या पर्यटन स्किमका रुपमा विकास गर्ने	
	छ्याङ्गछ्याङ्ग खोला र नागदेव दमैथान	झरनाहरुको संरक्षण	मनोरम झरनाहरुलाई गन्तव्यस्थलका रुपमा विकास गर्ने ।	

	रतन खोला	झरनाको संरक्षण, गुफाको संरक्षण र पुर्नद्धार	झरनाको संरक्षण गरि गुफाको संरक्षण र पुनर्उद्धार गर्ने	
	फुर्केथली, झिंगे डाँडा, च्याम्राङ्गवेशी, फाईलम्राङ्ग , भालु छाप वाई डाडा र गोठ डाडा	भ्युप्वाईन्टहरु निर्माण	खानीखोलादेखि तराईका भागहरु देख्ने स्थानहरुको विकास गर्ने	
	फुर्केथली	पार्क व्यवस्थापन	फुर्केथलीलाई वोटानिक गार्डेनका रुपमा विकास गर्ने ।	
	च्याम्राङ्गवेशी	रिर्सोटहरुको निर्माणका गरि जातिय संस्कृति संरक्षण र कला केन्द स्थापना गर्ने	ब्राम्हण/क्षेत्रीहरुको संस्कृति,कला र रहनसहन को संरक्षण गर्दै ललितपुर जिल्लाको बतासे डाँडा र चापाँगाऊबाट सुरु गरी खानीखोला हुदै ट्रेकिङ्ग रुपमा समन्वय गर्ने स्टे प्वाईन्टको रुपमा विकास गर्ने	
२	वडास्तर	धार्मिक एवं साँस्कृतिक पर्यटन करिडोर निर्माण	वाघद्धार, मुक्तिश्वर महादेव, कृष्ण मन्दिरलाई धार्मिक करिडोरको	
	वडास्तर	पर्यावरणीय (जैविक विविधता) एवं प्राकृतिक संरचनाको अवलोकन करिडोर निर्माण	नाङ्गे चौर, सोला थुम्का, जुवाने थुम्का , मुल डाँडा, खोर्थली चौर, वासाखोर, गुम्वा, वाँदरमुडा र वागचौर पर्यापर्यटन करिडोरलाई स्किमका रुपमा विकास	
	पाट्ने खोला	बागद्धार गुफा	पाप र पुण्यको जाँच फन पार्कका रुपमा सुधार गर्ने । गाईको थुनबाट दुध शिव लिङ्गमा पर्ने किम्वदन्ति रहेको छ ।	
	नाङ्गे चौर	भ्यु स्थल निर्माण, हिउँ खेल्ने	उत्तर तर्फका खोपासी, नमोबुद्ध, वनेपा, धुलिखेल लगायत हिमश्रृखला देख्न	

		चौरको विकास	सकिने, हिउँ खेल्ने ठाँउ, कालेश्वर मन्दिर देख्न सकिन्छ। नाङ्गेचौर, नारायणस्थान पैदल मार्ग सिडि निर्माण	
	सोला थुम्का	भ्यु स्थल निर्माण	उत्तर तर्फका खोपासी नमोबुद्ध, वनेपा, धुलिखेल लगायत हिमश्रृखला देख्न सकिने	
	वासा खोर	भ्यु स्थल निर्माण, शान्ती स्तुपा लगायत गुम्वा निर्माण	उत्तर तर्फका खोपासी नमोबुद्ध, वनेपा, धुलिखेल लगायत हिमश्रृखला देखिने र गुम्वा निर्माण गरी शान्ति स्तुपा / स्थल बनाउन सकिने	
	खोर्थली चौर, जुवाने थुम्का र वाँदरमुडे	भ्यु स्थलहरुको निर्माण	उत्तर तर्फका खोपासी नमोबुद्ध, वनेपा, धुलिखेल, वतासेडाँडा लगायत हिमश्रृखला, पश्चिमदक्षिण ललितपुरका काभ्रे डाँडा देख्न सकिने र हिउ खेल्न सकिने स्थान निर्माण	
	गेल्दुङ्ग	होमस्टे सेवा विस्तार	हाल संचालनमा रहको होमस्टे सेवालाई दर्ता गरी क्षमता विस्तार गर्ने	
	गेल्दुङ्ग	गेल्दुङ्ग डाँडा	प्याराग्लाडीङ्ग स्थानको रुपमा विकास गर्ने	
३	वडास्तर	धार्मिक एवं साँस्कृतिक पर्यटन करिडोर निर्माण	बेथानचोक, महाकाल डाँडा र दमारमा रहेका नारायण मन्दिरहरुको करिडोरलाई धार्मिक पर्यटनका	
	वडास्तर	पर्यावरणीय (जैविक विविधता) एवं प्राकृतिक संरचनाको अवलोकन करिडोर निर्माण	पर्यापर्यटन करिडोरका स्किम अन्तर्गत नारायणथान डाँडा, देउराली डाँडा, चुली डाँडा, झण्डा गाडे, ठुलो चौर, महाकाल डाँडा र थालीडाँडा प्वाईन्टलाई विकास	
	बेथानचोक नारायण स्थान	महाभारत पर्वत श्रृखलाको उच्च स्थानमा हिउँ स्केटिङ्ग खेलको आयोजना स्थलमा विकास	महाभारत पर्वत श्रृखलाको उच्च चुचुराहरु मध्ये एक भएको यस प्वाईन्टमा गुराँसहरु विभिन्न जात, हिउँदको समयमा हिऊ स्केटिङ्ग खेलको आयोजना गर्न सकिने	
	बेथानचोक नारायण स्थान	वेथान नारायण स्थान गुफा	सात तलासम्मको खण्डमा मानिसहरु जान सक्ने यस गुफाबाट तराई सम्म निस्कन सकिने किम्वदन्ति पाइन्छ।	

	बेथानचोक नारायण स्थान	वर्ड वाचिङ्ग केन्द्र	विभिन्न जातका चराहरु, डाँफे, मुनाल, सुनाखरी तथा जैविक विविधता अवलोकन केन्द्रको रुपमा विकास गर्ने	
	महाँकाल खोला	तालपार्क	जैविक विविधता संरक्षण र पर्यटन विहार	
	देउराली डाँडा, ठुलो चौर, मकाल डाँडा, थली डाँडा	भ्यू पोइन्टहरुको निर्माण	उत्तर तर्फका हिमश्रृखला र दक्षिण तर्फका भारतका सम्म मैदान देख्न सकिने ।	
	वोल्दे र महाँकाल डाँडा	होम स्टे सहितको जातिय सँग्रहालय	सामुदायिक होम स्टेको क्षमता विकास र तामाङ्ग संस्कृतिको सँग्रालय निर्माण	
४	वडास्तर	धार्मिक एवं साँस्कृतिक पर्यटन करिडोर निर्माण	गणेशस्थान, कालिथान, तिलेश्वर महादेव, नासुरी महाँकाल, मनकामना, छत्रे वासुकी, पार्वतेश्वर महादेव, वुढा महाँकाल, फुलचोकी मन्दिर, राधाकृष्ण मन्दिर, कपुर महाकाल र पाथीभरा मन्दिर करिडोरलाई धार्मिक पर्यटनका लागि गन्तव्य स्थलका रुपमा विकास गर्ने ।	
	वडास्तर	पर्यावरणीय (जैविक विविधता) एवं प्राकृतिक संरचनाको अवलोकन करिडोर निर्माण	पर्यापर्यटनका स्किम भित्र वल्थली, थुम्की, गुम्वाडाँडा, साना भञ्जाङ्ग, टावर डाँडा, गोले खल्डा हिले, कोट थुम्की, अमिल चौर, पटगाऊँ, फुल्चोकि डाँडा र तिप्चोकलाई पर्यटकिय मार्गका रुपमा विकास गर्दै गन्तव्यका रुपमा विकास गर्ने	
	गुम्वु डाँडा, साना भञ्जाङ्ग, तिप्चोक, अमाली चौर,	भ्यु प्वाईन्टहरु निर्माण	हिम श्रृखलाहरु, पहाडका तरेलीहरु र दक्षिणका सम्म मैदानहरुको अवलोकन गर्न सकिने गरि निर्माण गर्ने ।	

	कोट थुम्की, गोले खाल्डा			
	साना भञ्जाङ्ग	भ्यु प्वाईन्ट तथा गुम्वा निर्माण	टासी गुम्वा निर्माण	
	पटगाउँ	शान्ती स्तुप लगायत गुम्वा निर्माण	रियो वुद्ध पाल्देन छयोलिङ्ग गुम्वा निर्माण गर्ने	
	तिप्चोक	गुम्वा निर्माण	श्रीकर्मा छेदेन पाल्वर लिङ्ग गुम्वा र साङ्गे पाल्की छोईलिङ्ग गुम्वा निर्माण,	
	फुलचोकी डाँडा	प्यारागलाईडिङ्ग स्थल	चलाल गणेशस्थानलाई प्यारागलाईडिङ्ग स्थलका रुपमा विकास गर्ने ।	
	पार्थली	होमस्टे सहितको जातीय संस्कृति संरक्षण सँग्रालय	होम स्टेको क्षमता अभिवृद्धि र नेवारी जाति र परम्परागत कृषि प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धि सँग्रालय निर्माण गर्ने	
५	वडास्तर	धार्मिक एवं साँस्कृतिक पर्यटन करिडोर निर्माण	कपेर महाकाल, शिव विष्णु मन्दिर, कालीदेवी मन्दिरलाई धार्मिक करिडोरका रुपमा विकास गर्ने	
	वडास्तर	पर्यावरणीय (जैविक विविधता) एवं प्राकृतिक संरचनाको अवलोकन करिडोर निर्माण	पर्यापर्यटन करिडोरका स्किम अन्तर्गत कामी डाँडा, चिसापानी, थली डाँडा, चिलिम डाँडा, चौकि डाँडा र थाम डाँडा प्वाईन्टलाई विकास गर्ने	
	वडास्तर	गुम्वामा लामा अध्ययन केन्द्र तथा ध्यान केन्द्रका रुपमा विकास गर्ने	आईत टसी गुम्बा मदनवासलाई ध्यान केन्द्रका रुपमा समेत विकास गर्ने ।	
	चिसापानी	चिसापानी सामुयिक वन	चितुवा, मृग, वदेल लगायत चराहरुको अवलोकन केन्द्रको रुपमा विकास गर्ने	
	कामी डाँडा, थली डाँडा, चिलिम डाँडा र	भ्यु स्थान	हिम श्रृखलाहरु, पहाडका तरेलीहरु र दक्षिणका सम्म मैदानहरुको अवलोकन गर्न सकिने गरि निर्माण गर्ने ।	

	चौकी			
	थाम डाँडा	गुराँसको विविधता संरक्षण	हाल सम्ममा यस डाँडामा सेतो गुराँसको लागि प्रख्यात रहेको छ भने अन्य तिन जातका गुराँसहरु देख्न सकिन्छ । सुनाखरी संरक्षण गर्ने गरी कार्यक्रम संचालन गर्न सकिन्छ ।	
	कपिर महाँकाल		ऐतिहासिक किल्लाको अवलोकन	
	कामी डाँडा	होमस्टे र जातिय सँग्रालय	तामाङ्ग जातीय संस्कृति संरक्षण सँग्रालयको स्थापना गर्ने	
६	वडा स्तर	धार्मिक एवं साँस्कृतिक पर्यटन करिडोर निर्माण	महाँकाल थान, शिव पार्वती, भुमेस्थान, महाँकाल तावरी र सिउरानीलाई धार्मिक पर्यटनका रुपमा विकास गर्ने	
	वडास्तर	पर्यावरणीय (जैविक विविधता) एवं प्राकृतिक संरचनाको अवलोकन करिडोर निर्माण	थुम्का डाँडा, ब्राम्हण डाँडा, मैनाडाँडालाई पर्यापर्यटन करिडोरका रुपमा विकास	
	थुम्की डाँडा, मैना डाँडा र ब्राम्हण डाँडा	भ्यु स्थल	हिम श्रृखलाहरु, पहाडका तरेलीहरु र दक्षिणका सम्म मैदानहरुको अवलोकन गर्न सकिने गरि निर्माण गर्ने ।	
	थापा डाँडा	प्याराग्लाईडिङ्ग स्थल	प्याराग्लाईडिङ्ग स्थलका रुपमा विकास गर्ने ।	
	भञ्जाङ्ग	होमस्टे क्षमता अभिवृद्धि	मगर र तामाङ्ग संस्कृति र जातीय विशेषता झल्काउने सँग्रालयको स्थापना गर्ने	

अनुसूची १.३. लघु उद्यमशिलता विकास र स्व-व्यवसाय प्रवर्धन

व्यापार, व्यवसाय तथा लघु उद्यम सम्बन्धी विवरण									
क.स.	विवरण	वडा नम्बर						जम्मा	प्रस्तावित मुख्य गतिविधिहरु
		१	२	३	४	५	६		
१	किराना तथा खाद्य स्टोर								नियमन गर्ने
२	खाजाघर तथा चमृना गृह								नियमन गर्ने
३	दुध, मासु, तरकारी र फलफूल पसल								अनुदान र नियमन
४	कपडा पसल, फेन्सी र कस्मेटिक								ीनियमन
५	कृषि, भेट सामाग्री पसल								वित्तीय लगानी समन्वय
६	ईलेक्ट्रोनिक्स, इलेक्ट्रिस, भाँडाकुँडा								ीनियमन
७	ऊर्जा, ग्याँस, तेल डिपो								वित्तीय लगानी समन्वय, नियमन
८	हार्डवेयर तथा निर्माण सामाग्री								ीनियमन
९	अटोमोबाइल र पाटर्स								ीनियमन
१०	पेय तथा मदिरा जन्य पदार्थ								नियमन
११	औषधी तथा सर्जरी								ीनियमन
१२	हजाम, मसाज र ब्युटिपार्लर								ीनियमन
१३	पुस्तक पसल तथा स्टेशनरी								ीनियमन
१४	डिपार्टमेन्ट स्टोर								नियमन
१५	अन्य (कवाडी आदि)								स्थान छुट्याउने र नियमन

१६.	लघु तथा घरेलु उद्योग								वित्तीय लगानी समन्वय, तालिम, अनुदान र नियमन
१७	कृषि तथा पशुपन्छीपालन फर्म								वित्तीय लगानी समन्वय, तालिम, अनुदान र नियमन
१८	होटल, रेष्टुरेन्ट र लज								वित्तीय लगानी समन्वय, तालिम, अनुदान र नियमन
	जम्मा								

अनुसूची १.४ वित्तीय संस्था र सहकारी क्षेत्र परिचालन

वडा	बस्ती स्तरीय समूह संख्या	सहकारी संख्या	प्रस्तावित मूख्य गतिविधिहरु
१	१५	(३०० घरधुरी का लागि)	समग्र वडा खण्डलाई पुरानो गा.वि.स.का वडाहरु र तत्कालीन ठुला वडाहरुलाई बस्तीको पायक वा पानी ढलोका आधारमा सहकारी समूहमा बस्नसक्ने गरी बस्ती समूहमा राखिएको छ। कम्तिमा १५ बस्ती स्तरका समूहमा औषत १०-२० घरधुरी समेट्ने गरी एक वचत समूह निर्माण गरिने छ। कम्तिमा १५ समूहलाई सेवा दिन सक्ने गरी सहकारी सेवा केन्द्र स्थापना वा एक अलग वचत तथा ऋण सहकारी गठन गर्न सकिन्छ। हाल संचालनमा रहका एक वचत तथा ऋण र विषयगत सहकारीहरुको सबलीकरण गर्ने।
२	१७	(६३२ घरधुरीका लागि)	ऐ.ऐ. कम्तिमा ४२ वचत समूह परिचालन गरिने छ। हाल संचालनमा रहेका २ वचत तथा ऋण र २ विषयगत सहकारीहरुको सबलीकरण गर्ने।
३	१८	(६०९ घरधुरीका लागि)	ऐ.ऐ. कम्तिमा ४० वचत समूह परिचालन गरिने छ।
४	२५		ऐ.ऐ.

		१०४७ घरधुरीका लागि)	कम्तिमा ६९ वचत समूह परिचालन गरिने छ। हाल संचालनमा रहेको ४ वचत तथा ऋण र ३ विषयगत सहकारीहरुको सबलीकरण गर्ने।
५	१९	(७६१ घरधुरीका लागि)	ऐ.ऐ. कम्तिमा ५० वचत समूह परिचालन गरिने छ। हाल संचालनमा रहेको ३ वचत तथा ऋण र २ विषयगत सहकारीहरुको सबलीकरण गर्ने।
६	२०	(८०० घरधुरीका लागि)	ऐ.ऐ. कम्तिमा ५३ वचत समूह परिचालन गरिने छ। हाल संचालनमा रहेको २ वचत तथा ऋण र २ विषयगत सहकारीहरुको सबलीकरण गर्ने।
नोट : हाल गठन भएका महिला तथा वचत समूहलाई क्रमश सहकारीमा आवद्ध गर्दै लैजाने र गठन नभएका बस्तीस्तरमा मात्र नयाँ गठन गरिने छ। अन्य गै.स.स.हरुले गठन गरेका समूहलाई परिचालन गर्न सकिने छ तर पालिकाको मुल प्रवाहमा तिनीहरुलाई दर्ता र सहकारीमा आवद्ध गर्न कुनै संघ/संस्था वा कार्यक्रमहरुले बाधा पुऱ्याउन हुदैन।			

<u>अनुसूची १.५</u> शिक्षा उपक्षेत्र : (सबैको लागि अनिवार्य माध्यामिक शिक्षा र गुणस्तरीय शिक्षण पद्धति)

वडा	विद्यालय संख्या	विद्यार्थी संख्या	प्रस्तावित मुख्य गतिविधिहरु
१	५	४५६	पहिलो चरणमा २ वटा मा.वि.लाई नमुना विद्यालयको रुपमा विकास गर्ने, सबै विद्यालयमा घेरावार, बालमैत्री फर्निचरको व्यवस्था, खेल मैदान, खानेपानीको निरन्तर आपूर्ति र ईन्सीलेटर सहित फोहर मैलाको उत्र्सजन, एकल परिक्षा प्रणाली र

			अनलाईन निर्देशिका जारी, मा.वि.लाई प्राविधिक शिक्षाको व्यवस्था र नियमित एवं प्रभावकारी शिक्षण विधि अनुगमन, शिक्षक/शिक्षिकालाई बालमैत्री शिक्षण विधि सम्बन्धि तालिम, क्लासरुम वेस अर्लि ग्रेड असिसमेन्ट प्रणाली लागु गर्ने । दोस्रोचरणमा सबै स्कूलहरुमा नमुना विद्यालयका कार्यक्रम संचालन गर्ने । सबै आधारभूत विद्यालयमा प्रारम्भिक वाल विकास कार्यक्रमको संचालन गर्ने । विषयगत प्रयोगशाला र सँग्रालयको व्यवस्थापन ।
२	३	७६२	पहिलो चरणमा १ वटा मा.वि. र अन्य २ वटा प्रा.वि.लाई नमुना विद्यालयका रुपमा विकास गर्ने, सबै विद्यालयमा घेरावार, बालमैत्री कपर्वोड सहित फर्निचरको व्यवस्था, खेल मैदान, खानेपानीको निरन्तर आपूर्ति र ईन्सीलेटर सहित फोहर मैलाको उत्र्सजन, एकल परिक्षा प्रणाली र अनलाईन निर्देशिका जारी, मा.वि.लाई प्राविधिक शिक्षाको व्यवस्था र नियमित एवं प्रभावकारी शिक्षण विधि अनुगमन, शिक्षक/शिक्षिकालाई बालमैत्री शिक्षण विधि सम्बन्धि तालिम, क्लासरुम वेस अर्लि ग्रेड असिसमेन्ट प्रणाली लागु गर्ने । दोस्रोचरणमा सबै स्कूलहरुमा नमुना विद्यालयका कार्यक्रम संचालन गर्ने । सबै आधारभूत विद्यालयमा प्रारम्भिक वाल विकास कार्यक्रमको संचालन गर्ने । विषयगत प्रयोगशाला र सँग्रालयको व्यवस्थापन ।
३	५	४८३	पहिलो चरणमा १ वटा मा.वि. र बेथानचोक आधारभूत प्रा.वि.लाई नमुना विद्यालयका रुपमा विकास गर्ने, सबै विद्यालयमा घेरावार, बालमैत्री फर्निचरको व्यवस्था, खेल मैदान, खानेपानीको निरन्तर आपूर्ति र ईन्सीलेटर सहित फोहर मैलाको उत्र्सजन, एकल परिक्षा प्रणाली र अनलाईन निर्देशिका जारी, मा.वि.लाई प्राविधिक शिक्षाको व्यवस्था र नियमित एवं प्रभावकारी शिक्षण विधि अनुगमन, शिक्षक/शिक्षिकालाई बालमैत्री शिक्षण विधि सम्बन्धि तालिम, क्लासरुम वेस अर्लि ग्रेड असिसमेन्ट प्रणाली लागु गर्ने । दोस्रोचरणमा सबै स्कूलहरुमा नमुना विद्यालयका कार्यक्रम संचालन गर्ने । सबै आधारभूत विद्यालयमा प्रारम्भिक वाल विकास कार्यक्रमको संचालन गर्ने । विषयगत प्रयोगशाला र सँग्रालयको व्यवस्थापन ।
४	६	६०३	पहिलो चरणमा ३ वटा मा.वि.लाई नमुना विद्यालयका रुपमा विकास गर्ने, सबै विद्यालयमा घेरावार, बालमैत्री फर्निचरको व्यवस्था, खेल मैदान, खानेपानीको निरन्तर आपूर्ति र ईन्सीलेटर सहित फोहर मैलाको उत्र्सजन, एकल परिक्षा प्रणाली र अनलाईन निर्देशिका जारी, मा.वि.लाई प्राविधिक शिक्षाको व्यवस्था र नियमित एवं प्रभावकारी शिक्षण विधि अनुगमन, शिक्षक/शिक्षिकालाई बालमैत्री शिक्षण विधि सम्बन्धि तालिम, क्लासरुम वेस अर्लि ग्रेड असिसमेन्ट प्रणाली लागु गर्ने । दोस्रोचरणमा सबै स्कूलहरुमा नमुना विद्यालयका कार्यक्रम संचालन गर्ने । सबै आधारभूत विद्यालयमा प्रारम्भिक वाल विकास

			कार्यक्रमको संचालन गर्ने । विषयगत प्रयोगशाला र सँग्रालयको व्यवस्थापन ।
५	४	६१७	पहिलो चरणमा २ वटा मा.वि.लाई नमुना विद्यालयका रुपमा विकास गर्ने, सबै विद्यालयमा घेरावार, बालमैत्री फर्निचरको व्यवस्था, खेल मैदान, खानेपानीको निरन्तर आपूर्ति र ईन्सीलेटर सहित फोहर मैलाको उत्र्सजन, एकल परिक्षा प्रणाली र अनलाईन निर्देशिका जारी, मा.वि.लाई प्राविधिक शिक्षाको व्यवस्था र नियमित एवं प्रभावकारी शिक्षण विधि अनुगमन, शिक्षक/शिक्षिकालाई बालमैत्री शिक्षण विधि सम्बन्धि तालिम, क्लासरुम वेस अर्लि ग्रेड असिसमेन्ट प्रणाली लागु गर्ने । दोस्रोचरणमा सबै स्कूलहरुमा नमुना विद्यालयका कार्यक्रम संचालन गर्ने । सबै आधारभूत विद्यालयमा प्रारम्भिक वाल विकास कार्यक्रमको संचालन गर्ने । विषयगत प्रयोगशाला र सँग्रालयको व्यवस्थापन ।
६	७	६३०	पहिलो चरणमा १ वटा मा.वि. र सीता प्रा.वि.लाई नमुना विद्यालयका रुपमा विकास गर्ने, सबै विद्यालयमा घेरावार, बालमैत्री फर्निचरको व्यवस्था, खेल मैदान, खानेपानीको निरन्तर आपूर्ति र ईन्सीलेटर सहित फोहर मैलाको उत्र्सजन, एकल परिक्षा प्रणाली र अनलाईन निर्देशिका जारी, मा.वि.लाई प्राविधिक शिक्षाको व्यवस्था र नियमित एवं प्रभावकारी शिक्षण विधि अनुगमन, शिक्षक/शिक्षिकालाई बालमैत्री शिक्षण विधि सम्बन्धि तालिम, क्लासरुम वेस अर्लि ग्रेड असिसमेन्ट प्रणाली लागु गर्ने । दोस्रोचरणमा सबै स्कूलहरुमा नमुना विद्यालयका कार्यक्रम संचालन गर्ने । सबै आधारभूत विद्यालयमा प्रारम्भिक वाल विकास कार्यक्रमको संचालन गर्ने । विषयगत प्रयोगशाला र सँग्रालयको व्यवस्थापन ।
जम्मा	३०	३५५१	पालिका स्तरमा परिक्षा समितिको परिचालन, क्लास रुम वेस अर्लि ग्रेड असिसमेन्ट प्रणाली अनुगमन, विद्यालयको नतिजा लेखाजोखा गर्ने प्रणाली लागु गरिने छ । विद्यालय र आमा समूहलाई सहकारी पद्धतिमा समायोजन गर्दै सहभागिता वढाउने ।

अनुसूची १.६ स्वास्थ्य उपक्षेत्र : स्वस्थ शरीर दीर्घजीवन

वडा	स्वास्थ्य संस्था संख्या	घरधुरी संख्या	प्रस्तावित मुख्य गतिविधिहरु
१	१	३००	हाल संचालनमा रहेको वर्थिङ्ग सेवा सहितको स्वास्थ्य केन्द्रलाई स्तरोन्नती गर्दै मातृशिशु उपचार केन्द्रको सेवा प्रदान गर्ने र शून्य होमडेलिभरी वडा घोषण गर्ने । कम्तिमा हेल्थ एसिसटेन्टको नेतृत्वमा नर्सिङ्ग, सामान्य

			प्याथोलजी र पोषण परामर्श सेवा दिन सक्ने ईकाइको स्थापना गर्ने । एम्वुलेन्स सेवा संचालन गर्ने । तत्कालीन प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सम्पूर्ण सेवाहरु संचालन गर्न सक्ने गरी कम्तिमा १०० घर बराबर एक ईकाइ केन्द्र बनाई आपत्कालीन केन्द्र स्थापना गर्ने । खोप केन्द्र, स्वास्थ्य परामर्श केन्द्रको विस्तार गरी ५० घर बराबर एक स्थान तोक्ने ।
२	१	६३२	हाल रहेको प्रसुति सेवा केन्द्र (वर्थिङ्ग सेन्टर) लाई १५ शैयाको अस्पतालको रुपमा स्तरोन्नति गर्ने । कम्तिमा दुई जना मेडिकल अफिसरको निरन्तर सेवा, स्टाफ नर्सिङ्ग स्तरको सेवा, कम्तिमा ल्याव सेवा, डिस्पेन्सरी र ब्लड बैंकको सेवा सहित सर्जरी सेवाको व्यवस्था गर्ने । अस्पताललाई कम्तिमा टिचिङ्ग हस्पिटलहरुको आउट रिचका रुपमा सम्वन्धन लिईने छ । विस वर्ष पछि यस अस्पताललाई विशेषज्ञता सेवामा स्तरोन्नती हुनेछ ।
३	१	६०९	सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईलाई मातृशिशु उपचार र प्रसुति केन्द्रका स्तरमा स्तरोन्नति गर्ने । कम्तिमा हेल्थ एसिसटेन्टको नेतृत्वमा नर्सिङ्ग, सामान्य प्याथोलजी र पोषण परामर्श सेवा दिन सक्ने ईकाइको स्थापना गर्ने । एम्वुलेन्स सेवा संचालन गर्ने । तत्कालीन प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सम्पूर्ण सेवाहरु संचालन गर्न सक्ने गरी कम्तिमा १०० घर बराबर एक ईकाइ केन्द्र बनाई आपत्कालीन केन्द्र स्थापना गर्ने । खोप केन्द्र, स्वास्थ्य परामर्श केन्द्रको विस्तार गरि ५० घर बराबर एक स्थान तोक्ने ।
४	२	१०४७	हाल रहेको स्वास्थ्य चौकिलाई प्रसुति सेवा केन्द्र (वर्थिङ्ग सेन्टर) का रुपमा स्तरोन्नती गर्ने र शून्य होमडेलिभरी वडा घोषण गर्ने । कम्तिमा हेल्थ एसिसटेन्टको नेतृत्वमा नर्सिङ्ग, सामान्य प्याथोलजी र पोषण परामर्श सेवा दिन सक्ने ईकाइको स्थापना गर्ने । एम्वुलेन्स सेवा संचालन गर्ने । तत्कालीन प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सम्पूर्ण सेवाहरु संचालन गर्न सक्ने गरी कम्तिमा १०० घर बराबर एक ईकाई केन्द्र बनाई आपत्कालीन केन्द्र स्थापना गर्ने । खोप केन्द्र, स्वास्थ्य परामर्श केन्द्रको विस्तार गरि ५० घर बराबर एक स्थान तोक्ने ।
५	१	७६१	हाल संचालनमा रहेको स्वास्थ्य चौकीलाई प्रसुति केन्द्रमा स्तरोन्नति गर्ने र शून्य होमडेलिभरी वडा घोषण गर्ने । कम्तिमा हेल्थ एसिसटेन्टको नेतृत्वमा नर्सिङ्ग, सामान्य प्याथोलजी र पोषण परामर्श सेवा दिन सक्ने ईकाइको स्थापना गर्ने । एम्वुलेन्स सेवा संचालन गर्ने । तत्कालीन प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सम्पूर्ण सेवाहरु संचालन

			गर्न सक्ने गरी कम्तिमा १०० घर बराबर एक ईकाइ केन्द्र बनाई आपत्कालीन केन्द्र स्थापना गर्ने । खोप केन्द्र, स्वास्थ्य परामर्श केन्द्रको विस्तार गरी ५० घर बराबर एक स्थान तोक्ने ।
६	१	८००	हाल संचालनमा रहेको स्वास्थ्य चौकिलाई प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा स्तरोन्नति गर्ने र शून्य होमडेलिभरी वडा घोषण गर्ने । कम्तिमा हेल्थ एसिसटेन्टको नेतृत्वमा नर्सिङ्ग, सामान्य प्याथोलजी र पोषण परामर्श सेवा दिन सक्ने ईकाइको स्थापना गर्ने । एम्वुलेन्स सेवा संचालन गर्ने । तत्कालीन प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सम्पूर्ण सेवाहरु संचालन गर्न सक्ने गरी कम्तिमा १०० घर बराबर एक केन्द्र बनाई आपत्कालीन केन्द्र स्थापना गर्ने । खोप केन्द्र, स्वास्थ्य परामर्श केन्द्रको विस्तार गरी ५० घर बराबर एक स्थान तोक्ने ।
जम्मा		४१४९	पालिकालाई पूर्णखोप घोषणा गर्ने, सुनौला हजार दिनको कार्यक्रमलाई संचालन गर्ने, स्वास्थ्य वीमाको कार्यक्रम लागु गर्ने । एक प्राकृतिक उपचार, आर्युवेद र योग सेवा सहितको एक स्वास्थ्य केन्द्रको स्थापना गरी विपश्यना र ध्यान विधिबाट उपचार सेवाको (परम्परागत विधि ?) व्यवस्थापन गर्ने ।

अनुसूची १.७ खानेपानी तथा सरसफाई

वडा	जम्मा घरधुरी	आयोजना संख्या	समेटिएको घरधुरी	संभावित पानिको थप मुहान	प्रस्तावित मुख्य गतिविधिहरु
१	३००	६	३००	२	एक घर एक मिटर सहितको धाराको आयोजना, खानेपानीको मुहान संरक्षण र पानीको शुद्धिकरण योजना, खानेपानीको मुहानको संरक्षण, बजार क्षेत्रमा फोहर संकलन र ल्याण्डफिल्ड साईडको व्यवस्था गरी रिसाईकल गर्ने व्यवस्था गर्ने । पूर्ण सरसफाई र स्वच्छताको कार्यक्रमको संचालन गर्ने ।
२	६३२	२		३	एक घर एक मिटर सहितको धाराको आयोजना, खानेपानीको निरन्तरताका लागि थप योजना निर्माण गर्ने, खानेपानीको मुहान संरक्षण र पानीको सुद्धिकरण योजना, बजार क्षेत्रमा ढलको

					व्यवस्था गर्ने, फोहर संकलन गर्ने र रिसाईकल गर्ने व्यवस्था गर्ने । पूर्ण सरसफाई र स्वच्छताको कार्यक्रमको संचालन गर्ने ।
३	६०९	६	६००	२	एक घर एक मिटर सहितको धाराको आयोजना, खानेपानीको मुहान संरक्षण र पानीको सुद्धिकरण योजना, बजार क्षेत्रमा ढलको व्यवस्था गर्ने, फोहर संकलन गर्ने र रिसाईकल गर्ने व्यवस्था गर्ने । पूर्णसरसफाई र स्वच्छताको कार्यक्रमको संचालन गर्ने ।
४	१०४७	६	१००३	४	एक घर एक मिटर सहितको धाराको आयोजना, खानेपानीको मुहान संरक्षण र पानीको सुद्धिकरण योजना, बजार क्षेत्रमा ढलको व्यवस्था गर्ने, फोहर संकलन गर्ने र रिसाईकल गर्ने व्यवस्था गर्ने । पूर्ण सरसफाई र स्वच्छताको कार्यक्रमको संचालन गर्ने ।
५	७६१	३	४९०	२	एक घर एक मिटर सहितको धाराको आयोजना, खानेपानीको मुहान संरक्षण र पानीको सुद्धिकरण योजना, बजार क्षेत्रमा ढलको व्यवस्था गर्ने, फोहर संकलन गर्ने र रिसाईकल गर्ने व्यवस्था गर्ने । पूर्णसरसफाई र स्वच्छताको कार्यक्रमको संचालन गर्ने ।
६	८००	३	२७०	२	एक घर एक मिटर सहितको धाराको आयोजना, कम्तिमा तिन मझौला स्तरका लिफ्ट माध्यमबाट र सुद्धिकरण गरिएको खानेपानी आयोजना प्लान्ट संचालन गर्ने । खाल्डे चर्पी हुने घरपरिवारहरुलाई बाटरसिल चर्पीमा स्तरोन्नती गर्ने । बजार क्षेत्रमा फोहर संकलन गर्ने र रिसाईकल गर्ने व्यवस्था गर्ने ।
जम्मा	४१४९	२६		१५	पूर्ण सरसफाई पालिकाको घोषणा गर्ने कार्यक्रमलाई पालिकाले संचालन गर्ने । सबै बजारक्षेत्रहरुमा ढलको व्यवस्था गर्ने । सबै बजारहरुमा फोहर संकलन केन्द्र स्थापना गर्ने । एक घर एक मिटर सहितको धाराको व्यवस्था गर्ने । खानेपानी तथा सरसफाई समितिको गठन गरि वडाहरुसँग समन्वय र सहकार्यको दीर्घकालीन योजना निर्माण गर्ने । सबै किशोरी र प्रजनन उमेरका महिलालाई सिनेटरी प्याडको व्यवस्था गर्ने कार्यक्रम ।

अनुसूची - १.८ लैगिक समानता, वालसंरक्षण र सामाजिक समावेशीकरण

वडा नं.	प्रस्तावित मुख्य बस्ती वा टोलमासंचालन गरिने गतिविधिहरु
१	वडा स्तरमा बाल संरक्षण समितिको परिचालन, लैङ्गिक हिंसा निगरानी समूहको परिचालन, हिंसा प्रभावितहरुको पुर्नस्थापन र पुर्नमिलन, बालश्रमिकको उन्मुलन र गाऊँघरको सफाईका लागि वाल समूहका अभियान, किशोर किशोरीहरुका लागि प्रजनन स्वास्थ्य लगायतका विषयमा चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
२	वडा स्तरमा बाल संरक्षण समितिको परिचालन, लैङ्गिक हिंसा निगरानी समूहको परिचालन, हिंसा प्रभावित हरुको पुर्नस्थापन र पुर्नमिलन, बालश्रमिकको उन्मुलन र गाऊँघरको सफाईका लागि वाल समूहका अभियान, किशोर किशोरीहरुका लागि प्रजनन स्वास्थ्य लगायतका विषयमा चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
३	वडा स्तरमा बाल संरक्षण समितिको परिचालन, लैङ्गिक हिंसा निगरानी समूहको परिचालन, हिंसा प्रभावित हरुको पुर्नस्थापन र पुर्नमिलन, बालश्रमिकको उन्मुलन र गाऊँघरको सफाईका लागि वाल समूहका अभियान, किशोर किशोरीहरुका लागि प्रजनन स्वास्थ्य लगायतका विषयमा चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
४	वडा स्तरमा बाल संरक्षण समितिको परिचालन, लैङ्गिक हिंसा निगरानी समूहको परिचालन, हिंसा प्रभावित हरुको पुर्नस्थापन र पुर्नमिलन, बालश्रमिकको उन्मुलन र गाऊँघरको सफाईका लागि वाल समूहका अभियान, किशोर किशोरीहरुका लागि प्रजनन स्वास्थ्य लगायतका विषयमा चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
५	वडा स्तरमा बाल संरक्षण समितिको परिचालन, लैङ्गिक हिंसा निगरानी समूहको परिचालन, हिंसा प्रभावित हरुको पुर्नस्थापन र पुर्नमिलन, बालश्रमिकको उन्मुलन र गाऊँघरको सफाईका लागि वाल समूहका अभियान, किशोर किशोरीहरुका लागि प्रजनन स्वास्थ्य लगायतका विषयमा चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

६	वडा स्तरमा बाल संरक्षण समितिको परिचालन, लैङ्गिक हिंसा निगरानी समूहको परिचालन, हिंसा प्रभावित हरुको पुर्नस्थापन र पुर्नमिलन, बालश्रमिकको उन्मुलन र गाऊँघरको सफाईका लागि वाल समूहका अभियान, किशोर किशोरीहरुका लागि प्रजनन स्वास्थ्य लगायतका विषयमा चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

अनुसूची १.९ युवा, खेलकुद र संस्कृति विकास कार्यक्रम

वडा नं.	बस्ती वा टोल	प्रस्तावित मुख्य गतिविधिहरु
१	च्याम्राङ्ग वेशी	युवा रोजगार, शिक्षा, स्वास्थ्य र क्यारियर सम्बन्धि ई-सूचना केन्द्र स्थापना र संचालन वडास्तरीय कवड हल निर्माण र खेल मैदानको विस्तार गर्ने सामुदायिक अध्ययन केन्द्र (संस्कृति, कला र सामाजिक) को स्थापना केन्द्र स्थापना वार्षिक अन्तर टोलस्तरका खेलकुद तथा साँस्कृतिक कार्यक्रम प्रतियोगिताको आयोजना
२	गेलुङ्ग	युवा रोजगार, शिक्षा, स्वास्थ्य र क्यारियर सम्बन्धि ई-सूचना केन्द्र स्थापना र संचालन वडा स्तरीय कवड हल निर्माण र खेल मैदानको विस्तार गर्ने सामुदायिक अध्ययन केन्द्र (संस्कृति, कला र सामाजिक) को स्थापना केन्द्र स्थापना वार्षिक अन्तर टोलस्तरका खेलकुद तथा साँस्कृतिक कार्यक्रम प्रतियोगिताको आयोजना
३	महाकाल स्थान	युवा रोजगार, शिक्षा, स्वास्थ्य र क्यारियर सम्बन्धि ई-सूचना केन्द्र स्थापना र संचालनवडा स्तरीय कवड हल निर्माण र खेल मैदानको विस्तार गर्ने । सामुदायिक अध्ययन केन्द्र (संस्कृति, कला र सामाजिक) को स्थापना केन्द्र स्थापनावार्षिक अन्तर टोलस्तरका खेलकुद तथा साँस्कृतिक कार्यक्रम प्रतियोगिताको आयोजना
४	चलाल	युवा रोजगार, शिक्षा, स्वास्थ्य र क्यारियर सम्बन्धि ई- सूचना केन्द्र स्थापना र संचालनवडा स्तरीय कवड हल निर्माण र खेल मैदानको

	गणेश स्थान	विस्तार गर्ने सामुदायिक अध्ययन केन्द्र (संस्कृति, कला र सामाजिक) को स्थापना केन्द्र स्थापनावार्षिक अन्तर टोलस्तरका खेलकुद तथा साँस्कृतिक कार्यक्रम प्रतियोगिताको आयोजना
५	च्याल्टी	युवा रोजगार, शिक्षा, स्वास्थ्य र क्यारियर सम्बन्धि ई- सूचना केन्द्र स्थापना र संचालन वडा स्तरीय कवड हल निर्माण र खेल मैदानको विस्तार गर्ने सामुदायिक अध्ययन केन्द्र (संस्कृति, कला र सामाजिक) को स्थापना केन्द्र स्थापना वार्षिक अन्तर टोलस्तरका खेलकुद तथा साँस्कृतिक कार्यक्रम प्रतियोगिताको आयोजना
६	भुग्देऊ	युवा रोजगार, शिक्षा, स्वास्थ्य र क्यारियर सम्बन्धि ई-सूचना केन्द्र स्थापना र संचालन वडा स्तरीय कवड हल निर्माण र खेल मैदानको विस्तार गर्ने सामुदायिक अध्ययन केन्द्र (संस्कृति, कला र सामाजिक) को स्थापना केन्द्र स्थापना वार्षिक अन्तर टोलस्तरका खेलकुद तथा साँस्कृतिक कार्यक्रम प्रतियोगिताको आयोजना

पालिका स्तरमा कार्यक्रमहरु

- वैदेशिक रोजगारीमा जानु पुर्वका सूचनाा दिने ई-केन्द्र लगायतका शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगारी सम्बन्धि सूचनाा केन्द्रको स्थापना ।
- पालिकाले सबै वडाहरुको खेल मैदानको सूचीकृत गरी खेल विधाको लागि पूर्वाधार विकास गर्ने ।
- वार्षिक रुपमा अन्तर वडा स्तरीय र विद्यालय स्तरीय खेल तथा साँस्कृतिक प्रतियोगिताको आयोजना गर्ने ।
- जातिय भाषा र संस्कृतिका आधारमा लोक गीत, नृत्य एवं झाँकि प्रतियोगीताको आयोजना गर्ने
- अन्तर महिला समूह साँस्कृतिक प्रतियोगिताहरुको आयोजना गर्ने ।
- पालिका स्तरीय खेल मैदान तथा कवर्ड हलको निर्माण गर्ने ।
- जिल्ला, प्रदेश एवं राष्ट्रिय स्तरका विभिन्न खेल टुर्नामेन्टमा सहभागिताका सहजीकरण गर्ने ।
- खेलाडीहरुको उमेर समूहका आधारमा सुचिकृत गर्ने । क्षमतावान खेलाडीका लागि वृति विकास कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

अनुसूची १.१० भूउपयोग योजना

वडा नं.	प्रस्तावित मुख्य बस्ती वा टोलमा संचालन गरिने गतिविधिहरु
१	सार्वजनिक सूचना जारी, जग्गावालासँग छलफल, कुत निर्धारण समितिको वैठक, गयल जग्गावालाको लगत, भूमिपतिसँग संझौता, पकेट क्षेत्रको चक्लाको नक्साङ्कन, मुअव्जाको निर्धारण गर्ने ।
२	सार्वजनिक सूचना जारी, जग्गावालासँग छलफल, कुत निर्धारण समितिको वैठक, गयल जग्गावालाको लगत, भूमिपतिसँग संझौता, पकेट क्षेत्रको चक्लाको नक्साङ्कन,मुअव्जाको निर्धारण गर्ने ।
३	सार्वजनिक सूचना जारी, जग्गावालासँग छलफल, कुत निर्धारण समितिको वैठक, गयल जग्गावालाको लगत, भूमिपतिसँग संझौता, पकेट क्षेत्रको चक्लाको नक्साङ्कन, मुअव्जाको निर्धारण गर्ने ।
४	सार्वजनिक सूचना जारी, जग्गावालासँग छलफल, कुत निर्धारण समितिको वैठक, गयल जग्गावालाको लगत, भूमिपतिसँग संझौता, पकेट क्षेत्रको चक्लाको नक्साङ्कन, मुअव्जाको निर्धारण गर्ने ।
५	सार्वजनिक सूचना जारी, जग्गावालासँग छलफल, कुत निर्धारण समितिको वैठक, गयल जग्गावालाको लगत, भूमिपतिसँग संझौता, पकेट क्षेत्रको चक्लाको नक्साङ्कन, मुअव्जाको निर्धारण गर्ने ।
६	सार्वजनिक सूचना जारी, जग्गावालासँग छलफल, कुत निर्धारण समितिको वैठक, गयल जग्गावालाको लगत, भूमिपतिसँग संझौता, पकेट क्षेत्रको चक्लाको नक्साङ्कन, मुअव्जाको निर्धारण गर्ने ।

अनुसूची १.११ वडास्तरका प्रस्तावित सडक सञ्जालहरु

	वडा नं. १			
क.स	**सडकको नाम**	**सडकको किसिम**	**लम्वाई र लाभान्वित घरधुरी**	**प्रस्तावित कार्यक्रम**
१	गुवा भन्ज्याङ, बायगाउँ, च्याम्राङबेसी, कलासिं, भिंगे, सुकुम फेदी सडक	पिच	रेलसिं, मैनाडाँडा, गोठडाँडा, रतनखोला मोटर बाटो	प्रदेश स्तरको राजमार्ग (१६ मिटर) पक्कि सडक
२	कालसिं, फुर्केथली, सालधारा सडक	कच्चि	७ किलो मिटर	स्तरोन्नति ६ मिटर
३	भिंगेडाँडा, लमिडाँडा हत्तिक्षेड सडक	कच्चि	३ किलो मिटर	स्तरोन्नती ६ मिटर
४	गुवा भन्ज्याङ, भालुछाप ठुलो खोरिया सडक	कच्चि	३ किलो मिटर	स्तरोन्नती ६ मिटर
	गोरेटो वा घोडेटोको नाम	**स्तर**		
१	च्याम्राङबेसी हुदै मांहाकाल थान गोरेटो बाटो	सिढि भएको	२ किलो मिटर वडाको सबै	ट्रेकिङ्ग रुट
२	कुमाचौर हुदै च्याम्राङबेसी	सिढि भएको	१ किलो मिटर १०० घर धुरी	
३	खर्कटोलबाट माथिल्लो टोल गोरेटो बाटो	सामान्य	५०० मिटर	ट्रेकिङ्ग रुट
४	भिंगेडाँडा फुर्केथली गोरेटो बाटो	सामान्य	४ किलो मिटर	ट्रेकिङ्ग रुट
	वडा नं. २			
१	खोपासी च्याम्राङबेसी मुल सडक	मिश्रीत	२३ किलो मिटर	प्रदेश स्तरको राजमार्ग (१६ मिटर) पक्कि सडक

२	पाटनेखोला चोरन्डे मुलडाँडो मश्लोथली सडक	कच्चि	३ किलो मिटर	स्तरोन्नती
३	बसपार्कदेखि लडकु चनौटे करिडोर सडक	कच्चि	५ किलो मिटर	स्तरोन्नती
४	गेल्ढुङ आहाले डाँडा सडक	कच्चि	३ किलो मिटर	स्तरोन्नती
५	पार्थली डाँडा गाउँ माश्लो आहाले, कामीखोरिया सडक	कच्चि	६ किलो मिटर	स्तरोन्नती
६	गेल्ढुङ्ग - पाट्ने खोला - ठोट्ने खोला सडक	कच्चि		स्तरोन्नति
	गोरेटो वा घोडेटोको नाम	**स्तर**		
१	गेल्लुङ आहाले डाँडा गोरेटो बाटो	सामान्य	२ कि मि ९५ धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
२	मानपातेटोल-वासाखोर सिडी बाटो	सामान्य		ट्रेकिङ्ग रुट
	वडा नं. ३			
१	गेल्ढुङ्ग गोल्मकोट सडक	कच्चि	५ किलो मिटर	प्रदेश स्तरको राजमार्ग (१६ मिटर) पक्कि सडक
२	हस्पीटल चनौटे कुनिर्खक भगांला सडक	कच्चि	५ किलो मिटर	स्तरोन्नती
३	पार्थली कुनेखर्क गोल्मकोट सडक	कच्चि	३ किलो मिटर	स्तरोन्नती
४	सहिले बाह्रबिसे बोल्दे दमार थलिडाँडा च्याल्टी	कच्चि	६ किलो मिटर	स्तरोन्नती
५	हस्पीटलबाट सौरे सिर्थली मोटर बाटो	कच्चि	३ किलो मिटर	स्तरोन्नती
६	महादेवस्थान नारायणथान मोटर बाटो	कच्चि	११ किलो मिटर	स्तरोन्नती पर्यटन रुट
७	गोरखली गाउँथली डाँडा सडक	कच्चि	३ किलो मिटर	स्तरोन्नती पर्यटन रुट
	गोरेटो वा घोडेटोको नाम	**स्तर**		

१	महादेवस्थान गोरेटो बाटो	सामान्य	२ किलो मिटर	ट्रेकिङ्ग रुट
२	नारायणथान गोरेटो बाटो	सिढि भएको	५ किलो मिटर	ट्रेकिङ्ग रुट
३	बनेपाली टोलदेखि नारायणथान गोरेटो बाटो	सामान्य	५०० मिटर	ट्रेकिङ्ग रुट
४	बाल्देदेखि नारायणथान गोरेटो बाटो	सामान्य	४ किलो मिटर	ट्रेकिङ्ग रुट
	वडा नं. ४			
१	खोपासी च्याम्राँडबेशी सडक	पिच तथ	२३ किलो मिटर	प्रदेश स्तरको राजमार्ग (१६ मिटर) पक्कि सडक
२	मल्पी तिपचोक पार्थली सडक	कच्ची	५ किलो मिटर	स्तरोन्नती
३	गणेश स्थान भञ्ज्याङ खर्क पट्गाउँ बेशी सडक	कच्ची	५ किलो मिटर	स्तरोन्नती
४	छत्रे धर्मशाला पट्गाउँ डाँडा सडक	कच्ची	७ किलो मिटर	स्तरोन्नती
५	छत्रे कार्की गाउँसडक	कच्ची	५ किलो मिटर	स्तरोन्नती
६	बाहुन गाउँ तिपचोक सडक	कच्ची	५ किलो मिटर	स्तरोन्नती
७	देविस्थान सिम्ले सडक	कच्ची	४ किलो मिटर	स्तरोन्नती
८	तिपचोक भञ्ज्याङ सिमपानी सिम्ले सडक	कच्ची	४ किलो मिटर	स्तरोन्नती
९	भञ्ज्याङ तिपचोक सडक	कच्ची	५ किलो मिटर	स्तरोन्नती
१०	सिमपानी फुलचोकी सडक	कच्ची	६ किलो मिटर	स्तरोन्नती
११	पोखरी डाँडा सोली थुम्का चलाल सडक	कच्ची	५ किलो मिटर	स्तरोन्नती
१२	दोभान रक्सीगल सडक	कच्ची	२ किलो मिटर	स्तरोन्नती

१३	गणेशस्थान काफल डाँडा पार्थली सडक	कच्ची	५ किलो मिटर	स्तरोन्नती
१४	पार्थली डाँडागाउँ चप्पल डाँडा सडक	कच्ची	३ किलो मिटर	स्तरोन्नती
१५	पार्थली गैरी भञ्ज्याङ गुम्बु डाँडा सडक	कच्ची	५ किलो मिटर	स्तरोन्नती
१६	गणेश स्थान - चलाल सडक	कच्ची		स्तरोन्नती
१७	लखनडाँडा - पाँन्चे डाँडा सडक			स्तरोन्नती
१८	कोप्चे खोला - देउती डाँडा-फुल्चौकी अमिल चौर सडक			स्तरोन्नती
	गोरेटो वा घोडेटोको नाम	**स्तर**		
१	पार्थली सोली थुम्का पाँङ्चे डाँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	५० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
२	गणेशस्थान पोखरी डँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	१०० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
३	देबिथान तिपचोक गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	१०० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
४	छत्रे देविथान खड्का गाउँ गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	५० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
५	कोप्चे खोला पाँङ्चे डाँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	५० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
६	माथिल्लो सिम्पानी फुल्चोकी गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	५० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
७	पार्थली चप्पल डाँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	१०० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
	वडा नं. ५			
१	खोपासी ताल्ढुँगा सडक	कच्ची	२२ कि.मि	प्रदेश स्तरको राजमार्ग (१६ मिटर) पक्कि सडक

२	वाईवा डाँडा, कपुर माहाँकाल, चौकी डाँडा	कच्ची	३ कि.मि	स्तरोन्नती,पर्यटन रुट
३	नागपोखरी देखि छिर्के, पौवा, डाँडा गाउँ सडक	कच्ची	७ कि.मि	स्तरोन्नती
४	च्याल्टीचौर हुदै ताङकी चौर सिसाखानी सडक	कच्ची	५ कि.मि	स्तरोन्नती
५	च्याल्टी नारायणस्थान सडक	कच्ची	४ कि.मि	स्तरोन्नती
६	च्याल्टी खोला हुदै दमार सडक	कच्ची	२ कि.मि	स्तरोन्नती
७	मदनबास हुदै गुम्बुडाँडा सडक	कच्ची	२ कि.मि	स्तरोन्नती
८	वाइवा डाँडा च्यासिंर्खक गोलेटोल बेतिनी सडक	कच्ची	३ कि.मि	स्तरोन्नती
	गोरेटो वा घोडेटोको नाम	**स्तर**		
१	मदनबास फापर खोरीया गारेटो बाटो	पैदल बाटो	८५ घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
२	भगालादेखि गुम्बा डाँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	२० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
३	च्याल्टीदेखि थली डाँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	९० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
४	च्याल्टीदेखि चौकी डाँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	३० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
५	च्याल्टीदेखि खरी डाँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	३५ घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
६	च्याल्टीदेखि चिसापानी डाँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	२० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
७	च्याल्टीदेखि पाङचे डाँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	१८ घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
८	कामीडाँडादेखि चौकी डाँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	२५ घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट

९	वाइवा डाँडादेखि बेतीनी खोला गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	४० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
	वडा नं. ६			
१	भन्ज्याङ, तावरी, सडक	कच्ची	४ कि.मि	स्तरोन्नती
२	भन्ज्याङ भुग्देउ मेधांसु सडक	कच्ची	८ कि.मि	प्रदेश स्तरको राजमार्ग (१६ मिटर) पक्कि सडक
३	टोर्के फ्याङ खोला, तावरी, भुग्देउ मेधम्सु सडक	कच्ची	१२ कि.मि	स्तरोन्नती
४	टोर्के, भञ्ज्याङ्गर्खक, सिउरानी, थिङछापा मेधम्सु सडक	कच्ची	१३ कि.मि	प्रदेश स्तरको राजमार्ग (१६ मिटर) पक्कि सडक
	गोरेटो वा घोडेटोको नाम	**स्तर**		
१	मेधांसु थापा डाँडा कोप्तेल गारेटो बाटो	पैदल बाटो	१५० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
२	भुग्देउ मेधांसु गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	२७० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
३	भुग्देउ थापा डाँडा गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	१०० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
४	फ्याङ खोला तावरी गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	९० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट
५	फ्याङ खोला भन्ज्याङ खर्क गोरेटो बाटो	पैदल बाटो	१०० घर धुरी	ट्रेकिङ्ग रुट

अनुसूची १. १२ वन तथा वातावरण संरक्षण उपक्षेत्र

वडा नं.	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति संख्या	समेटिएका घरधुरी संख्या	प्रस्तावित मुख्य गतिविधिहरु

१	१ (२०० हे.)	२००	गुराँस, सुनगाभा लगायत संरक्षण केन्द्र, लोड सल्लाको उत्पादन प्रवर्धन, लोता, धसिंघर, निमकाठ, धुप, जटामसी आदि जडिवुटीको प्रवर्धन
२	७ (१०३७ हे.)	९४३	गुराँस, सुनगाभा लगायत संरक्षण केन्द्र
३	५ (५४० हे.)	५२०	गुराँस, सुनगाभा लगायत संरक्षण केन्द्र, बेथानचोक नारायण थान सा.वनलाई चरा अवलोकन केन्द्रका रुपमा विकास गर्ने ।
४	८		गुराँस, सुनगाभा लगायत संरक्षण केन्द्र
५	४ (३७५ हे.)	६००	गुराँस, सुनगाभा लगायत संरक्षण केन्द्र, चिसापानी सा.वन. मृग, चितुवा, वदेल, लगायत चरा अवलोकन केन्द्रको रुपमा विकास गर्ने ।
६	७ (६९४ हे.)	१४३०	गुराँस, सुनगाभा लगायत संरक्षण केन्द्र
स्रोत : पालिका सर्भेक्षण २०७६ । वन उपभोक्ता समितिमा घरधुरी दोहोरिएको देखिन्छ ।			

अनुसूची १.१३ वडास्तरमा प्रस्तावित विपद् व्यवस्थापन

वडा नं.	बस्ती वा टोल	प्रस्तावित मुख्य गतिविधिहरु
१		पूर्वतयारी सूचना केन्द्र, विपद् व्यावस्थापन समिति गठन र परिचालन, आपतकालीन सामाग्री भण्डारण स्थापना, विपद् जोखिम न्युनिकरणमा संघ संस्थाहरु र घरहरुमा पूर्वतयारीका लागि सामाग्री सहयोग सहित योजना तयार गर्ने ।
२		पूर्वतयारी सूचना केन्द्र, विपद्व्यावस्थापन समिति गठन र परिचालन, आपतकालीन सामाग्री भण्डारण स्थापना, विपद् जोखिम न्युनिकरणमा संघ संस्थाहरु र घरहरुमा पूर्वतयारीका लागि सामाग्री सहयोग सहित योजना तयार गर्ने ।
३		पूर्वतयारी सूचना केन्द्र, विपद्व्यावस्थापन समिति गठन र परिचालन, आपतकालीन सामाग्री भण्डारण स्थापना, विपद् जोखिम न्युनिकरणमा संघ संस्थाहरु र घरहरुमा पूर्वतयारीका लागि सामाग्री सहयोग सहित योजना तयार गर्ने ।

४		पूर्वतयारी सूचना केन्द्र, विपद्व्यावस्थापन समिति गठन र परिचालन, आपतकालीन सामाग्री भण्डारण स्थापना, विपद् जोखिम न्युनिकरणमा संघ संस्थाहरु र घरहरुमा पूर्वतयारीका लागि सामाग्री सहयोग सहित योजना तयार गर्ने ।
५		पूर्वतयारी सूचना केन्द्र, विपद्व्यावस्थापन समिति गठन र परिचालन, आपतकालीन सामाग्री भण्डारण स्थापना, विपद् जोखिम न्युनिकरणमा संघ संस्थाहरु र घरहरुमा पूर्वतयारीका लागि सामाग्री सहयोग सहित योजना तयार गर्ने ।
६		पूर्वतयारी सूचना केन्द्र, विपद्व्यावस्थापन समिति गठन र परिचालन, आपतकालीन सामाग्री भण्डारण स्थापना, विपद् जोखिम न्युनिकरणमा संघ संस्थाहरु र घरहरुमा पूर्वतयारीका लागि सामाग्री सहयोग सहित योजना तयार गर्ने ।

अनुसुचि १.१४ लोकतन्त्रको संस्थागत विकास, सुशासन र सेवा प्रवाह

	गउँपालिकास्तरमा आयोजना गरिने गतिविधिहरु
	१. संसदीय अभ्यास तालिम २. विषयगत समिति संचलन निर्देशिका निर्माण ३. अभिलेख (राजपत्र) राख्ने तथा प्रकाशन ४. विषयगत समिति संचालन तथा कार्यान्वयन ५. विधेयक मस्यौदा समिति गठन ६. सार्वजनिक महत्वको विधेयक उपर परामर्श छलफल ७. वर्षे अधिवेशन (योजना तथा आर्थिक व्यवस्थापन) र हिउँदे अधिवेशन (योजना समीक्षा र विधयेक, नीति निर्माण) ८. आवश्यकता पहिचान ९.विधयेक कार्यसुचि तयार एवं नीति, कार्यविधि तर्जुमा १०. अभिलेखन तथा प्रकाशन

वडा नं.	प्रस्तावित मुख्य गतिविधिहरु
१	वडा कार्यालय र विषगत कार्यालय भवन निमार्ण, वडा कार्यालयमा कम्प्युटर, फोन सहित निरन्तर ईमेल इन्टरनेट सेवा उपलव्ध गराउने ।
	नागरिक वडापत्र, परियोजना चार्टर बोर्ड, योजना सूची, हटलाइन नम्बर सहितको होडिङ बोर्ड । चोक बाटोहरुमा सूचना बोर्ड, नक्साहरुको बोर्डहरु राखी आवत जावतमा सहजीकरण गर्ने ।
२	विषगत कार्यालय भवन निर्माण, वडा कार्यालयहरुमा कम्प्युटर, फोन सहित निरन्तर ईमेल इन्टरनेट सेवा उपलव्ध गराउने ।
	नागरिक वडापत्र, परियोजना चार्टर बोर्ड, योजना सूची, हटलाइन नम्बर सहितको होडिङ बोर्ड । चोक बाटोहरुमा सूचना बोर्ड, नक्साहरुको बोर्डहरु राखी आवत जावतमा सहजीकरण गर्ने ।
३	वडा कार्यालय र विषगत कार्यालय भवन निर्माण, वडा कार्यालयमा कम्प्युटर, फोन सहित निरन्तर ईमेल इन्टरनेट सेवा उपलव्ध गराउने ।
	नागरिक वडापत्र, परियोजना चार्टर बोर्ड, योजना सूची, हटलाइन नम्बर सहितको होडिङ बोर्ड । चोक बाटोहरुमा सूचना बोर्ड, नक्साहरुको बोर्डहरु राखी आवत जावतमा सहजीकरण गर्ने ।
४	वडा कार्यालय र विषगत कार्यालय निर्माण, वडा कार्यालयमा कम्प्युटर, फोन सहित निरन्तर ईमेल इन्टरनेट सेवा उपलव्ध गराउने ।
	नागरिक वडापत्र, परियोजना चार्टर बोर्ड, योजना सूची, हटलाइन नम्बर सहितको होडिङ बोर्ड । चोक बाटोहरुमा सूचना बोर्ड, नक्साहरुको बोर्डहरु राखी आवत जावतमा सहजीकरण गर्ने ।
५	वडा कार्यालय र विषगत कार्यालय निर्माण, वडा कार्यालयमा कम्प्युटर, फोन सहित निरन्तर ईमेल इन्टरनेट सेवा उपलव्ध गराउने ।
	नागरिक वडापत्र, परियोजना चार्टर बोर्ड, योजना सूची, हटलाइन नम्बर सहितको होडिङ बोर्ड । चोक बाटोहरुमा सूचना बोर्ड, नक्साहरुको बोर्डहरु राखी आवत जावतमा सहजीकरण गर्ने ।
६	विषगत कार्यालय निर्माण, वडा कार्यालयमा कम्प्युटर, फोन सहित निरन्तर ईमेल इन्टरनेट सेवा उपलव्ध गराउने ।
	नागरिक वडापत्र, परियोजना चार्टर बोर्ड, योजना सूची, हटलाइन नम्बर सहितको होडिङ बोर्ड । चोक बाटोहरुमा सूचना बोर्ड, नक्साहरुको बोर्डहरु राखी आवत जावतमा सहजीकरण गर्ने ।
	पालिकाको भवन निर्माण, वडा कार्यालयमा कम्प्युटर, फोन सहित निरन्तर ईमेल इन्टरनेट सेवा उपलव्ध गराउने ।

अनुसूची २

योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यविधि

२.१ औचित्य

योजना भनेको निश्चित समय सीमा भित्र अपेक्षित लक्ष्य र उद्देश्य हासिल गर्नको लागि विनियोजन गरिएको स्रोत तथा साधनद्धारा सम्पादन गरिने क्रियाकलापको सिलसिलेवार कार्य सम्पादन गर्ने गरी तयार गरिएको दस्तावेज भन्ने बुझिन्छ । योजनाले लक्ष्य तथा उद्देश्य निर्धारण गर्दा निश्चित समय अवधिमा हासिल गर्न सक्ने, वास्तविक तुलना गर्न मिल्ने र नाप्न सकिने गरी नतिजा आउने गरी तय गर्नु पर्दछ । यसको लागि बजेट तथा स्रोत व्यवस्थापन गर्दा सुनिश्चित भएका आर्थिक स्रोत र जुटाउन सकिने सम्भावित स्रोतहरुको आँकलन पनि गर्नु जरुरी हुन्छ । यस प्रयोजनका लागि गुरुयोजनामा केही तथ्याङ्कहरु प्रस्ताव गरिएको छ भने कतिपय तथ्याङ्कलाई केन्द्रिय र प्रदेश स्तरमा उपलव्ध हुने तथ्याङ्कहरुसँग तुलना गर्ने गरी सूचीका ढाँचामा राखिएको छ । गुरुयोजनाको समग्र प्रभावकारीताको लेखाजोखा गर्न तथा नतिजाको मूल्याङ्कन गर्न त्यस्ता सूचीले सहयोग गर्ने अपेक्षा लिईएको छ ।

त्यसैगरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन को लागि संरचना र विधिहरुको व्यवस्था के र कस्तो हुने भन्ने बारेमा उल्लेख गरिएको छ । जसले गर्दा आगामी दिनमा आयोजनाको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने संरचनालाई सबलीकरण गर्नको लागि आवश्यक मार्गनिर्देश गर्ने अपेक्षा लिइएको छ ।

२.२ स्रोत व्यवस्थापन

एकीकृत विकास गुरुयोजना तथा आवधिक योजनाको लागि आवश्यक स्रोत तथा बजेटको व्यवस्थापनको लागि गाउँपालिकाले समग्र योजनाको लागत अनुमान निकाल्नु पर्ने छ । यसको लागि गाउँपालिकाको आफ्नो आन्तरिक स्रोत, संघ तथा प्रदेश सरकारको तर्फबाट प्राप्त अनुदान र सम्भावित अन्य स्रोतहरुको आधारमा तयार पार्न सकिन्छ । हालको लागि गत आर्थिक वर्षको विनियोजित बजेटको आधारमा अनुमानित लागत क्षेत्रगत योजनाहरुमा राखिएको छ ।

२.३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

२.३.१ परिचय

"अनुगमन"भन्नले *नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुमा* लगानी तथा साधनको प्रवाह उचित ढंगले भए, नभएको वा अपेक्षित नतिजा हासिल भए, नभएको सम्बन्धमा कार्यान्वयन गर्ने निकाय वा कानुन बमोजिम अख्तियार प्राप्त व्यक्ति वा संख्याबाट निरन्तर वा आवधिक रुपमा गरिने निगरानी, सूचना संकलन, विश्लेषण तथा सुधारात्मक कार्यलाई बुझिन्छ ।

"मूल्याङ्कन"भन्नाले कार्यान्वयन चरणमा रहेका वा सम्पन्न भएका नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको सान्दर्भिकता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, दिगोपना तथा प्रभावहरुका सम्बन्धमा लैङ्गिकता तथा समताका दृष्टिले समेत आन्तरिक वा बाह्य मूल्याङ्कनकर्ताबाट उद्देश्यपूर्ण र व्यवस्थित तरिकाले गरिने कार्यलाई जनाउँदछ ।

अनुगमन गर्दा लाभग्राहीको सहभागिता र परियोजनामा प्रयोग गरिएका वस्तु तथा सेवाको सन्तुष्टि अवस्थाको लेखाजोखा गरिन्छ । प्राविधिक अनुगमनमा वस्तु तथा सेवाको गुणस्तरीयता र लागत लेखाजोखा गर्ने गरिन्छ । प्रक्रियागत अनुगमनमा परियोजनाले तोकेको प्रक्रिया, अभिलेख र आर्थिक मितव्ययिताको अभ्यासलाई अवलोकन गर्ने र तुरुन्त पृष्ठपोषण दिने कार्य हुन्छ ।

योजनाको मूल्याङ्कन भन्नाले योजनाले निकाल्ने नतिजा, असर वा प्रभावलाई मापन गर्ने कार्य भन्ने वुझ्नु पर्दछ । मूल्याकंनलाई योजनाको मध्यावधि गरिने, योजना सम्पन्न हुना साथ नतिजालाई लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तीको अवस्थाको जाँच गरिने र योजना सम्पन्न भई सकेपछि केहि समय पछि नतिजाले देखिएका असर वा प्रभावलाई लेखाजोखा गरि तीन किसिमले सम्पादन गरिन्छ । मूल्याङ्कन गर्दा योजनाको आधार तथ्याङ्क (वेसलाईन) का आधारमा वा अन्य कुनै स्थानमा संचालन भएको योजना वा योजनाको नतिजासँग तुलनात्मक लेखाजोखा गरिन्छ ।

बेथानचोकको गुरुयोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन माथि उल्लेखित अवधारणाबाट गर्ने गरी तयार गरिएको छ । हरेक क्षेत्रमा समग्र सूचांक र उपक्षेत्रमा विषयगत सूचांक राखिएको छ । तुलना गर्न सजिलो होस् भनी तथ्याङ्कमा मापन गर्न खोजिएको छ । व्यवहारगत परीक्षण, विषयगत (सबैजेक्टीभ) आधारमा गरिने लेखाजोखालाई खासै स्थान दिईएको छैन । जनप्रतिनिधिहरु र आम मानिसहरुबाट सजिलै मापन गर्न सकियोस भनी त्यस्तो प्रयास गरिएको हो ।

२.३.२ अनुगमन मूल्याङ्कनको संस्थागत संरचना, लक्ष्य र उद्देश्यहरु

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुसार स्थानीय सरकारको नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी उपाध्यक्ष/उपप्रमुखको संयोजकत्वमा गठन हुने समितिबाट हुने गर्दछ । यस समति अन्तरगत विभिन्न उपसमितिहरु गठन गरेर अनुगमन कार्यलाई व्यवस्थित गर्नु पर्दछ । साथै अनुगमन मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई व्यवस्थित गर्नको लागि पालिकाले अनुगमन मूल्याङ्कन निर्देशिका तयार

पारेर सो निर्देशिकाको प्रावधान र प्रतिवेदन खाका प्रयोग गर्दा अनुगमन कार्यको गुणस्तर कायम गर्न सकिनेछ ।

राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार पारेको अनुगमन मूल्याङ्कन निर्देशिका अनुसार प्रदेश र स्थानीय सरकारका अनुगमनको कार्यक्षेत्र निम्न अनुसार व्यवस्था गरिएको छ ।

तह	के ?	कसले ?	कहिले ?	कसरी ?
प्रादेशिक सरकार	नीति	प्रादेशिक योजना आयोग	नीति कार्यान्वयन चरण	तेस्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन
	आवधिक योजना	प्रादेशिक योजना आयोग	योजना अवधि	निरन्तररुपमा अनुगमन, तेस्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन
	वृहतस्तरीय कार्यक्रम तथा आयोजना	प्रादेशिक मन्त्रालय	आवश्यकता अनुरुप	निरन्तररुपमा अनुगमन तथा तेस्रो पक्षबाट अनुगमन मूल्याङ्कन
		प्रादेशिक योजना आयोग	आवश्यकता अनुरुप	अनुगमन, आन्तरिक तथा तेस्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन
स्थानीय सरकार	स्थानीय तहबाट संचालित कार्यक्रम तथा आयोजना	गाउँ/नगरपालका तथा सम्बन्धित निकायहरु	आवश्यकता अनुरुप	निरन्तररुपमा अनुगमन, तेस्रो पक्षबाट अनुगमन मूल्याङ्कन

कार्यक्रम/आयोजनाको विभिन्न चरणमा गरिने अनुगमन तथा मूल्याङ्कन को उद्देश्यहरु

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका प्रकार	उद्देश्य
१. निरन्तर अनुगमन	कार्यक्रम/आयोजना कार्यान्वयन चरणमा लगानी, क्रियाकलाप, प्रक्रिया र प्रतिफल सूचकहरुको आधारमा कार्यसम्पादन भए, नभएको निर्धारण गर्न
२. दिगोपना अनुगमन	कार्यान्वयन चरण सम्पन्न भएपछि उक्त आयोजनाको निर्धारित आयुसम्म निरन्तर सञ्चालनको लागि आवश्यक पर्ने स्रोतसाधन तथा मर्मतसम्भार निश्चित गर्न ।
३. पूर्वमूल्याङ्कन (Ex-ante Evaluation)	कार्यक्रम/आयोजनाको आवश्यकता सुनिचितता निर्धारण गर्न । कार्यक्रम/आयोजनाको पूर्ण विवरण स्पष्ट गर्न र सूचकहरु निर्धारण गर्न ।

४. चालू मूल्याङ्कन (On-Going Evaluation)	कार्यक्रम/आयोजनाको प्रगतिको समीक्षा गर्न । पूर्वनिर्धारित कार्ययोजनामा परिमार्जन गर्न वा सञ्चालन ढाँचामा आवश्यक परिवर्तन गर्न ।
५. अन्तिम मूल्याङ्कन (Terminal Evaluation)	आयोजनाको कार्यक्षमता, प्रभावकारिता र दिगोपनालाई ध्यानमा राखेर समीक्षा गर्न र सम्पन्न भएपछि थप कार्य आवश्यक रहेको वा नरहेको निर्क्यौल गर्न ।
६. प्रभाव मूल्याङ्कन (Impact-Evaluation)	प्रभाव र दिगोपनालाई ध्यानमा राखेर समीक्षा गर्न । भविष्यमा आयोजनाको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा सुधार गर्नका लागि सिकाई र सुझावहरु प्राप्त गर्न ।
७. निरन्तर पृष्ठपोषण (Continue Feedback)	विभिन्न चरणमा गरिने अनुगमन र मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई उचित समयमा सम्बोधन गर्नुपर्छ ।

२.३.३ अनुगमन मूल्याङ्कनका विधि तथा अध्ययन गर्नु पर्ने पक्षहरु

क. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र र प्रविधि

तथ्याङ्क भण्डारण:

पालिकाका सबै योजनाहरुको सूचक, तथ्याङ्क र संचालन निर्देशिकाका अभिलेख रहने गरी योजना शाखाको संस्थागत विकास गरिने छ । आवश्यकता अनुसार आईसिटी प्राविधिकलाई योजना शाखाको अभिन्न अंगका रुपमा प्रविधि सहयोगका लागि राखिने छ । तिव्र गतिको इन्टरनेट सर्वैर सहित अविछिन्न विद्युत आपूर्ति गर्ने गरि कम्प्युटर, ल्यापटप र एलसिडि मोनिटरको व्यवस्था गरिने छ । पालिकाका सबै तथ्याङ्क, अभिलेखहरुलाई डिजिटल रुपमा वार्षिक फोल्डरको निर्माण गरि राखिने छ । हरेक वर्षका तथ्याङ्क र डिजिटल डाटालाई हार्ड ड्राईभमा सुरक्षित किसिमले भण्डारण गरि राखिने छ । हरेका आर्थिक वर्षका समाप्तीको पछिल्ला आर्थिक वर्षका अभिलेखहरुलाई पहिला तीन महिना भित्रमा त्यस्ता हार्डड्राईभमा राखि कार्यकारी अधिकृतबाट प्रमाणित गरी स्टोर गर्नु पर्दछ ।

अनलाईन सूचना व्यवस्थापन:

पालिकाका राजपत्र, सूचना, ऐन, महत्वपूर्ण निर्णयहरु र तथ्याङ्कहरुलाई नियमित अध्यावधि गरी अनलाईन सूचना कार्यालयको आधिकारिक वेबसाइँटबाट प्रसारण गरिन्छ । अनलाईन वेबसाइँटमा पालिकाको निर्णय वा योजना वा कर्मचारीहरु प्रति गुनासो वा उजुरी भए राख्न सक्ने व्यवस्था गरिनु पर्दछ । त्यस्ता उजुरीहरुको गोप्यता हुन आवश्यक हुन्छ भने त्यस्तो फाईलहरुको पहुँच कार्यकारी अधिकृतलाई मात्र हुनु पर्दछ ।

कर्मचारी र जनप्रतिनिधिहरुको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन :

पालिकाले सम्पादन गर्ने कार्यक्रम, योजना र सेवाको गुणस्तर र सेवाग्राहीका सन्तुष्टिका आधारमा कर्मचारी र जनप्रतिनिधिहरुलाई पुरस्कार र सम्मानको व्यवस्था गरिने छ ।

अनुगमन संयन्त्रको सबलीकरण

पालिकाबाट प्रवाह गरिने सेवा तथा योजनाहरुको अनुगमनलाई स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ६ अनुसार कार्यसम्पादन गर्ने गरी उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा गठित संयन्त्रको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ । अनुगमनका ढाँचा र प्रतिवेदनलाई कर्मचारी वैठकमा छलफल गर्ने र डाटाको व्यवस्थापन योजना शाखाले गर्ने छ । अनुगमन गर्ने संयन्त्रले नै योजनाको आधार अवस्थाको तथ्याङ्क (वेशलाईन डाटा) लाई व्यवस्थित गर्ने छ । उक्त वेशलाईन डाटाका आधारमा योजनाको मध्यकालीन मूल्याङ्कन र प्रभाव मूल्याङ्कन गरिने छ । योजनाको मूल्याङ्कन विज्ञ एवं परामर्शदाताहरुबाट गरिने छ ।

अनुगमन गर्ने ढाँचा

अनुगमन गर्ने कार्यलाई योजनाको प्रक्रियागत तहमा, प्राविधिक दृष्टिकोणबाट र लाभग्राहीको सहभागिता एवं वस्तु वा सेवाप्रतिको सन्तुष्टिको मापनका आधारमा तीन किसिमले गरिन्छ । अनुगमनको प्रकृति अनुसार अनुगमनको ढाँचालाई सोही बमोजिम तयार गर्नु पर्दछ । प्राय राजनीतिक नेतृत्वबाट गरिने अनुगमनमा लाभग्राहीको सहभागिता र वस्तु तथा सेवा प्रति लाभग्राहीको सन्तुष्टिमा केन्द्रित रहेको पाइन्छ । लिखित र औपचारिक भन्दा अलिखित र अनौपचारिक पद्धतिका आधारमा अनुगमनलाई अभिलेखन गरेको पाइन्छ ।

योजनाको प्रक्रियागत अनुगमन

यसरी अनुगमन गर्दा निम्न अभिलेखलाई अवलोकन गरिन्छ र सोही आधारमा अनुगमनको सूची तयार गरिन्छ ।

- लाभग्राहीको योजनाका छनौट कसरी भयो त्यसको अभिलेख ।
- लाभग्राहीले पेश गरेको व्यावसायिक योजना वा माईन्युट कपि
- योजनाको सूचना पाटी र टाँस गरेको स्थान
- योजनामा खर्च भएको विल, भरपाई र कानुनी औपचारिकता
- योजनामा वितरण गर्नु पर्ने सामाग्रीको हस्तान्तरण प्रक्रिया र सहभागिता को अभिलेख
- योजना संचालन अवस्थामा खिचिएका फोटा, समाचार क्लिप र न्युज वाईटहरु

योजनाको प्राविधिक अनुगमन

योजना तथा कार्यक्रम संचालन हुँदाका समयमा गरिने प्राविधिक अनुगमन गर्दा निम्न वमोजिम गरिन्छ ।

- योजनाले प्रस्तावित गरेको वस्तु तथा सेवाका मापदण्डको अध्ययन ।
- योजनामा प्रयोग भएका प्रविधिको स्तर, वस्तु तथा सेवाको ब्राण्ड
- वस्तु तथा सेवाको राष्ट्रिय बजारमा उपलव्ध दर भाऊ तथा किसिम
- योजनामा खर्च भएको विल, भरपाई र कानुनी औपचारिकता
- सार्वजनिक खरिद ऐन, नियमावली र महालेखा परिक्षकको मान्यताको अवलम्वन
- योजना संचालन अवस्थामा खिचिएका फोटा, समाचार क्लिप र न्युज वाईटहरु

२.३.४ अनुगमन मूल्याङ्कन नतिजा विश्लेषण खाका

नतिजा विश्लेषण खाका

योजना तथा कार्यक्रमको समाप्ती पछिको तत्कालीन असर र प्रभावलाई अनुगमन गर्दा तथ्याङ्क र प्रगतिका आधारमा तुलनात्मक लेखाजोखा गरिन्छ । लेखाजोख ागर्नको लागि तलको तालिका प्रस्ताव गरिएको छ ।

क्र.स	**प्रमुख नतिजा**	**ईकाई**	**आधार वर्ष अनुमानित**	**पहिलो ५ वर्षको अन्त्यमा अनुमान**	**सूचनाको स्रोत**	**जिम्मेवार निकाय**	**अनुमान /जोखिम**
	योजनाको कार्यान्वयन पछि तत्काल हासिल भएको प्रतिफल	प्रतिफलको ईकाई	योजना सुरु हुँदाका समयमा रहेका तथ्याङ्क	पाँच वर्षमा कति वा कस्तो हुने अनुमान गरिएको हो	नतिजालाई के मा देख्न सकिन्छ	कार्यान्वयन गर्ने नेतृत्वदायि निकाय कुन हो	नतिजालाई प्रभावित गर्ने वाह्य अवस्था के हो ? नतिजाले समुदायमा पर्न सक्ने असर

योजना ले यस्तो खालको अनुगमनलाई हरेक क्षेत्र तथा उपक्षेत्रमा स्पष्टसँग किटान गरी अनुगमन गर्ने तालिका प्रस्ताव गरेको छ । अनुगमन कर्ताले त्यस तालिकालाई पच्छ्याउँदा राम्रो हुन्छ । यसका अलवा अनुगमनकर्ताले अनुगमन गर्दा हेर्ने सूचनाहरुको सूची वा निर्देशिका बनाउँदा प्रभावकारी अनुगमन हुन सक्दछ ।

लक्ष्य र प्रगतिको अन्तर विश्लेषण गर्दा देहाय बमोजिमको तालिका प्रयोग गर्नु पर्दछ ।

सूचक	लक्ष्य	प्रगति	लक्ष्य र प्रगतिको अन्तर	कारण	समाधानका उपायहरु

अध्ययन गर्नु पर्ने विषयहरु

क) सार्वजनिक नीति (Public Policy)

ख) आवधिक योजना (Periodic Plan)

ग) विषय क्षेत्रगत योजना तथा व्यावसायिक योजना (Business Plan)

घ) वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट (Annual Policy, Program and Budget)

ङ) कार्यक्रम तथा आयोजनाको दस्तावेज (Program and Project Document)

च) अर्न्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरु (International Commitment)

२.३.५ अनुगमन प्रतिवेदन तयारी तथा विषय सूची

कुनै पनि नीति, कार्यक्रम, आयोजना तथा परियोजनाको अनुगमन पश्चात निश्चित ढाँचामा प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्दछ । उक्त प्रतिवेदनले आयोजनाको तत्कालको अवस्था, प्रगतिको स्थिति, खर्च तथा प्रगतिको अनुपात र कार्यसम्पन्न गर्नुपर्ने समय सीमाको विश्लेषण गरिएको हुँदा आयोजना तथा कार्यक्रमको समग्र स्थितिको जानकारी गराउँदछ । यस्तो प्रतिवेदन पालिकाबाट कार्यान्वयन हुनै सबै प्रकारका कार्यक्रमको लागि एउटै ढाँचामा तयार पर्नु पर्दछ ।

अनुगमन प्रतिवेदन ढाँचा तथा विषय सूची

१. पृष्ठभूमि

२. आयोजनाको समग्र चिनारी -अपेक्षित उपलब्धि, स्रोत व्यवस्थापन समेत)

३. गत आ.व.सम्मको प्रगति स्थिति

४. चालु आ.व.को अख्तियारी र स्वीकृत कार्यक्रम प्राप्त भए नभएको

५. वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा भौतिक तथा वित्तीय प्रगति

६. जनशक्तिको व्यवस्थापन र यस सम्बन्धमा देखिएका विषयहरु

७. विभिन्न सरोकारवालाहरुको धारणा

८. विद्यमान समस्या तथा समाधानका प्रयासहरु

९. टोलीबाट समस्या समाधानका लागि गरिएका प्रयासहरु

१०. सुझवहरु त्था सोको कार्यान्वयन योजना

११. निष्कर्ष

अनुसूची ३

सूचक एवम् तथ्याङ्क मानक

विभिन्न क्षेत्रहरुमा अर्न्तराष्ट्रिय र राष्ट्रिय मान्यताका आधारमा केहि सूचकहरु तयार गरिएका हुन्छन् । त्यस्ता सूचकहरु केही तथ्याङ्कहरुको मेल वा विन्यासबाट तयार गरिएका हुन्छन । पालिकामा अभिलेखित केही तथ्याङ्कहरु वा योजना कार्यान्वयनका क्रममा प्राप्त हुने तथ्य र तथ्याङ्कको आधारमा पनि त्यस्ता सूचकहरु तयार गरिन्छ । तलको खण्डमा त्यस्ता सूचकहरु र सूचकमा प्रयोग हुने तथ्याङ्कलाई राखिएको छ । तलको विधिहरु नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन २०१४ अनुसार लिईएको छ ।

१. मानव विकास सूचाङ्क : शिक्षा, स्वास्थ्य र आयका तीन विधा भित्र रहेका चार सूचकको आधारमा मानव विकास सूचांक तयार गरिन्छ । पालिकाको जनसंख्याको (क) औषत आयु (गणना हुँदाको समयमा रहेको कूल जनसंख्याले जम्मा जनसंख्याको कूल उमेरलाई भाग गर्दा आउने शेष), (ख) वयष्क साक्षरता (५-४० वर्ष उमेर समूहको शैक्षिक अवस्था), (ग) विद्यालय तहको औषत वर्ष (आधारभूत विद्यालयमा भर्ना हुने विद्यार्थीको संख्यालाई १२ कक्षा सम्म पूरा गर्ने विद्यार्थी संख्याले घटाउदा आउने शेषले कूल विद्यार्थीको विद्यालयमा संलग्न हुने वर्षले भागा गर्दा आउने अंक) (घ) प्रतिव्यक्ति आयलाई (कूल घरधुरीको आयलाई जनसंख्याले भाग गर्दा आउने रकमलाई अमेरिकी डलरमा रुपान्तरण गर्ने) अमेरिकी डलरमा निकालीनछ । मानव सुचांक ० देखि १ को बिचमा राखिन्छ । शून्यलाई खराव र एक उच्चतमको अवस्थामा राखिन्छ ।

२. मानव गरिबी सूचाङ्क : कूल जनसंख्या मध्ये ४० वर्ष सम्म नबाँच्ने जनसंख्याको प्रतिशत, वयष्क निरक्षताको प्रतिशत, स्वच्छ (परीक्षण गरिएको) पिउने पानी पिउन नपाउने जनसंख्या र पाँच वर्षका बालबालिकामा देखिने कुपोषणको दरलाई लिएर निकालिएको एकीकृत सूचांक हो । यसमा जति मानक उच्च देखिन्छ त्यति गरिबीको अवस्था वताउदछ ।

३. वहुआयामिक गरिबी सूचाङ्क : यस सूचकमा बालबालिकाको कुपोषण दर, बालमृत्युदर, विद्यालयमा विद्यार्थीको औषत विद्यालय वर्ष दर, विद्यालयको निरन्तरता दर र जीवनस्तरका छ वटा सूचकहरु (खाना पकाउने धुवा रहित इन्धन प्रयोग गर्ने दर, शौचालय प्रयोग गर्ने दर, स्वच्छ सफा पिउनेपानी प्राप्त गर्ने दर, विजुली वत्तिको प्रयोग गर्ने दर, घरको भूई, गारो तथा छाना सुरक्षित दर, प्रति व्यक्तिको सम्पतिको स्वामित्व) लाई जोडेर निकालीनछ । हालै राष्ट्रिय योजना आयोगले निकालेको वहुआयामिक गरिविको राष्ट्रिय सूचांक अनुसार गरिबीको रेखामुनिको जनसंख्या २८.६ प्रतिशत रहेको छ भने गण्डकी प्रदेशमा १४.२ प्रतिशत रहेको छ ।

४. प्रति व्यक्ति आय : पालिका भित्र उत्पादन हुने वस्तु, सेवा क्षेत्रबाट प्राप्त हुने आय, विप्रेषण र सेवा एवं वस्तुमा लाग्ने मूल्यवृद्धि करका आधारमा वस्तु वा सेवाको मूल्यहरुलाई जोड गरी कूल जनसंख्याले भाग गर्दा आउने शेष रकमलाई अमेरिकी डलरमा रुपान्तरण गरी निकालीन्छ ।

अनुसूची ४

गाउँपालिकाले तयार गरेको गरिबी अवस्थाका आधारमा घरधुरीको वर्गीकरण मापदण्ड

बेथानचोक गाउँपालिकाले समूहमा आवद्ध घरधुरीहरुलाई उनीहरुको आयआर्जन, उपलव्ध स्रोत तथा नाजुकताको आधारमा चार मुल आधारमा १० वर्गमा विभाजन गरिएको छ । जसअनुसार नौंवटा वर्गहरु तल दिईएको छ । एक वर्गको तय गर्ने कार्य स्थानीय परिवेशको आधारमा सामाजिक शाखाले गर्न सक्दछ । विपतको जोखिमता वा हिंसा प्रभावित आदि घटनालाई आधार मानि शाखाले प्राथमिकता तोक्ने छ । सर्बाधिक अंक २०० हुन्छ भने सबै भन्दा कम अंक पाउनेले ५० नम्वर प्राप्त गर्ने हुन्छन् । वर्गीकरण गर्दा सबैभन्दा कमजोर घरलाई "क" र त्यस पछि प्राप्त गर्ने अंकका आधारमा "ख" "ग" र "घ" वर्गमा राखिएको छ । यसरी वर्गीकरण गर्दा सहभागिता मूलक विधिद्धारा समूहका सबै सदस्यहरुको भेलाबाट दिईएका चेकलिष्ट र मापदण्डलाई कडा किसिमले पालना गर्नु पर्ने हुन्छ । अन्यथा समुदायमा विवाद आउने र यस्तो वर्गीकरण गर्न नसकिने अवस्था आई पर्न सक्दछ । पालिकाको सामाजिक शाखाका कर्मचारीहरुले सहभागितामूलक विधिको बारेमा आपसी छलफल गरी विधि र मापदण्डमा स्पष्टता भई सकेपछि मात्र यस्तो विधिको प्रयोग गर्नु पर्दछ । हरेक समूहबाट आएका घरधुरीको वर्गीकरणमा ति नम्वर जोडी समग्र प्राथमिकता निर्धारण गर्नु पर्दछ ।

सहजिकरण विधि :

क) सबै सहभागीहरुलाई गोलाकार हुने गरी एक आपसमा देख्न सक्ने गरी बस्ने व्यवस्था गर्ने ।

ख) तोकिएको मापदण्डलाई सबैले पढ्न सक्ने गरी अगाडि टाँस्ने ।

ग) मापदण्डहरु सबैले सुन्न सक्ने गरी वाचन गर्ने र अर्थ समेत सम्झाउने ।

घ) उक्त मापदण्ड पुग्ने घरधुरीको एकिन गरी सर्बैसहमति तयार गर्ने ।

ङ.) यस मापदण्डको अवधि दुई वर्षमात्र हुने कुरामा सबैलाई स्पष्ट गर्ने । प्रत्येक दुई वर्षमा नविकरण गर्नु पर्दछ ।

घरधुरी वर्गीकरणका मापदण्डहरु :

क) आफ्नै खेतवारीमा हुने उत्पादनबाट परिवारलाई खान पुग्ने महिना

ख) परिवारको तिन वर्षको औषत वार्षिक आय

ग) जग्गाको स्वामित्व र क्षेत्रफल

घ) चौपाय र पन्छीको संख्या

ङ.) घरमुलीको उमेर र लिङ्ग

च) परिवारमा आश्रित जनसंख्या, रातो कार्डवाला अपाङ्गता भएका सदस्य संख्या

छ) घरको बनावट र संख्या

ज) आम्दानीको स्रोत (दैनिक ज्यालादारी, संस्थागत जागीर, स्वरोजगार, वैदेशिक रोजगार, कृषि, खुद्रा व्यापार)

झ) खानेपानीको आपूर्ति र बिद्युत उपभोग

ञ) सहभागितामूलक छलफलका आधारमा सहभागीले प्राप्त गर्ने अधिकतम अंकमा नबढ्ने गरी दिनु पर्दछ ।

मापदण्ड	**समूह क (२०)**	**समूह ख (१५)**	**समूह ग (१०)**	**समूह घ (५)**
आफ्नै खेतवारीमा उत्पादन हुने अन्नबाट परिवारलाई खान पुग्ने महिना (२०)	तीन महिनाभन्दा कम समयलाई पुग्ने	छ महिनासम्मको समयलाई खान पुग्ने	वर्ष दिन भरिका लागि मात्र ठिक्क खान पुग्ने	परिवारको उपभोग पुगेर पनि उत्पादन बेच्न सक्ने
परिवारको तीन वर्षको औषत वार्षिक आय (२०)	औषत रु. ५७,०००/ भन्दा कम कारोवार हुने	औषत रु१८८,०००/ सम्म कारोवार हुने	औषत रु ५००,००० सम्म कारोवार हुने	औषत रु ८७५,००० सम्म आय हुने
जग्गाको स्वामित्व र क्षेत्रफल (२०)	सुकुम्बासी/घरवार का लागि मात्र जग्गा	पाँच रोपनी सम्म जग्गाको स्वामित्व हुने परिवार	१३ रोपनी सम्म जग्गा हुने परिवार	१३ रोपनी भन्दा वढी जग्गा हुने परिवार
चौपाय र पन्छीको संख्या (२०)	दुई ठूला चौपाय वा चार साना चौपाय वा १०० पन्छी भन्दा कम हुने परिवार	चार ठूला चौपाय वा १२ साना चौपाय वा ५०० वटा पन्छीपालन गर्ने परिवार	छ ठूला चौपाय वा २५ साना चौपाया वा १५०० वटासम्म पन्छीपालन गर्ने	व्यावसायिक पशुपन्छीपालनमा संलग्न वा व्यापार व्यवसायी
घरमुलीको उमेर र लिङ्ग (२०)	१४ वर्ष मुनि बालबालिका वा रातो कार्डवाला अपाङ्गता वा ६५ वर्ष उमेर नाघेका एकल महिला	दीर्घरोगी वा पहेलो कार्डवाला अपाङ्गता भएका वा एकल महिला	६५ वर्ष उमेर नाघेका पुरुष	स्वस्थ्य पुरुष
परिवारमा आश्रित जनसंख्या, रातो कार्डवाला अपाङ्गता भएका सदस्य संख्या (२०)	परिवारमा एक जनाको आयमा आश्रित छ जना सम्म १४ वर्ष मुनि बालबालिका/ रातो	परिवारमा एक जनाको आयमा आश्रित दुई दीर्घरोगी वा एक जना रातोकार्डवाला / दुई पहेलो कार्डवाला	परिवारमा एकजनाको आयमा आश्रित ६५ वर्ष उमेर नाघेका ४ जना सम्म सदस्य	आश्रित जनसंख्याको अनुपात १ : २ जना रहेका परिवार

	कार्डवाला अपाङ्गता भएका ३ जना	अपाङ्गता भएका सदस्यहरु		
घरको बनावट र संख्या (२०)	फुस्को छाना र वाँस, काठ, टाटीको बार भएको १ बटा एकतले घर	फुस्को वा ढुङ्गा वा टिनको छाना र ढुङ्गा वा ईट्टामा माटोको जोडाई वा काठ, टाटीको वार भएको १ बटा दुई तले घर र गोठ	ढुङ्गा वा टिन वा ढलानको छाना र ढुङ्गा वा ईट्टामा सिमेन्टको जोडाई वा प्लाष्टर भएको १ बटा एक तले घर र गोठ	ढुङ्गा वा टिन वा ढलानको छाना र ढुङ्गा वा ईट्टामा सिमेन्टको जोडाई वा प्लाष्टर भएको दुई तले घर वा घेरै घर र गोठहरु
आम्दानीको स्रोत (२०)	दैनिक कृषि ज्यालादारी/ दैनिक रु.४५० सम्म ज्याला दर हुने	आफ्नै लघु व्यवसाय / निर्वाहमुखि कृषि व्यवसाय/ दैनिक १२०० ज्यालादर हुने	आफ्नै वार्षिक रु.५००००० / सम्म कारोवार व्यापार वा व्यवसाय / "ग" वर्गको वैदेशिक रोजगार/संस्थागत रोजगारी	आफ्नै वार्षिक रु.५००००० / भन्दा बढी कारोवार हुने व्यापार वा व्यवसाय / "ख"वर्ग माथिको वैदेशिक रोजगार/संस्थागत रोजगारी
खानेपानीको आपूर्ति र बिद्युत उपभोग (२०)	घरमा बिद्युत जडान नभएका र खानेपानी लिन १ घण्टा भन्दा बढी पैदल हिड्ने परिवार	घरमा बिद्युत जडान नभएका र खानेपानी लिन आधा घण्टा सम्म पैदल हिड्ने परिवार वा खोलाको पानी खाने परिवार	विद्युत जडान भएको र खानेपानीको लागि २० मिनेट भन्दा बढी पैदल हिड्ने परिवार वा खोलाको पानी खाने परिवार	विजुलीको सेवा प्राप्त र खानेपानीको लागि घर आगनमा सेवा प्राप्त परिवार ।
नोट : माथि दिईएका सूचकहरु नेपाल सरकारले गाउँ विकास कार्यक्रम, गरिबी निवारण कोष र अन्य कार्यक्रमहरुमा प्रयोग गरिएका सूचकहरु हुन् । अंकको स्कोरका आधारमा श्रेणी निर्धारण : समूह क - १७५ देखि २००, समूह ख - १२० देखि १५०, समूह ग - ७५ देखि १०० र समूह घ - ७५ देखि ५० अंक ।				

अनुसूची ५

बेथानचोक गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि पदाधिकारीहरु

क्र.स.	पदाधिकारीको नाम	पद	ठेगाना	मोवाईल नं.
०१	श्री प्रेम बहादुर तिमल्सिना	अध्यक्ष	वडा नं. २	९८५१०९९५११
०२	श्री सरिता लामिछाने	उपाध्यक्ष	वडा नं. ४	९८४१४४७५३२
०३	श्री सोमनाथ घिमिरे	वडाध्यक्ष	वडा नं. १	९८४३८८८५६६
०४	श्री भगवान घिमिरे	वडाध्यक्ष	वडा नं. २	९८४१४०३६१६
०५	श्री दिल बहादुर श्रेष्ठ	वडाध्यक्ष	वडा नं. ३	९८५१०४१८३८
०६	श्री लाल बहादुर श्रेष्ठ	वडाध्यक्ष	वडा नं. ४	९८५१०१०७७५
०७	श्री खजेञ्ची बहादुर लामा	वडाध्यक्ष	वडा नं. ५	९८५१०९६४१५
०८	श्री विष्णु तामाङ्ग	वडाध्यक्ष	वडा नं. ६	९८५१०८५८२१
०९	श्री ध्रुव नगर्ची	का.स.स.	वडा नं. ६	९८४९५७२६६५
१०	श्री ज्ञान बहादुर वि.क.	का.स.स.	वडा नं. ३	९८४९५७२६६५

अनुसूची ६

विषयगत समितिका पदाधिकारीहरु

क्र.स.	पदाधिकारीको नाम	जिम्मेवारी	ठेगाना	मोवाईल नं.
क	**आर्थिक विकास क्षेत्र समिति**			
१	श्री भगवान घिमिरे	संयोजक	वडा नं. २	९८४१४०३६१६
२	श्री दिल कुमारी तामाङ्ग	सदस्य	वडा नं. ४	९८४१८२५३०७
३	श्री नवराज के.सी.	सदस्य	वडा नं. २	९८५१००५५९१
४	श्री विना तामाङ्ग	सदस्य	वडा नं. ३	९८६०४०३०४८
ख	**सामाजिक विकास क्षेत्र समिति**			
१	श्री खजञ्ची बहादुर लामा	संयोजक	वडा नं. ५	९८५१०४१८३८
२	श्री मर्दन सिं पाखिन	सदस्य	वडा नं. १	९७४११४८६८८
३	श्री पूर्ण कुमारी नेपाली	सदस्य	वडा नं. ३	९८४९८७२५७८
४	श्री कर्ण तामाङ्ग	सदस्य	वडा नं. ४	९८४१९३७५६५
ग	**पूर्वाधार विकास क्षेत्र समिति**			
१	श्री लाल वहादुर श्रेष्ठ	संयोजक	वडा नं. ४	९८५१०१०७७५
२	श्री विना तामाङ्ग	सदस्य	वडा नं. ३	९८६०४०३०४८

३	श्री राम प्रसाद अधिकारी	सदस्य	वडा नं. २	९७४१२२३०९३
४	गणेश प्रसाद दहाल	सदस्य	वडा नं. ५	९८४१८८७७६५
घ	**वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र समिति**			
१	श्री दिल बहादुर श्रेष्ठ	संयोजक	वडा नं. ३	९८५१०४१८३८
२	जयन्ती परियार	सदस्य	वडा नं. ४	९८०८२४६७३८
३	अरुण महत	सदस्य	वडा नं. ४	९८४१५५४३६८
४	बुद्धिकृष्ण सापकोटा	सदस्य	वडा नं. ३	९८४९१५८५७७
ङ	**संस्थागत विकास तथा सेवा प्रवहा क्षेत्र समिति**			
१	सोमनाथ घिमिरे	संयोजक	वडा नं. १	९८४३८८८५६६
२	रेणुका परियार	सदस्य	वडा नं. २	९८४९७२१७२२
३	ज्ञान बहादुर वि.क.	सदस्य	वडा नं. ३	९८४१२५३३३८
४	बावुकाजी तमाङ	सदस्य	वडा नं. ६	९८६०५३५७०२
च	**वित्तीय व्यावस्थापन तथा सुशासन क्षेत्र समिति**			
१	विष्णु तमाङ	संयोजक	वडा नं. ६	९८५१०८५८२१
२	सञ्चमाया तामाङ	सदस्य	वडा नं. ५	९८४३०४२६३६
३	भगवती देवी तिमल्सीना	सदस्य	वडा नं. २	
४	चन्द्रमाया वि.क.	सदस्य	वडा नं. १	
५	सगुन लम्साल	सदस्य सचिव		९८५१२१३३८२

अनुसूची ७

इकोनोमिक भिजन प्रा.लि. का विज्ञ समूह

क्र.स.	नाम	जिम्मेवारी	विज्ञताको क्षेत्र
१.	बलराम दवाडी	टोली प्रमुख	विकास योजना र स्थानीय शासन
२	मिन बहादुर बस्नेत	टोली सदस्य	सङ्घीयता र शासन व्यवस्था विज्ञ
३.	भरत के.सी.	टोली सदस्य	अर्थशास्त्री
४.	सुजाता लामा	कार्यक्रम संयोजक	फिल्ड संयोजन
५.	डा. अन्नपूर्ण दास	विज्ञ	वन तथा वातावरण
६.	डा. बासुदेव कार्की	विज्ञ	जनस्वास्थ्यविद्
७.	संजय बास्तोला	विज्ञ	राजश्व सुधार
८.	ई. खेमराज पोखेल	विज्ञ	आई.टि. इन्जिनियर
९.	सालु सिंह	विज्ञ	तथ्याङ्क विश्लेषक
१०.	ई. कृष्ण वस्नेत	विज्ञ	सिभिल इन्जिनियर

सन्दर्भ सामाग्रीहरु

– एकीकृत विकास रणनीतिक योजना तथा स्रोत नक्साँकन, २०७६ बेथानचोक गाउँपालिका, काभ्रेपलाञ्चोक ।
– घरधुरी सर्भेक्षण प्रतिवेदन, २०७६ । बेथानचोक गाउँपालिका, काभ्रेपलाञ्चोक ।
– नेपालको संविधान २०७२, कानुन किताब व्यवस्था समिति ।
– नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन २००४, संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय विकास कार्यक्रम ।
– नेपाल राष्ट्र बैंकको वार्षिक प्रतिवेदन, २०७५ वालुबाटार काठमाण्डौं ।
– पन्ध्रौं योजना (आ.व.२०७६/७७ –२०८०/८१) नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाण्डौ ।
– पहिलो आवधिक योजना (आ.व.२०७६/७७–२०८०/८१), प्रदेश नीति तथा योजना आयोग वागमती
– प्रदेश वस्तुस्थिति विवरण २०७५, प्रदेश सरकार, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, प्रदेश नं.३, हेटौंडा
– प्रदेश अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाण्डौं ।
– प्रदेश स्तरीय योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंह दरवार, काठमाण्डौं ।
– प्रदेश वस्तुस्थिति विवरण २०७६, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, वागमती प्रदेश,हेटौडा ।
– मानव विकास प्रतिवेदन २०१८, यूएनडिपी / काठमाण्डौं
– राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाण्डौं ।
– राष्ट्रिय जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, नेपाल सरकार ।
– राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४।
– लगत प्रशोधन निर्देशिका, राष्ट्रिय जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग ।
– बार्षिक गाउँविकास योजना तथा कार्यक्रम, आ.व. २०७४/७५ बेथानचोक गाउँपालिका ।
– वार्षिक कार्ययोजना, आ.व. २०७३/७४, बेथानचोक गाउँपालिका ।
– स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाण्डौं ।
– स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४, नेपाल ऐन सँग्रह खण्ड १७, कानुन किताब व्यवस्था समिति ।

अंग्रेजी भाषाका सामाग्री

- 7th National Development Plan 2017-2021, Vol. I, Ministry of National Development Planning, Zambia, 2017.
- A UnIoied Approach to Measuring Poverty and Inequality: Theory and Practice, World Bank, 2013.
- Classification of the Functions of Government (COFOG), United Nations Statistics Division.

- Community Development Strategy 2014-2017, Townsville City Council, Australia, 2013.
- Compendium of Environment Statistics, 2015, CBS
- Final Report: Multiple Indicator Cluster Survey 2014, CBS/UNICEF
- Handbook on Geospatial Infrastructure in Support of Census Activities, United Nations, New York 2009.
- Preparing a Master Plan for your Community, A Handbook for Planning Board Members, Planners and Volunteers, Prepared By Southern New Hampshire Planning Commission, June 2004.
- Questionnaire of Censuses and Survey of Nepal, 2012, CBS
- Rawanda Vision 2020, Ministry of Finance and Economic Planning, Republic of Rawanda, July 2000.
- Strategic Community Plan 2017-2037, City of Mandurah, Australia, 2016.
- Strategic Plan for Green City Initiative 2012-2016, Ilam Municipality.
- The Five Year Socio-economic Development Plan 2016-2020, Socialist Republic of Vietnam, 2016
- Transforming Fiji, 5-Year & 20-Year National Development Plan, Ministry of Economy, Republic of Fiji, Nov. 2017.
- Uganda Vision 2040, Ministry of Finance, Republic of Uganda, 2016.
- Working Paper, Ecosystem Based Adaptation in Mountain Ecosystem in Nepal, 2014, Ministry of Environment, Science and Technology.
- Food Security Assessment of Udayapur, Nepal. Author; Balram Dawadee. Publisher, LAP LAMBERT Academic Publishing, 2018.
- Non Farm used of Farmland: Impact on Food Sufficiency,Author; Dawadee, Balram Paperback, Amazon.com. - August 2013.